

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

3 / 2016

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ CU PRESTIGIU RECUNOSCUT DIN DOMENIUL „ȘTIINȚE MILITARE, INFORMAȚII ȘI ORDINE PUBLICĂ“ AL CONSILIULUI NAȚIONAL DE ATESTARE A TITLURILOR, DIPLOMELOR ȘI CERTIFICATELOR UNIVERSITARE, INDEXATĂ ÎN BAZA DE DATE INTERNAȚIONALĂ CEEOL

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“
BUCUREȘTI, 2016

Coperta: Elena PLEȘANU

*(Gravură aquaforte 40 x30 Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
Eugen ILINA, Uniunea Artiștilor Plastici, România)*

© Sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea taxelor aferente cu condiția precizării sursei.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.

CUPRINS

- 5** Regionalizarea și efectele de perspectivă ale securității maritime în Regiunea Mării Negre
Cdor.drd. Ion CONDUR
Cdor.prof.univ.dr. Ioan CRĂCIUN
-
- 13** Războiul viitorului ca fenomen militar contemporan din perspectiva infrastructurilor critice
Ing.drd. Ștefan - Gabriel GEORGESCU
-
- 22** Cercetarea satisfacției studenților privind cursurile desfășurate prin intermediul proiectelor finanțate din fonduri europene
Drd. Ana-Maria BACȘIȘ (TĂNASE)
-
- 32** Corespondențe între principiile noului război, luptei armate și cele ale activității de intelligence
Lt.drd. Corina-Gabriela SINDIE
-
- 39** Un secol de la campania militară din 1916. Învățămintele de ordin tactic
Col.dr. Valerică CRUCERU
-
- 45** Crimele de război – o scurtă privire critică
Mr.asist.univ.drd. Cosmin IVANCIU
-
- 49** Gestionarea regională și interregională a securității maritime contemporane
Cdor.drd. Ion CONDUR
-
- 56** Tendințe actuale în practica managementului spațiului și traficului aerian
Ing. Cosmin MIRCEA
-
- 61** Formarea intelectuală a ofițerilor români – de la tradiție la era digitală
Drd. Mihaela POPESCU

- 67** **România – vector dinamic al securității și prosperității în Regiunea Mării Negre**
Col. prof.univ.dr. Daniel DUMITRU
Lt.col.drd. Ștefan Francisc BARA
-
- 71** **Criza economică din 2008 și implicații asupra securității europene**
Drd. Răzvan Nicolae MANOLIU
-
- 78** **Instrumente legale pentru creșterea respectării dreptului internațional umanitar**
Mr.asist.univ.drd. Cosmin IVANCIU
Lt. Viana POPICA
-
- 85** **Globalizarea securității sau securitatea globalizării, tendințe și noi provocări**
Col. prof.univ.dr. Daniel DUMITRU
Drd. Răzvan Nicolae MANOLIU
-
- 91** **Componenta militară a globalizării și starea acesteia la începutul secolului XXI**
Lt.col.drd. Ștefan Francisc BARA
-
- 95** **De ce sistem de management al siguranței pentru organizația aeronautică?**
Cpt.cdor Oliver CIUICĂ
Carmen ȘTEFAN
-
- 104** **Pregătirea fizică a militarilor – suport pentru programele de instruire din armată**
Mr.asist.univ.drd. Gabriel Constantin CIAPA
-
- 110** **Teoriile producerii oboselii**
Lect.univ.dr. Alin PETRACHE

REGIONALIZAREA ȘI EFECTELE DE PERSPECTIVĂ ALE SECURITĂȚII MARITIME ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

REGIONALIZATION AND FUTURE EFFECTS OF MARITIME SECURITY IN THE BLACK SEA REGION

Cdor.drd. Ion CONDUR*
Cdor.prof.univ.dr. Ioan CRĂCIUN**

Noile tendințe privind guvernarea sistemului internațional la începutul secolului XXI au scos în evidență tendința clară de afirmare din ce în ce mai puternică a unui nou nivel de guvernare și interacțiune politică, definit ca nivel de guvernare regional, asociat conceptului de regiune. Plecând de la aceste considerații în acest articol se analizează influența securității maritime asupra fenomenelor și proceselor de securitate din Regiunea Mării Negre ținând cont de complexitatea acestei regiuni, interesele marilor actori globali și regionali, dar și de tipurile de conflictualitate ce caracterizează regiunea.

New trends in the international governance system in the 21st century have revealed a clear tendency to assert increasingly a new level of governance and political interaction, defined as regional level of governance associated with the concept of region. Based on these considerations this article analyzes the influence of maritime security on security phenomena and processes in the Black Sea region given the complexity of this region, the interests of major global and regional actors and the types of conflict that characterize the region.

Cuvinte-cheie: Regiunea Mării Negre; guvernare globală; securitate maritimă.

Keywords: Black Sea region; global governance; maritime security.

Ultima jumătate a secolului trecut, dar mai ales începutul de secol XXI, a scos în evidență noi tendințe privind guvernarea sistemului internațional. La nivel global se observă tendința clară de afirmare, din ce în ce mai puternică, a unui nou nivel de guvernare și de interacțiune politică, de obicei definit ca nivel de guvernare regional, asociat, de regulă, conceptului de regiune. Totuși, din punct de vedere teoretic, termenul de regiune are mai multe înțelesuri fiind abordat din mai multe perspective distincte cum ar fi: economică, politică, istorică, geografică, culturală, socială etc. Regionalismul a avut rezonanțe semnificative în multe părți ale lumii, inclusiv în Europa, și s-a afirmat ca un fenomen multiform care a cunoscut o dezvoltare continuă. La nivel european, evoluția

regionalismului a generat fenomene și procese care s-au derulat la un nivel inferior celui continental, ceea ce a generat apariția unui concept derivat cunoscut sub denumirea de subregionalism. Caracteristicile acestui concept derivat nu diferă de cele ale regiunii, ci se aplică doar la o scară mai mică. Totuși, efectele generate de acest concept au provocat confuzie, mai ales printre scepticii europeni. Astfel, aceștia au lansat rapid critici vehemente, afirmând că promovarea cu insistență a regionalismului european afectează unitatea UE creând premisele pentru abordări neunitare ce afectează coeziunea uniunii. Cu toate acestea, fenomenul regionalismului nu a cunoscut vreun regres, ci dimpotrivă, a continuat să evolueze și să genereze politici și strategii specifice.

Această abordare explică de ce există o serie de regiuni europene supuse dezbaterilor intense așa cum este și cazul Regiunii Mării Negre. Apreciată de către unii, contestată de către alții, Regiunea Mării Negre a continuat să genereze dezbateri

*Comandamentul Flotei Maritime, Constanța

e-mail: ioncondur@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: craciun64@gmail.com

aprinse legate atât de identitatea sa regională, cât și de evoluția ei viitoare. În cadrul acestor dezbateri, aspectele legate de securitatea regională au ocupat și continuă să ocupe un loc central. Având în vedere că elementul identitar cheie al acestei regiuni este reprezentat de Marea Neagră este normal să ne întrebăm în ce mod securitatea maritimă influențează evoluția geopolitică a acestei regiuni și în ce mod statele plasate în această regiune abordează problematica domeniului maritim.

Plecând de la aceste considerații acest articol are ca scop principal analiza influenței securității maritime asupra fenomenelor și proceselor de securitate din Regiunea Mării Negre ținând cont de complexitatea acestei regiuni, interesele marilor actori globali, dar și regionali, tipurile de conflictualitate ce caracterizează regiunea și nevoia de internaționalizare a domeniului maritim al acestei regiuni.

Regiunea Mării Negre – Premizele construcției regionale

În lucrarea sa, *Marea Neagră o istorie*, Charles King afirmă că oceanele, mările și râurile/fluviile au propriile lor istorii, nu în sensul unor granițe sau „autostrăzi”, ci a unor actori principali ai istoriei, interacțiunii și comerțului dintre oameni¹. Judecând lucrurile din această perspectivă, putem afirma că Marea Neagră, cea care dă numele regiunii subiect al acestui articol, a fost un jucător extraordinar în istorie, și continuă să fie și în prezent, divizând sau unind popoare, în funcție de succesiunea evenimentelor. De aceea, se poate spune că această regiune are o valoare istorică, de vreme ce multe evenimente importante s-au petrecut la țărmurile ei, iar viața popoarelor ce au trăit și trăiesc în jurul ei s-a împletit cu marea încă din Antichitate.

Marea Neagră este unică datorită caracteristicilor specifice date de elementele diferite de geologie, climă și geografie. În același timp, particularitățile geografice ale localizării ei la nivel regional au interacționat intens cu istoria popoarelor din jurul ei conturând geopolitica regiunii. Aceste popoare și-au influențat, în mod reciproc, tradițiile determinând suprapuneri de identitate², chiar dacă în cele din urmă fiecare și-a păstrat unicitatea proprie. Așadar, varietatea de popoare care locuiesc în jurul Mării Negre fac ca această regiune să fie cea mai heterogenă și complexă a Europei. Oleksandr Pavliuk sublinia

faptul că: „Regiunea Mării Negre cuprinde țări ce diferă semnificativ în mărime, nivel de dezvoltare politico-economică, potențial militar, interese geopolitice, cultură, religie”³. Regiunea cuprinde aproape toate statele ortodoxe din lume, inclusiv statele musulmane Azerbaidjan⁴, Albania și Turcia, state ce au diferite grade de afiliere instituțională la structurile Europene și Euro-Atlantice. Nouă dintre statele Regiunii Mării Negre sunt foste țări comuniste (șase dintre ele sunt foste republici sovietice) care au parcurs un proces foarte complex de tranziție și regăsire⁵. Acești factori, împreună cu persistența conflictelor înghețate (Nagorno-Karabakh, Abhazia), cu tensiunile și conflictele militare ce implică unele state din zonă (Georgia și Rusia, Caucaz, Ucraina și Rusia), fac din crearea identității regionale o sarcină foarte dificilă.

Cu toate acestea susținem părerile lui Oleksandr Pavliuk care afirmă că „este neclar în ce măsură identitatea Mării Negre este percepută primordial de către însăși statele Mării Negre: mai degrabă este simțită complementar cu altceva (aspirațiile europene și euroatlantice), fapt ce face incert angajamentul lor pentru o construcție regională solidă”⁶. De asemenea, ne alăturăm părerilor ambadorului român Traian Chebeleu care afirmă că, deși o identitate regională a Mării Negre nu există, regiunea totuși există⁷. De altfel, această afirmație este complementară părerilor lui Pavliuk care arată că Bazinul Mării Negre nu a constituit niciodată o entitate politică și economică coerentă, dar a fost o regiune distinctă prin dinamica interacțiunii, conflicte și coexistență. El afirmă că, datorită proximității geografice, a intereselor și a preocupărilor comune pe linia dezvoltării economice, a protecției mediului și a amenințărilor de securitate, Bazinul Mării Negre reprezintă, astăzi, o regiune într-o măsură mai mare comparativ cu anii anteriori. Toți acești factori fac din statele riverane Mării Negre parteneri firești⁸.

După căderea Cortinei de fier, statele Regiunii Mării Negre și-au „câștigat o nouă șansă pentru a reînvia spiritul cooperării regionale”⁹, istoric bazate pe comerț așa cum am arătat mai sus. Din această perspectivă, stabilirea BSEC – Black Sea Economic Cooperation, în 1991, trebuie văzută ca un instrument al reducerii tensiunilor dintre statele riverane și al depășirii divizării din timpul Războiului Rece.

Perspectiva aderării la NATO și UE a fost întotdeauna o motivație puternică ce a stat la baza cooperării dintre statele din centrul și estul Europei. Cu toate acestea, în Regiunea Mării Negre, ținta aderării la cele două organizații a condus la sistarea cooperării reciproce a statelor din acest areal. Motivul a fost acela că aceste state nu au dorit să dea impresia că sunt satisfăcute cu aranjamentele la nivel regional altele decât cele cu UE și NATO¹⁰.

În ciuda acestui fapt, numeroase state ex-comuniste au luat parte la înființarea unor noi organizații la nivel regional, precum GUAM-ODED (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova – Organizația pentru democrație și dezvoltare economică), CDC (Comunitatea Alegerii Democratice), SEECF (Procesul de Cooperare Sud-Est Europeană). Ambasadorul Traian Chebeleu susține faptul că aceste organizații nu împiedică cu nimic activitatea BSEC, ci facilitează implementarea proiectelor BSEC de cooperare în regiune, un exemplu în acest sens fiind cadrul de cooperare din domeniul turismului¹¹.

În realitate, noi credem că, de fapt, aceste scheme regionale au concurat cu BSEC generând instabilitate la nivelul Mării Negre. Exemplul GUAM-ODED este elocvent în acest sens, deoarece permanent a fost perceput ca un aranjament antirusesc ceea ce a creat tensiune în regiune. Deși aceste organizații sunt destul de active la nivel regional, BSEC rămâne cea mai importantă în termenii scopului și impactului asupra dinamicii politice și economice regionale.

În concluzie, toate aceste evoluții ne îndreptătesc să afirmăm că, deși o identitate regională a Mării Negre nu există, regiunea totuși există, și trebuie analizată și interpretată ca atare.

Regionalizarea securității la Marea Neagră – rolul marilor puteri

Relațiile internaționale contemporane au fost profund afectate de sfârșitul Războiului Rece și atacurile teroriste de la 11 Septembrie 2001. Aceste evenimente au influențat interesele și comportamentul actorilor globali, printre altele, aceștia devenind mult mai interesați de evoluția proceselor regionale. În ciuda argumentelor contrare ce au subliniat rolul globalizării în relațiile mondiale, focalizarea pe regionalizare – în special, în domeniul securității – s-a extins. Deși regionalizarea post-Război Rece a fost percepută

aproape în unanimitate ca o evoluție pozitivă, totuși în ceea ce privește securitatea regională aceasta a generat tensiuni între actorii globali. În aceeași ecuație s-a plasat și Regiunea Mării Negre, zonă ce a devenit un punct pivotal pentru trei proiecte regionale inițiate de marii actori ai politicii mondiale, și anume: Politica privind Străinătatea Apropiată a Federației Ruse¹², Politica de Vecinătate a Uniunii Europene¹³ și Inițiativa Americană privind Orientul Mijlociu Lărgit și Africa de Nord¹⁴.

Pe lângă aceste trei proiecte au fost create numeroase inițiative ale societății civile care să sprijine și/sau să implementeze politici care să conducă către o viitoare integrare a țărilor din regiune în cadrul structurilor transatlantice. Cu toate acestea, nici unul dintre cele trei concepte de securitate regională (NAP, BMEPA și ENP) sau alte viziuni concurente similare nu au fost clar delimitate de către puterile în cauză, ceea ce a făcut și mai dificilă cooperarea dintre statele din Regiunea Mării Negre. Majoritatea statelor acestei regiuni se află în zona de incidență a celor trei proiecte, iar acest fapt produce confuzie în politicile lor externe.

Astfel, datorită poziției sale la intersecția intereselor Marilor Puteri, Regiunea Mării Negre a devenit scena rivalităților atât dintre statele regionale, cât și dintre Marile Puteri – Rusia, Statele Unite și UE. De aceea, evaluarea provocărilor la adresa securității regionale trebuie să cuprindă o abordare extinsă și cuprinzătoare a regiunii. Progresele securității, la nivel regional, în Marea Neagră, sunt în strânsă legătură cu progresele de securitate din Balcani, Caucaz și Orientul Mijlociu. Regiunea a devenit noua avangardă a abordării problemelor imigrației ilegale, a traficului cu narcotice, a proliferării armelor de nimicire în masă, a traficului cu carne vie și a crimei organizate internaționale. În plus, cele patru „conflicte înghețate”: Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabakh au afectat toată regiunea. La toate acestea se adaugă recentul conflict ruso-ucrainean care, odată în plus, a zguduit din temelii această regiune. Ca urmare, Regiunea Mării Negre a devenit epicentrul proiectelor furnizării de stabilitate pentru Europa lărgită și BMENA.

Viziunile concurente ale proiectelor importante au creat opțiuni dificile pentru statele din regiune, propulsându-le într-un joc cu miză al Marilor Puteri, în special după războiul din Georgia, din august 2008, dar mai cu seamă după anexarea peninsulei

Crimeea de către Federația Rusă, în martie 2014. Aceste politici concurente au generat tensiuni care au condus către conflicte armate deschise, precum invadarea Georgiei în 2008 sau anexarea peninsulei Crimeea în 2014, care, deși nu au avut amploare extinsă, arată cât de volatilă poate fi situația în viitor.

Regiunea Mării Negre – un caz de regionalism hegemonic?

Așa cum am menționat anterior, sfârșitul Războiului Rece a avut drept consecință esențială redistribuirea puterii mondiale determinată de tranziția globală de la sistemul bipolar la sistemul multipolar. Destrămarea Uniunii Sovietice a însemnat pentru Rusia tranziția din poziția de membru al unei federații, considerată super putere, către Federația Rusă catalogată, în cele din urmă, drept Mare Putere. Aceasta a deschis calea către noi alternative de analiză a echilibrului geopolitic la nivel global, inclusiv în Regiunea Mării Negre. Într-adevăr, tensiunile și conflictele din această regiune au făcut ca relațiile dintre statele riverane să fie foarte dificile, iar echilibrul geopolitic regional să devină unul instabil și slab.

Cu toate acestea, statele riverane au încercat să creeze un cadru de cooperare regională, iar eforturile lor au fost încununat de succes prin crearea Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră (Black Sea Economic Cooperation – BSEC). În timp însă BSEC avea să devină o anexă a statelor dominante (Turcia și Rusia), care au sperat ca prin folosirea acestei organizații să obțină unele avantaje speciale. Aceasta este ceea ce în jargonul specific neorealiștii denumesc „alinieră”¹⁵.

O altă consecință a redistribuirii puterii globale adusă de sfârșitul Războiului Rece a fost extinderea dominației regionale care a inclus și Regiunea Mării Negre. În acest context, Yannis Tsantoulis arată că „regionalismul în cazul Mării Negre este strâns legat de conceptul de dominație regională/locală”¹⁶. De fapt, conceptul de *dominație regională/locală* aparține lui Keohane, care explică faptul că un stat poate fi dominant dacă îndeplinește trei atribute principale: „Capabilitatea de a impune regulile sistemului, dorința să o facă și angajamentul față de un sistem care este perceput mutual benefic de către marile state”¹⁷.

Cazul Regiunii Mării Negre este unic, deoarece aici sunt două state dominante, Rusia și Turcia. În contextul în care hegemonia este „percepută ca o

situație în care un stat este suficient de puternic și dornic pentru a putea menține regulile esențiale de guvernare a relațiilor interstatale”¹⁸, aceasta este posibil a fi impusă atât de Rusia, cât și de Turcia, care sunt state puternice capabile să exercite o puternică influență în regiune prin menținerea regulilor de guvernare a relațiilor dintre statele din regiune.

Actorii externi ai Regiunii Mării Negre, UE și NATO, au exercitat o puternică influență asupra echilibrului geopolitic al regiunii. Regiunea Mării Negre conține state care sunt membre ale UE și NATO și state care nu sunt membre ale acestor organizații. În acest sens se poate spune că este posibilă existența unei linii de delimitare între acestea. Totuși, cei doi actori externi implică în activitățile și strategiile lor și statele care nu sunt membre. De exemplu, UE a elaborat Sinergia Mării Negre¹⁹, Parteneriatul Estic²⁰ și Politica Vecinătății Europene²¹, iar NATO încearcă să implice statele care nu-i sunt membre prin programul special al Parteneriatului pentru Pace²². Relațiile cu Rusia sunt reglementate separat prin documente specifice – Parteneriatul pentru Modernizare cu UE²³, respectiv comisiile ad-hoc cu NATO²⁴.

Regiunea Mării Negre poate fi considerată ca o regiune cu un regim internațional special, în cadrul căreia se derulează diferite forme de cooperare specifice, dar care nu includ problemele reale de securitate²⁵. Totuși, problemele reale de securitate joacă un rol relevant în definirea situației geopolitice regionale care afectează relațiile dintre actorii regionali din punct de vedere al aspectelor istorice și geopolitice. În ciuda faptului că la nivelul Mării Negre nu există instituții reale de securitate, totuși există și sunt vizibil prezente unele acorduri pentru cooperare zonală. Actorii regionali sunt implicați în aspectele reale de securitate apărute, oarecum firesc, ca urmare a schimbării situației geopolitice după încheierea Războiului Rece. Așa cum arătam anterior, situația rezultată în Regiunea Mării Negre după anul 1990 s-a dovedit a fi una extrem de complexă care a generat numeroase conflicte, iar relațiile dintre state au fost în mod constant caracterizate de tensiuni și neîncredere.

Criza ruso-ucraineană și influența acesteia asupra securității Regiunii Mării Negre

Deși criza ucraineană este departe de a fi rezolvată, aceasta aduce în prim-planul scenei de securitate câteva probleme persistente. Criza

ucraineană și, implicit, anexarea Crimeii de către Rusia, în martie 2014, a evidențiat dublul test la care Marea Neagră supune comunitatea euroatlantică. Din perspectiva securității, Rusia a demonstrat încă odată abilitatea sa de a folosi gradual forța pentru a-și promova și a-și proteja interesele în așa-numita „sferă de influență”. Moscova și-a întărit puterea maritimă la Marea Neagră, iar obținerea suveranității asupra Crimeii oferă un suflu nou planurilor sale navale la Pontul Euxin.

Ucraina este, astăzi, la limita colapsului politic și economic generat de criza economică existentă încă de pe vremea fostului președinte Yanukovich și dublată de o criză politică profundă escaladată din noiembrie 2013. Astfel, integrarea Crimeii în Federația Rusă pune sub semnul întrebării trei aspecte ale arhitecturii de securitate din Marea Neagră: securitatea maritimă, securitatea energetică și abilitatea principalilor actori din regiune, și anume: Bruxellesul, Moscova, Ankara, Washingtonul și NATO de a contribui la stabilitatea și la securitatea din regiune.

Condițiile în care se află flota Federației Ruse din Marea Neagră au rămas la fel de precare după episodul anexării Crimeii în ciuda preluării unui număr consistent de nave ucrainene. Datorită integrării peninsulei, în Federația Rusă, peisajul maritim al Mării Negre s-a redesenat, puterea maritimă a Rusiei și potențialul naval al acesteia fiind proiectat să se mărească. În primul rând, trebuie spus că obiectivul strategic al Rusiei a fost și rămâne menținerea Mării Negre ca „spațiu maritim închis”. În al doilea rând, Flota Federației Ruse din Marea Neagră, în prezent, în curs de modernizare, trebuie să acționeze ca o „flotă fortăreață” în vederea protejării flancului sudic al Federației și în cazul unui conflict tip Georgia să interzică accesul către coasta caucaziană. Deși, în principiu, Flota Mării Negre se constituie ca o flotă care trebuie să fie capabilă să proiecteze puterea în afara regiunii, forțele navale ale Rusiei la Marea Neagră au serioase limite în executarea acțiunilor la mare distanță, după cum s-a putut observa în recente acțiuni de sprijin al Siriei.

Înainte de toate trebuie subliniat că în prezent nu există o arhitectură de securitate la Marea Neagră și că folosirea forței rămâne o opțiune reală prin care se ating scopuri politice în regiune. Principalii actori care contribuie la conturarea dinamicii de securitate sunt cei locali – Rusia, Turcia, NATO

și UE și externi, precum SUA. NATO a devenit un actor important în Marea Neagră odată cu integrarea Turciei și Greciei în alianță, în anul 1952, și mai târziu, în 2004, prin acceptarea României și Bulgariei ca membri. Dacă în timpul Războiului Rece, Marea Neagră era considerată „lac rusesc” astăzi este destul de departe de a fi considerată „lac NATO.” Ultimele evenimente din Ucraina au confirmat eșecul Parteneriatului Estic al UE, pe deoparte, și inabilitatea NATO de a se extinde în Georgia sau în Ucraina într-un orizont rezonabil de timp. Se poate afirma, totuși, că rolul NATO, de protector al membrilor Alianței din Europa de Est, este în creștere. După rolul său proactiv în Marea Neagră, din anii 2000, SUA și-a scăzut implicarea în regiune odată cu alegerea ca președinte a lui Barak Obama. Totuși, acțiunile unilaterale ale Federației Ruse în Ucraina și anexarea peninsulei Crimeea în anul 2014 au determinat o schimbare de atitudine a SUA în Regiunea Mării Negre. Astăzi, implicarea Washingtonului în regiune a crescut în intensitate atât în domeniul securității energetice, cât mai ales în domeniul apărării prin programele NATO de apărare împotriva rachetelor balistice cu componente localizate în România și în Turcia, dar și prin programele de creare a unei noi posture operative pe flancul de est al Alianței Nord-Atlantice, în conformitate cu deciziile adoptate la Summitul NATO din Țara Galilor din septembrie 2014 și, mai ales, ca urmare a deciziilor adoptate la Summitul de la Varșovia de la începutul lunii iulie 2016. Dincolo de aceste măsuri, Washingtonul are totuși nevoie de cooperarea activă cu Moscova în domeniul unor probleme internaționale, inclusive situația de Securitate din Regiunea Mării Negre.

Altfel, cel mai probabil, Washingtonul va deveni un competitor pentru Rusia în așa-numita „sferă de interese privilegiate” și ca rezultat, relațiile SUA cu Federația Rusă se vor tensiona și vor avea efecte negative asupra arhitecturii de Securitate din Regiunea Mării Negre. Pe de altă parte, SUA, presează UE să preia inițiativa în regiune și încearcă să facă Turcia să se implice în rezolvarea unor conflicte regionale (Nagorno-Karabah, Cipru) sau problema refugiaților din Orientul Mijlociu.

Dacă inabilitatea UE de a controla situația din Marea Neagră va continua, iar prezența NATO și UE va rămâne scăzută în regiune, este posibil să asistăm la o revigorare a relațiilor Rusia - Turcia cu consecințe în preluarea de către acest tandem

a inițiativei pentru controlul situației de securitate din regiune.

Conform Convenției de la Montreux, Ankara, controlează strâmtorile Bosfor și Dardanele, iar din punct de vedere militar, flota turcă rămâne cea mai eficientă și puternică din regiune. Turcia este foarte atentă încercând să implice toate statele riverane, inclusiv Rusia, în toate aranjamentele de securitate maritimă din zonă atâta timp cât obiectivul său este menținerea situației actuale în echilibrul militar din Marea Neagră. Pentru a consolida încrederea regională și pentru creșterea cooperării în domeniul securității, Turcia a lansat inițiativa constituirii unei grupări navale – BlackSeaFor – în 2001. Gruparea navală este constituită din nave ale statelor riverane Mării Negre, ce se activează de două ori pe an și execută o gamă largă de exerciții: căutare și salvare pe mare, protecția mediului, lupta împotriva minelor etc. Această inițiativă a fost extinsă în 2004, când Ankara a lansat operația Black Sea Harmony, al cărei scop este de a preveni pirateria și terorismul și de a lupta împotriva acestora.

Când Washingtonul a sugerat, în 2006, extinderea Operației Active Endeavour și în Marea Neagră, Moscova și Ankara s-au opus categoric. Fie Turcia a susținut că statele riverane sunt în măsură să asigure securitatea maritimă în Marea Neagră, fie Rusia a ridicat probleme serioase privind implementarea Convenției de la Montreux în condițiile creșterii activității navale. Deși Ankara a susținut întotdeauna nevoia de a implica Moscova în rezolvarea problemelor de securitate din Marea Neagră nici celelalte state riverane nu au fost neglijate și au fost invitate să contribuie la ambele inițiative BLACKSEAFOR și BLACKSEA HARMONY.

În prezent, datorită situației impuse de Federația Rusă în Ucraina și anexarea peninsulei Crimeea cele două inițiative au fost suspendate, iar atât Rusia, cât și Turcia continuă să considere Marea Neagră ca propria responsabilitate. Se poate spune, astfel, că întărirea forțelor navale ruse în Marea Neagră va pune sub semnul întrebării cooperarea în regiune.

Concluzii

În zilele noastre, spațiul regional, definit prin conceptul de regiune a Mării Negre, a început să capete profilul unui adevărat pivot geopolitic, nu numai ca spațiu de interes strategic pentru actorii

regionali Turcia și Federația Rusă, ci și ca avanpost al NATO și UE. Această regiune s-a transformat treptat dintr-un spațiu de stabilitate într-un nod geopolitic fierbinte datorită resurselor de hidrocarburi din Marea Caspică, potențialului conflictual din fostul spațiu sovietic, criminalității transfrontaliere și a terorismului transnational. Pe măsura amplificării intereselor occidentale în Caucaz și în Orientul Mijlociu Extins, Marea Neagră a fost propulsată, din ce în ce mai consistent, pe agenda de lucru a organizațiilor euroatlantice.

De aceea, putem afirma că complexitatea mediului de securitate din Regiunea Mării Negre necesită o abordare bazată pe un concept de securitate extins, care să încorporeze cooperarea și integrarea regională, democratizarea, creșterea economică, precum și redefinirea politicilor și strategiilor privind această regiune. Unul dintre pilonii principali ai unei astfel de strategii de transformare a Regiunii Mării Negre într-un spațiu de securitate și stabilitate trebuie să fie securitatea maritimă.

Configurația geopolitică a Regiunii Mării Negre s-a aflat într-o dinamică continuă după colapsul fostei URSS și cu siguranță această dinamică va continua și în viitor. Astfel, au început să apară și să se propage destule fenomene și procese cu caracter regional care au avut efecte din ce în ce mai accentuate în domeniul maritim. Cu siguranță, lărgirea NATO, din anul 2004, și a UE, din 2007, până la granițele Mării Negre, coroborat cu aspirațiile globale ale acestor două organizații, au determinat ieșirea acestei regiuni din „conul de umbră” în care s-a aflat după încheierea Războiului Rece.

Totuși, harta geopolitică a Regiunii Mării Negre este influențată de două puteri regionale, Rusia, ca moștenitoare a fostei superputeri, URSS, și Turcia, ca țară în plină ascensiune geopolitică atât în Marea Neagră, cât și în spațiul central asiatic. Până de curând, spațiul geopolitic al Mării Negre era influențat și de Ucraina, fostă republică a URSS, moștenitoare a unei poziții strategice extrem de importantă la Marea Neagră. Dar conflictul cu Rusia, din 2014, și anexarea peninsulei Crimeea de către Federația Rusă, în același an, a schimbat total situația strategică a Ucrainei, influența acesteia în regiune scăzând dramatic. În aceste condiții, Rusia a devenit factorul major în Regiunea Mării Negre,

o regiune de convergență a intereselor marilor actori ai scenei internaționale și în care interesele actorilor mai mici trebuie să se raporteze permanent la aceste interese.

În aceste condiții, Regiunea Mării Negre a devenit foarte importantă atât pentru Europa, cât și pentru SUA fiind o punte de legătură în alimentarea cu energie între vest și est, dar și o barieră împotriva amenințărilor transnaționale²⁶.

Toate acestea dovedesc importanța spațiului maritim al Mării Negre și întăresc ideea de factor decisiv al securității maritime în contextul general de securitate la Marea Neagră. Aceste aspecte sunt reflectate în recente actualizări ale strategiilor maritime ale principalilor actori cu interese în Marea Neagră. Astfel, Conceptul Strategic NATO 2010 subliniază dependența statelor membre de traficul global de mărfuri și energie, trafic realizat predominant pe mare²⁷. Acest concept a fost urmat, în 2011, de Strategia Maritimă a Alianței (Alliance Maritime Strategy), care a menționat direct interesele, rolul și prioritățile NATO privind domeniul maritim la nivel global. În contextul unui mediu de securitate maritim schimbător, Marea Britanie și-a reînnoit strategia maritimă, în anul 2014, în contextul eforturilor de reasigurare a securității statelor din Europa de Est, cauzate de criza recentă din Ucraina.

Marina SUA și-a revizuit și updatat strategia emisă în 2007 „A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower – O Strategie Comună pentru Puterea Maritimă a Secolului 21”. În Franța, domeniul maritim și strategia națională maritimă au fost subiectul unor discursuri prezidențiale. În 2014, Uniunea Europeană a elaborat și aprobat propria strategie de securitate maritimă, strategie care definește clar domeniul maritim drept un element esențial pentru o Europă stabilă, sigură, prosperă și un factor important în menținerea păcii. Se observă, deci, că în comunitatea transatlantică o atenție deosebită este acordată noilor provocări specifice domeniului maritim, iar Marea Neagră apare, în mod distinct, menționată în cadrul acestor strategii.

Toate aceste aprecieri ne conduc, în mod evident, spre concluzia că Regiunea Mării Negre a devenit o nouă axă strategică pentru principalii actori ai scenei politice mondiale, iar asta presupune noi abordări contextuale ale strategiilor maritime ca piloni principali ai securității și ai stabilității în această regiune.

NOTE:

1 Charles King, *Marea Neagră. O istorie*, Centrul de presă al Universității Oxford, 2004, p. 1.

2 *Ibidem*, p. 190.

3 Oleksandr Pavliuk, Klympush-Tsintsadze, *Regiunea Mării Negre, construcția securității și cooperării*, Institutul Est-Vest, New York, 2004, p. 7.

4 Azerbaidjan nu este o țară europeană fiind situată în Asia, dar aparține Regiunii Mării Negre.

5 Oleksandr Pavliuk, Klympush-Tsintsadze, *Regiunea Mării Negre, construcția securității și cooperării*, Institutul Est-Vest, New York, 2004, p. 7.

6 *Ibidem*.

7 Interviu cu ambasadorul Traian Chebeleu, locțiitorul secretarului general al BSEC, Istanbul 10/3/2011.

8 Oleksandr Pavliuk, Klympush-Tsintsadze, *op.cit.*, p. 7.

9 Oleksandr Pavliuk, *The Black Sea Economic Cooperation: Will Hopes Become Reality?*, Palgrave Macmillan UK, 1999, p. 132.

10 Renata Dwan, *Building Security in the New States of Eurasia: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space*, Routledge, New York, 2015, p. 9.

11 Interviu cu ambasadorul Traian Chebeleu, locțiitorul secretarului general al BSEC, Istanbul 10/3/2011.

12 *NAP of RF* – Near Abroad Policy of Russian Federation.

13 *ENP of EU* – European Neighborhood Policy of European Union.

14 *BMENA* – Broader Middle East – North Africa Initiative of the US.

15 Yannis Tasoulis, *Geopolitica, (Sub)Regionalismul, dialogul și problematicul „triumphi al puterii” la Marea Neagră, Studiile Mării Negre și Sud-Est-ului Europei*, vol. 9, nr. 3, Routledge, 2009, p. 247.

16 *Ibidem*, p. 247.

17 *Ibidem*.

18 Robert Keohane, Joseph Nye, *Putere și interdependență, politici mondiale în tranziție*, Little, Brown și compania, Boston, Toronto, 1977, p. 44.

19 *BSS* – Black Sea Synergy.

20 *EP* – Eastern Partnership.

21 *ENP* – European Neighborhood Policy.

22 *PfP* – Partnership for Peace.

23 *PM* – Partnership for Modernization.

24 Consiliul NATO-Rusia / NATO-Russia Council.

25 Domeniile cooperării în BSEC sunt: agricultura & agroindustria, sistemul financiar-bancar, sistemul bugetar, cooperarea în domeniul combaterii criminalității organizate, cultura, sistemul vamal, educația, sistemul energetic, dezvoltarea energiei verzi, protecția mediului, cooperarea în domeniul asistenței de urgență, sănătatea și industria farmaceutică, instituția schimbării și buneii guvernări, tehnologia informațiilor și comunicațiilor, cooperarea în știință și tehnologie, expertiza pe domenii (SMEs), cooperarea în turism, comerț & dezvoltarea economică, transport.

26 Eugene B. Rumer, Jeffrey Simon, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington D.C., 2006, p. 1.

27 NATO, *Angajarea activă, Apărarea modernă: Concept strategic pentru apărarea și securitatea membrilor NATO*, Brussels, 2010, p. 12, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept2010-eng.pdf, accesat la 05.06.2016.

BIBLIOGRFIE

Dwan Renata, *Building Security in the New States of Eurasia: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space*, Routledge, New York, 2015.

Keohane Robert, Nye Joseph, *Putere și interdependență, politici mondiale în tranziție*, Little, Brown și compania, Boston, Toronto, 1977.

King Charles, *Marea Neagră. O istorie*, Centrul de presă al Universității Oxford, 2004.

Pavliuk Oleksandr, Klympush-Tsintsadze, *Regiunea Mării Negre, construcția securității și cooperării*, Institutul Est-Vest, New York, 2004.

Plavliuk Oleksandr, *The Black Sea Economic Cooperation: Will Hopes Become Reality?*, Palgrave Macmillan UK, 1999.

Rumer B. Eugene, Simon Jeffrey, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defense University, Paper 3, Washington D.C., 2006.

Tasntoulis Yannis, *Geopolitica, (Sub) Regionalismul, dialogul și problematicul „triunghi al puterii” la Marea Neagră, Studiile Mării Negre și Sud-Est-ului Europei*, vol. 9, n. 3, Routledge, 2009.

RĂZBOIUL VIITORULUI CA FENOMEN MILITAR CONTEMPORAN DIN PERSPECTIVA INFRASTRUCTURILOR CRITICE

THE FUTURE WAR AS A CONTEMPORARY MILITARY PHENOMENON IN THE PERSPECTIVE OF CRITICAL INFRASTRUCTURE

Ing.drd. Ștefan - Gabriel GEORGESCU*

Ideea elaborării acestui articol a pornit de la necesitatea de a prezenta într-o concepție unitară și coerentă problematica fundamentală a războiului informațional ca fenomen militar contemporan. Voi prezenta în acest articol tematici precum: apariția și evoluția conceptelor de război al viitorului; trăsăturile fenomenului militar contemporan din perspectiva infrastructurilor critice; funcționalitatea conceptului război de tip conflict social. Sunt capabile organismele internaționale (ONU, UE, NATO, OSCE, OTSC, OCS etc.) să facă față noilor provocări, precum războiul bazat pe rețea, crima organizată transfrontalieră, terorismul informațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, pentru a enumera doar câteva dintre marile pericole ce pot arunca umanitatea în haos și anarhie? Mai pot fi eficiente vechile instrumente (sistemul de drept umanitar internațional, serviciile de informații, contrainformații și de securitate) pentru a readuce pacea și prosperitatea popoarelor și națiunilor lumii? Iată doar câteva întrebări ce frământă societatea civilă deopotrivă cu comunitatea oamenilor politici, a militarilor și, nu în ultimul rând, a protagoniștilor frontului secret. Desigur că fiecare interogație în parte ar putea constitui un domeniu separat de cercetare și de meditație. A le trata împreună înseamnă un efort de sinteză a tot ceea ce este, sau ar trebui să fie, legat de problematica, atât de complexă, a securității.

The idea of developing this article started from the need to present a unified and coherent view of the fundamental problem of informational war as contemporary military phenomenon. In this article we will present topics such as: the emergence and development of future concepts of war; features of contemporary military phenomenon in terms of critical infrastructure; use of “social conflict” type war. Are international bodies (UN, EU, NATO, OSCE, CSTO, SCO etc.) capable to facing new challenges such as network warfare, transnational organized crime, terrorism information, proliferation of weapons of mass destruction, to name just a few of the great dangers that could throw humanity into chaos and anarchy? Can old tools be effective (the system of international humanitarian law, intelligence, counterintelligence and security) to restore peace and prosperity of the peoples and nations of the world? Here are a few questions that bother civil society alongside community politicians, the military, and last but not least the secret frontline protagonists. Of course every question could be subject to research and meditation. Treating them together, means an effort of all that is, or should be linked to the issue, so complex security.

Cuvinte-cheie: războiul viitorului; arme de război; fenomen militar contemporan; infrastructuri critice; război de tip conflict social; industrializarea războiului; vector putere.

Keywords: future war; weapons of war; contemporary military phenomenon, critical infrastructure, war-type social conflict; war industrialization; vector power.

După anul 1989, în lume, s-a realizat o nouă situație strategică cu un înalt grad de complexitate și în acest context problematica acțiunilor militare

este analizată din diferite unghiuri și puncte de vedere, sub multiple aspecte, încercându-se a se evidenția mai pregnant învățămintele din desfășurarea unor războaie mai vechi, sau mai recente, învățămintele ce pot sta la baza descifrării legislațiilor și reglementărilor de care să țină seama în conflictele actuale și mai ales viitoare pentru a putea obține succesul împotriva adversarului.

*Universitatea din București – Facultatea de fizică

Centrul de cercetare 3 Nano-SAE

e-mail: stefan.georgescu@3nanosae.org

Începutul de secol și de mileniu pune în evidență noi concepții de ducere a conflictelor militare. Fenomenul militar modern a demonstrat că folosirea tuturor mijloacelor într-o confruntare armată dau, din ce în ce mai mult, o fizionomie nouă luptei și operației ca și infrastructură critică.

Confruntarea armată modernă va avea un aspect tot mai integrator, câmpul de luptă fiind caracterizat de noi dimensiuni și trăsături ce se regăsesc în fronturi discontinue, rapiditate în organizarea, planificarea și executarea manevrelor, lovirea concomitentă a obiectivelor atât la contact, cât și în adâncime. Actualele perfecționări ale tehnicii militare constituie o urmare și, totodată, un fel de continuare în domeniul militar a perfecționărilor tehnologice din științele naturii: fizica modernă, matematica, astrologia, chimia, cibernetica, electronica și a altor științe care și-au găsit aplicații specifice în domeniul militar.

Așadar, războiul viitorului bazat pe infrastructuri critice oferă cu certitudine perfecționarea unor categorii de sisteme de armament, de mare putere de distrugere, capabile să acționeze în cele patru medii de confruntare, să lovească obiective la distanțe foarte mari, în scurt timp și cu maximă precizie, în orice condiții de timp, anotimp și stare a vremii.

Definiție

Tendențele fenomenului militar sunt date de legea violenței de a se manifesta fără limite, de fapt „folosirea violenței fizice – afirma Clausewitz –, în întreaga ei amploare (...) trebuie să obțină o superioritate, dacă adversarul nu o face. Prin aceasta el impune celuilalt legea sa și, astfel amândoi se supralicitează până la extrem, fără să poată exista și alte limitări decât acelea ale contraponderilor inerente”¹.

În anumite etape și momente, tendințele sunt materializate în fapte și în evenimente ca momente calitative pe care fenomenul militar la îmbracă în evoluția sa. Faptele și evenimentele sunt de natură politică, economică, științifică, socială etc. Acest lucru face ca modul de manifestare a fenomenului dintr-o anumită etapă sau moment să nu mai fie identică cu o etapă trecută sau cu cea viitoare.

Trăsături ale fenomenului militar contemporan

Indiferent de momentele calitative pe care le îmbracă fenomenul militar, dintr-o perioadă sau alta, tendințele generale sunt aceleași. O privire

generală asupra fenomenului militar scoate în evidență faptul că:

- tendințelor naturale ale războiului absolut li se opun factori (politici, economici, morali, religioși etc.) care, în funcție de situație și împrejurări, se opun ridicării luptei armate la nivelul violenței extreme;

- subordonarea fenomenului militar scopului politic: violența, forța brută, în calitate de element principal al puterii, a fost, este și va fi un instrument de promovare și de impunere a scopului politic;

- fenomenul militar se manifestă, în principal, prin lupta armată care reprezintă un tip specific de acțiune socială ce are drept scop dezorganizarea sistemului de acțiuni ale inamicului, capturarea sau nimicirea acestuia;

- folosirea violenței în întreaga ei amploare impune, pentru dobândirea superiorității asupra adversarului, folosirea inteligenței, adică o înaltă raționalitate a acțiunii, care presupune inventarea de instrumente din ce în ce mai „inteligente” și o normare corespunzătoare, astfel încât să se minimizeze intervenția directă a luptătorului în lupta armată, transformându-l în „supraveghetor intervenționist al luptei” cu năzuința spre o „supraveghere pură”;

- fenomenul militar are tendința de a forma structuri menite să-i confere capacitatea de a se manifesta ca fenomen totalizant de subordonare a tuturor resurselor naturale, materiale și umane ale acțiunilor sociale și instituțiile corespunzătoare acestora, de a impune o anumită ordine militară în sistemul social, înțeleasă ca „... ansamblul activităților, legăturilor și proceselor care dau conținut și finalitate dezvoltării sferei militare generând în lume o anumită piramidă a puterii, un sistem de dominare și subordonare, o rețea de dependențe ierarhice și o structură de control bazate pe manipularea forței armate (în totalitatea determinărilor sale), înserate relațiilor internaționale contemporane”². Ordinea militară este profund beligenă, deoarece relațiile dintre principalele centre de putere sunt competitive iar, datorită caracterului lor global, adversitatea se transmite sau se manifestă prin alți numeroși subiecți ai vieții internaționale la niveluri și în zone din cele mai diverse. Această tendință este negată de procesul de redistribuire a puterii, al multiplicării centrelor de putere în curs de desfășurare în viața internă și internațională;

• ca manifestare a violenței paroxistice, fenomenul militar se instituie ca un „constituent major sau chiar ca un element unic al securității”³, al echilibrului în cadrul unui sistem social, fie de natură statal sau global. Prin prezența și ponderea sa în balanța puterii, componenta militară conduce la schimbări în balanța securității. În ecuația securitate – forța militară, aceasta din urmă determină, de cele mai multe ori, sindromul securității. Acest sindrom este produs de acele puteri la care nimeni nu ar putea să le abolească independența și suveranitatea națională și, de aceea, acestea sunt, așa cum observă Karl Deutch „cele care cheltuiesc în cea mai mare măsură bani, muncă, resurse, eforturi în urmărirea a ceea ce guvernele, elitele și oamenii consideră securitatea lor națională”. Dar acest fapt, observă același autor, nu face altceva decât să se supună unui” ... fel de lege a lui Parkinsson aplicată securității naționale; sentimentul de insecuritate al unei națiuni crește direct proporțional cu puterea sa⁴. Deși securitatea statului depinde, în ultimă instanță, de puterea militară, insecuritatea crește odată cu sporirea sa.

Începutul secolului XXI arată faptul că sindromul insecurității se deplasează din zona exclusiv militară spre cea economică. Resursele – materiile prime, sursele primare de energie, hrană, apa etc. – devin esențiale în cadrul strategiilor de securitate națională, dar mai ales în cele globale. Fenomenul militar va rămâne și în continuare un vector potențial și real al puterii în realizarea strategiilor de securitate națională și globale.

Războiul tip specific de conflict social

Terminarea celui de-al Doilea Război Mondial și începutul unei noi perioade în istoria omenirii formulează fenomenului militar cerințe militare fără precedent și reclamă roluri militare noi. Apariția armei nucleare și dotarea acesteia cu mijloace pentru a o transporta la țintă (rachete intercontinentale, rachete de croazieră, bombardiere, submarine, platforme spațiale), accelerarea ritmurilor de creștere a cheltuielilor militare cu lansarea programelor pe baza cărora vor fi dezvoltate și introduse noi arme, militarizarea masivă a științei etc. au creat disponibilități de a extinde spectrul jumătăților de război.

Armele nucleare au început să fie judecate ca „arme de război”, iar funcționarea lor să fie definită în concepțiile doctrino-strategice, în mod direct,

în legătură cu purtarea și câștigarea războiului. Războiul era preconizat să se desfășoare, iar conflictele militare postbelice s-au desfășurat sub umbrela „echilibrului teorii” (conceptele strategice „Represaliile masive”, „Ripostă gradată”, „Răspunsul controlat”, „Distrușterea reciproc asigurată”, „Opțiuni nucleare limitate”, „Echivalența esențială” etc.), a descurajării nucleare, tendință care s-a manifestat și la sfârșitul secolului XX, dar și în secolul XXI. *Perfecționarea tehnologică* – inclusiv diversificarea tipologică – a armamentului nuclear i-au determinat pe teoreticienii militari și politologi să considere puțin viabil recursul la arme nucleare pentru gestionarea crizelor și rezolvarea pe cale violentă, a disputelor internaționale. „Noile arme erau atât de distructive” – arată profesorul Steven J. Zolga – încât părea de neconceput ca vreun oraș sau vreun popor să reziste ravagiilor provocate de ele într-un război pe viață și pe moarte. În mai puțin de un secol, armele au evoluat de la tunuri încărcate pe la culată, care ținteau de la câțiva iarzi și distrugeau totul pe o distanță de câțiva iarzi de la locul impactului, la rachetele termonucleare, capabile să lovească la mii de mile și să distruagă orașe întregi. Atacarea orașelor a avut ca efect faptul că civilii puteau fi acum, în aceeași măsură ca și soldații, victime ale noilor tehnologii de război⁵.

Masiva militarizare a științei, atât a celor care studiază substanța, cât și a celor socio-umane, a dus la „industrializarea războiului”. A crescut rolul vital al industriilor militare în crearea și în susținerea puterii militare, a transformat centrele economice ale inamicului în obiective primordiale pentru noile arme. Dacă astăzi mai există diferențe de opinie privind importanța rolului jucat de bombardarea obiectivelor industriale în câștigarea celui de-al Doilea Război Mondial, evoluția armelor nucleare a pus capăt disputei privind eficacitatea finală a supremației aeriene strategice. Salturile tehnologice ale căror începuturi le constituie lansarea, pentru prima dată în spațiul cosmic a unui satelit artificial de către sovietici – PS-ul Sputnik, la 4 octombrie 1957, – moment care pentru autori „Asaltul cosmosului a început”, iar pentru SUA a reprezentat un fel de „Pearl Harbor” tehnologic⁶, au extins războiul și în Cosmos. Se recunoaște faptul că în spațiul cosmic nu există suveranitate națională și, totodată, cursa pentru invulnerabilitate a căpătat noi dimensiuni calitative. Pe de altă parte, militarizarea științei

a imprimat o nouă trăsătură conflictelor militare postbelice, cea cumulativă. Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie” între pace și război, o ambiguitate a stării care altădată era definită prin „tăcerea armelor”. În timp de „pace”, omenirea a fost confruntată cu utilizarea masivă a forței sau s-a vorbit, ceea ce acum se face mai explicit, de exemplu, de războiul psihologic, războiul economic, ideologic, informațional etc. Nu este vorba despre o problemă semantică, ci despre un fenomen real al proliferării războiului, al multiplicării prezenței – sub forme variate – a violenței armate în viața socială, în relațiile dintre state.

Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de aceea a Războiului Rece, în care pacea putea fi realmente considerată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace” este o expresie elocventă a acestei realități. Existența sa nu poate fi pusă la îndoială nici acum, când vorbim despre începutul erei destinderii sau despre anacronismul logicii confruntării. Fenomenul militar și-a făcut simțită prezența prin numeroase fapte, și anume: menținerea sub arme a milioane de oameni, fapt inimaginabil altădată în timp de pace; proliferarea obstinantă a structurilor care „trăiesc” de pe urma pregătirii sau ducerii războiului și subordonarea de către organismul militar a noi sectoare ale vieții publice: cursa înarmărilor, conservarea unor focare de încordare în diferite părți ale lumii; utilizarea „neoficială” fără declarație de război și, uneori, târziu ajunsă la cunoștința opiniei publice, încheierea provizorie a mai tuturor conflictelor etc.

Analiza activităților militare permite să se pună în evidență și creșterea deosebită a frecvenței, ca și a intensității războiului clasic, a numărului conflictelor, a mărimii forțelor angajate, a ariei geografice cuprinse și a numărului de țări implicate, a costurilor sale materiale și umane. Își face apariția pe scară largă un nou tip de conflict armat: conflictul local prelungit. Proliferat în umbra „echilibrului terorii”, dus cu mijloace „tradiționale”, acest gen de război a făcut în trei decenii aproape tot atâtea victime cât și în ultima conflagrație mondială; cât privește consecințele lor, acestea nu se limitează la o anumită regiune a globului, ci datorită structurii indivizibile a lumii de azi, pot degenera, afectând prin escaladă întregul echilibru mondial.

Evoluția armelor nucleare a determinat ca acțiunea militară proiectată a se desfășura pe

principalele teatre de acțiune militare (în special, în teatrele de acțiuni militare din Europa) să fie subordonate doctrinelor strategice nucleare dezvoltate de cele două mai puteri militare ale momentului SUA și Rusia. Programele tehnologice strategice au adus modificări substanțiale în ceea ce privește organizarea și compunerea diferitelor categorii de forțe armate și arme. Saltul spectaculos l-a înregistrat și modalitatea în care se realizează actul de decizie. Matematizarea și cibernetizarea procesului de luare a deciziilor a determinat creșterea eficienței acțiunilor, o înaltă raționalizare a actului de comandă atât pe verticală, cât și pe orizontală.

În epoca postbelică, scenariile de război ale celor două superputeri politico-militare înfățișau folosirea întregii game de arme nucleare și desfășurarea unor vaste formațiuni de tancuri înaintând pe un covor nuclear și chimic în supremul război de uzură. Relația dintre superputeri a fost dominată de către armamentul nuclear și puterea de distrugere în masă la nivel absolut. În cursa de a mări anvergura, viteza și forța de distrugere a armelor, limitele supreme fuseseră atinse în toate sensurile practice. „Dezvoltarea războiului modern – războiul epocii industriale – afirma A. Toffler, ajunsese la contradicția finală. Se impune cu necesitate o adevărată revoluție care să reflecte noile forțe economice și tehnologice eliberate de cel de-Al Treilea Val al Schimbărilor”⁷⁷.

Războiul viitorului

Perfecționarea acțiunilor tradiționale

Evoluția acțiunilor netradiționale

Noua dimensiune a revoluției științifice și tehnice schimbă modul de dobândire a avuției. Cunoașterea devine sursă inepuizabilă și, totodată, obiect al muncii și baza formării avuției. Capacitatea de a dobândi, a genera, a distribui și a aplica, strategic și operațional cunoașterea devin valori intangibile.

Pe fundalul transformărilor fundamentale determinate de cunoaștere se dezintegrează întreaga structură a puterii care a menținut lumea asamblată și ia naștere o nouă structură de putere radical deferită, fenomen ce se întâmplă la toate nivelurile societății omenești. Violența structurală ia alte înfățișări mai subtile, tinzând să devină de natură holistică. La birou, în supermarket, la bancă, în

cabinetele administrative, în biserici, spitale, școli și locuințe, vechile tipare ale puterii se fracționează de-a lungul unor linii ciudate⁸. Această frângere a autorității de tip vechi în afaceri și în viața cotidiană se accelerează chiar în momentul de față, când structurile globale de putere se dezintegrează la rândul lor. Avem motive întemeiate să credem că forțele care zguduie actualmente puterea la toate nivelurile sistemului uman vor deveni mai intense și mai omniprezente în anii imediat următori. Din această restructurare masivă a relațiilor de putere, asemănătoare deplasării și fricțiunilor plăcilor tectonice înaintea unui cutremur, va proveni unul dintre cele mai rare momente ale istoriei omenirii: o revoluție în însăși natura puterii. Un „powershift” nu se rezumă doar la transferul puterii. O transformă⁹.

Emergența unor noi centre de putere regionale, cu influență crescândă la nivel global, constituie o altă trăsătură de manifestare a puterii. Lumea alunecă treptat și sigur către o configurație multipolară în care superputerile sunt departe de a mai fi un factor în ansamblul raporturilor globale. *Vectorul de putere – factorul militar (violența)* – încetează a mai fi apanajul celor două superputeri SUA și Rusia. *Noile centre de putere* – China, Japonia, Germania, Europa, cu motorul ei franco-german, Iran și țări în devenire ca centre de putere India, Brazilia, Nigeria – reclamă dreptul la decizie în gestionarea factorului militar. În aceste condiții, folosirea factorului militar în zonele fierbinți ale lumii se „democratizează”. Noile centre de putere vor participa, în funcție de interesele imediate sau strategice și, în proporții diferite pentru gestionarea crizelor (coaliții). Coaliția multinațională, a cărei lider a fost SUA împotriva Irakului, în criza din Golful Persic (1990, 1991 și 2003) implicarea NATO și a altor centre de putere în conflictul din fosta Iugoslavie și Afganistan, precum și în alte locuri tensionate și de conflict militar, marchează începutul democratizării factorului militar și punerea lui la dispoziția unor organizații și organisme internaționale și a unor instanțe internaționale create conjunctural.

În viitor, violența devine tot mai dependentă de tehnologiile intensive ale cunoașterii, ca microelectronica, materialele avansate, optica, inteligența artificială, sateliții, telecomunicațiile, simulările și software-ul evoluat. Fenomenul militar, forța militară în special dovedește o capacitate de hiperviolență. Golurile lăsate de

destructurarea bipolarismului sunt umplute de alte națiuni. Acestea au devenit mari cumpărătoare de tehnologie de vârf pentru realizarea ambițioaselor programe de dobândire a unor puternice capacități distructive. Se proiectează și se realizează instalații pentru producerea armelor nucleare, chimice și bacteriologice, precum și vectori pentru transport la țintă, ceea ce determină ca distribuția acestor arme în lume să nu poată fi fixă și nici stabilă.

Demonopolizarea armamentului nuclear și modernizarea armamentului convențional au deschis o acerbă luptă pe piața microelectronicii și optoelectronicii, pentru dobândirea de echipamente și de componente necesare îmbunătățirii radicale a preciziei. Se apreciază că în cazul în care țările producătoare de componente ale inteligenței artificiale ar înceta vânzarea acestora către marile puteri nucleare ar putea da naștere unor situații neprevăzute. Referindu-se la nevoile SUA de tehnologia avansată a semiconductorilor de fabricație japoneză, Shintaro Ishihara, fost membru al Cabinetului în Japonia, arăta într-o lucrare „Japonia care poate spune nu” (1989), că: „S-a ajuns în situația în care, indiferent cât de mult își mai continuă expansiunea militară, dacă Japonia ar înceta să le mai vândă cipuri, n-ar mai face nimic. Dacă, de exemplu, Japonia ar vinde Uniunii Sovietice (astăzi, Rusia a.c.), și ar înceta să le mai vândă americanilor, acest fapt ar răsturna întreaga balanță militară; unii militari spun că dacă Japonia s-ar gândi să facă așa ceva, ar fi ocupată. Categorie, trăim vremuri când se poate ajunge chiar și până acolo”¹⁰.

Transformările din situația puterii impune o adevărată revoluție în gândirea militară, o revoluție care să reflecte noile forțe economice și tehnologice elaborate de cel de-Al Treilea Val. Știința și comunicarea vor fi motoarele secolului XXI. Aceasta este noua putere, afirmă A. Toffler. Uneltele inteligente produc arme inteligente. Nimic nu o demonstrează mai bine decât modul în care s-a desfășurat, în anul 1991, Războiul din Golful Persic, care se poate caracteriza ca „război al minții (spiritului) împotriva materiei”.

Războiul își schimbă fizionomia, și anume: concepția, tipologia, paradigma strategică, doctrine, acțiuni (pregătirea trupelor, armament și tehnică, conducerea acțiunilor de luptă, formele și procedeele de luptă etc). Teatrele de operații militare ale ultimului deceniu al secolului XX și

Începutul secolului XXI se poate aprecia că au devenit expresia salturilor de la armate de masă la grupări de forțe suplă, și de la sisteme clasice la sisteme de armament în care confruntarea este nu numai de forțe și mijloace, ci și de sisteme militare. De fapt, cu războiul din Golful Persic – apreciază Newt Gingrich¹¹ – „lumea a fost martoră a primului război între sisteme militare ale celui de-Al Treilea Val și o mașinărie din Al Doilea Val. Operațiunea „Furtună în Deșert” a constat în anihilarea irakienilor de către americani și aliații lor, în mare măsură fiindcă sistemele tip Al Treilea Val s-au dovedit pur și simplu covârșitoare. Sistemele antiaeriene foarte sofisticate, proprii celui de-al Doilea Val, n-au fost de nici un folos în confruntarea cu aeronavele insesizabile tip Al Treilea Val. Armatele din tranșeele celui de-Al Doilea Val au fost simplu depășite și anihilate în fața sistemelor de țintire și logistică din Al Treilea Val. Rezultatul a constat într-o campanie la fel de decisivă ca și înfrângerea forțelor gen Primul Val ale Mahdi-ului din Omdurman de către armata anglo-egipteană tip Al Doilea Val, în anul 1989¹². Desfășurarea războiului a fost în întregime răsturnată.

Războiul viitor ca infrastructură critică va deveni esențial și urmează să schimbe întreaga natură a beligeranței, și anume:

- deplasarea cauzelor conflictelor militare din zona reală (economică) spre zona preponderent etnică și religioasă în care vrășmașul nu-l mai constituie „străinul” cu care nu se poate comunica prin limbaj, ci rudele, prietenul, vorbitorul aceleiași limbi sau dialect; mai precis, se poate afirma că, din zona economică, conflictul a trecut în zona moral-religioasă, apoi în cea a ideologiei, iar astăzi, în vidul moral și ideologic, este introdus etnicul, rasialul și religiosul (inter și interconfesionalul);

- trecerea de la forma brutală a folosirii forței la modalități mai subtile: intervenții armate pentru sprijinirea sau instalarea unui regim constituțional sau nu, favorabil puterii politico-militare intervenționiste; impunerea sau menținerea păcii; blocate etc. cu alte cuvinte, apariția unor noi tipuri de operații militare în raport cu cele clasice altele decât războiul;

- îmbinarea tipului clasic de agresiune cu noi tipuri: agresiune economică, culturală, psihologică, religioasă, informatică, informațională, în rândul căreia cea simbolică joacă un rol important. Războiul informațional a devenit o realitate într-o

lume a consumului de semne și de simboluri. De fapt, acest tip de război se poate defini ca fiind cucerirea și stăpânirea minții cu ajutorul semnelor, simbolurilor și consensul asupra sensului acestora; va fi un război al civilizațiilor și, de ce nu, un război al culturilor. Va fi un război total și absolut, întrucât ținta o constituie întreaga populație a unui stat, iar scopul îl constituie, în ultimă instanță, schimbarea sistemului de mentalități și valori. De fapt, câmpul de luptă îl va constitui lumea pe care o gândim;

- forțele armate, mijloacele militare, își mențin rolul de „cea mai bună soluție” prin care o putere politico-militară să-și impună interesele pentru restabilirea sau menținerea ordinii politice, pentru impunerea sau menținerea păcii în zona sa de interes. Noile armate care se construiesc în prezent vor trebui să-și schimbe orientarea către spațiu, cu o orientare către timp, acționându-se pentru modelarea unei forțe care să corespundă imperativelor prezente și viitoare. O caracteristică va fi fundamentală în viitor, și anume, profesionalismul, care va mări forța de angajare, bazată pe competență și responsabilitate;

- adecvarea doctrinelor militare în sensul sporirii capacității de a proiecta puterea pe distanțe mari, cu viteză superioară, cu accent pe operații conjugate între diverse servicii, operații multinaționale, atacuri simultane sincronizate, controlul executării în timp real al acestora și al tempoului luptelor, precum și pe o mai mare dezvoltare a inițiativei și pe o mai mare încredere în soldații de calitate. Doctrina militară – observă A. Toffler¹³ – continuă să se schimbe în toate armatele lumii. Dar dacă ascultăm cu atenție, indiferent că termenii formulați în chineză sau italiană, în franceză sau rusă, temele centrale rămân acelea ale luptei Aero-Terestre și ale Operațiilor Aero-Terestre, capacitatea de a vedea în adâncime, o realitate complet realizată după publicarea doctrinei SUA, revizuite „Bătălia Aero Terestră” în 1986, care a pus accentul pe arta operativă. În noile doctrine militare, armele nucleare își păstrează rolul de descurajare și de amenințare. Scopul de bază al forțelor nucleare NATO – se arată în documentele Alianței Nord-Atlantice – rămâne în continuare politic: păstrarea păcii și evitarea războiului sau a oricărui tip de constrângere. Sunt proiectate și introduse noi tehnologii, arme high-tech care sfidează vechile doctrine militare. Introducerea acestora pe câmpul de luptă au impus ca în cadrul noilor doctrine să se pună accentul pe

coordonarea strânsă între sol și aer, pe lovituri în profunzime pentru a împiedica eșaloanele unu, doi și următoarele să ajungă pe teatrul de operații și cel mai semnificativ – pe folosirea noilor tehnologii pentru a lovi țintele anterior repartizate armelor nucleare¹⁴. Astfel, se reduc riscurile confruntării nucleare;

- acțiunile militare, de luptă, în special, se vor deosebi în mare măsură de cele din cel de-al Doilea Război Mondial și conflictele militare postbelice. Astăzi, ca și în viitor, acțiunea militară se individualizează, în raport cu cele postbelice, prin: amploarea în timp și spațiu, forțe și mijloace speciale, complexitate, intensitate, schimbări bruște a situațiilor la toate nivelurile; acțiunile de luptă se vor duce în toate mediile atât pe uscat, pe apă, în aer, sub apă și în cosmos; folosirea de forțe și mijloace diversificate cu caracteristici tehnico-tactice superioare având o mare mobilitate, putere de foc, bătaie, precizie, efect mărit de nimicire și distrugere, context în care surprinderea tehnologică și luarea măsurilor de prevenire a acesteia va continua să joace un rol important; acțiuni cu un caracter deosebit de manevrier insistându-se îndeosebi pe învăluire și întoarcere; mare consum de muniții, carburanți și alte materiale, distrugerea căilor și nodurilor de comunicații, lucrărilor de artă, dar și dislocări uriașe de populație pe criterii etnice, religioase etc.; tendința ca, în majoritatea situațiilor, să se evite confruntările directe, frontale, pe acțiunile duse de formațiuni mici, cu o mare putere de foc, autonomie relativă în acțiune, printr-o mare diversitate de procedee tactice, în special la flancuri, la intervale și în adâncimea dispozitivului inamicului, acolo unde și când acesta se așteaptă mai puțin; angajarea în luptă a unor adevărați profesioniști, cu înalte calități psihice și fizice, capabili să angajeze acțiuni complexe, rapide și de o deosebită violență, în condiții variate de teren, climă, anotimp, noapte și zi; realizarea unui raport echilibrat între un nivel deosebit al instruirii și dotarea cu armament și tehnică de luptă, precum și cu sisteme periferice. Sunt conturate în diferite studii elaborate de către specialiștii militari, noile caracteristici ale operației și luptei ca: acțiuni asimetrice, mobilitatea, adaptabilitatea, descentralizarea, manevrabilitatea, flexibilitatea, simultaneitatea, continuitatea, ritmul înalt de acțiune, modularitatea, digitalizarea, amplificarea forței de lovire etc.;

- obținerea succesului pe câmpul de luptă se va baza, și în viitor, pe o bună și riguroasă organizare și pregătire a acțiunilor în cele mai mici amănunte, dar și pe o normare clară, precisă și elastică. În acest sens, în armatele din aproape toate statele dezvoltate din Europa, America de Nord, Orientul Mijlociu și Asia s-au intensificat preocupările pentru elaborarea de noi regulamente de luptă în acord cu obiectivele strategice, dezvoltarea tehnicii moderne și structurilor organizatorice adoptate sau în curs de adoptare, cu noile concepții de a proiecta forța militară și în alte medii decât războiul, precum și cu faptul că astăzi, dar și în viitor acțiunea comandanților de pe treapta cea mai de jos a ierarhiei militare este în consonanță cu obiectivele politice urmărite în conflict de către autoritatea la nivelul cel mai înalt. Dincolo de orice speculații care se fac în teoria acțiunii militare, astăzi, acțiunea militară se află în fața unui nou mod de a norma;

- câmpul de luptă al viitoarelor acțiuni militare va fi cu totul altul de până acum. O serie de studii despre câmpul de luptă în viitor sau al „războiului din Al Treilea Val” au introdus conceptele de „câmp de luptă extins”. Concepției tradiționale (liniare), potrivit căreia există un front și adâncime, îi va urma un câmp de luptă extins (tridimensional), în care nicio zonă nu va fi ferită de atacurile precise și nimicitoare. Extinderea câmpului de luptă în timp, spațiu și scop prin toate resursele disponibile va necesita varietatea de opțiuni în luarea deciziei, descentralizarea execuției, accesul la informațiile necesare, relațiile militari-civili, capacitatea de gestionare a situației postconflict etc.

Concluzii

Cu siguranță războiul viitorului ca fenomenul militar va evolua odată cu evoluția societății postmoderne. Perioada de tranziție va fi marcată de numeroase conflicte în care armatele cu doctrine, structuri și echipamente specifice societăților informaționale vor avea câștig de cauză. Reacțiile asimetrice la acțiunile militare moderne probabil că vor dăinui mult timp, ele luând locul conflictelor militare clasice.

Consider că fenomenul militar contemporan a scos în evidență caracterul integrat, aeroterestru și naval al acțiunilor militare, demonstrând că folosirea tuturor armelor, specialităților și mijloacelor militare într-o confruntare modernă duce la obținerea victoriei în câmpul de luptă al viitorului.

Trebuie reținut că una dintre implicațiile deosebite ale evoluției fenomenului militar asupra fizionomiei acțiunilor militare se regăsește în viteza de reacție și de acțiune necesară în condițiile actuale. Rata ridicată a schimbărilor în câmpul de luptă modern impune un timp cât mai scurt pentru informare, decizie și acțiune. Această cerință presupune realizarea unor sisteme complexe de cercetare, supraveghere și lovire în care intervenția omului să fie minimă.

NOTE:

1 Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Antet, București, 2000, p. 9.

2 http://www.mapn.ro/publicatii/2_2011.pdf, accesat la 04.08.2016.

3 Traian Grozea, *Implicațiile fenomenului militar în viața internațională*, Editura Politică, București, 1987, p. 15.

4 Karl Deutch, *The Analysis of International Relations*, Vol. 45, No. 4 (Oct., 1969), Editura Royal Institute of International Affairs, p. 101, <http://www.jstor.org/stable/2613344>

5 Steven J. Zaloga, Jim Kinnear, *T-34-85 Medium Tank 1944-94*, Oxford: Osprey Publishing, 1996, p. 9.

6 *Ibidem*, p. 195.

7 Alvin și Heidi Toffler, *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, Editura Antet, București, 1995, p. 56.

8 Alvin Toffler, *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1996, p. 11.

9 *Ibidem*, p. 12.

10 Alvin Toffler, *op.cit.*, p. 422.

11 Newt Gingrich, *Cuvânt- înainte*, în Alvin și Heidi Toffler, *Politica în Al Treilea Val*, București, 1995, p. 11.

12 *Ibidem*.

13 Alvin Toffler, *op.cit.*, p. 86.

14 Organizația Nord-Atlantică, *Parteneriat și cooperare*, A.I.S.M., 1994, p. 45.

BIBLIOGRAFIE

Clausewitz von Carl, *Despre război*, Editura Antet, București, 2000.

Deutch Karl, *The Analysis of International Relations*, Vol. 45, No. 4, Editura Royal Institute of International Affairs, oct. 1969.

Frunzeti Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

Grozea Traian, *Implicațiile fenomenului militar în viața internațională*, Editura Politică, București, 1987.

Held David, McGrew Anthony, Goldblat David, Perraton Jonathan, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, Iași, 2004.

Miroiu Andrei, Ungureanu Radu-Sebastian (coord.), *Manual de relații internaționale*.

Mureșan M., *Reflecții despre fenomenul militar*, Editura UNAp, București, 2004.

Mureșan M., Stăncilă L., Enache D., *Tendențe în evoluția teoriei și practicii războiului*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2006.

Mureșan M., Văduva G., *Războiul viitorului - viitorul războiului*, Editura UNAp, București, 2004.

Neguș Silviu, *Geopolitica. Universul puterii*, Editura Meteor Press, București, 2008.

Newt Gingrich, *Cuvânt-înainte*, în Alvin și Heidi Toffler, *Politica în Al Treilea Val*, București, 1995.

Stiglitz E. Joseph, *Mecanismele globalizării*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Toffler Alvin și Heidi, *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, Editura Antet, București, 1995.

Toffler Alvin, *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1996.

Zaloga J. Steven, Kinnear Jim, *T-34-85 Medium Tank 1944 - 94*, Oxford: Osprey Publishing, 1996.

Organizația Nord-Atlantică, *Parteneriat și cooperare*, AISM, 1994.

Constituția României, București, 2003.

Legea nr. 45/1994 privind apărarea națională a României.

Legea nr. 415/2002 privind organizarea și funcționarea CSAȚ.

Legea nr. 121/2011 privind participarea forțelor armate la misiuni și operații în afara teritoriului statului român.

Legea nr. 473/2004 privind planificarea apărării.

Legea nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea MAPN.

Strategia de Securitate Națională a României, 2008.

Conceptul Strategic al NATO, 2010.

Tratatul de la Lisabona, semnat la 13.12.2007 de statele membre UE și intrat în vigoare cu data de 01.12.2009.

Carta Albă a Securității și Apărării României (proiect), 2011.

Strategia Națională de Apărare a României (proiect), 2011.

Strategia Militară a României (proiect), 2011.

Doctrina Armatei României, București, 2012.

Strategia de Transformare a Armatei României, (proiect), 2011.

- AJP-01 (D) Allied Joint Doctrine*, 2010.
- Concepția privind comanda și controlul structurii de forțe în Armata României*, 2010.
- AAP-6 Glosar de termeni și abrevieri* (traducere), 2003.
- DEX, Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
http://www.mapn.ro/publicatii/2_2011.pdf
- <http://www.jstor.org/stable/2613344>

CERCETAREA SATISFACȚIEI STUDENȚILOR PRIVIND CURSURILE DESFĂȘURATE PRIN INTERMEDIUL PROIECTELOR FINANȚATE DIN FONDURI EUROPENE

RESEARCHING STUDENT SATISFACTION LEVELS REGARDING TRAINING COURSES HELD THROUGH PROJECTS FINANCED USING EUROPEAN FUNDS

Drd. Ana-Maria BACȘIȘ (TĂNASE)*

Modificările permanente, apărute la nivelul pieței muncii, și dorința angajatorilor de a avea permanent angajați specializați care să le ofere cele mai bune soluții la problemele pe care le întâmpină au determinat foarte mulți indivizi să își îndrepte atenția către cursurile educaționale realizate de anumite instituții importante. Lipsa resurselor financiare, dar și oportunitățile oferite i-au determinat pe foarte mulți dintre aceștia să își îndrepte atenția și către cursurile desfășurate în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene. Prin intermediul acestora, oamenii au posibilitatea să obțină, într-un timp relativ scurt, informațiile de care au nevoie, materialele suport care să îi ajute să aprofundeze informațiile transmise, precum și o acreditare într-un anumit domeniu. La nivelul acestei lucrări a fost desfășurat un studiu cantitativ, care a avut ca scop determinarea gradului de satisfacție resimțit de studenți în urma parcurgerii diferitelor cursuri desfășurate în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene. Pentru a putea culege datele necesare desfășurării acestei cercetări a fost realizat un chestionar, format din 16 întrebări, care a fost ulterior pus la dispoziția respondenților, prin intermediul unei platforme online. Datele au fost analizate cu ajutorul programului IBM SPSS.

Continuous changes occurring in the labor market and the employers' desire to constantly have specialized employees that can offer the best solutions when facing problems determined many individuals to focus on educational courses offered by important institutions. The lack of financial resources and opportunities, have led many people to pay attention to the courses carried out by projects financed using European funds. Through this kind of projects people are able to obtain relevant information, appropriate educational articles and valuable accreditations that can help in their field of work, all in a short amount of time. The information found in this paper was collected after conducting a quantitative study which was aimed to determine the degree of satisfaction expressed by students after finishing various courses that were held by projects financed using European funds. In order to collect the data necessary to conduct this research a questionnaire consisting of 16 questions was provided to the respondents through an online platform. Data was analyzed using a computer program called IBM SPSS.

Cuvinte-cheie: marketing educațional; satisfacția consumatorului; comportamentul consumatorului; fonduri europene.

Keywords: educational marketing; customer satisfaction; consumer behavior; European funds.

Educația este unul dintre cele mai importante domenii de la nivelul unei țări. Aceasta este cea care contribuie la dezvoltarea invizilor precum și la dezvoltarea societății în ansamblu. Educația cuprinde totalitatea măsurilor care sunt aplicate

pentru a putea crea și dezvolta la nivelul oamenilor însușiri de natură intelectuală, morală sau fizice¹. În cadrul unei societăți în care tehnologiile se reînnoiesc permanent, rolul educației este esențial, acesta contribuind într-o măsură importantă la dezvoltarea individului. Astfel, având acces la educație, oamenii au posibilitatea să se documenteze permanent, să se specializeze și să afle ultimele

*Academia de Studii Economice, București
e-mail: bacsisanamaria@yahoo.com

noutăți care au apărut la nivelul diverselor domenii de activitate.

Progresul unei țări este înregistrat numai în momentul în care oamenii au acces la educație și numai în momentul în care aceștia au posibilitatea să pună în practică ceea ce au învățat. În ultimii ani, domeniul educațional s-a dezvoltat foarte mult. Astfel, dacă inițial procesul de transmitere a informațiilor era gestionat în cea mai mare parte de către instituțiile de stat, actualmente situația s-a schimbat, la nivelul țărilor dezvoltându-se foarte multe unități private. Acestea au fost acceptate rapid de către piață atât datorită avantajelor oferite, datorită programului, cât și datorită modului în care este desfășurat procesul de transmitere și receptare a informațiilor.

În plus, apariția și dezvoltarea noilor concepte, precum cel de educație permanentă², i-a determinat pe foarte mulți utilizatori să își dorească să parcurgă mai multe programe educaționale de la nivelul cărora să aibă posibilitatea să asimileze o gamă variată de informații. Informațiile asimilate de indivizi pe parcursul vieții, precum și acreditările obținute în urma parcurgerii acestora le pot facilita acestora obținerea unui loc de muncă sau păstrarea celui existent.

Toate aceste elemente prezentate anterior au condus de-a lungul timpului la apariția unui număr din ce în ce mai mare de unități de învățământ. Astfel, apariția noilor organizații la nivelul pieței i-au determinat pe cei care își desfășurau activitatea de o perioadă mai lungă de timp să găsească soluții prin intermediul cărora să se poată diferenția. Astfel, marketingul educațional a fost văzut ca o oportunitate, acesta împreună cu instrumentele sale având capacitatea de a oferi întreprinderilor suportul de care au nevoie pe piață.

Acest domeniu a fost analizat în ultimii ani de foarte mulți autori. Schimbările majore care s-au produs în ultimii ani la nivelul sistemelor de învățământ precum și concurența din ce în ce mai puternică i-au determinat pe foarte mulți autori să își îndrepte atenția către acest domeniu și să încerce să observe modul în care pot oferi servicii de înaltă calitate pentru a satisface în condiții superioare nevoile și dorințele utilizatorilor.

Aplicarea marketingului în domeniul educațional

Conform studiilor realizate la nivelul acestui domeniu, marketingul educațional a apărut undeva

la jumătatea anilor 1980³ în urma turbulențelor apărute la nivelul acestui domeniu din cauza concurenței din ce în ce mai ridicate existente pe piață. Astfel, din dorința de a atrage un număr din ce în ce mai ridicat de clienți, dar și pentru a putea înregistra fonduri din ce în ce mai mari, universitățile au început să aplice principiile marketingului la nivelul acestui domeniu⁴.

Conform analizelor realizate în acest domeniu⁵ s-a observat faptul că acest concept se diferențiază față de celelalte existente pe piață printr-o serie de caracteristici și anume:

- serviciile educaționale nu sunt tangibile, ceea ce implică incapacitatea utilizatorilor de a le testa și de a le analiza anterior. Astfel, în momentul alegerii unui anumit tip de serviciu educațional utilizatorii își asumă de multe ori anumite riscuri, deoarece nu știu cu certitudine cum le va fi prestat serviciul educațional;

- în foarte multe cazuri, alegerea serviciilor educaționale se face ținând cont de cadrul didactic sau de persoana desemnată pentru a presta serviciile educaționale. Astfel, în foarte multe situații personalul are un rol cheie în deciziile de achiziționare ale indivizilor;

- este foarte dificil să compari calitatea serviciilor educaționale. Acest aspect se datorează dificultății de a parcurge mai multe servicii educaționale în același timp;

- o altă caracteristică importantă a serviciilor se referă la faptul că serviciile educaționale nu pot fi returnate în urma consumului. Astfel, indiferent de gradul de satisfacție resimțit, o dată consumat serviciul educațional acesta nu poate fi returnat.

Aplicarea marketingului în domeniul educațional a făcut unitățile de învățământ să conștientizeze importanța pe care brandul instituției îl are în creionarea percepției utilizatorilor și în atitudinea acestora față de serviciile prestate. Brandul, chiar dacă este un element intangibil, are capacitatea de a influența utilizatorii și de a-i determina pe aceștia să aibă încredere în serviciile prestate la nivelul organizației⁶.

Alți autori⁷ care au analizat acest domeniu au încercat să observe modul în care activitatea de marketing poate influența gradul de satisfacție resimțit de utilizatorii serviciilor educaționale. Analizând în amănunt acest domeniu s-a observat faptul că un rol important la nivelul serviciilor educaționale îl are atât calitatea serviciilor prestate, cât și procesul de livrare a serviciilor educaționale.

Conform analizelor existente pentru a putea face față concurenței din ce în ce mai puternice existente pe piață, universitățile precum și celelalte instituții care își desfășoară activitatea în acest domeniu ar trebui să-și îmbunătățească permanent calitatea serviciilor oferite, să construiască servicii care să aibă la bază acțiuni interactive care să îi atragă pe utilizatori, și să încerce să utilizeze tehnologiile web pentru a facilita transmiterea și receptarea informațiilor.

În plus, așa cum am menționat procesul de livrare prezintă o importanță ridicată, acesta fiind cel care apropie mai mult consumatorul de către organizație. Așa cum am menționat anterior, serviciile educaționale se diferențiază de bunurile de larg consum prin inseparabilitate, mai precis faptul că nu se poate separa clientul de prestator. Astfel, la nivelul acestor servicii cadrul didactic joacă un rol esențial acesta fiind cel care contribuie la realizarea unei imagini cât mai clare cu privire la serviciile prestate. Pentru ca gradul de satisfacție resimțit de clienți să fie unul cât mai ridicat este foarte important ca profesorii să fie apropiați de cursanți astfel încât transmiterea și receptarea informațiilor să se realizeze cu ușurință.

În ultimii ani, procesul educațional a suferit unele modificări majore generate de posibilitatea desfășurării actului de predare și la nivelul mediului online. Astfel, din lipsa timpului, dar și din dorința de a parcurge într-un timp cât mai scurt o paletă mai vastă de informații, indivizii au început să apeleze din ce în ce mai des la cursurile din mediul online.

Unii autori au investigat acest domeniu de activitate și au observat faptul, că în ultimii ani, marketingul educațional digital a cunoscut o creștere spectaculoasă, foarte multe instituții de învățământ investind în crearea propriilor instrumente web prin intermediul cărora să aibă posibilitatea să transmită celor interesați informațiile de care aceștia au nevoie. În plus, dacă inițial predarea se realiza prin intermediul instrumentelor online simple (site-uri web), dezvoltările din ultimii ani au permis transmiterea informațiilor prin diverse metode precum: prin intermediul comunităților, prin intermediul rețelelor de socializare, a blogurilor, a forumurilor etc. În următoarea perioadă se preconizează o creștere a numărului celor care vor desfășura cursuri la nivelul mediului digital, această creștere fiind generată de dezvoltarea permanentă a mediului online și a instrumentelor regăsite la nivelul acestuia⁸.

Instrumentele web existente actualmente pe piață joacă un rol esențial în aplicarea marketingului la nivelul instituțiilor de învățământ. De foarte multe ori, acestea sunt cele care contribuie la crearea unei imagini cât mai bune în mintea utilizatorilor⁹.

Cu cât instrumentele web utilizate pentru transmiterea și receptarea informațiilor sunt mai performante și mai ușor de utilizat cu atât gradul de satisfacție resimțit de utilizatori este mai ridicat. Din această cauză instituțiile de învățământ care își desfășoară activitatea în acest domeniu ar trebui să fie preocupate permanent să își construiască instrumente web eficiente care să le faciliteze comunicarea cu indivizii și care să faciliteze transmiterea informațiilor.

Noile tehnologii web le-au permis trainerilor și profesorilor să își construiască materiale interactive care să îi atragă pe clienți și care să îi facă să rețină mai ușor informațiile transmise. Plecând de la aceste informații oferite pe piață, foarte mulți autori au analizat în ultimii ani modul în care rețelele de socializare, cât și celelalte instrumente de marketing online au capacitatea de a influența procesul de predare¹⁰. În plus, unii autori s-au bazat în mare parte pe partea de social media încercând să analizeze modul în care se realizează predarea prin intermediul paginilor wiki¹¹.

Concluzionând, trebuie menționat faptul că studiile desfășurate anterior în domeniul serviciilor educaționale au arătat faptul că aplicarea conceptului de marketing la nivelul acestuia aduce o serie de beneficii atât indivizilor cât și comunității în ansamblu. Mai mult, acestea contribuie la buna desfășurare a activității la nivelul instituțiilor de învățământ, conducând la creșterea finanțărilor¹².

Cercetarea satisfacției studenților privind cursurile desfășurate prin intermediul proiectelor finanțate din fonduri europene

Metodologia cercetării

Fluctuațiile permanente existente pe piața muncii au determinat foarte mulți oameni să se reprofileze și să își caute permanent locuri de muncă care să le permită obținerea unor venituri rezonabile. Pentru a putea facilita obținerea unui loc de muncă, aceștia au fost nevoiți de foarte multe ori să urmeze anumite cursuri de specializare care să îi acrediteze în respectivele domenii de activitate. Deoarece în foarte multe cazuri aceste

cursuri presupuneau un efort financiar destul de ridicat, indivizii s-au orientat rapid către serviciile educaționale prestate în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene. Astfel, indiferent de statutul ocupat pe piața muncii, indivizii au posibilitatea să urmeze diverse cursuri care să le ofere o anumită acreditare.

În perioada 2007 - 2015, în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene, au fost desfășurate o gamă variată de cursuri, numărul celor care le-au absolvit fiind considerabil. Având în vedere cele menționate anterior am considerat necesar desfășurarea unei cercetări în urma căreia să identific gradul de satisfacție resimțit de utilizatori în urma parcurgerii acestor cursuri desfășurate în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene.

Cercetarea s-a desfășurat în perioada 18.04.2016 - 25.04.2016, în București. Pentru a putea culege datele necesare la nivelul acestei cercetări a fost realizat un chestionar care a fost postat la nivelul unei platforme online. Astfel, prin intermediul acesteia, utilizatorii au avut posibilitatea să acceseze permanent (în perioada menționată anterior) chestionarul și să răspundă întrebărilor existente la nivelul acestuia. Studiul s-a desfășurat pe un eșantion de 104 respondenți.

Analiza și interpretarea rezultatelor

La nivelul acestei cercetări au participat un număr total de 147 de respondenți. Dintre aceștia, 71% (104) au menționat faptul că au urmat până în acest moment cel puțin un curs desfășurat în cadrul unui proiect finanțat din fonduri europene, în timp ce restul (43) au declarat că nu au participat până în acest moment la un astfel de curs. Astfel, se poate observa faptul că întrebarea filtru a avut rolul de a selecta respondenții care fac parte din colectivitatea selectată. Cercetarea de la nivelul acestei lucrări se va desfășura pe un eșantion de 104 respondenți.

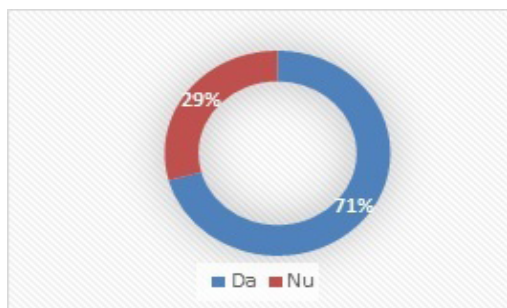

Fig. 1 Respondenții care au urmat până în acest moment cel puțin un curs desfășurat în cadrul unui proiect finanțat din fonduri europene

Referitor la sursele de informare pe care respondenții le-au utilizat pentru a se informa cu privire la cursurile finanțate din fonduri europene pe care le-au urmat, putem menționa faptul că cea mai mare parte a celor intervievați (48%) au declarat că și-au cules informațiile de care aveau nevoie de la experții de recrutare. 13% dintre aceștia au menționat că au aflat despre aceste cursuri de la profesorii din facultate, în timp ce 10% au declarat că prietenii și colegii au fost cei care i-au informat. 9% dintre respondenții care au participat la studiu au menționat că cei din familie le-au povestit despre existența acestor cursuri, în timp ce 8% dintre aceștia au menționat că au aflat din materialele promoționale care le-au fost împărțite. O pondere destul de ridicată a celor intervievați (10%) a menționat că a aflat de cursurile desfășurate prin fondurile europene din sursele online (website-uri, rețele sociale etc.), în timp ce 2% dintre aceștia au menționat că au aflat din alte surse decât cele prezentate anterior.

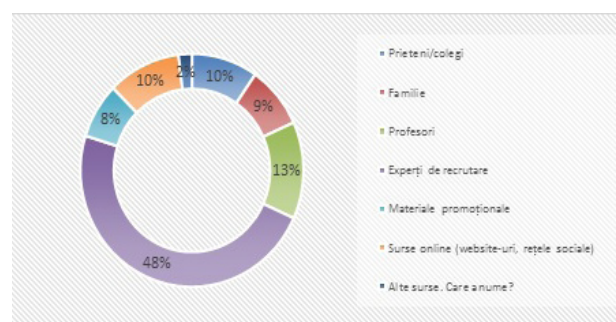

Fig. 2 Sursele de informare utilizate de către respondenți pentru a se documenta cu privire la cursurile desfășurate în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene

În ceea ce privește legătura existentă între domeniul în care respondenții își desfășoară activitatea și tipul cursurilor pe care aceștia le-au urmat, 56% dintre cei intervievați au menționat faptul că au optat pentru parcurgerea anumitor cursuri care se află în același domeniu de activitate cu cel pe care îl desfășoară actualmente, în timp ce 44% dintre aceștia au menționat faptul că aceste cursuri au fost desfășurate în domenii diferite. Este posibil ca cei care au optat să desfășoare cursuri în același domeniu de activitate ca cel în care își desfășoară actualmente activitatea să își dorească să se specializeze și să obțină o gamă mult mai variată de informații, în timp ce ceilalți și-au dorit să obțină și o altă specializare care să le fie de ajutor ulterior. Mai mult, aceste informații suplimentare îi

pot ajuta pe unii dintre respondenți în activitățile pe care aceștia le pot desfășura ulterior.

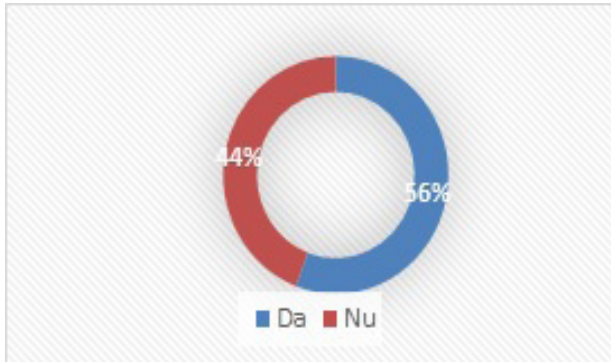

Fig. 3 Legătura existentă între domeniul cursului urmat și domeniul de activitate în care respondenții își desfășoară actualmente activitatea

Referitor la domeniile de activitate în care se încadrează cursurile parcurse de către respondenți, din cercetare s-a observat faptul că cei mai mulți au urmat cursuri în domeniul marketingului (46%). O pondere destul de ridicată a respondenților (35%) au parcurs cursuri în domeniul managementului, în timp ce 10% dintre aceștia au optat pentru desfășurarea unor cursuri finanțate din fonduri europene în domeniul IT. O pondere mai redusă a respondenților (5%) au optat pentru parcurgerea unor cursuri în domeniul turismului în timp ce 4% dintre aceștia au urmat diverse cursuri în domeniul financiar-contabil. Din analiza realizată se poate observa o pondere destul de ridicată a celor care au optat pentru parcurgerea unor cursuri fie în domeniul marketingului, fie în domeniul managementului. Este posibil fie ca tematica cursurilor să fie fost una mai atractivă, fie acestea să se fi aflat în concordanță cu domeniul de activitate al respondenților. Domeniul IT se află și el în topul preferințelor respondenților, o parte dintre aceștia parcurgând anumite cursuri de specializare în acest sector pentru a obține o anumită acreditare.

În ceea ce privește gradul de mulțumire al respondenților cu privire la modalitatea de desfășurare a cursurilor finanțate din fonduri europene pe care l-au urmat, din analiză s-a observat faptul că 60% dintre aceștia s-au declarat foarte mulțumiți de modul în care acestea s-au desfășurat, în timp ce 32% au menționat că au fost satisfăcuți. O pondere mai restrânsă a celor intervievați (3%) nu se consideră nici mulțumiți, nici nemulțumiți de modalitatea de desfășurare a acestor servicii educaționale, în timp ce 5% s-au declarat nemulțumiți de acestea. Din cele prezentate se poate observa o pondere destul de ridicată a celor care s-au declarat satisfăcuți de aceste cursuri și de modul în care acestea s-au desfășurat.

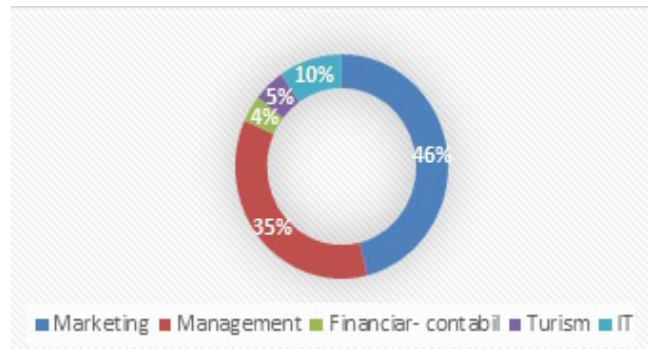

Fig. 4 Domeniile de activitate în care au fost desfășurate cursurile finanțate din fonduri europene parcurse de respondenți

Referitor la principalele elemente cărora respondenții le acordă o importanță crescută la nivelul cursurilor finanțate din fonduri europene, din analiză s-a observat faptul că pe primul loc se află diploma obținută în urma parcurgerii acestor cursuri. Astfel, acreditarea cursurilor reprezintă principalul atribut de care respondenții țin cont atunci când își aleg un anumit curs finanțat din fonduri europene. Un alt element care prezintă o importanță crescută pentru studenți se referă la

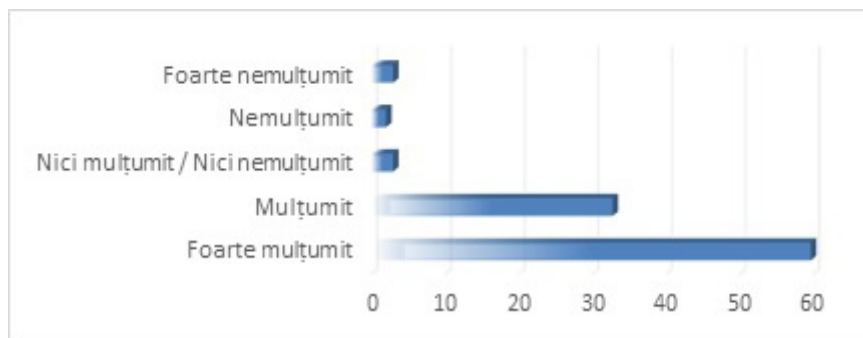

Fig. 5 Gradul de mulțumire al respondenților cu privire la modalitatea în care s-au desfășurat cursurile finanțate din fonduri europene

calitatea formatorilor care țin cursurile respective. Astfel, calitatea acestora, cunoștințele din domeniu precum și pregătirea pe care aceștia o au prezintă o importanță sporită pentru cei analizați. Pe locul trei în topul importanței acordate de către respondenți se află informațiile transmise. Media obținută de această variabilă ne arată faptul că cei intervievați acordă o atenție sporită calității serviciilor educaționale, punând un accent important pe acest

acordă o importanță mai scăzută acestor servicii, acestea fiind considerate a nu influența într-o măsură ridicată actul educațional.

În ceea ce privește gradul de satisfacție resimțit de respondenți cu privire la o serie de atribute referitoare la modalitatea de desfășurare a cursurilor finanțate din fonduri europene, respondenții s-au declarat cei mai satisfăcuți de diploma pe care au putut să o obțină în urma parcurgerii acestor cursuri.

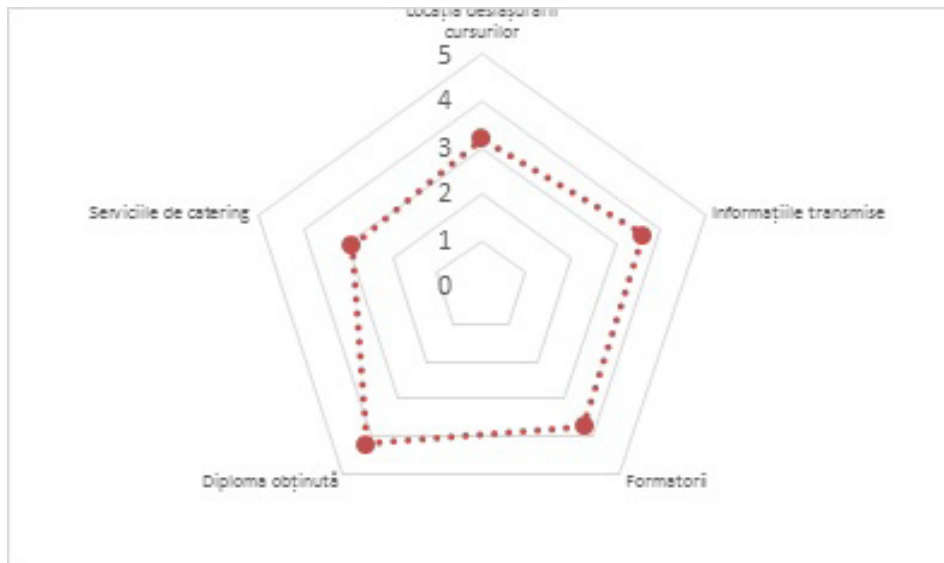

Fig. 6 Elementele care prezintă o importanță crescută pentru respondenți atunci când evaluează cursurile desfășurate la nivelul proiectelor finanțate din fonduri europene

atribut. Locația cursurilor este și aceasta importantă pentru respondenți, media obținută fiind de 3.2. Pe ultimul loc în ceea ce privește importanța diverselor atribute pentru respondenți se află serviciile de catering. Astfel, observăm faptul că respondenții

Astfel, așa cum am putut observa și anterior, acreditarea obținută este unul dintre elementele care prezintă o importanță sporită pentru aceștia. Respondenții s-au declarat la fel de mulțumiți atât de promptitudinea formatorilor în rezolvarea

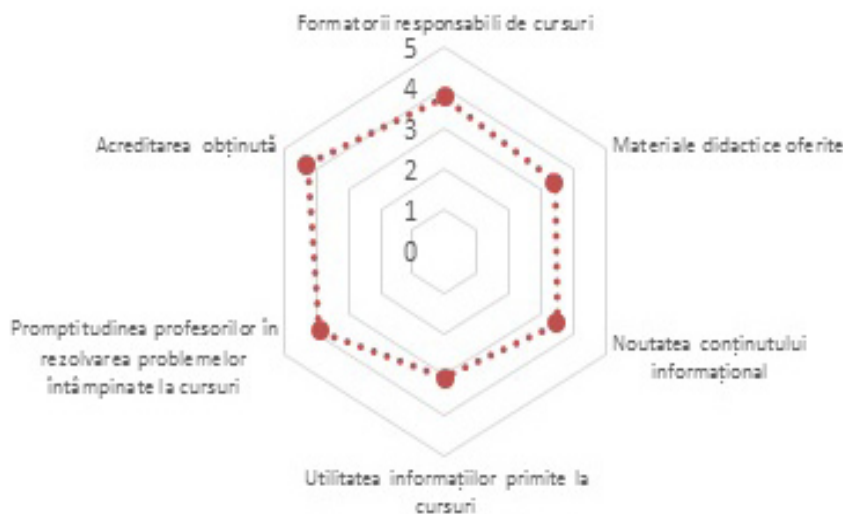

Fig. 7 Satisfacția respondenților cu privire la o serie de atribute care definesc cursurile finanțate din fonduri europene

problemelor, cât și de modul în care aceștia le-au transmis informațiile, mediile obținute în acest caz fiind de 3.9, respectiv 3.8. Un alt element de care indivizii se declară mulțumiți este și noutatea informațiilor transmise (3.5). Astfel, cu toate că

dezvoltarea propriei cariere. 23% dintre respondenți au menționat că aceste cursuri îi ajută, în mare măsură, în activitatea profesională, în timp ce 10% dintre aceștia au spus că nu consideră ca acestea au un impact considerabil asupra propriei cariere.

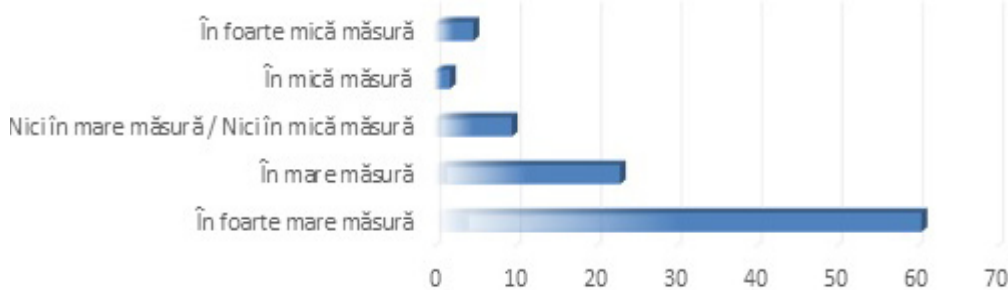

Fig. 8 Măsura în care informațiile furnizate prin intermediul cursurilor finanțate din fonduri europene îi pot ajuta pe respondenți în dezvoltarea propriei cariere

media obținută este mai redusă, studenții consideră că informațiile care le-au fost furnizate au putut într-o anumită măsură să atingă așteptările pe care aceștia le aveau. Mai mult, aceștia s-au declarat satisfăcuți și de materialele primite (3.4), precum și de utilitatea informațiilor transmise (3.1). Materialele primite au un rol foarte important

O pondere mai scăzută dintre cei care au participat la studiu (7%) au menționat faptul că informațiile transmise prin intermediul acestora au capacitatea de a-i ajuta în dezvoltarea propriei cariere doar în mică măsură.

În ceea ce privește gradul de satisfacție resimțit per total de respondenți cu privire la cursurile

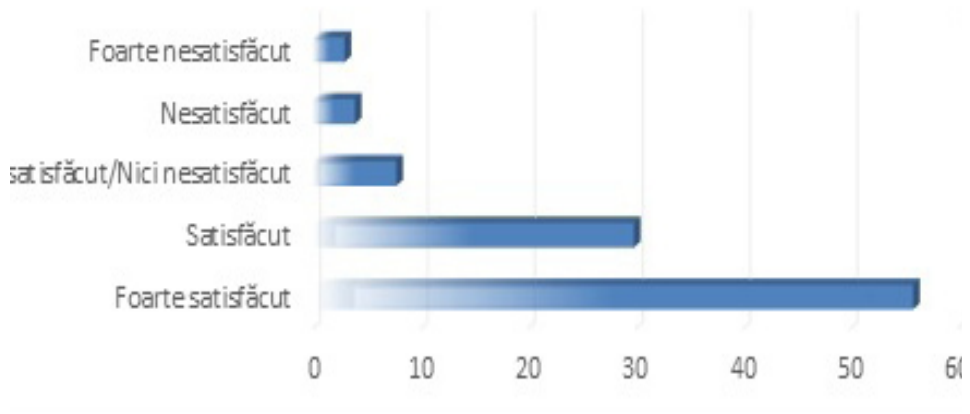

Fig. 9 Gradul de satisfacție resimțit per total de respondenți cu privire la cursurile finanțate din fonduri europene

în transmiterea și receptarea informațiilor, iar din studiul desfășurat am putut observa faptul că respondenții le-au considerat utile, ceea ce aduce un plus de valoare cursurilor finanțate din fonduri europene.

Din analiza realizată s-a observat faptul că cea mai mare parte a respondenților (60%) sunt de părere că informațiile pe care le-au asimilat prin intermediul proiectelor finanțate din fonduri europene le sunt de foarte mare ajutor în

finanțate din fonduri europene s-a putut observa faptul că majoritatea celor intervievați (56%) s-au declarat foarte mulțumiți de aceste cursuri. 30% dintre indivizi au menționat că sunt satisfăcut de aceste cursuri, în timp ce 8% au menționat că nu se simt nici satisfăcuți, dar nici nesatisfăcuți de acestea. O pondere mai redusă a celor intervievați s-au declarat fie nesatisfăcuți (4%), fie foarte nesatisfăcuți (3%) de modul în care aceste cursuri s-au desfășurat. Din analiză se poate observa faptul

că există o pondere destul de ridicată a celor care se simt satisfăcuți de modul în care aceste cursuri le-au satisfăcut nevoile și dorințele, dar și o pondere mai redusă care s-au declarat nemulțumiți de modul în care acestea s-au desfășurat.

În ceea ce privește respondenții care ar recomanda cursurile finanțate din fonduri europene prietenilor sau apropiați, se poate observa faptul că o pondere destul de ridicată (91%) a celor intervievați au menționat că ar face acest lucru. Cu toate acestea, 9% dintre aceștia au menționat că nu ar recomanda aceste cursuri cunoscuților. Astfel, corelând cu cele obținute anterior putem menționa faptul că în general cei care s-au declarat satisfăcuți de aceste cursuri finanțate din fonduri europene au tendința de a le recomanda ulterior, în timp ce indivizii nesatisfăcuți sau cei indiferenți nu le-ar recomanda. Ponderea ridicată a celor dornici să recomande astfel de cursuri arată faptul că oamenii sunt foarte deschiși la noile oportunități oferite pe piață și din această cauză își doresc să le ofere și altor persoane posibilitatea de a urma astfel de cursuri educaționale finanțate din fonduri externe.

Referitor la respondenții care ar participa și pe viitor la diferite cursuri finanțate din fonduri europene, 90% dintre aceștia au menționat că și-ar mai dori să urmeze astfel de cursuri în timp ce

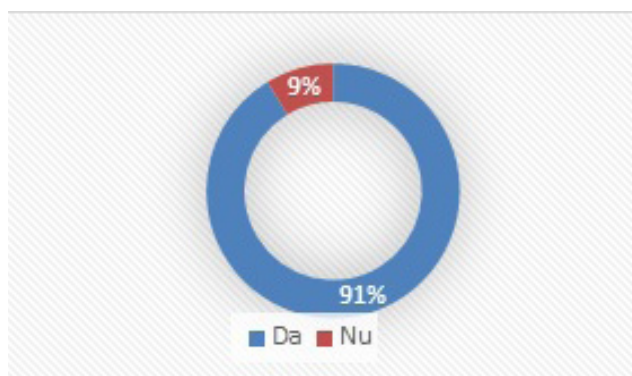

Fig. 10 *Respondenții care ar recomanda cursurile desfășurate în cadrul proiectelor finanțate din fonduri europene*

10% dintre cei intervievați au menționat că nu își mai doresc acest lucru. Cei care nu mai sunt dornici să urmeze astfel de cursuri este posibil să aibă un anumit grad de insatisfacție cu privire la aceste cursuri desfășurate prin intermediul proiectelor finanțate din fonduri europene fie acestea nu mai prezintă interes pentru ei și din această cauză evită să le mai urmeze.

Analizând respondenții din perspectiva distribuției demografice putem menționa faptul că 63% dintre aceștia sunt femei în timp ce 37% sunt bărbați. Analizând din perspectiva ultimei școli

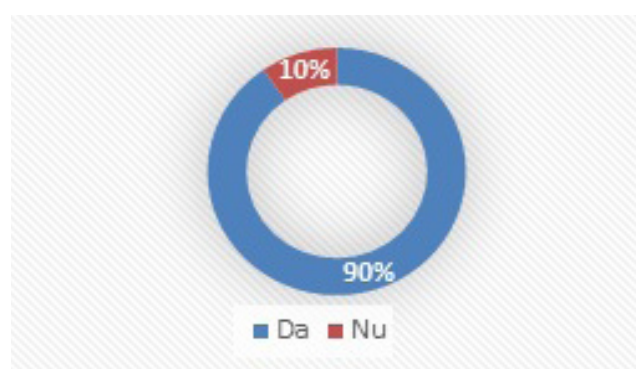

Fig. 11 *Respondenții care ar participa pe viitor și la alte cursuri finanțate din fonduri europene*

absolvite de către respondenți se poate observa faptul că 47% dintre cei analizați au menționat că au ultima școală absolvită licența, 43% au ultima școală absolvită liceul în timp ce 10% au absolvit masteratul. În ceea ce privește mediul de reședință al respondenților, din analiză se poate observa faptul că 96% dintre cei intervievați trăiesc în mediul urban, în timp ce 4% trăiesc în mediul rural.

Concluzii

Piața serviciilor educaționale a cunoscut o dezvoltare rapidă în ultimii ani, indivizii fiind din ce în ce mai preocupați să obțină diverse acreditări în anumite domenii de activitate care să le ofere posibilitatea să intre în posesia unui loc de muncă mai bun. Actualmente, pe piața din România, oamenii au posibilitatea să urmeze o varietate de cursuri educaționale organizate de diverse instituții specializate, de companii sau de diverse organizații din domeniu. Din 2007 și până în prezent, acestora li s-a oferit șansa de a obține diverse acreditări, parcurgând anumite cursuri desfășurate la nivelul proiectelor finanțate din fonduri europene. Prin intermediul acestora, indivizii aveau posibilitatea să obțină într-un timp foarte scurt o varietate de informații și la un cost minim.

Din analiza realizată la nivelul acestei lucrări, s-a observat faptul că respondenții sunt satisfăcuți de modalitatea de desfășurare a cursurilor finanțate din fonduri externe. Aceștia și-au cules principalele informații de care aveau nevoie cu privire la aceste cursuri fie de la experții de recrutare, fie de la profesori sau de la prieteni și apropiați. Cele

mai importante elemente, de care respondenții țin cont atunci când analizează aceste cursuri, sunt: acreditarea obținută, calitatea formatorilor și informațiile transmise. În plus, aceștia consideră că au posibilitatea să aplice în practică informațiile pe care le-au obținut în cadrul acestor cursuri, acestea ajutându-i într-o măsură importantă în dezvoltarea propriei cariere profesionale. Rezultatele studiului au arătat faptul că studenții sunt dispuși să recomande cunoscuților pe viitor astfel de cursuri. În plus, aceștia au menționat că intenționează în următoarea perioadă să participe la astfel de cursuri pentru a se putea specializa în diferite domenii de activitate. Analizând, per total, gradul de satisfacție resimțit de respondenți se poate observa faptul că aceștia sunt foarte mulțumiți de modul în care acestea s-au desfășurat precum și de informațiile transmise prin intermediul acestora.

Concluzionând, consider că serviciile educaționale oferite prin intermediul proiectelor finanțate din fonduri europene contribuie într-o măsură importantă la dezvoltarea indivizilor, ajutându-i pe aceștia să obțină mai ușor un loc pe piața forței de muncă. Prin intermediul studiului cantitativ desfășurat, această cercetare a avut menirea de a ne prezenta o imagine completă asupra gradului de satisfacție resimțit de studenți în urma parcurgerii acestor cursuri finanțate din fonduri europene.

NOTE:

- 1 S. Cristea, C. Constantinescu, *Sociologia educației*, Editura Hardiscom, Pitești, 1998.
- 2 R.H. Dave, *Fundamentele educației permanente*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991.
- 3 T. Hayes, *Delphy study of the future of marketing of hayer education*, Journal of Business Research, Vol. 60, 2007, pp. 927-931.
- 4 G. Drummond, *Consumer confusion: reduction strategies in higher education*, International Journal of Educational Management, Vol. 18, Nr. 5, 2004, pp. 317-323.
- 5 C.C. Glava, A.E. Glava, “Moment of Truth” in *Educational Marketing. Factors That Contribute to the Decision Making on the Educational Market in Romania*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 180, 2015, pp. 170-175.
- 6 P.A. Rauschnabela, N. Kreyb, B.J. Babinb, B.S. Ivens, *Brand management in higher education: The University Brand Personality Scale*, Journal of Business Research, Vol. 69, Nr. 8, 2016, pp. 3.077-3.086.
- 7 N. Kalenskaya, I. Gafurov, A. Novenkova, *Marketing of Educational Services: Research on Service Providers Satisfaction*, Procedia Economics and Finance, Vol. 5, 2013, pp. 368-376.

8 A.M. Shaltoni, *E-marketing education in transition: An analysis of international courses and programs*, The International Journal of Management Education, Vol. 14, Nr. 2, 2016, pp. 212-218.

9 Ștefko R., Fedorko R., Bačík R., *The Role of E-marketing Tools in Constructing the Image of a Higher Education Institution*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 175, 2015, pp. 431-438.

10 E.D. Brocato, N.J. White, K. Bartkus, A.A. Brocato, *Social media and marketing education a review of current practices in curriculum development*, Journal of Marketing Education, Vol. 37, Nr. 2, 2015, pp. 76-87.

11 N. Granitz, S.K. Koernig, *Web 2.0 and marketing education: explanations and experiential applications*, Journal of Marketing Education, Vol. 33, Nr. 1, 2011, pp. 57-72.

12 P. Eckel, *Redefining competition constructively: the challenge of privatization, competition, and market-based state policy in the United States*, Higher Education Management and Policy, Vol. 19, Nr. 1, 2007, pp. 1-17.

BIBLIOGRAFIE

Brocato E.D., White N.J., Bartkus K., Brocato A.A., *Social media and marketing education a review of current practices in curriculum development*, Journal of Marketing Education, Vol. 37, Nr. 2, 2015.

Cristea S., Constantinescu C., *Sociologia educației*, Editura Hardiscom, Pitești, 1998.

Dave R.H., *Fundamentele educației permanente*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991.

Drummond G., *Consumer confusion: reduction strategies in higher education*, International Journal of Educational Management, Vol. 18, Nr. 5, 2004.

Eckel P., *Redefining competition constructively: the challenge of privatization, competition, and market-based state policy in the United States*, Higher Education Management and Policy, Vol. 19, Nr. 1, 2007.

Glava C.C., Glava A.E., “Moment of Truth” in *Educational Marketing. Factors That Contribute to the Decision Making on the Educational Market in Romania*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 180, 2015.

Granitz N., Koernig S.K., *Web 2.0 and marketing education: explanations and experiential applications*, Journal of Marketing Education, Vol. 33, Nr. 1, 2011.

Hayes T., *Delphy study of the future of marketing of hayer education*, Journal of Business Research, Vol. 60, 2007.

Kalenskaya N., Gafurov I., Novenkova A., *Marketing of Educational Services: Research on Service Providers Satisfaction*, *Procedia Economics and Finance*, Vol. 5, 2013.

Rauschnabela P.A., Kreyb N., Babinb B.J., Ivens B.S., *Brand management in higher education: The University Brand Personality Scale*, *Journal of Business Research*, Vol. 69, Nr. 8, 2016.

Shaltoni A.M., *E-marketing education in transition: An analysis of international courses and programs*, *The International Journal of Management Education*, Vol. 14, Nr. 2, 2016.

Štefko R., Fedorko R., Bačík R., *The Role of E-marketing Tools in Constructing the Image of a Higher Education Institution*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 175, 2015.

CORRESPONDENȚE ÎNTRE PRINCIPIILE NOULUI RĂZBOI, LUPTEI ARMATE ȘI CELE ALE ACTIVITĂȚII DE INTELLIGENCE

CORRESPONDENCE AMONG THE PRINCIPLES OF THE NEW WAR, ARMED BATTLE AND INTELLIGENCE ACTIVITY

Lt.drd. Corina-Gabriela SINDIE*

Noua înfățișare a mediului de securitate impune o analiză a legilor și a principiilor luptei armate, pentru o aplicare creatoare a acestora și o viziune clară asupra viitoarelor configurații geopolitice. Aceste principii se află la granița dintre domeniile politic și militar, dintre decizie politică și aplicarea acesteia. În timp ce legile sunt prestabilite, principiile sunt flexibile și pot suferi modificări, în sensul perfecționării lor. În contextul actual, se pune problema dacă este mai potrivit să fie păstrate vechile principii ale războiului (luptei armate) drept set de principii aplicabile oricărui tip de conflict armat și să fie modificate doar în situațiile în care este necesar sau dacă este mai bine să fie enunțate principii moderne ale războiului, adaptate războiului modern sub toate formele și în toate contextele întâlnite.

The new look of the security environment requires an analysis of the laws and principles of armed battle in order to apply it in a creative manner and for a clear vision of the future geopolitical configurations. These principles lie at the interface between the political and military fields, also between political decision and implementation. While laws are predetermined, principles are flexible and may change in the sense of improving them. In the present context, the question is whether it is more appropriate to retain old principles of war (armed battle) as a set of principles for any kind of armed conflict and to modify only where necessary or whether it is better to have set modern principles of war, adapted to modern warfare in all its forms and in all the settings encountered.

Cuvinte-cheie: legi și principii ale luptei armate; intelligence; noul război.

Keywords: laws and principles of armed battles; intelligence; new war.

Războiul, ca expresie de vârf a conflictualității, luat sub toate formele și formulele sale, nu putea să nu folosească acest nou spațiu de confruntare: informația, mai ales informația publică, imaginea și cuvântul. Se poate spune că războiul trece, din ce în ce mai mult, din spațiul informației în zona cunoașterii, care ca „armă” nu este nouă.

În conformitate cu prevederile Constituției României și Legii nr. 203/2015 privind planificarea apărării, care a înlocuit Legea nr. 473/2004, Strategia Națională de Apărare a României reprezintă principalul instrument de fundamentare a planificării apărării naționale, asigurând cadrul strategic pentru organizarea și coordonarea unitară a activităților care privesc apărarea țării și securitatea națională.

Strategia Națională de Apărare a Țării este documentul care stă la baza Strategiilor de Informații ale serviciilor de intelligence, documente programatice care reiterează principiile pe care se fundamentează activitatea Serviciilor. De exemplu, Strategia de Informații a Serviciului Român de Informații (2015-2019) stabilește direcțiile de acțiune prioritare, pornind de la Strategia Națională de Apărare a Țării aferentă aceluiași interval.

Strategia Națională de Apărare a Țării, pentru perioada 2015-2019, se bazează pe respectarea următoarelor principii¹:

- *continuitatea* – derivă din necesitatea coerenței politicilor pe baza cărora România își construiește viitorul și se integrează în comunitatea europeană și euroatlantică. Astfel, menținerea viziunii și a direcțiilor de cooperare în cadrul NATO, Uniunii Europene și al parteneriatelor strategice,

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: corina.sindie@yahoo.com

îndeosebi al celui cu SUA, este în măsură să asigure României condițiile necesare sporirii capacității de prevenire a conflictelor, de gestionare a crizelor și de creștere a capacității operaționale de reacție la amenințări;

- *predictibilitatea* – privește elaborarea și implementarea politicilor de securitate națională la nivel intern, cât și în planul politicii externe, cu respectarea imperativului conectării ferme și ireversibile la principiile, mecanismele și procedurile de consultare, de decizie și de planificare aliate în scopul sporirii contribuției României la apărarea colectivă;

- *legalitatea* – implică îndeplinirea, cu bună-credință, a obligațiilor asumate de România în plan național, european și internațional, atunci când acționează pentru asigurarea și garantarea apărării țării, a cetățenilor săi, a drepturilor fundamentale ale acestora, precum și în direcția prevenirii riscurilor, combaterii amenințărilor și limitării vulnerabilităților care le-ar putea periclita;

- *proporționalitatea* – vizează adecvarea mijloacelor de acțiune necesare asigurării securității naționale la obiectivele stabilite și resursele alocate.

Acestea sunt și câteva dintre principiile noului război (aplicabile activității de intelligence, n.n.). Noul război este, de fapt, vechiul război, în variantă modernă, actualizată. Războiul reprezintă o extensie a conflictului, modelată politic, utilizând forțele, mijloacele, dispozitivele, operațiile, acțiunile și resursele, prin implicarea puterii.

Printre principiile noului război se numără²: *dominarea informațională; dominanța tehnologică; poziționarea strategică oportună; simetria conflictuală; disimetria; asimetria; extensia mediatică; acțiunea indirectă.*

Principiul dominării informaționale constă în tendința marilor puteri, a organizațiilor și a organismelor internaționale de a ști totul, de a realiza o supraștie informațională, de a contracara orice acțiune prin surprindere din partea unui terț și de a asigura controlul și gestionarea crizelor și conflictelor armate, de a asigura un mediu strategic nonconflictual sau de a menține conflictualitatea la un nivel cât mai scăzut, în așa fel încât să poată fi controlată și orientată. Desigur, în primul rând, în interes propriu, dar, la acest interes, pot fi arondate – și sunt arondate – și numeroase alte state. În felul acesta, se creează mari centre ale puterii informaționale, în jurul cărora se învârt o mulțime de țări-satelit.

Principiul dominației tehnologice este esențial pentru realizarea dominării informaționale și, în același timp, pentru realizarea forței necesare dominării reale, de regulă, prin mijloace disproporționate, a mediului strategic. Noul război se bazează tocmai pe dominarea tehnologică și informațională a anumitor centre de putere care transpun bătălia într-un spațiu mult mai larg, complex și multidimensional, ce permite manevra strategică pe linii (direcții) exterioare nu doar prin grupări uriașe de forțe, mijloace și resurse, ci și prin folosirea altor mijloace de dominanță și influențare.

Principiul simetriei conflictuale constă în faptul că fiecare dintre puterile candidate la calitatea de beligeranță în noul război caută să aibă sau să cunoască mijloacele, politicile, doctrinele și strategiile posibililor adversari, astfel încât, la nevoie, să poată face față unui atac din partea acestora și să asigure un minimum de condiții pentru a contraataca, a preveni sau a preîntâmpina un atac.

Principiul disimetriei constă în tendința fiecăruia dintre potențialii beligeranți de a realiza o superioritate netă – în forțe, mijloace, acțiuni, politici și strategii –, care să permită realizarea scopului și obiectivului propus fără pierderi sau cu cât mai puține pierderi și cheltuieli. Tendința este veche și totdeauna ea s-a manifestat și în realitate, într-o formă sau alta. Realitatea este însă dinamică și niciodată disproporționalitatea nu a putut fi menținută mult timp în formula inițială. Totdeauna, la un anumit interval de timp, de regulă, imprevizibil ca durată și moment, forțele și, respectiv, raporturile de forțe s-au schimbat.

Principiul asimetriei este omniprezent. Niciodată el nu a fost, însă, mai pregnant ca în momentul de față. Probabil că, în viitor, el se va manifesta și mai intens, întrucât lumea nu este dispusă să accepte nici simetria – deși o dorește –, nici disproporționalitatea, deși marea putere o urmărește totdeauna și prin toate mijloacele posibile. În situația în care o entitate, perceptibilă în plan politic și strategic, nu poate realiza o disproporționalitate care să-i asigure condiții pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, ea va avea totdeauna în rezervă politici, strategii, forțe, mijloace, resurse și acțiuni asimetrice, dintre cele mai surprinzătoare. Unele dintre țări, inclusiv dintre marile puteri strategice ale lumii, apelează de la

început la politici, strategii și tactici asimetrice, pe care le dezvoltă în secret, le experimentează cu precauție și le aplică ori de câte ori au prilejul să o facă. Astfel, războiul mediatic din zilele noastre este, deopotrivă, un produs al politicilor și strategiilor bazate pe disproportionalitate, dar și al politicilor și strategiilor asimetrice.

Principiul extensiei mediatice (principiul mediatice) a fost practicat dintotdeauna. Niciodată el nu a atins, însă, cotele din zilele noastre. Pentru că niciodată, din câte cunoaștem noi, nu au existat atâtea rețele și atâtea sisteme de comunicații care să asigure transmiterea semnalelor și a informației în timp real.

Principiul acțiunii indirecte dezvoltat de către Liddell Hart, în cunoscuta sa lucrare, *Strategia acțiunilor indirecte*³, a devenit unul dintre cele mai importante principii ale epocii actuale. Deși lovirea nemijlocită a centrelor vitale ale dispozitivului inamic se înscrie în rândul strategiilor directe, promovate cu putere de către forțele americane și nu numai, manevra de forțe, manevra cibernetică, manevra psihologică și cea mediatică (aceasta din urmă trecând chiar în prim-planul mijloacelor celor mai eficiente și mai la îndemână ale războiului), proiecția forțelor, modalitățile de realizare a motivațiilor, a argumentelor și a dispozitivelor, modul de alcătuire a grupărilor de forțe, acordurile încheiate cu țara-gazdă, complexitatea procedurilor de angajare, de elaborare a deciziilor politice naționale în acest sens și o mulțime de alte modalități de punere în operă a unei decizii se bazează, tot mai mult, pe acest principiu care generează un efect complex, de regulă, indirect. Informația și diplomația militară joacă aici un rol esențial în toate etapele pregătirii și desfășurării războiului. Uneori, poți obține prin cuvânt scris, mult mai mult decât prin forța armelor. Napoleon spunea că o gazetă poate face cât o mie de baionete⁴.

Analiza acestor principii duce la concluzia că ele situează războiul în registrul suveranității informației, dezinformării, manipulării și acțiunilor asimetrice, având în vedere motivele nedecarate ale declanșării confruntărilor armate: bani, teritorii, resurse, influență sau supraviețuire.

Referitor la principiile luptei armate, în urma analizei literaturii de specialitate, apreciez că varianta următoarelor nouă principii, într-o formulare simplă și concisă este una optimă, astfel: *Cooperarea* – coordonarea eforturilor, forțelor

și mijloacelor, într-o concepție unitară, pentru îndeplinirea misiunilor; *Concentrarea efortului* – gruparea forțelor și mijloacelor în locul și la momentul oportun pentru executarea loviturilor hotărâtoare, în acord cu obiectivul stabilit prin misiune; *Economia de forțe și mijloace* – utilizarea judicioasă și eficientă a resurselor umane și materiale, în raport cu necesitățile îndeplinirii misiunii stabilite; *Flexibilitatea* – asigurarea libertății de acțiune comandanților în planificarea și în executarea acțiunilor, constituirea grupărilor de forțe, în acord cu realitatea situațiilor, pentru îndeplinirea misiunii stabilite; *Libertatea de acțiune* – contracararea acțiunilor adversarului de a-și impune voința, de a cuceri și menține inițiativa; se poate asigura în principal prin inițiativă creatoare, realizarea surprinderii, siguranță, concentrarea eforturilor; *Manevra* – realizarea celei mai favorabile grupări de forțe și mijloace care să asigure condițiile executării prin surprindere a unei lovituri decisive adversarului, succesul fiind rezultatul punerii în aplicare a celorlalte principii enunțate; *Surprinderea și evitarea surprinderii* – presupune acțiune pentru lovirea adversarului în momentul și în locul unde se așteaptă cel mai puțin, cât și măsurile destinate evitării unei asemenea situații pentru forțele proprii; *Siguranța acțiunilor și protecția forțelor* – totalitatea măsurilor care să asigure libertatea de acțiune a structurilor de conducere și execuție, factor de succes în planificarea și în execuția operațiilor militare, de asigurare a unui moral ridicat forței umane; *Unitatea acțiunilor* – presupune unitate de voință, comandament, concepție de organizare, planificare, conducere și execuție.

O abordare interesantă asupra principiilor activității de intelligence aparține colonelului Eeben Barlow⁵, care consideră că, în vederea unei activități de colectare a informațiilor canalizate, focusate și dirijate în mod oportun, trebuie respectate următoarele principii:

- *Planificare* – O planificare corectă asigură primirea informației potrivite atât în plan temporal, cât și spațial. Planificarea adecvată previne lipsa performanței, reprezintă o acțiune care trebuie pusă la punct foarte bine înainte de implementare. În plus, planificarea va contribui la identificarea punctelor tari, a celor slabe, a oportunităților și a amenințărilor, în ceea ce privește activitatea de colectare a informațiilor.

- *Exploatarea tuturor surselor* (deschise, ascunse sau secrete). Toate aceste surse trebuie analizate în detaliu astfel încât să nu compromită alte surse. Totodată, va permite ofițerilor de informații să observe dacă dețin surse care furnizează datele și informațiile necesare sau dacă este necesară identificarea și recrutarea de noi surse, ceea ce include toate tipurile de legături cu structurile de intelligence partenere. TECHINT* sau SATINT* reprezintă, de asemenea, surse relevante, însă nu trebuie văzute drept surse primare de informații, având în vedere riscurile de dezinformare ale acestora.

- *Timp* – sintagma *timpul folosit pentru planificare nu este niciodată timp pierdut* este cât se poate de reală. În esență, ofițerii de informații trebuie să fie proactivi, astfel încât să poată evita situații de tip „lebadă neagră”. Principiul temporal este important pentru următoarele etape să fie atinse: planificare; identificare, recrutare, instruire a surselor secrete umane; trasarea de sarcini către surse secrete umane; desfășurare și/sau poziționare a surselor de tip TECHINT și SATINT; colectarea informațiilor; interpretarea și analiza informațiilor; procesul de feedback; diseminarea produselor de intelligence.

- *Relevanță* – procesul de colectare a informațiilor de intelligence trebuie să fie în acord cu cerințele de intelligence, ceea ce va asigura o utilizare eficientă a timpului, a surselor și a efortului depus. În lipsa principiului relevanței, colectarea de dragul colectării poate genera o risipă de mijloace și bani. În plus, informația irelevantă poate induce în eroare atât ofițerii de informații, cât și decidenții politici.

- *Control* – activitatea de colectare a informațiilor trebuie să fie bine controlată astfel încât să asigure economia din toate punctele de vedere, prevenind totodată suprapunerea aceluiași tipuri de informații și minimizând compromiterea activității de intelligence. Controlul reprezintă o premisă pentru direcționarea corectă și eficientă a surselor.

- *Acces* – în lipsa accesibilității nu putem vorbi despre colectare de informații. Accesul trebuie să fie bine planificat, cu stabilirea unor puncte de acces alternative, în cazul compromiterii surselor.

- *Flexibilitate* – aceasta permite ca activitatea de colectare a informațiilor să treacă rapid de la o sursă la următoarea. Cu toate acestea, în lipsa

planificării și a accesului, flexibilitatea nu poate exista sau, în cel mai bun caz, este vorba despre o flexibilitate limitată.

În afară de aplicarea acestor principii în activitatea de intelligence, ofițerii de informații trebuie să fie familiarizați cu strategia națională din domeniu, precum și cu strategiile militare sectoriale, astfel încât finalitățile muncii lor să fie aplicate cu acuratețe⁶.

Într-un document oficial publicat⁷ pe siteul MI 5 sunt menționate trei principii fundamentale care stau la baza activității de informații a acestei structuri de intelligence și anume: supremația respectării legii; metodele de investigații trebuie să fie direct proporționale cu amenințările și să respecte libertățile individuale, iar cu cât mijloacele de investigare sunt mai intruzive, cu atât nivelul de acces trebuie să fie mai ridicat, pentru a le putea utiliza. MI 5 respectă cu strictețe aceste principii și sprijină întru totul mecanismele de supraveghere independente.

În lucrarea *Ce încearcă să facă intelligence-ul de bază. Reexaminarea doctrinei intelligence-ului*⁸, accesibilă pe site-ul web al CIA, Joseph W. Martin menționează trei criterii de excelență referitoare la produsele de intelligence:

1. *Organizare sistematică*. Această sintagmă se referă, în primul rând, la compatibilitatea beneficiarului informației cu produsul de intelligence în sine, astfel încât acesta să răspundă intereselor personale ale decidentului.

2. *Claritate și precizie*. Unul dintre obiectivele intelligence-ului este acela de a transpune o analiză specializată din interior către exterior, de cele mai multe ori unui beneficiar nespecializat pe domeniu. Astfel, analistul de intelligence trebuie să aibă abilitatea de a utiliza cuvintele astfel încât decidentul politic să ia în considerare produsul de intelligence și să nu îl considere irelevant.

3. *Realism*. Acest principiu se referă la multitudinea de factori și analize cu privire la un stat și la necesitatea selectării acelor informații de importanță majoră pentru țară.

Potrivit Art. 5 din Legea Federală nr. 40-FZ, adoptată de Duma de Stat a Federației Ruse, în data de 22 februarie 1995, semnată de către președintele Boris Elțin, activitatea FSB (Federal Security Service) se bazează pe următoarele principii⁹: legalitate; respectarea drepturilor omului și a drepturilor și libertăților cetățenești; unitatea

structurilor FSB și administrarea unica a acestora; conspirativitate, îmbinarea metodelor și mijloacelor de activitate publice cu cele secrete.

William Brei¹⁰ identifică următoarele principii fundamentale ale analizei de intelligence – măsuri ale succesului pentru produsele de intelligence:

- *Promptitudine* – sistemele de intelligence trebuie să răspundă solicitărilor de intelligence

existente și concrete din partea consumatorilor, pe toate palierele;

- *Oportunitate* – produsele de intelligence trebuie furnizate beneficiarilor, în timp util, atât timp cât conținutul acestora este oportun, în circumstanțele contextului respectiv;

- *Acuratețe* – toate sursele de informare și toate datele și informațiile obținute trebuie să

Tabelul nr. 1

CORRESPONDEȚE ÎNTRE PRINCIPIILE LUPTEI ARMATE ȘI CELE ALE ACTIVITĂȚII DE INTELLIGENCE

		ACTIVITATEA DE INTELLIGENCE									
PRINCIPIUL		Legalități	Planificări	Ofensive și mobilități	Anticipări și previziunări	Obiectivității evaluărilor	Informării exacte, corecte și oportune	Independenței, neutralității și echidistanței politice	Protecției surselor, metodelor și mijloacelor	Cooperării, conlucrării și colaborării în cadrul SNAp	Cooperării internaționale
LUPTA ARMATĂ	Cooperarea							Nu se aplică în acțiunile militare indiferent de nivel			
	Concentrarea efortului										
	Economia de forțe și mijloace										
	Flexibilitatea										
	Libertatea de acțiune										
	Manevra										
	Surprinderea și evitarea surprinderii										
	Siguranța acțiunilor și protecția forțelor										
	Unitatea acțiunilor										

fie supuse evaluării din perspectiva posibilității apariției erorilor de natură tehnică, a percepției greșite și a eforturilor de inducere în eroare ale forțelor ostile;

- *Obiectivitate* – toate analizele de intelligence trebuie evaluate din perspectiva emergenței distorsiunilor deliberate și manipularilor, ca urmare a intereselor adversarilor;

- *Utilitate* – toate produsele de intelligence trebuie să fie elaborate într-o formă care să faciliteze înțelegerea și punerea rapidă în aplicare, fiind compatibile cu capacitățile de primire, manipulare, protejare și stocare deținute de beneficiar;

- *Relevanță* – informația trebuie să fie selectată și organizată astfel încât să fie aplicabilă potrivit solicitărilor beneficiarilor și în acord cu potențialele consecințe și cu circumstanțele contextului.

În Tabelul nr. 1, am relevat corespondențele dintre principiile luptei armate și principiile activității de intelligence enunțate în *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*. După o analiză a acesteia, se poate observa faptul că principiile tradiționale ale luptei armate se regăsesc în activitatea de intelligence fie sub o denumire similară, fie sub o altă denumire, mai modernă, adaptată la noul context de desfășurare a războiului.

Astfel, principiul cooperării, întâlnit în cazul luptei armate are conexiune cu principiul cooperării, conlucrării și colaborării în cadrul sistemului național de apărare și cu principiul cooperării internaționale, aferente activității de intelligence.

Totodată, principiul luptei armate denumit concentrarea efortului are corespondent cu principiul de intelligence privind informarea exactă, corectă și oportună. Un beneficiar bine informat va lua deciziile potrivite în timp util, în vederea apărării intereselor naționale.

Economia de forțe și mijloace, ca principiu al luptei armate, se regăsește în zona planificării activității de intelligence.

De asemenea, principiile flexibilității și manevrei (lupta armată) se manifestă la nivelul ofensivei și mobilității (intelligence), în timp ce libertatea de acțiune, întâlnită în cadrul luptei armate se subsumează principiului legalității activității de intelligence.

În ceea ce privește principiul surprinderii și al evitării acesteia, la nivelul activității informativ-operative îl întâlnim în cazul principiului anticipării și previzionării.

Siguranța acțiunilor și protecția forțelor, ca principii ale luptei armate au corespondent în domeniul intelligence, prin protecția surselor, metodelor și mijloacelor activității de informații.

Unitatea acțiunilor luptei armate se manifestă ca principiu în zona activității de intelligence prin obiectivitatea evaluărilor aferente domeniului.

În urma analizei celor 10 principii ale activității de intelligence și a celor 9 ale luptei armate (Tabelul nr. 1), putem observa faptul că independența, neutralitatea și echidistanța politică în activitatea de informații nu se aplică în acțiunile militare indiferent de nivelul artei militare la care se desfășoară.

Războiul, pe care îl considerăm o artă de natură distructivă, se va dezvolta prin noi mijloace și metode de purtare, astfel, principiile luptei armate vor avea nevoie de continuă reevaluare și modernizare, munca nefiind niciodată terminată.

NOTE:

1 http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf, accesat la 25.03.2016.

2 Dr. Constantin Degeratu, dr. Mihai Tudose, dr. Gheorghe Văduva, *Război, cunoaștere, adevăr*, Editura Nemira, București, 2012, <http://iss.ucdc.ro/studii-pdf/Razboi%20Cunoastere%20Adevar.pdf>, accesat la 27.03.2016.

3 Basil Liddell Hart, *Strategia acțiunilor indirecte*, Editura Militară, București, 1973.

4 Dr. Constantin Degeratu, dr. Mihai Tudose, dr. Gheorghe Văduva, *Război, cunoaștere, adevăr*, Editura Nemira, București, 2012, <http://iss.ucdc.ro/studii-pdf/Razboi%20Cunoastere%20Adevar.pdf>, accesat la 27.03.2016.

5 Cofondator al Executive Outcomes și președinte al STTEP International.

6 <http://eebenbarlowsmilitaryandsecurityblog.blogspot.ro/2009/08/principles-of-intelligence-collection.html>, accesat la 08.02.2016.

7 Dame Stella Rimington, James Smart Lecture, 3 November 1994, <https://www.mi5.gov.uk/home/about-us/who-we-are/staff-and-management/director-general/speeches-by-the-director-general/director-generals-james-smart-lecture-1994.html>, accesat la 08.02.2016.

8 https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kentcsi/vol14no2/html/v14i2a07p_0001.htm, accesat la 08.02.2016.

9 http://fas.org/irp/world/russia/docs/law_950403.htm, accesat la 10.02.2016.

10 William Brei (căpitan în cadrul Academiei Forțelor Aeriene ale Statelor Unite ale Americii – USAF), *Getting Intelligence Right. The Power of Logical Procedure*, in Learning With Professionals: Selected works from the Joint Military Intelligence College, Joint Military Intelligence College, Booklife, 2010, pp. 47-76.

BIBLIOGRAFIE

Brei William, *Getting Intelligence Right. The Power of Logical Procedure*, în „Learning With Professionals: Selected works from the Joint Military Intelligence College”, Joint Military Intelligence College, Booklife, 2010.

Degeratu Constantin, Tudose Mihai, Văduva Gheorghe, *Război, cunoaștere, adevăr*, Editura Nemira, București, 2012.

Hart Basil Liddell, *Strategia acțiunilor indirecte*, Editura Militară, București, 1973.

<http://eebenbarlowsmilitaryandsecurityblog.blogspot.ro/2009/08/principles-of-intelligence-collection.html>

http://fas.org/irp/world/russia/docs/law_950403.htm

http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf

https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kentcsi/vol14no2/html/v14i2a07p_0001.htm

<https://www.mi5.gov.uk/home/about-us/who-we-are/staff-and-management/director-general/speeches-by-the-director-general/director-generals-james-smart-lecture-1994.html>

UN SECOL DE LA CAMPANIA MILITARĂ DIN 1916. ÎNVĂȚĂMINTE DE ORDIN TACTIC

A CENTURY SINCE THE MILITARY CAMPAIGN OF 1916. TACTICAL LESSONS LEARNED

Col.dr. Valerică CRUCERU*

Campania militară din 1916 a arătat eroismul legendar al soldaților români, care au luptat admirabil, reușind să echilibreze prin curaj și spirit de sacrificiu dotarea precară cu material militar și instruirea insuficientă. Tactica beligeranților a adus în prim-plan importanța armamentului automat și a unei conduceri flexibile, în ecuația confruntării moderne. Mitralierele au schimbat fizionomia luptei, iar trupele române au suferit teribil din pricina slabei înzestrări cu acestea. Instruirea insuficientă și lipsa de competențe pentru conflictul modern au contribuit la o abordare tactică rigidă a unor situații și la o cooperare dificilă între specialitățile militare. Această campanie a dovedit implementarea deficitară a învățămintelor reieșite de pe fronturile primilor ani de război (1914-1916) și neadaptarea eficientă a tacticii subunităților și unităților la noile realități ale câmpului de luptă. Rezultatele finale au impus necesitatea producerii unor transformări de esență în privința echipării/inzestrării, instruirii și întrebunțării forțelor române, această transformare producându-se în prima jumătate a anului 1917.

The military campaign of 1916 displayed a legendary heroism of the Romanian soldiers, who fought admirably, by courage and sacrifice spirit succeeding in balancing for the poor endowment with military equipment and the insufficient training. Belligerents' tactics brought forward the importance of automatic fire and of a flexible leadership, within the equation of modern confrontation. The machineguns changed the physiognomy of warfare, and Romanian troops suffered heavily due to their poor endowment. The insufficient training and a lack of competencies needed for waging a modern conflict contributed to a rigid tactical approach in some situations, and to a difficult cooperation among military specialities. This campaign showed the poor implementation of lessons learned during the war (1914-1916) and the inadequate adaptation of units' tactics in relation to the new realities of the battlefield. The final results urged the necessity of an essential transformation of Romanian forces, affecting their equipment/endowment, training and employment, transformation which took place during the first half of 1917.

Cuvinte-cheie: tactică; instruire; luptă; mitralieră; operații; eroism.

Keywords: tactics; training; warfare; machinegun; operations; heroism.

În acest an comemorăm împlinirea unui secol de la intrarea României în Primul Război Mondial, un secol de când străbunii noștri au luptat cu dăruire și spirit de sacrificiu, pentru eliberarea populației românești de sub stăpânire străină și întregirea neamului. Campania militară din 1916 a scris o epopee de eroism și dramă, unde actorii principali au fost ostașii de rând, aceștia dovedind un curaj deosebit, în ciuda unei pregătiri de război precare, care a condus, în final, la o înfrângere militară strategică. Această campanie a materializat prima angajare totală a armatei române într-un conflict modern, purtat cu mijloacele militare ale

erei industriale; România devenea, astfel, parte a unui conflict care aducea modificări de amploare în arta militară. Progresul tehnologic, disponibilitatea și întrebunțarea în masă a armamentului automat (germanii aveau 12.000 de mitraliere în 1914), dezvoltarea mijloacelor de legătură/transmisiuni și de transport a personalului și a echipamentului au necesitat noi abordări conceptuale și organizaționale, concretizate mai ales la nivel tactic. Din păcate, până la intrarea în război, armata română nu a dezvoltat și nu a implementat destule elemente de artă militară, utile în relație cu cerințele câmpului de luptă modern.

Acest demers intenționează să evidențieze unele aspecte de ordin militar la nivel tactic, insistând pe problematica utilizării focului automat ca element

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: valcruc1@gmail.com

de noutate în ecuația luptei; mai mult, articolul se dorește a fi în același timp un omagiu adus eroismului ostașilor români, cât și o atenționare asupra consecințelor rigidității gândirii militare, pe timpul pregătirii și ducerii unui conflict armat de înaltă intensitate.

Aspecte referitoare la instruirea trupelor în deceniul premergător conflictului

Armata română a cunoscut o multitudine de transformări la începutul secolului XX, iar amestecul structural (unități consacrate, nou înființate, permanente, nepermanente, de rezervă), dotarea slabă și neuniformă (o multitudine de tipuri de armament cu posibilități și calibre diferite) și existența în depozite a unor cantități reduse de muniție au creat disfuncții la nivelul instruirii subunităților și unităților. Conținutul regulamentelor existente era, de regulă, influențat de preceptele mai vechi ale gândirii militare germane și franceze și predicau asaltul de la distanță apropiată, ca esență a angajării.

Ofensiva trebuia să constituie baza instruirii infanteriei, cu atacul la baionetă consacrat ca manifestare a spiritului ofensiv al acesteia, pentru că *audaces fortuna adjuvat – norocul îi favorizează pe cei îndrăzneți !!!* Se susținea necesitatea instruirii prin exerciții având ca scop să deprindă pe trăgător cu asaltul și să-l antreneze în așa măsură, ca după ce a parcurs 200 m în fugă, să fie capabil de a da lovituri viguroase cu baioneta¹.

În privința cavaleriei, specialiștii străini vedeau la vremea respectivă o diminuare a rolului acesteia, experiența războaielor din primul deceniu al secolului XX (războiul dintre buri și britanici, războiul ruso-japonez) arătând că, în fața armamentului modern, tactica tradițională nu mai dă rezultate. Nu la fel era percepută problema în armata română, unde persista în subconștientul colectiv măreția atacurilor frontale, în șarjă, ale cavaleriei – *modul principal de luptă al cavaleriei este atacul prin izbire cu arma albă, caracterizat prin impetuoșitate, furie și repeziciune ... Efectul distrugător al acestuia este inferior celui al armelor de foc, dar rezultatul capital este punerea inamicului pe fugă*².

Manualele prevedeau totuși adaptarea formelor de ofensivă, prin renunțarea la liniile de atac și apariția grupelor de luptă ale cavaleriei (de manevră și de atac direct). Se sublinia că atacul frontal este cel

mai păgubos, în timp ce atacul învăluit sprijinit de focul artileriei și mitralierelor era cel mai avantajos. În afara misiunilor de cercetare/recunoaștere, menirea principală a cavaleriei române era atacul, prin acesta înțelegându-se *aruncarea impetuoasă a forțelor asupra inamicului și izbirea violentă a acestuia, pentru a-l răsturna și a-l distruge*³.

În privința armamentului automat se poate spune că dacă Austro-Ungaria începea să introducă în dotarea armatei mitralierele Maxim, în anul 1888, iar Germania în 1894, armata română era mult în urmă, acestea începând să intre în dotare abia din 1910. Din studiul unor manuale/regulamente/instrucțiuni de epocă am concluzionat că în unele nu se vorbea despre focul automat, în timp ce altele făceau referire la întrebuințarea mitralierelor: a. exemplu de prevederi care nu luau în calcul mitralierele: *... ne bate la început cu tunul dar cu cât ne apropiem de vrăjmaș dânsul începe a ne bate și cu focuri de pușcă ... atunci ne risipim pe o linie sau lanț de trăgători sau tiraliori și înaintăm .. până dăm piept cu dânsul*⁴. *Izbânda se câștigă mult mai ușor prin înaintare și atac cu baioneta ...*⁵; b. exemplu de prevederi care luau în calcul întrebuințarea mitralierelor: *mitraliera trebuie întrebuințată în apărare sau atac, pentru ocuparea sau apărarea unei poziții inaccesibile artileriei, ... sau de întindere restrânsă, pentru întărirea focurilor prin intervalele liniei, ... precum și pentru a bate comunicațiile și defileurile din zona de munte ...*⁶; *ca armă de infanterie mitraliera posedă multă putere, însă are inconvenientul că nu poate lupta decât prin focuri ... aceasta este un auxiliar al infanteriei*⁷.

Este interesant de precizat că instruirea propriu-zisă la material s-a făcut foarte târziu în comparație cu trupele austro-ungare și germane; începerea intrării în înzestrarea armatei române a mitralierelor a dus la apariția unui manual de cunoaștere a mitralierei Maxim, în 1913, tipărit prin grija Ministerului de Război⁸.

Per ansamblu, specialiștii militari și istoricii consideră că unitățile române au beneficiat de un grad de instruire care varia de la structură la structură, caracterul practic al pregătirii fiind influențat de pregătirea modestă a unor ofițeri, comportamentul comandanților de unități și insuficiența muniției. Instrucția tragerii era deficitară, iar armamentul automat a reprezentat o necunoscută pentru mulți dintre soldați!

Considerații privind tactica acțiunilor pe timpul operațiilor de apărare

Derularea acțiunilor în cadrul operațiilor de apărare duse de marile unități și unitățile române a condus la obținerea unui complex de rezultate, succesele tactice temporare împletindu-se cu eșecul menținerii pozițiilor defensive. Registrul tactic întrebuițat de trupele române a fost influențat de tăria și acțiunile inamicului, de dotarea și instruirea proprie, de competența sau incompetența corpului de comandă românesc.

Acțiunile au fost articulate pe posibilitățile reale și, uneori, închipuite ale infanteriei, aceasta fiind dezavantajată față de infanteria inamică – *armamentul de infanterie era insuficient ca număr, atât în privința puștilor, cât mai ales a mitralierelor, deoarece un batalion român dispunea de 1-2 piese în vreme ce batalionul german sau austro-ungar avea 5-6 mitraliere grele și 9 mitraliere ușoare*⁹. Din punct de vedere tehnic, deci, armata română era una inferioară inamicului și cu toate acestea, unii comandanții români erau lipsiți de realism în trasarea misiunilor unităților.

În 1914, la începutul războiului, tactica armatelor moderne considera manevra infanteriei un element esențial al obținerii succesului, având ca moment al deciziei atacul la baionetă. În același timp, întrebuițarea armamentului automat era văzută, în special, ca un element de întărire a apărării de pe prima tranșee; germanii însă, după primele lupte de pe frontul de vest, luând în considerare și învățămintele din războiul ruso-japonez (1904-1905) unde japonezii au utilizat armamentul automat preponderent ca element de sprijin al ofensivei, au concluzionat că în noile condiții favorizate de existența volumului mare de foc, armamentul automat constituia baza acțiunilor tactice, în timp ce subunitățile de pușcași constituiau elementul auxiliar¹⁰.

Importanța armamentului automat și, mai ales, a mitralierelor, fusese subliniată de către specialiștii occidentali după primele operații de anvergură, efectele practice ale focului acestora, în combinație cu efectele obuzelor moderne fiind decisive în multe momente ale luptei. Tactica unităților de manevră trebuia deci adaptată în funcție de densitatea și de posibilitățile armamentului automat, pentru evitarea pierderilor în cascadă și dezarticularea dispozitivelor tactice; focul automat reducea evident succesul manevrei în ofensivă și favoriza ducerea

acțiunilor de apărare! Comandanții trupelor române nu au acordat însă o atenție sporită unor tactici care să permită întrebuițarea la maxim a potențialului mitralierelor din dotare, prin transformarea acestor mijloace de foc moderne în elemente pivotale ale dispozitivelor de apărare ale unităților, deoarece gândirea militară românească rămăsese tributară unor concepte occidentale mai vechi.

Experiența primilor ani de război a demonstrat că focul fără manevră nu poate îndeplini obiective decisive, în timp ce manevra fără foc de sprijin eficace înseamnă sinucidere. Germanii au implementat procedee de asigurare a sprijinului ofensivei infanteriei prin întrebuițarea grupată a mitralierelor sub forma unor poziții de lovire cu foc; mitralierele trăgeau în tandem și pe echipe, astfel încât să se poată menține o perdea de foc pe toată durata asaltului infanteriei; în apărare, mitralierele se grupau pentru a opri contraatacurile infanteriei sau șarjele cavaleriei, prin executarea focului în zone de nimicire.

Terenul a influențat decisiv tactica acțiunilor din zonele muntoase, favorizând forțele germane, numeroase și net superioare în armament automat. Se știe că, în apărare, valoarea unei înălțimi este cu atât mai mare cu cât terenul din fața acesteia este mai descoperit (lipsit de vegetație, neregularități ale reliefului, detalii de planimetrie); zonele muntoase ale Carpaților, însă, sunt împădurite, iar pozițiile de apărare ale unităților române au putut fi manevrate/rupte prin folosirea de către inamic a caracteristicilor terenului și utilizarea masată a focului automat, împreună cu concentrarea punctuală a focului artileriei.

Un alt element important de care a depins executarea acțiunilor tactice ale forțelor române a fost experiența redusă a acestora. Trupele române veneau după intervenția în cel de-al doilea război balcanic (1913), fără desfășurarea unor operații de unde se puteau trage învățăminte strategice și tactice specifice unui conflict major; mai mult, instruirea redusă, unitățile formate din rezerviști și calitatea îndoielnică a corpului de comandă, arătau slăbiciunea armatei române în fața diviziilor prusace și habsburgice, cu tradiție militară modernă, profesionalizate și experimentate. La noi, nivelul declarativ era pregnant, multe competențe erau doar de paradă, traficul de influență fiind un lucru cert în cercurile ofițerești.

În privința articulării dispozitivelor diviziilor române, analizele de specialitate arată că acestea au primit fâșii de apărare extinse, care necesitau gruparea unităților pe câteva direcții de interzis, rămânând neacoperite destule zone/intervale. Adoptarea acestor dispozitive de front larg a dat destule ocazii inamicului să ducă acțiuni ofensive prin dezvoltarea graduală a eforturilor, realizarea unor rapoarte de forțe net favorabile pe unele direcții și concentrarea selectivă a efectelor asupra unor ținte importante, concomitent cu efectuarea de manevre multiple.

Insuficiența forțelor și mai ales inexistența unui volum mare de foc care să acopere căile de apropiere ale inamicului au silit unitățile române să execute multe manevre de pe o direcție pe cealaltă și din adâncime spre front, în scopul zădărnirii operațiilor ofensive ale inamicului. Gruparea de către inamic a mitralierelor pentru sprijinul manevrelor subunităților și buna coordonare cu artileria au creat mari probleme forțelor române. Instruirea insuficientă și lipsa de experiență au făcut ca unele acțiuni tactice intense și repetate ale inamicului să producă dezorganizare și îngrijorare; în campania din 1916, haosul întâlnit în cadrul unor dispozitive tactice ale forțelor române a fost produs atât de percepțiile trupei asupra posibilităților inamicului (prezența capacităților și efectele reale ale implementării acestora), cât și de percepția individuală și colectivă asupra gradului de pregătire al forțelor proprii (dotarea și instruirea deficitară, capacitatea de conducere îndoielnică a comandanților etc.).

O altă problemă, care a influențat în sens negativ desfășurarea acțiunilor tactice ale forțelor române, a constituit-o multitudinea de comandamente (divizia organizată, de regulă, pe două brigăzi, iar brigăzile pe două regimente) care a dus la lungirea lanțului de comandă și îngreuierea comenzii și controlului. Punctele de comandă ale marilor unități erau dispuse, de regulă, mult în spate, mijloacele de comunicații erau insuficiente și se pierdea ușor legătura cu subunitățile din linia întâi, mai ales pe timpul executării contraatacurilor.

Pe timpul ducerii operației de apărare s-au constatat abordări diferite de leadership în rândul comandanților de nivel tactic și operativ, unii fiind mai mereu printre oameni, observând personal acțiunile de pe direcția principală de interzis, în timp ce alții veneau foarte rar la contact, preferând

să ia deciziile pe baza raportelor sosite în punctele de comandă. Din nefericire, pe lângă generali competenți care au barbat admirabil cu forțele din subordine înaintarea inamicului, în armata română erau și generali de salon și de paradă, mulți dintre aceștia fiind responsabili de dezastrele militare ale campaniei.

Spre cinstea lor, ostașii de rând, țărani îmbrăcați în uniforme militare, au demonstrat un înalt spirit de sacrificiu, faptele glorioase de arme devenind obișnuință în cadrul multor unități române. Oameni simpli, unii dintre soldații români aveau probleme în executarea unui foc precis, din cauza instruirii insuficiente, dar erau foarte viteji, suplinind de multe ori prin curaj, lipsa instruirii. Românii aveau un mare succes pe timpul atacurilor/contraatacurilor la baionetă. Dispozitivul tactic austro-ungar sau german era dat peste cap de impetuozitatea și de intensitatea atacurilor la baionetă ale românilor; inamicul era surprins și înfricoșat de acestea, intra în degringoladă, nu mai reacționa organizat, era paralizat pe anumite momente ale încleștării. Altele ar fi fost rezultatele finale ale campaniei din 1916, dacă ostașii noștri ar fi fost dotați și instruiți la standardele inamicului!

Pe lângă infanterie, și unitățile de cavalerie române erau în mare dezavantaj în raport cu forțele adverse deoarece, acestea din urmă erau mai experimentate și dețineau importante cantități de armament automat, pe care, de regulă, le grupau eficient pe sectoare și momente ale operației. Spiritul ofensiv al cavaleriștilor români, împreună cu lipsa de adaptare a tacticii specifice, au condus la eșecul unor acțiuni; cavaleria română a dat dovadă de o neasemuită vitejie, atacând în șarjă dispozitivele inamicului, dar pierderile au fost foarte mari, asaltul frontal al cavaleriei fiind depășit în condițiile războiului modern.

Spre cinstirea eroilor, citez, pe scurt, un paragraf din descrierea emoționantă a șarjei de la Prunaru (28 noiembrie 1916): „Călăreții ... pornesc într-un iureș nebun, ca un zid de lănci și de săbii ... răsturnând primele rânduri ale dușmanului, care o rupe la fugă spre sat .. cavaleria continuă cu furie dar de după garduri, din mărcinișuri, de pe la ferestrele caselor, dușmanul, ascuns cu zeci de mitraliere, aruncă vârtejuri de foc asupra falnicului regiment. Cai și călăreți cad grămadă... Regimentul e distrus... Peste 250 de oameni au rămas pe câmpul de luptă”¹¹.

Ca un corolar, apreciez că insuficiența armamentului automat a făcut ca influențarea acțiunilor pe mică adâncime să se realizeze cu greutate, deoarece posibilitatea intervenției eșaloanelor superioare în sprijinul unităților de la contact era redusă; lipsa armamentului automat la nivelul subunităților și a unor rezerve agile a complicat permanent situația, în timp ce executarea unui foc eficace de către artileria proprie a constituit singura compensare pentru unitățile române.

Concluzii

Campania militară din 1916 a arătat eroismul legendar al soldaților români, care au luptat admirabil de la distanță apropiată, reușind să echilibreze prin curaj și spirit de sacrificiu, dotarea precară cu material militar și instruirea insuficientă/inadecvată.

Tactica întrebuințată de beligeranți pe frontul românesc, în toamna anului 1916, a adus în prim plan importanța armamentului automat și a unei conduceri flexibile și inovatoare, în ecuația confruntării clasice de înaltă intensitate. Prezența pieselor de mitralieră în cadrul dispozitivelor tactice a schimbat ireversibil modul de planificare și ducere a acțiunilor militare, iar trupele române au suferit teribil în această campanie din pricina slabei înzestrări cu acestea.

Instruirea insuficientă și lipsa de competențe pentru gestionarea confruntării armate moderne au contribuit la o abordare tactică rigidă a unor situații, lipsind instinctul militar necesar pentru luarea unor opțiuni de succes. Cooperarea dintre artilerie, infanterie și cavalerie s-a realizat cu dificultate, lipsind, de multe ori, efectele combinate ale acestor specialități militare; focul de contrabaterie a avut doar efecte parțiale, iar infanteria și cavaleria nu dispuneau, uneori, de nicio protecție reală. Mai mult, terenul acoperit din zonele de munte și podiș au favorizat manevrele tactice ale inamicului, iar forțele române nu au avut mijloacele necesare pentru a bara ofensiva acestuia. Această campanie a dovedit implementarea deficitară a învățămintelor reieșite de pe fronturile primilor ani de război (1914 - 1916) și neadaptarea eficientă a tacticii subunităților și unităților de infanterie și cavalerie la noile realități ale câmpului de luptă, acolo unde armamentul automat și artileria de calitate superioară făceau legea. Campania a scos în evidență necesitatea producerii unor transformări de esență

în privința echipării/înzestrării, a instruirii și a întrebuințării forțelor române, această transformare producându-se în prima jumătate a anului 1917.

NOTE:

- 1 Cpt. Moșoiu, *Spiritul ofensiv al infanteriei*, Institutul de Arte Grafice Eminescu, București, 1909, p. 16.
- 2 Gl. A. Mustăță, *Tactica actuală a cavaleriei*, Școala Superioară de Războiu, Tipografia Dacia, Iași, 1912, p. 202.
- 3 *Ibidem*, p. 230.
- 4 Cpt. Teodor Gheorghiu, *Manualul infanteristului*, Tipografia Leon Friedmann, Roman, 1907, p. 138.
- 5 *Ibidem*, p. 196.
- 6 Dimitrie Mihăilescu, *Armele portative și Artileria* (Curs de tragere), Școala Superioară de Războiu, Tipografia Aurora, Constanța, 1905, Capitolul IV, *Despre mitraliere, considerațiuni generale tehnice și tactice*, pp. 161-163.
- 7 Dimitrie Mihăilescu, *Întrebuințarea tactică a mitralierelor*, Școala Superioară de Războiu, Conferință pentru ofițerii Regimentului 8 Buzău, Imprimeria Al. Georgescu, Buzău, 1911, p. 4.
- 8 Cpt. C. Ionescu-Munte, *Mitraliera Md. 1910 Sistem Maxim*, Institutul de Arte Grafice Sfetea, București, 1913, prefață.
- 9 *Războiul românilor pentru eliberare și reîntregire națională (1916-1919)*, Capitolul 1, *Intrarea României în război. Planurile de campanie de la începutul ostilităților*, http://www.armyacademy.ro/e-learning/working/capitol_6.html
- 10 Paul Cornish, *Manchine Guns and the Great War*, Pen & Sward Military, South Yorkshire, 2009, p. 110.
- 11 Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 486-487.

BIBLIOGRAFIE

- Cornish Paul, *Manchine Guns and the Great War*, Pen & Sward Military, South Yorkshire, 2009.
- Cpt. Gheorghiu Teodor, *Manualul infanteristului*, Tipografia Leon Friedmann, Roman, 1907.
- Hart Liddell, B. H., *A History of the First World War*, Pan Macmillan, 2014.
- Cpt. Ionescu-Munte C., *Mitraliera Md. 1910 Sistem Maxim*, Institutul de Arte Grafice Sfetea, București, 1913.
- Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1989.
- Mihăilescu Dimitrie, *Armele portative și Artileria* (Curs de tragere), Școala Superioară de Războiu, Tipografia Aurora, Constanța, 1905.
- Mihăilescu Dimitrie, *Întrebuințarea tactică a mitralierelor*, Școala Superioară de Războiu,

Conferință pentru ofițerii Regimentului 8 Buzău,
Imprimeria Al. Georgescu, Buzău, 1911.

Cpt. Moșoiu, *Spiritul ofensiv al infanteriei*,
Institutul de Arte Grafice Eminescu, București,
1909.

Gl. Mustăța Alexandru, *Tactica actuală
a cavaleriei*, Școala Superioară de Războiu,
Tipografia Dacia, Iași, 1912.

Istoria militară a poporului român, vol. V,
Editura Militară, București, 1989.

*Războiul românilor pentru eliberare și
reîntregire națională (1916-1919)*, [http://www.
armyacademy.ro/e-learning/working/capitol_
6.html](http://www.armyacademy.ro/e-learning/working/capitol_6.html)

România în anii primului Război Mondial,
Editura Militară, București, 1987.

CRIMELE DE RĂZBOI – O SCURTĂ PRIVIRE CRITICĂ

WAR CRIMES – A BRIEF CRITICAL VIEW

Mr.asist.univ.drd. Cosmin IVANCIU*

Cu siguranță, dintre toate crimele aflate sub jurisdicția Curții Penale Internaționale, crimele de război sunt cele mai vârstnice, combatanții fiind judecați, încă din cele mai vechi timpuri, pentru încălcări ale regulilor conflictului armat. În cadrul Conferinței de la Roma pentru adoptarea Statutului Curții Penale Internaționale, crimele de război au fost definite cât mai detaliat posibil. Dar acest lucru înseamnă că toate aspectele sunt clare, fără a lăsa loc unor interpretări greșite sau, din contră, poate fi considerat mai dificil ca un combatant să fie acuzat de crime de război? Răspunsul la această întrebare este scopul acestui articol.

Certainly, from all the crimes within the jurisdiction of the International Criminal Court, war crimes are the oldest, combatants being prosecuted for disobeying the rules of armed conflict since time immemorial. Within the framework of the Rome Diplomatic Conference to enact the Statute of the International Criminal Court, war crimes were defined as detailed as possible. But, does this necessary mean that all aspects are cristal clear, with no room for missinterpretations or, on the contrary, may it be considered more difficult for a combatant to be prosecuted for war crimes? Answering this question is the aim of this article.

Cuvinte-cheie: drept internațional umanitar; Curtea Penală Internațională; crime de război.

Keywords: international humanitarian law; International Criminal Court; war crimes.

„Cea mai cuprinzătoare și cea mai elaborată prevedere a Statutului de la Roma”¹, ce definește infracțiunile aflate sub jurisdicția Curții, este art. 8², intitulat *Crime de război*. Statutul de la Roma continuă, oarecum, tradiția răspunderii individuale pentru crimele de război comise, așa cum, de altfel, fusese stipulat și în Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie³ sau în Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Ruanda⁴.

Statutul de la Roma distinge patru categorii de crime de război:

- infracțiuni grave la Convențiile de la Geneva din 1949. Infracțiunile grave cuprind acte, ce sunt enumerate precis în textul celor patru convenții și se referă la comportamente cum ar fi omuciderea intenționată, tortura, tratamentele neomenești, luarea de ostatici sau distrugerea vastă și însușirea proprietății. Infracțiunile grave trebuie comise în contextul unui conflict armat internațional și îndreptate împotriva persoanelor sau proprietății

protejate de cele patru convenții. Infracțiunile grave sunt, în special, violări grave ale normelor de drept internațional umanitar. Independent de Statutul de la Roma, în conformitate cu Convențiile de la Geneva, statele trebuie să adopte legislația necesară prin care să asigure sancționarea penală eficientă a celor ce comit sau ordonă comiterea oricăror dintre încălcările grave, de a căuta astfel de persoane și de a le aduce, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor de judecată proprii. Ca alternativă, un stat poate opta pentru predarea celor vinovați unei alte Înalte Părți Contractante, pentru a fi judecați;

- o a doua categorie de infracțiuni acoperă alte violări grave ale legilor și obiceiurilor aplicabile în conflictele armate internaționale. Aceste violări își găsesc sursa în alte convenții și tratate, deja adoptate, dintre acestea putând fi amintite Convenția de la Haga din 1907 referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru⁵, Protocolul Adițional I din 1977 la Convențiile de la Geneva din 1949⁶, Declarația de la Haga din 1899 referitoare la gloanțele care explodează⁷ sau Protocolul privind interzicerea gazului asfixiant, otrăvitor sau a altor tipuri de gaz și a mijloacelor bacteriologice de purtare a războiului din 1929⁸;

*Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”,
Brașov
e-mail: cosmin.ivanciu@afahc.ro

- a treia categorie de infracțiuni se referă la încălcările grave ale Art. 3 Comun Convențiilor de la Geneva din 1949, aplicabil conflictelor armate ce au un caracter neinternațional și se referă, mai exact, la atentate împotriva vieții și integrității corporale, mai ales omorul sub toate formele sale, mutilările, tratamentele cu cruzime și tortura;

- o ultimă categorie de infracțiuni cuprinde celelalte violări grave ale legilor și cutumelor aplicabile conflictelor armate care nu prezintă un caracter internațional.

În ceea ce privește crimele de război, este, fără îndoială, lăudabilă intenția de a fi codificate într-o manieră atât de detaliată. Mai mult de atât, noțiunea de crimă de război a fost extinsă, într-o manieră corectă, și asupra infracțiunilor comise în timp de conflict armat neinternațional. Dar, după cum poate confirma orice procuror, cu cât descrierea unei infracțiuni este mai detaliată, cu atât există mai multe modalități în care prevederile pot fi interpretate, aria de aplicare fiind, astfel, mult restrânsă. Chiar dacă Statutul de la Roma cuprinde o listă impresionantă de infracțiuni ce pot fi reținute ca îndeplinind condițiile unei crime de război, nu toate violările grave ale dreptului internațional umanitar au fost incluse în această definiție (cu titlu de exemplu, nu constituie infracțiune întârzierea nejustificată a repatrierii prizonierilor de război).

De la bun început trebuie subliniat că art. 8, alin. 1 al Statutului Curții Penale Internaționale cuprinde o condiție ce limitează extraordinar de mult aria de aplicabilitate a întregii enumerări subsecvente de infracțiuni, Curtea având jurisdicție doar asupra acelor crime ce fac parte dintr-un „plan sau o politică ori când ele fac parte dintr-o serie de crime analoage comise pe scară largă”⁷⁹. Prevederea a fost astfel formulată pentru a limita jurisdicția Curții doar la acele crime ce nu sunt evenimente izolate, ci sunt o parte constitutivă a unei politici sau a unei practici la scară largă. Fără îndoială, redactarii proiectului de statut au intenționat să limiteze sfera jurisdicției la acele infracțiuni ce sunt evidente și implică o pluralitate de persoane. Cu toate acestea, prevederea nu influențează cu nimic noțiunea de *crime de război*, așa cum sunt definite în jurisprudența tribunalelor penale internaționale *ad-hoc* (Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie și Tribunalul Penal Internațional pentru Ruanda).

Reglementarea crimelor de război în Statutul Curții Penale Internaționale, demnă de toată

aprecierea în unele privințe, este deficientă în alte privințe în care, într-adevăr, codificarea înseamnă un pas înapoi față de dreptul internațional existent.

În primul rând, este întâlnită formularea „în cadrul stabilit al dreptului internațional”¹⁰, formulare ce apare în legătură cu infracțiunile plauzibil a fi comise în timpul luptei, indiferent de natura conflictului, internațional sau neinternațional. Este de luat în seamă faptul că în cazul celorlalte prevederi ale art. 8 nu se face nicio mențiune legată de *cadrul stabilit al dreptului internațional*. Consider că poate exista doar un singur argument viabil pentru a explica această frază: infracțiunile enumerate în textul celor două prevederi, anterior menționate, vor fi considerate ca fiind crime de război doar dacă și dreptul internațional cutumiar le reține ca atare. Cu alte cuvinte, în timp ce pentru celelalte infracțiuni este descris conținutul comportamentului interzis și prevederea corespunzătoare poate fi aplicată direct și imediat de către Curte, în cazul celor două prevederi analizate lucrurile stau diferit. Curtea poate considera comportamentul descris în cele două prevederi ca fiind o crimă împotriva umanității doar în cazul și în măsura în care dreptul internațional general consideră violarea ca fiind crimă de război. Sper exemplul, fapta de „a declara că nu va fi îndurare pentru învinși”¹¹ va fi considerată, fără îndoială, a fi crimă de război, deoarece și dreptul internațional cutumiar o reține ca fiind aceeași infracțiune. În opoziție cu cele prezentate anterior, fapta de a „transfera, direct sau indirect, de către o putere ocupantă, a unei părți a populației sale civile, în teritoriul pe care ea îl ocupă, sau deportarea ori transferarea în interiorul sau în afara teritoriului ocupat a totalității sau a unei părți a populației din acest teritoriu”¹² nu poate fi considerată ca fiind o crimă de război, în sine. În acest caz, Curtea va trebui, în primul rând, să stabilească dacă, din punct de vedere al dreptului internațional general, fapta constituie o violare a dreptului internațional umanitar și, în plus, dacă din punct de vedere al dreptului internațional cutumiar, comiterea faptei constituie o crimă de război.

În al doilea rând, reglementarea mijloacelor de război este mai limitativă decât ceea ce este întâlnit în dreptul internațional cutumiar. Folosirea în conflictele armate internaționale a armelor ce produc rău superfluu sau au efecte nediscriminatorii nu sunt interzise *per se* și, din acest motiv, fapta de a folosi aceste arme poate să nu fie considerată o

crimă de război din punct de vedere al Statutului Curții Penale Internaționale. O critică similară poate fi adusă prevederii referitoare la degradarea mediului înconjurător. Conform Statutului de la Roma, este considerată crimă de război „fapta de a lansa un atac știind că el va cauza [...] daune extinse, de durată și grave, mediului înconjurător care ar fi vădit excesive în raport cu ansamblul avantajului militar concret și direct așteptat”¹³. În legătură cu această prevedere, merită a fi amintit art. 55, alin. 1¹⁴ al Protocolului Adițional I din 1977 la Convențiile de la Geneva din 1949, ca text normativ anterior Statutului de la Roma și cu care acesta ar fi trebuit să fie în acord. Art. 55 nu face nicio mențiune în legătură cu caracterul *excesiv* sau disproportionat al atacului și nici în legătură cu avantajul militar așteptat. Prevederea Statutului de la Roma oferă beligeranților o foarte mare libertate de acțiune și de interpretare a normei juridice, transformând acțiunea de punere sub acuzare, a celor ce comit asemenea fapte, într-o sarcină aproape imposibilă. Consider că un experimentat avocat al apărării are o sarcină facilă în a demonstra că autorul unui atac, ce cauzează (în mod intenționat – o altă condiție impusă de Statutul de la Roma) *daune extinse, de durată și grave* mediului natural, nu a provocat efecte *vădit excesive* (poate doar excesive, dar nu vădit excesive) în raport cu avantajul militar *așteptat* (este posibil ca avantajul militar nici să nu se concretizeze, să nu fie obținut). Cu o definiție atât de restrictivă, concluzionez că este aproape imposibil a acuza o persoană de crime de război împotriva mediului natural.

Un important pas înainte totuși, în ceea ce privește reglementarea crimelor de război, este cuprinderea în sfera acestei infracțiuni a faptelor comise în conflictele armate internaționale. Dacă am fi, totuși, tentați să considerăm că în această situație nicio critică nu ar putea fi adusă Statutului de la Roma, ne-am înșela. Lista infacțiunilor ce pot fi reținute ca îndeplinind condițiile unei crime de război este pusă sub semnul întrebării de o prevedere subscventă acesteia, ce stipulează că faptele enumerate constituie crime de război numai în cazul „conflictelor armate care opun în mod prelungit, pe teritoriul unui stat, autoritățile guvernului acestui stat și grupuri armate organizate sau grupuri armate organizate între ele”¹⁵. Condiția temporală cuprinsă în termenul *prelungit* nu este definită în mod clar,

fiind, probabil, lăsată la latitudinea completelor de judecată ale Curții, acestea urmând a analiza situațiile existente, de la caz la caz.

Statutul Curții Penale Internaționale mai cuprinde două aspecte importante în legătură cu crimele de război, chiar dacă acestea nu sunt stipulate în textul art. 8. Un prim aspect este cel ce permite exonerarea de răspunderea penală a subordonatului care a comis o crimă de război din ordinul superiorului. Prevederea este formulată astfel: „Faptul că o crimă care ține de competența Curții a fost comisă la ordinul unui guvern, al unui superior, militar sau civil, nu exonerează persoana care a comis-o de responsabilitatea sa penală, decât dacă:

a) această persoană nu a avut obligația legală de a se supune ordinelor guvernului sau superiorului în cauză [...]”¹⁶.

În schimb, ordinul superiorului nu exonerează subordonatul de răspunderea penală în cazul comiterii crimei de genocid sau a crimei împotriva umanității.

Un al doilea aspect se referă la posibilitatea unui stat, care devine parte la Statutul Curții, de a declara că jurisdicția Curții nu devine operativă, că nu acceptă competența acesteia, în materia crimelor de război (comise de cetățenii statului respectiv, pe teritoriul său), pentru o perioadă de șapte ani de la intrarea în vigoare a statutului¹⁷.

Concluzii

Odată cu adoptarea Statutului de la Roma a fost făcut un important pas înainte, în sensul că violări ale dreptului internațional umanitar care, de obicei, generau doar răspunderea statelor, gradual au început să fie considerate ca determinând răspunderea penală individuală. Dacă, spre exemplu, bombardarea nediscriminatorie a orașelor era considerată un act ilegal atribuit statului beligerant în cauză, gradual, același act a început să fie privit ca o crimă de război, ce implică răspunderea penală individuală a celor ce au planificat, ordonat și executat atacul respectiv.

Cu puncte forte, dar și multe prevederi criticabile, consider că cea mai importantă realizare, în legătură cu adoptarea prevederilor referitoare la crimele de război, este cât se poate de simplă. Comunitatea internațională a demonstrat că este capabilă să negocieze și să ajungă la înțelegeri privitoare la adoptarea unor instrumente juridice

internaționale complicate, care codifică reguli existente, elaborează altele noi, dar creează și instituțiile necesare implementării acestora. Viitoare negocieri de acest gen vor fi privite mult mai puțin circumspect în privința incredibilității realizării pașilor propuși. Momentele în care consensul părea imposibil au fost depășite cu tact, ceea ce părea incredibil a fost realizat și viitoarele negocieri vor fi încurajate să urmeze acest exemplu.

Pentru a rezuma toate cele anterior prezentate, impresia personală este că negociatorii participanți la Conferința de la Roma, pentru adoptarea Statutului Curții Penale Internaționale, au fost mai mult decât dornici să-și protejeze soldații de orice posibilitate de a fi aduși în fața justiției pentru crime de război.

NOTE:

1 Beatrice Onica-Jarka, *Drept internațional umanitar – note de curs*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p.173.

2 *Statutul Curții Penale Internaționale*, art. 8, <http://www.cab1864.eu/upload/STATUTUL%20CURTII%20PENALE%20INTERNATIONALE.pdf>, accesat la 20 iunie 2016.

3 Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, *Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie*, document nr. S/RES/827/25 mai 1993, art. 7, http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf, accesat la 21 iunie 2016.

4 Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, *Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Ruanda*, document nr. S/RES/955/8 noiembrie 1994, art. 4, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement>, accesat la 20 iunie 2016.

5 România a ratificat convenția la 01 martie 1912, <http://www.arduph.ro/wp-content/uploads/2014/01/Conven%C8%9Bia-Regulamentul-referitoare-la-legile-%C5%9Fi-obiceiurile-r%C4%83zboiului-pe-terestru-Haga-18-octombrie-19072.pdf>, accesat la 18 iunie 2016.

6 România a ratificat Protocolul I la 21 iunie 1990, <http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Protocolul%20Adițional%20I.pdf>, accesat la 18 iunie 2016.

7 Declarația a fost ratificată de România la 04 septembrie 1900, <http://www.arduph.ro/wp-content/uploads/2014/01/Declara%C5%A3ie-privitoare-la-interzicerea-utiliz%C4%83rii-gloan%C5%A3elor-care->

[explodeaz%C4%83-Haga-29-iulie-18991.pdf](http://www.arduph.ro/wp-content/uploads/2014/01/Declara%C5%A3ie-privitoare-la-interzicerea-utiliz%C4%83-Haga-29-iulie-18991.pdf), accesat la 18 iunie 2016.

8 România a ratificat Protocolul la 23 august 1929.

9 *Statutul Curții Penale Internaționale*, art. 8, alin. 1, <http://www.cab1864.eu/upload/STATUTUL%20CURTII%20PENALE%20INTERNATIONALE.pdf>, accesat la 20 iunie 2016.

10 *Ibidem*, alin. 2, lit. b) și e).

11 *Ibidem*, alin. 2, lit. b), pct. (xii).

12 *Ibidem*, pct. (viii).

13 *Ibidem*, pct. (iv).

14 Art. 55, alin.1 al *Protocolului Adițional I* stipulează că „Războiul va fi purtat veghind la protejarea mediului înconjurător natural împotriva daunelor întinse, de durată și grave. Această protecție include interdicția de a utiliza metode sau mijloace de luptă concepute pentru a cauza sau de la care se așteaptă să cauzeze asemenea pagube mediului înconjurător natural și să compromită, ca urmare, sănătatea sau supraviețuirea populației”.

15 *Statutul Curții Penale Internaționale*, art. 8, alin. 2, lit. f), <http://www.cab1864.eu/upload/STATUTUL%20CURTII%20PENALE%20INTERNATIONALE.pdf>, accesat la 20 iunie 2016.

16 *Ibidem*, art. 33.

17 *Ibidem*, art. 124.

BIBLIOGRAFIE

Onica-Jarka Beatrice, *Drept internațional umanitar – note de curs*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, *Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie*, document nr. S/RES/827/25 mai 1993.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, *Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Ruanda*, document nr. S/RES/955/8 noiembrie 1994.

Statutul Curții Penale Internaționale, 1998.

Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949, referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale, 1977.

Declarația de la Haga referitoare la gloanțele care explodează, 1899.

Convenția de la Haga referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru, 1907.

GESTIONAREA REGIONALĂ ȘI INTERREGIONALĂ A SECURITĂȚII MARITIME CONTEMPORANE

CONTEMPORARY REGIONAL AND INTER-REGIONAL MARITIME SECURITY MANAGEMENT

Cdor.drd. Ion CONDUR*

Provocările maritime contemporane s-au diversificat și au condus la intensificarea amenințărilor de securitate maritimă și, implicit, la reducerea capacității oceanelor de a susține livrarea beneficiilor de care societatea globală depinde. Pornind de la aceste realități, acest articol abordează problema guvernancei maritime globale și regionale la începutul secolului XXI. De asemenea, articolul analizează rolul pe care instituțiile euroatlantice, UE și respectiv NATO, îl joacă în gestionarea problemelor securității maritime globale și regionale.

The contemporary maritime challenges have diversified and led to intensified security threats at sea thus reducing the capacity of the oceans to support the delivery of the benefits to the global society on which it depends. Based on these realities, this article addresses the issue of global and regional maritime governance at the early 21st century. The article also examines the role that Euro-Atlantic institutions, EU and NATO play in managing global and regional maritime security issues.

Cuvinte-cheie: securitate maritimă; guvernance maritimă; strategii de securitate maritimă.

Keywords: maritime security; maritime governance; maritime security strategies.

Un procent de 60% din suprafața mărilor și a oceanelor lumii se află în afara jurisdicției naționale a statelor și reprezintă, „prin definiție”, o resursă partajabilă¹. Atunci când ne referim la efectuarea transportului naval sau la accesul la unele zone de pescuit, chiar și zonele aflate sub responsabilitatea sau jurisdicția națională a statelor devin resurse parțial partajabile. Aceste caracteristici fundamentale au condus la dezvoltarea unui cadru de reguli și instituții care se străduiesc să organizeze modul în care oamenii folosesc mările și oceanele lumii, context în care actorii nonstatali joacă un rol extrem de important.

Acest cadru a fost formalizat drept cadrul de „guvernance internațională a mărilor și a oceanelor” lumii². Deși nu există nicio definiție recunoscută la nivel internațional a „guvernancei internaționale a mărilor și a oceanelor lumii”, totuși se poate spune că aceasta definește reguli, instituții, procese, acorduri, aranjamente și activități desfășurate

pentru a gestiona utilizarea oceanelor și a mărilor în cadru internațional.

Cadrul internațional de guvernance a mărilor și a oceanelor are la bază cadrul juridic global stipulat de Convenția ONU privind „dreptul mării”. Această convenție a determinat crearea unei combinații de drepturi jurisdicționale, instituții și cadre specifice, care au drept scop principal gestionarea utilizării mărilor și oceanelor lumii.

Guvernance maritimă și mediul de securitate contemporan

Creșterea populației, intensificarea concurenței la nivel mondial pentru materii prime, produse alimentare și apă, schimbările climatice, poluarea marină și degradarea mediului au condus la diversificarea amenințărilor de securitate maritimă și, implicit, la reducerea capacității oceanelor de a susține livrarea beneficiilor de care societatea globală depinde.

În acest context, cadrul actual de guvernance internațională a mărilor și a oceanelor lumii pare să fie insuficient de eficient în combaterea acestor

*Comandamentul Flotei Maritime, Constanța
e-mail: ioncondur@yahoo.com

provocări comune, nereușind să asigure gestionarea durabilă a oceanelor și a resurselor acestora. Cu toate că există un număr mare de instituții și acorduri internaționale sectoriale implicate în guvernanta mărilor și oceanelor totuși punerea în aplicare a normelor relevante pentru acest domeniu rămâne în continuare deficitară.

Aceste provocări evidențiază existența unor lacune în cadrul internațional actual de guvernare a mărilor și a oceanelor, inclusiv utilizarea ineficientă și punerea în aplicare a protocoalelor existente, sau insuficienta coordonare între actorii implicați. Nu în ultimul rând, problemele sunt agravate de lipsa continuă de informații despre sistemul oceanic global.

Toate aceste aspecte evidențiază tot mai pregnant nevoia formalizării unor aranjamente din ce în ce mai eficiente la nivel regional și interregional care să abordeze problemele guvernantei mărilor și oceanelor lumii într-un mod unitar și care să pună în centrul preocupărilor chestiunile din ce în ce mai complexe de securitate maritimă.

Așa se explică interesul, tot mai ridicat, al principalelor instituții euroatlantice, NATO și Uniunea Europeană, pentru securitatea domeniului maritim. Aceste organizații joacă un rol din ce în ce mai mare în forumurile maritime internaționale și au mandate clare de a se angaja în gestionarea utilizării mărilor și oceanelor lumii. Ambele organizații au adoptat strategii de securitate distincte ceea ce demonstrează interesul statelor membre pentru a menține mărele și oceanele lumii în siguranță și cât mai departe de riscurile și amenințările de securitate la care acestea sunt supuse în prezent.

În acest context, scopul acestui articol este de a analiza rolul și importanța instituțiilor euroatlantice în gestionarea problemelor de securitate specifice domeniului maritim al zilelor noastre. Totodată, acest articol scoate în evidență nevoia promovării unui cadru eficient de guvernanta maritimă atât la nivel global, cât mai ales la nivel regional.

Dimensiunea maritimă a Politicii de Securitate și Apărare Comună a UE

UE este și va rămâne și în viitor un actor dependent de mărele și oceanele lumii, fapt ce justifică interesul acestei organizații față de procesele de guvernanta a spațiului maritim global. În ultimii 10 de ani, UE s-a angajat din ce în ce mai activ și a colaborat cu hotărâre cu toți actorii

interesați pentru crearea unui cadru multilateral mai bun și partajat al domeniului maritim la nivel mondial. Printre realizările notabile ale UE în acest domeniu se numără până în prezent³:

- adoptarea unei viziuni holistice asupra tuturor chestiunilor marine și maritime prin promovarea Politicii Maritime Integrate a UE;
- adoptarea unui set robust de norme de mediu pentru a asigura utilizarea durabilă a resurselor marine, obligatorii pentru toți actorii maritimi ai UE, oriunde aceștia și-ar desfășura activitatea;
- adoptarea unei strategii la nivelul UE care să stimuleze „creșterea durabilă albastră”, favorabilă incluziunii și raționalizată în dimensiunea sa externă în ceea ce privește, printre altele, resursele naturale, energia, comerțul, dezvoltarea și securitatea;
- instituirea unor strategii regionale pentru abordarea provocărilor și oportunităților comune în strânsă colaborare cu țări terțe, dar și cu actori nonstatali interesați;
- alocarea a aproximativ 350 de milioane € pe an pentru cercetarea marină și punerea în aplicare a unor mecanisme pentru o mai bună cooperare și schimb de informații;
- angajarea în forurile internaționale și transsectoriale pentru abordarea provocărilor comune și asigurarea unor mări și oceane sigure, curate și productive în întreaga lume.

În iunie 2014, Uniunea Europeană a făcut pasul decisiv în adoptarea unui răspuns integrat la provocările de securitate maritimă prin adoptarea Strategiei de Securitate Maritimă a UE (EUMSS)⁴. Această strategie recunoaște existența diferitelor interese de securitate precum și a amenințărilor la adresa securității spațiului maritim, și oferă o abordare cuprinzătoare pentru construirea unui răspuns eficient la problemele esențiale ale statelor membre, precum asigurarea libertății de navigație, protejarea intereselor economice, asigurarea securității frontierelor și a conservării biodiversității. Strategia enumeră amenințările directe, cum ar fi provocările convenționale militare, pirateria și terorismul, precum și amenințările indirecte, care decurg din pescuitul ilegal și schimbările climatice.

EUMSS este strategia de securitate cea mai cuprinzătoare și integrată a UE până în prezent.

Aceasta are la bază strategiile existente, în special Strategia Europeană de Securitate⁵ din 2003 și Strategia de Securitate Internă⁶ din 2010, și se constituie ca o punte de legătură între politicile interne și externe ale UE. De asemenea, EUMSS abordează o varietate de sectoare ale domeniului maritim și în plus realizează conexiunea sectorului civil cu cel militar. Documentul creează cadrul de angajare comună a autorităților naționale, industriei de profil, Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), Comisiei Europene, Consiliului și actorilor internaționali. De asemenea, EUMSS promovează o definiție cuprinzătoare a securității maritime, care răspunde cerințelor legislațiilor (inter) naționale și asigurării libertății mărilor, precum și protecției cetățenilor, infrastructurii, transporturilor, resurselor și mediului înconjurător.

EUMSS are patru principii directoare:

1. o abordare transsectorială, care vizează coordonarea și cooperarea dintre actorii civili, militari, cercetare și industrie, precum și agențiile UE;

2. menținerea integrității funcționale a „ecosistemului”, prin utilizarea de structuri, instrumente, politici, mandate și competențe existente atât la nivel național, cât și european;

3. respectarea drepturilor omului, a democrației și a dreptului internațional – în special, respectarea deplină a Convenției Națiunilor Unite privind dreptul mării (UNCLOS);

4. aderarea la multilateralismul maritim prin cooperarea cu partenerii internaționali și organizații – în special a Organizației Națiunilor Unite (ONU) și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) – și prin coordonarea cu forumurile maritime internaționale și regionale.

Cu scopul de a răspunde, în mod eficient, la gama largă de provocări, riscuri și amenințări la adresa securității maritime contemporane, strategia propune, de asemenea, consolidarea răspunsului UE în cinci domenii⁷:

1. integrarea securității maritime în acțiunile externe ale UE, bazându-se pe o multilateralism, abordarea cuprinzătoare și consolidarea capacităților regionale;

2. crearea unei „imagini maritime” comune prin folosirea combinată a diferitelor sisteme de supraveghere și de informare existente;

3. îmbunătățirea capacităților, folosirea eficientă a resurselor prin punere în comun și partajare⁸ și prin inițiative cu dublă utilizare și standardizare;

4. creșterea capacității de prevenire a crizelor și răspunsul la crize prin analize comune a riscurilor și a cooperării în planificare;

5. reunirea diverselor programe de formare civil-militare și public-private cu entități de cercetare și de promovare a exercițiilor de tip interagenții.

Pe scurt, *Strategia de securitate maritimă a UE* urmărește să genereze beneficii de cost și eficiență prin creșterea comprehensivității, coordonării și coerenței între numeroasele sectoare și actorii care se ocupă de o gamă largă de probleme legate de securitate în domeniul maritim. Măsura în care această strategie va realiza cu succes aceste deziderate fără a modifica sau de a crea noi bugete, mandate, politici sau structuri care să stimuleze sau să forțeze actorii implicați să coopereze, depinde de voința actorilor de a se implica sau coopera în scopul implementării EUMSS.

Așadar, punerea în aplicare a strategiei depinde de cooperarea dintre diferiții actori naționali și UE. Având la bază principiile exhaustivității și integrării se impune ca politicile maritime să se bazeze pe o analiză comună a tuturor problemelor, stabilirea unor obiective generale comune, evitându-se astfel duplicarea sau contracararea reciprocă a eforturilor. Din nefericire, realitatea ne arată că interesele sectoriale, constrângerile legale și culturale ale fiecărui actor al UE și al statelor membre nu sunt totdeauna convergente. Politicile atât la nivel național, cât și la nivelul UE au fost mult timp disonante, iar eliminarea acestor discrepante necesită mai mult decât declarațiile pompoase de tipul abordării cuprinzătoare. De aceea, punerea în aplicare a EUMSS necesită muncă susținută și un angajament politic continuu.

Modul în care ar trebui să fie implementată EUMSS este stipulat în Planul de Acțiune⁹ adoptat de Consiliu la 16 decembrie 2014. Planul identifică 130 de puncte de acțiune, care sunt împărțite în standuri de lucru care corespund celor cinci domenii ale EUMSS menționate anterior în care, potrivit acestui document, este nevoie de un răspuns consolidat la nivelul UE. Planul ar trebui să ofere un program de până la cinci ani, cu orizonturi de livrare atribuite de la imediat, la termen mediu și lung. Planul este destinat să fie un document „viu”, cu posibilitatea de a fi actualizat în cazul în care este necesar. Punctele de acțiune, care sunt deosebit de relevante pentru sectorul apărării, se referă la dezvoltarea capacităților și creșterea capacității

de cercetare și inovare. Acestea urmează în mare măsură prioritățile stabilite de Consiliul European din decembrie 2013 și comunicatul Comisiei cu privire la foaia de parcurs pentru apărare¹⁰.

În concluzie, EUMSS reprezintă un mecanism extrem de important pentru dezvoltarea ulterioară a unei dimensiuni maritime a Politicii de Securitate și Apărare Comună care generează beneficii atât pentru PSAC, cât și pentru cooperarea în domeniul apărării, în mod special.

De asemenea, strategia de securitate a UE în domeniul maritim este un mecanism care testează posibilitatea unei abordări unitare a problemelor interne-externe, interguvernamentale-supranaționale, civile-militare, private-publice și într-o abordare bazată pe modelul de guvernare globală organizat pe mai multe niveluri de securitate. Acest lucru are ca rezultat un proces caracterizat de către unii ca o rețea informală de abordare, un experiment de guvernare maritimă¹¹. Acesta oferă suficientă flexibilitate pentru stabilirea unor formate de cooperare în cazul în care acest lucru este posibil. De asemenea, aceasta înseamnă că EUMSS și planul de acțiune sunt instrumente mai de tipul „à la carte”, care în consecință poate lăsa unele probleme neabordate. Totuși, Comisia are un cuvânt greu de spus în acest sens. Cei care nu participă, de exemplu, din cauza lipsei de resurse, ar putea să nu-și vadă interesele reflectate. Dintr-o perspectivă de apărare, acest lucru înseamnă că statele membre ar trebui să ia în considerare alocarea mai multor resurse spre a fi implicate activ în punerea în aplicare a EUMSS, dezvoltarea capacităților cu dublă utilizare și crearea de proiecte care sunt eligibile pentru programele cu finanțare comună ale UE.

Ca și în cazul altor politici și strategii ale UE, ceea ce în cele din urmă devine EUMSS depinde de punerea sa în aplicare. Actorii din domeniul apărării trebuie să joace rolul lor pentru a se asigura că compatibilitatea dintre domeniul apărării europene și PSAC este asigurată prin intermediul Planului de Acțiune. Bazele unei cooperări integrate fructuoase există, iar EUMSS oferă multe căi de promovare a cooperării în domeniul apărării. Printre exemple se numără progresul industriei de apărare și folosirea duală a agendei de cercetare a Consiliului și Comisiei, dezvoltarea sau punerea în comun a capacităților cu dublă utilizare și consolidarea rolului UE ca furnizor de securitate prin măsuri

internaționale de coordonare navală, de consolidare a încrederii și a schimbului de informații.

Dimensiunea maritimă a Conceptului Strategic NATO

Evoluția situației internaționale la începutul secolului XXI evidențiază existența unor noi niveluri de interdependență între state, organizații internaționale și organizații nonguvernamentale, intensificarea comerțului, la nivel mondial, precum și diversificarea potențialelor amenințări de securitate atât la nivel global, cât mai ales la nivel regional. În aceste condiții, concomitent cu amenințările datorate răspândirii rapide a capacităților bazate pe tehnologii avansate (aer navele de înaltă performanță, submarinele și munițiile de precizie ghidate) Alianța Nord-Atlantică se confruntă, din ce în ce mai mult, și cu amenințări nonconvenționale fiind chiar contestată în zonele de misiune pe care le-a dominat în mod tradițional. Acest context strategic în curs de dezvoltare necesită, în următoarele decenii, o reevaluare substanțială a contribuției forțelor maritime la îndeplinirea obiectivelor NATO. Fie în cadrul operațiilor întrunite ale Alianței, fie în cadrul unor misiuni predominant maritime, forțelor navale aliate joacă un rol crucial în apărarea și în promovarea intereselor colective ale Alianței pe întreg spectrul de provocări de securitate și apărare, așa cum sunt acestea definite în Conceptul Strategic adoptat de către șefii de stat și de guvern în 2010 la Lisabona¹². Mediul maritim reprezintă un mediu propice pentru promovarea angajamentului consolidat ca bază a securității prin cooperare.

Membrii NATO de pe ambele maluri ale Atlanticului au conștientizat faptul că domeniul maritim devine din ce în ce mai important. Conceptul strategic al NATO 2010 a subliniat dependența aliaților de fluxul global și liber al mărfurilor și de aprovizionarea fluentă cu resurse energetice, o mare parte dintre aceste fluxuri traversând zone maritime importante. Prin urmare, Conceptul Strategic adoptat în 2010 a fost urmat de Strategia Maritimă a Alianței adoptată în 2011 (AMS), care a prezintă în mod direct interesele, rolul, și prioritățile NATO în domeniul maritim la nivel global.

Această strategie stabilește, în concordanță deplină cu Conceptul strategic, modul în care puterea maritimă ar putea contribui la rezolvarea problemelor critice cu care se confruntă Alianța

acum și în viitor, precum și contribuția concretă a forțelor maritime ale NATO la apărarea, securitatea și promovarea valorilor Alianței. Aceste sarcini au la bază capacitatea forțelor maritime aliate de a oferi un spectru de opțiuni strategice ale Alianței și includ contribuțiile corespunzătoare pentru¹³:

- descurajarea și apărarea colectivă;
- managementul crizelor;
- securitatea cooperativă: prin parteneriat, dialog și cooperare;
- securitatea maritimă.

Pentru a alinia mai bine capacitățile maritime ale NATO cu cerințele misiunilor avute în vedere în această strategie maritimă, este nevoie de transformarea ulterioară a organizării, precum și a capacităților forțelor navale NATO. Această transformare continuă va avea loc în contextul desfășurării procesului de planificare a apărării Alianței, inclusiv în ceea ce privește echilibrarea resurselor cu cerințele operaționale. Această strategie nu urmărește o schimbare imediată a capacităților maritime ale aliaților, dar aceste capacități vor trebui să evolueze în conformitate cu acest proces.

NATO trebuie să fie în măsură să interacționeze mai flexibil și în profunzime cu întreaga comunitate maritimă, cu organizațiile internaționale și regionale, organizațiile nonguvernamentale și agențiile de aplicare a legii în domeniul maritim, precum și cu partenerii și națiunile nepartenere, de la caz la caz, în concordanță cu strategia sa de abordare cuprinzătoare, recunoscând că în lumea de astăzi nicio organizație nu poate atinge obiectivele de securitate și de apărare în mod izolat. Pentru realizarea acestor deziderate, forțele NATO trebuie să fie în egală măsură agile, flexibile și versatile, bine instruite și dotate, rapid dislocabile și sustenabile la distanțe strategice, și pe deplin interoperabile cu omologii militari și nonmilitari relevanți. Toate activitățile NATO se vor desfășura în conformitate cu dreptul internațional, inclusiv orice tratate aplicabile și dreptul cutumiar, precum și cu orice rezoluție relevantă a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.

Apărarea colectivă și descurajarea, în special descurajarea nucleară, rămân piatra de temelie politico-militară a solidarității NATO și a angajamentului reciproc al aliaților. Descurajarea se bazează pe capacitatea dovedită, pe demonstrații de forță și pe comunicații strategice eficiente.

Capabilitățile maritime semnificative ale NATO, rapide, letale, interoperabile și rezistente, combinate cu flexibilitatea inerentă a forțelor maritime, reprezintă elemente cheie în descurajarea oricărei agresiunii. Rolul potențial al forțelor maritime ale Alianței în domeniul apărării antirachetă ar putea deveni, de asemenea, o parte importantă a răspunsului NATO la proliferarea armelor de distrugere în masă și a mijloacelor de livrare a acestora.

Strategia NATO de gestionare a crizelor include: prevenirea conflictelor, demonstrarea capacității de rezolvare a crizelor, operațiile de răspuns la crize, de impunere sau de consolidare a păcii, operațiunile de embargo, contraterorismul și gestionarea consecințelor. Cu toate că, în principiu, operațiile de răspuns la crize se desfășoară pe uscat, forțele maritime pot juca un rol critic în situații de impunere a embargoului și/sau interdicție maritimă, lovirea unor ținte de importanță deosebită în sprijinul operațiilor desfășurate la sol, dislocarea rapidă a forțelor amfibii pentru operații la sol, logistica și de sprijin, supraveghere și recunoaștere, precum și sprijin logistic pe mare.

Gama de activități maritime ale Alianței aduc o contribuție importantă la politica NATO de mobilizare prin parteneriat, dialog și cooperare. Acestea oferă oportunități valoroase pentru prevenirea conflictelor și dezvoltarea securității și stabilității regionale prin intermediul dialogului, consolidarea încrederii și asigurarea unei transparențe sporite. Aceste activități sunt complementare celor desfășurate de națiunile membre și au valoare adăugată în demonstrarea voinței Alianței de a sprijini efortul comunității internaționale de asigurare a securității maritime la nivel global.

Ca parte a eforturilor mai largi de abordare a amenințărilor de securitate, care apar în mediul maritim, forțele maritime ale NATO pot contribui la menținerea unui mediu maritim sigur și în condiții de siguranță având în vedere capacitățile lor unice și gama de activități de rutină specifice. Legislația în vigoare la nivel național și internațional este suficientă pentru a permite aliaților să întreprindă o serie de operațiuni de securitate maritimă; cu toate acestea, pot exista posibilități pentru consolidarea în continuare și conștientizarea reciprocă, iar acolo unde este posibil, armonizarea operațională între autoritățile judiciare naționale și practicile internaționale.

În conformitate cu dreptul internațional (inclusiv tratatele aplicabile și dreptul cutumiar), contribuția maritimă a Alianței și activitățile desfășurate în domeniul securității maritime atrag după sine¹⁴:

- efectuarea supravegherii și patrulării, precum și a schimbului de informații ca parte a misiunilor efectuate în zonele de responsabilitate;
- menținerea capacității forțelor maritime ale NATO pentru efectuarea întregii game de misiuni de interdicție maritimă, inclusiv în sprijinul aplicării legii și în prevenirea transportului și desfășurării armelor de distrugere în masă;
- asigurarea pregătirii forțelor maritime ale NATO pentru ca, în contextul operațiunilor specifice aprobate de Consiliul Nord-Atlantic, și în conformitate cu deciziile luate la Summitul de la Lisabona să poată contribui la misiuni de asigurare a securității energetice, inclusiv protecția liniilor critice de infrastructură energetică și maritime de comunicații.

Natura forțelor navale a impus întotdeauna interacțiunea continuă cu alți actori maritimi ca parte normală a activităților maritime, indiferent de rolul pe care aceștia îl au. Experiența maritimă ne învață astfel valoarea și necesitatea unei abordări cuprinzătoare, de aceea, Alianța a elaborat un plan de acțiune pentru a sprijini această abordare.

Pentru a face față provocărilor prezentate mai sus, transformarea în continuare a proceselor și a capacităților Alianței este esențială. Acest proces trebuie să continue să se bazeze pe lecțiile învățate, pe maximizarea utilizării noilor tehnologii și inovații, inclusiv pentru o mai bună conștientizare a situației maritime, pe încurajarea unei mai bune cooperări multinaționale și punerea în comun a resurselor, precum și pe rafinarea structurilor organizatorice, conceptelor operaționale, doctrinelor, formării și educației.

Procesul de planificare a apărării NATO va fi cheia în ghidarea transformării continue a capacităților maritime pentru a se asigura că Alianța este pregătită să se confrunte atât cu noile, cât și cu tradiționalele amenințări, de multe ori asimetrice. În acest context, în prim-plan vor trebui să fie puse dezvoltarea forțelor maritime capabile, flexibile, rapid dislocabile, interoperabile și durabile.

Strategia maritimă a Alianței identifică patru roluri principale pentru forțele maritime ale NATO: descurajare și apărare colectivă; management crizelor; securitate prin cooperare – parteneriat, dialog și cooperare; și securitate maritimă. NATO și-a câștigat deja o vastă experiență în îndeplinirea acestor patru roluri, ceea ce menține relevanța forțelor maritime aliate în actualul mediu de securitate. Activitățile pe care Alianța le va întreprinde, ca parte a acestei strategii se vor desfășura în conformitate cu dreptul internațional, inclusiv tratatele aplicabile și dreptul cutumiar, precum și orice rezoluții relevante ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.

Această strategie va ajuta la orientarea eforturilor de transformare ale Alianței Nord-Atlantice și va trebui să fie pusă în aplicare în conformitate cu circumstanțele bugetare predominante. Prin urmare, va fi necesară o muncă suplimentară, în special prin intermediul procesului de planificare a apărării al NATO, pentru a dezvolta capacitățile aliate în lumina acestei strategii, precum și pentru a identifica alte domenii în care este necesară transformarea. Această strategie nu urmărește o schimbare imediată a capabilităților maritime ale NATO, dar aceste capabilități vor trebui să evolueze în conformitate cu acest proces. Acesta are ca scop să asigure că Alianța continuă să aibă relevanță și eficiență, iar forțele maritime aliate pot răspunde diferitelor provocări de securitate la începutul secolului XXI.

Concluzii

Marea este o sursă valoroasă de creștere și de prosperitate pentru toate națiunile euroatlantice și cetățenii acestora. Dezvoltarea economică, comerțul liber, transporturile, securitatea energetică, turismul și o stare bună a mediului marin deschis, protejat și sigur depind de atitudinea acestor națiuni față de mările și oceanele lumii.

Prin urmare, națiunile euroatlantice au interese strategice, dincolo de domeniul maritim aferent, până la nivel mondial, iar identificarea și abordarea provocărilor de securitate legate de gestionarea eficientă a frontierelor maritime este o chestiune extrem de importantă. De aceea, aceste națiuni au ales să-și promoveze și să-și apere aceste interese în cadrul organizațiilor în care ele s-au grupat după cel de-al Doilea Război Mondial, UE, și respectiv NATO. Astfel, deși viziunea acestor organizații este una globală, totuși acțiunile lor practice sunt

puternic regionalizate. Acest aspect este valabil și pentru domeniul maritim, de aceea statele membre așteaptă de la aceste organizații un răspuns eficient și eficient, din punct de vedere al costurilor, pentru protecția domeniului maritim, inclusiv a frontierelor maritime, a porturilor și a instalațiilor offshore, în scopul de a asigura buna desfășurare a comerțului maritim, combaterea amenințărilor potențiale din activități ilegale pe mare, precum și pentru a face optimă utilizarea optimă a potențialului maritim pentru creștere economică și locuri de muncă, protejând în același timp mediul marin.

În acest context, strategiile maritime adoptate de organizațiile euroatlantice, UE și respectiv NATO, reprezintă instrumente de viziune globală cu o puternică orientare practică la nivel regional.

Este necesară o abordare comună a scopului și a efortului tuturor celor implicați pentru realizarea coerenței între politicile naționale sectoriale specifice și cele ale UE și NATO pentru a permite tuturor autorităților competente să funcționeze eficient împreună. Prin consolidarea cooperării între diferitele sectoare, organismele UE și NATO și autoritățile naționale, statele membre pot realiza mai mult, pot acționa mai rapid și pot salva resurse, eficientizând astfel răspunsul la riscurile și amenințările din domeniul maritim.

NOTE:

1 Magnus Nordenman, *The Naval Alliance: Preparing NATO for a Maritime Century*, Atlantic Council/ Brent Scowcroft Center on International Security, 2015, p. 2.

2 *International ocean governance*, http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/ocean-governance/index_en.htm, accesat la 10.06.2016.

3 *Ibidem*.

4 *European Union Maritime Security Strategy*, 11205/14, adoptată de General Affairs Council la 24 Iunie 2014.

5 *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*, 12 December 2003.

6 *Internal Security Strategy for the European Union: Towards a European Security Model*, 5842/2/10 REV 2 JAI 90, agreed by the Council on 25 March 2010.

7 *European Union Maritime Security Strategy*, 11205/14, adoptată de către General Affairs Council la 24 iunie 2014.

8 „Pooling and sharing”.

9 *EU Maritime Security Strategy Action Plan*, 17002/14, 16 December 2014.

10 European Commission, *A New Deal for European Defence: Implementation Roadmap for Communication*, COM (2013) 542, 24 June 2014.

11 S. Carrera, L. den Hertog, *Whose Mare?*, CEPS Essay, Nr. 79/ Ianuarie 2015, p. 24, https://www.ceps.eu/system/files/LSE_79.pdf, accesat la 12.06.2016.

12 NATO, *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the*

Members of the North Atlantic Treaty Organization, Brussels, 2010, p. 12, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

13 Brooke A. Smith-Windsor, *NATO's Maritime Strategy and the Libya Crisis as Seen from the Sea*, Research Paper, no. 90 NATO Defense College, Rome, March 2013, p. 2, <http://www.scribd.com/doc/133445312/NATO-s-Maritime-Strategy-and-the-LibyaCrisis-as-Seen-from-the-Sea>

14 *Alliance Maritime Strategy*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm, accesat la 12.06.2016.

BIBLIOGRAFIE

Brooke A. Smith-Windsor, *NATO's Maritime Strategy and the Libya Crisis as Seen from the Sea*, Research Paper, no. 90 NATO Defense College, Rome, March 2013, <http://www.scribd.com/doc/133445312/NATO-s-Maritime-Strategy-and-the-LibyaCrisis-as-Seen-from-the-Sea>

Carrera S., L. den Hertog, *Whose Mare?*, CEPS Essay, Nr. 79/ Ianuarie 2015, https://www.ceps.eu/system/files/LSE_79.pdf

Magnus Nordenman, *The Naval Alliance: Preparing NATO for a Maritime Century*, Atlantic Council/ Brent Scowcroft Center on International Security, 2015.

International ocean governance, http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/ocean-governance/index_en.htm

European Union Maritime Security Strategy, 11205/14, adoptată de General Affairs Council la 24 iunie 2014.

A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy, 12 December 2003.

Internal Security Strategy for the European Union: Towards a European Security Model, 5842/2/10 REV 2 JAI 90, agreed by the Council on 25 March 2010.

EU Maritime Security Strategy Action Plan, 17002/14, 16 December 2014.

European Commission *'A New Deal for European Defence: Implementation Roadmap for Communication*, COM (2013) 542, 24 June 2014.

NATO, *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization* (Brussels, 2010), http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

Alliance Maritime Strategy, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm

TENDINȚE ACTUALE ÎN PRACTICA MANAGEMENTULUI SPAȚIULUI ȘI TRAFICULUI AERIAN

ACTUAL TRENDS IN AIR TRAFFIC AND SPACE MANAGEMENT PRACTICE

Ing. Cosmin MIRCEA*

Spațiul aerian este o resursă limitată, care este utilizată și exploatată atât de către operatorii civili, cât și de către cei militari, în condițiile în care numărul de utilizatori, respectiv de aeronave, este într-o creștere continuă. Managementul traficului aerian a devenit un domeniu foarte complex și important, care trebuie să răspundă proactiv tuturor provocărilor, necesităților și prognozelor de trafic aerian, oferind siguranța permanentă a traficului aerian, securitatea zborului, costuri reduse pentru operatori, reducerea întârzierilor pentru aeronave și un grad de poluare cât mai redus.

Airspace is a limited resource, which is continuous utilized, also by civil and military parties taking into account the ongoing air traffic growth and demand. Military exercises and civil traffic are growing year by year making airspace a very complex environment. Air traffic management has become a very important and complex domain, which has to respond fast to the air traffic demand, anticipating and taking into account all the weaknesses and threats, offering safe flights, security, lower costs for air companies and last but not least, reducing delays and environmental benefits.

Cuvinte-cheie: spațiu aerian; management; FAB; FUA; provocări.

Keywords: airspace; management; FAB; FUA; challenges.

Anul 2015 s-a încheiat cu un număr de aproximativ 10 milioane de zboruri și 1,6 miliarde pasageri doar în Europa, iar prognoza pentru anul 2030 se ridică la aproximativ 16,9 milioane de zboruri. Toate piețele și regiunile sunt într-o continuă creștere, iar cele mai mari creșteri se regăsesc în Africa și Asia. Această creștere de trafic ridică probleme adiacente ce necesită o gândire proactivă, care să determine din timp eventualele deficiențe, amenințări și puncte slabe, pentru a le întâmpina și a le rezolva. Provocările principale la care trebuie să răspundă managementul traficului aerian sunt: complexitatea traficului aerian, întârzierile, siguranța și securitatea zborului, costurile și, nu în ultimul rând, emisiile de CO₂.

Din păcate, Europa, în anumite zone, mai exact în partea centrală, nu mai suportă prea multe creșteri de trafic aerian, deoarece arhitectura de

spațiu aerian și tehnologia existentă și-au cam atins limitele în ceea ce privește capacitatea.

În același timp, zborul, ca mijloc de transport, a devenit mult mai facil prin introducerea curselor de tip „low cost”, acestea înlocuind, de cele mai multe ori, deplasările cu autovehicolul sau trenul, deoarece sunt mult mai rapide și uneori ori chiar mai ieftine. Acestea au obligat toate companiile aeriene să-și revizuiască în scădere costurile și serviciile oferite pentru a putea obține tarife concurențiale. Pentru a putea scădea tarifele, companiile aeriene au început să pună presiune pe furnizorii de servicii de navigație aeriană pentru a-și reduce costul serviciilor. Odată cu scăderea serviciilor, care se negociază cu fiecare țară în parte, respectiv cu fiecare furnizor de servicii de navigație aeriană, dorința companiilor este să zboare cât mai mult în spațiile aeriene mai ieftine, ducând astfel la o creștere a numărului de aeronave în acele zone.

Zborurile intercontinentale directe au un rol foarte important în momentul în care marile companii decid locația lor în Europa, respectiv o creștere

*ROMATSA RA, ACC București
e-mail: mirceacosmin80@gmail.com

cu 10% a ofertei de zboruri intercontinentale duce la o creștere cu 4% a numărului sediilor de întreprinderi mari¹, iar o creștere cu 10% a numărului de pasageri care pleacă dintr-o regiune metropolitană determină o creștere cu 1% a locurilor de muncă pe plan local în sectorul serviciilor².

pentru îmbunătățirea spațiului aerian și a oferi siguranța zborului, în ciuda creșterilor de trafic aerian.

O altă problemă cu care se confruntă industria aeronautică o reprezintă arhitectura și fragmentarea spațiului aerian. Această fragmentare este creată din cauza faptului că:

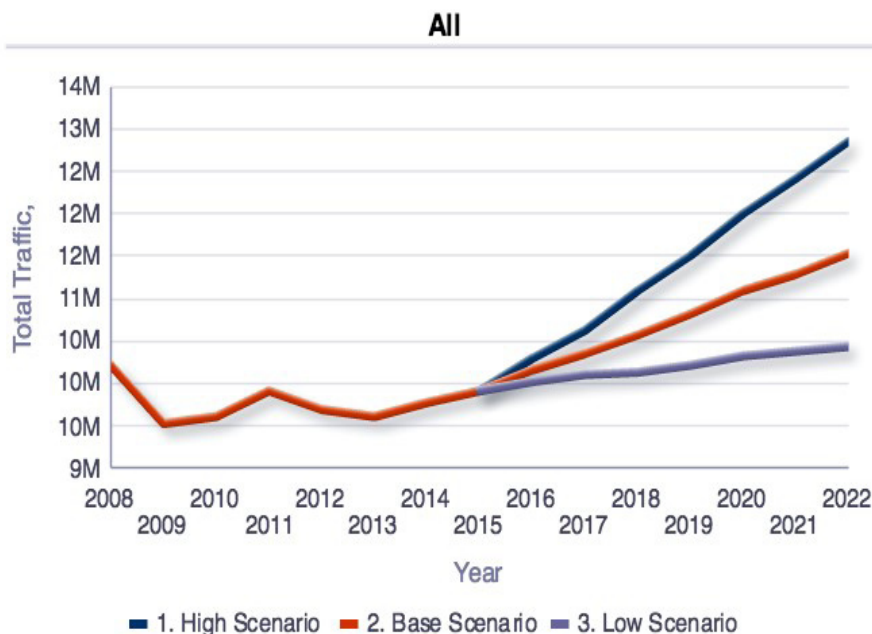

Fig. 1³

Eurocontrol, organizație care gestionează managementul traficului aerian la nivel european, încearcă permanent să facă față provocărilor creșterilor de trafic aerian, găsind soluții pentru îmbunătățirea acestuia și, în același timp, în menținerea unui grad ridicat de siguranță.

Pentru a mări capacitatea spațiului aerian, în anul 1997 s-a implementat spațiul aerian RVSM⁴ în Europa, Nordul Africii, Sud-Estul Asiei, America de Nord și America de Sud. Acest spațiu aerian presupune reducerea eșalonării verticale (distanța minimă verticală) între aeronave de la 2.000 ft la 1.000 ft între FL 290 (29.000 ft) și FL 410 (41.000 ft), iar sub FL 290 (29.000 ft) până la sol, în spațiul aerian controlat, eșalonarea minimă verticală s-a menținut la 1.000 ft. Reducerea distanței minime verticale între aeronave a fost o măsură tehnică, care a produs cea mai mare creștere de capacitate a traficului aerian, iar acest aspect însoțește o creștere a complexității spațiului aerian. Creșterea complexității spațiului aerian reprezintă o provocare pentru toți managerii operaționali ai tuturor ANSP⁵-urilor și ai Eurocontrolului în a găsi soluții

- rutele au foarte multe inflexiuni;
- designul sectoarelor de dirijare nu sunt mereu conforme cu necesitatea operațională actuală;
- arhitectura spațiului aerian este proiectată ținându-se cont de granițele naționale ale fiecărei țări, singura excepție fiind trei state din centrul Europei.

Pentru a veni în întâmpinarea acestor probleme, Parlamentul European împreună cu Comisia Europeană au semnat, la data de 10 martie 2004, Regulamentul (CE) nr. 549/2004 de stabilire a cadrului pentru realizarea Cerului Unic European, Regulamentul (CE) nr. 550/2004 privind prestarea serviciilor de navigație aeriană pe cerul unic european, Regulamentul (CE) nr. 551/2004 privind organizarea și folosirea spațiului aerian pe cerul unic european, și Regulamentul (CE) nr. 552/2004 privind interoperabilitatea rețelei europene de gestionare a traficului aerian.

Țările membre Eurocontrol și-au aliniat legislația națională conform planului de implementare european aprobat, iar în plus, o parte dintre ele au

început să realizeze, așa cum prevede proiectul SESAR⁶, crearea de Blocuri Funcționale de Spațiu Aerian – FAB⁷-uri. FAB-urile sunt zone de spațiu aerian construite pe raționamente operaționale și a căror arhitectură nu ține cont de granițele naționale. În momentul de față sunt în dezvoltare mai multe FAB-uri având stadii de dezvoltare diferite:

- NEFAB (North European FAB): Estonia, Finlanda, Letonia, Norvegia;
- Danemarca-Suedia FAB: Danemarca, Suedia;
- BALTIC FAB: Polonia, Lituania;
- FABEC (FAB Europe Central): Franța, Germania, Belgia, Olanda, Luxemburg și Elveția;
- FABCE (FAB Central Europe): Cehia, Slovacia, Austria, Ungaria, Croația, Slovenia, Bosnia și Herțegovina;
- DANUBE FAB: Bulgaria și România;
- BLUE MED: Italia, Malta, Grecia, Cipru (și Egipt, Tunisia, Albania, Iordania ca și observatori);
- Anglia – Irlanda FAB: Anglia și Irlanda;
- SW FAB (South West FAB): Portugalia și Spania.

Pentru a găsi soluții la provocările identificate pe termen mediu și lung, Comisia Europeană, Consiliul European și Parlamentul European au pus bazele conceptului și programului SESAR, program ce ar trebui să modernizeze în totalitate spațiul aerian european.

SESAR-ul conține un ATM Master Plan (Planul principal al Managementul Traficul Aerian), care propune un set de principii, pe care trebuie să se bazeze tot conceptul SES⁸ :

- modificarea conceptului de realizare a arhitecturii sau a designului spațiului aerian plecând de la principii și necesități operaționale, oferind operatorilor aerieni posibilitatea de a ajunge mai repede la destinație, cu un consum mai mic de combustibil și un impact cât mai mic asupra mediului, creând rute cât mai drepte, care să nu țină cont de granițele naționale, formând astfel CBA⁹-uri;
- îmbunătățirea dinamicii managementului spațiului aerian pentru a eficientiza, pe cât de mult posibil, utilizarea flexibilă a acestuia atât de către aviația civilă, cât și de către cea militară;

- implementarea unor noi tehnologii pentru a putea reduce distanța minimă între aeronave, astfel încât să se poată mări capacitatea spațiului aerian;
- concentrarea pe rolul factorului uman și găsirea soluțiilor tehnice pentru a ușura și ajuta munca controlorului de trafic aerian, pentru ca acesta să își poată concentra atenția pe ce este important, astfel capacitatea și productivitatea muncii acestuia crește.

Pe lângă aceste aspecte, Eurocontrol, instituție care are ca obiect de activitate și R&D (research and development), a realizat un set de proiecte ce au menirea de a crește capacitatea spațiului aerian, de a reduce emisiile de CO₂, de a crește siguranța zborurilor și, de ce nu, de a reduce costurile legate de ATM. O parte dintre aceste proiecte pilot sunt:

- *TBS* – time based separation – eșalonare bazată pe timp;
- *Remote Towers* – turn de control gestionat de la distanță;
- *UPR* – user preferred routes – rute utilizate după preferința utilizatorului;
- *SWIM* – intranet pentru persoanele participante la managementul traficului aerian;
- Suport informatic pentru sectorizări dinamice;
- Îmbunătățirea sistemului ACAS¹⁰;
- *Data Link* – pachet de date integrate de comunicație între aeronave și sol;
- *MSP* – Multi Sector Planner – reprezintă o îmbunătățire a planificării traficului aerian în timp real, făcând o predicție a timpului și a zonelor în care complexitatea crește pentru controlorul care face planificarea, astfel încât se pot lua măsuri, din timp, pentru a nu-l supraaglomera;
- *XMAN* – Cross – Border Arrival Management – este o procedură operațională care are ca scop optimizarea traficului aerian care urmează să aterizeze pe un aeroport cu trafic ridicat. Acest aspect poate fi realizat prin scurtarea timpului de așteptare, respectiv zborul „în zonă”, prin reducerea vitezei de croazieră cu câteva sute de mile înainte de aeroport, iar în acest fel crește eficiența zborului, se reduc emisiile de CO₂ și se reduce numărul de aeronave din zona terminală.

Multe dintre aceste concepte sau proiecte, după ce vor fi testate, este foarte probabil să nu fie utilizate,

deoarece nu își găsesc rezultatul dorit, iar altele vor fi un mare câștig în zona managementului traficului aerian. Zona de cercetare este foarte importantă în dezvoltarea și îmbunătățirea transportului aerian.

Unul dintre exemplele ce merită menționate îl reprezintă *Remote Tower*. Acest concept, care este deja utilizat în țări, cum ar fi: Germania, Norvegia sau Suedia, are foarte multe beneficii atât operaționale, financiare și, nu în ultimul rând, de resurse umane.

Acest tip de turn de control gestionat de la distanță se adresează acelor turnuri de control care nu au un trafic prea ridicat de aeronave, care nu își acoperă toate cheltuielile operaționale și de mentenanță, dar în care este necesară menținerea anumitor zboruri. Acestea pot fi folosite în același timp ca aeroporturi de rezervă sau urgență, putând fi utilizate sau accesate în orice moment. Turnurile de control sunt dotate cu camere de luat vedere de înaltă definiție și cu vedere prin infraroșu, asigurând o vedere de 360 de grade, înlocuind astfel contactul vizual om-aeronavă. Unul dintre avantajele acestui concept este că se poate aplica nu numai unui singur turn, dar chiar mai multor turnuri dintr-un singur centru. Primul turn cu această capacitate a fost inaugurat, în 2015, în Suedia, la aeroportul Örnköldsvik.

Data Link este un alt sistem, deja implementat în zonele oceanice, care realizează comunicația pilot-controlor printr-un pachet de date fără voce. Acest tip de comunicare se utilizează atunci când situația de trafic permite, astfel comunicarea pe voce se va reduce semnificativ, degrevând frecvențele deja aglomerate, reușind astfel să se mărească capacitatea sectorială prin reducerea încărcării controlorului de trafic aerian.

Așa cum am precizat mai sus, traficul aerian civil este într-o continuă expansiune, dar, în același timp, din cauza contextului geopolitic în care ne aflăm, aplicațiile militare vor fi din ce în ce mai multe și vor necesita volume de spațiu aerian cât mai mari pentru a testa noi echipamente și a face exerciții cât mai ample. Tocmai din acest motiv conceptul *Flexible use of airspace – FUA* și managementul traficului aerian reprezintă elementele cele mai importante, în acest moment.

Prin conceptul *Flexible use of airspace – FUA* se încearcă utilizarea optimă a spațiului aerian atât de către partea civilă, cât și de către partea militară, astfel încât să se atingă capacitatea maximă a acestuia.

În momentul de față, la nivel european, se utilizează un sistem informatic denumit *CIAM*¹¹, care nu are prea multe facilități și prin intermediul căruia se restricționează anumite zone de spațiu aerian pentru diverse aplicații atât la sol, cât și aeriene, navale sau mixte. De cele mai multe ori se întâmplă ca utilizatorii militari să prefere blocarea cât mai multor zone de spațiu aerian, pe care, din diverse motive, nu le utilizează, astfel acesta devenind mai segregat, mai complicat, iar utilizatorii civili suferă întârzieri, costuri și, nu în ultimul rând, se produce o aglomerare neunitară a spațiului aerian.

La nivel european este în dezvoltare un sistem informatizat numit *LARA*¹², care aduce un număr important de facilități, printre care:

- implicarea, în timp real, a tuturor actorilor;
- distribuirea informațiilor necesare către organele de trafic aerian civile și militare implicate, pentru un management unitar și eficient;
- un beneficiu real în procesul de planificare, ducând la echilibrarea capacității și utilizării spațiului aerian;
- interoperabilitate între toate sistemele militare și civile, pentru a avea acces, în timp real, la informațiile necesare;
- posibilitatea de a planifica, în avans, anumite zone și spații aeriene și, în același timp, posibilitatea modificării lor în faza tactică.

În contextul geopolitic actual, în care majoritatea statelor desfășoară diverse exerciții de anvergură atât la nivel național, cât și cu implicarea altor state și diferite forțe sau arme, necesitatea și cerința de a ocupa volume de spațiu aerian este într-o continuă creștere. Aceste necesități sau cerințe absolut justificate creează o creștere a complexității spațiului aerian continuă.

Managementul traficului aerian, privit în tot ansamblul lui, devine o zonă extrem de importantă și esențială, în care trebuie să utilizăm toată experiența acumulată pentru a găsi soluția optimă în utilizarea unui cumul de resurse limitate, așa cum este spațiul și tehnologia, în totalitatea lor, la momentul actual.

Trebuie găsite soluții de creștere a capacității aeroportuare la nivel european și global, de eficientizare a costurilor și serviciilor de procesare a pasagerilor și a bagajelor.

Legiferarea dronelor, în mod unitar, la nivel național și european, este necesară pentru a crește

productivitatea în domeniile de activitate în care sunt utilizate, inclusiv în apărarea națională, dar în același timp trebuie să existe un control riguros pentru a elimina posibilitatea utilizării lor în scopuri criminale sau teroriste, chiar și în violarea intimității persoanelor.

O strategie la nivel european, chiar și globală, este necesară, în care trebuie regularizate fluxurile de trafic aerian, reanalizată arhitectura spațiului aerian statal și nonstatal pentru a putea mări capacitatea, a crește siguranța și a reduce costurile. Acestea sunt provocările la care trebuie să răspundă managementul traficului aerian la nivel global și național în următoarea perioadă.

NOTE:

- 1 Germa Bèl, Xavier Fageda, *Getting there fast: globalization, intercontinental flights and location of headquarters*, Journal of Economic Geography 8, 2008.
- 2 Jan K. Brueckner, *Airline Traffic and Urban Economic Development*, Urban Studies, 2003.
- 3 Statfor – prognoza de trafic în spațiul european.
- 4 RVSM – Reduced Vertical Minima Separation – reducerea eșalonării verticale minime.
- 5 ANSP – Air Navigation Service Provider – Furnizorul de servicii de trafic aerian.

- 6 SESAR – Single European Sky ATM Research.
- 7 FAB – Functional Airspace Block – Bloc Funcțional de Spațiu Aerian.
- 8 SES – Single European Sky – Cer Unic European.
- 9 CBA – Cross Border Area.
- 10 ACAS – Airborne Collision Avoidance System – sistem de evitare a coliziunilor în aer.
- 11 CIAM – Collaborative Interface for Airspace Management.
- 12 LARA – Local and sub-Regional Airspace Management Support System.

BIBLIOGRAFIE

- Bèl Germa, Fageda Xavier, *Getting there fast: globalization, intercontinental flights and location of headquarters*, Journal of Economic Geography 8, 2008.
- Brueckner K. Jan, *Airline Traffic and Urban Economic Development*, Urban Studies, 2003.
- www.statfor.com
- www.eurocontrol.com
- http://ec.europa.eu/transport/modes/air/single_european_sky/fab/

FORMAREA INTELECTUALĂ A OFIȚERILOR ROMÂNI – DE LA TRADIȚIE LA ERA DIGITALĂ

INTELLECTUAL FORMATION OF THE ROMANIAN OFFICERS – FROM TRADITION TO DIGITAL ERA

Drd. Mihaela POPESCU*

Formarea intelectuală a ofițerilor a fost, de-a lungul timpului, o preocupare constantă în sistemul de învățământ superior militar românesc, iar răspunsurile la întrebarea „Care sunt capacitățile intelectuale de care ofițerul are nevoie pentru a avea succes în exercitarea profesiei?” au depins de evoluția fenomenului război și de orientările pedagogice ale vremii. În opinia mea, era digitală lansează câteva provocări în ceea ce privește utilizarea instrumentelor de muncă intelectuală și motivația învățării. În acest articol voi prezenta analiza comparativă a formării intelectuale a ofițerilor români în sistemul de învățământ superior tradițional și în era digitală, precum și propunerea unor soluții pentru a răspunde provocărilor secolului XXI în acest domeniu.

Over the time, the intellectual formation of the officers has been a constant concern in the Romanian higher military educational system, and the answers to the question „What are the intellectual abilities needed by the officer to succeed in his profession?” depended on the evolution of warfare and the pedagogical views of each period. On our opinion, the digital era poses several challenges in using intellectual working tools (efficient lecture and information management) and in learning motivation. The aim of this paper is to do a comparative analysis on intellectual formation of the Romanian officers in the traditional higher military educational system and in the digital era, as well as to suggest some solutions to answer the challenges at the beginning of the 21st century.

Cuvinte-cheie: instrumente și procedee ale muncii intelectuale; motivația învățării.

Keywords: intellectual working tools and procedures; learning motivation.

Astăzi, războaiele nu se mai câștigă numai prin forța materială, ci și prin capacitatea de a obține avantajul informațional și de a exploata potențialul noilor tehnologii. Echipamentele digitale sunt capabile să stocheze o cantitate uriașă de informații și aceia care știu să le gestioneze sunt cei care dețin puterea. Cu alte cuvinte, nu cantitatea de informații câștigă războiul, ci capacitățile și calitățile intelectuale ale celor care le utilizează.

Formarea intelectuală presupune transformări și restructurări psihice, care sunt clasificate astfel:

a) capacități intelectuale de natură instrumentală – stăpânirea unui ansamblu de cunoștințe, priceperi și deprinderi indispensabile pentru asimilarea culturii profesionale;

b) capacități intelectuale operaționale și funcționale: spirit de observație, gândirea spațială, creativitatea, capacitatea de a depune efort intelectual susținut;

c) capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale – deprinderea unui stil propriu de învățare;

d) motivația învățării – substratul energetic care declanșează și dirijează învățarea.

Pentru a analiza formarea intelectuală a ofițerilor în învățământul superior militar românesc, am realizat următoarele demersuri:

- studiu documentar privind formarea intelectuală a ofițerilor la Școala Superioară de Război (devenită apoi Academia Militară, Academia de Înalte Studii Militare și azi Universitatea Națională de Apărare „Carol I”);

- studiul Agendei Digitale Europa 2020 și a documentelor NATO referitoare la utilizarea noilor mijloace de informare și de comunicare în educație;

- vizite de studii la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” și Academia Navală „Mircea cel Bătrân”.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: mihaela.popescu2012@yahoo.com

Formarea intelectuală a ofițerilor în sistemul de învățământ superior militar românesc tradițional

Concepția asupra formării intelectuale a ofițerilor în instituțiile de învățământ superior militar românesc, începând cu Școala Superioară de Război, înființată în 1889, a evoluat în jurul celor patru categorii de transformări și restructurări psihice care concură la dobândirea autonomiei în învățare. În lucrarea unicat „Școala superioară de război. Cartea amintirii absolvenților (1889 - 1939)”, care se află la Muzeul Național Militar, sunt publicate memoriile absolvenților acestei instituții, începând cu prima promoție (1889) și până în 1939. Ulterior, lucrarea a fost completată cu amintirile absolvenților până în 1995. Exemplele pe care le voi prezenta în continuare sunt preluate din această lucrare¹. Din perspectiva formării intelectuale, sunt semnificative câteva idei exprimate de către absolvenții acesteia:

- general de corp de armată Cihosky Henric (promoția 7, 1897): Școala Superioară de Război i-a mărit spiritul de observație și l-a dispus „spre o critică rezonabilă”; muncă sistematică și ordonată, astfel încât „fiecare absolvent s-a trezit cu o metodă de lucru proprie, în raport cu cultura și temperamentul său”;

- general de divizie Ioan Prodan (promoția 14, 1904): „Școala de Război ne-a învățat cum să citim o carte de Tactică și Strategie”;

- colonel Alexandru Ștabu-Vasilescu (promoția 28, 1922): „Profesorii nu ne-au impresionat niciodată prin abilitatea și frumusețea literară a expunerilor lor, ci profund și numai prin întinderea cunoștințelor lor, profunzimea și claritatea judecății lor și mai ales prin logica concluziunilor lor”.

- general de armată (post mortem) Vasile Milea (promoția 57, 1952) mărturisește că academia i-a oferit baza absolut necesară pe care să clădească cultura militară: „Sunt convins că nicio instituție de învățământ nu poate da diplomă pe viață, mai ales în condițiile actualei revoluții științifice și tehnice”.

Analizând cele de mai sus, prin prisma categoriilor de transformări psihice specifice formării intelectuale, se constată următoarele:

- capacitatea intelectuală denatură instrumentală căreia i se acorda o atenție deosebită era, evident, învățarea limbajului specific domeniului militar;

- capacitățile intelectuale operaționale și funcționale pe care se puneau un accent deosebit erau:

spiritul de observație, gândirea spațială (în special, orientarea pe hartă și în teren), capacitatea de a depune efort intelectual susținut (mulți absolvenți amintesc de un program de studiu încărcat, care solicita un efort intelectual foarte serios și multe renunțări în ceea ce privește viața privată). Efortul intelectual este asociat cu trăsături de voință și caracter care sunt cultivate în organizația militară: perseverența, spiritul de inițiativă, încredere în sine, simțul răspunderii. Creativitatea era încurajată în cadrul activităților în care se solicitau soluții originale;

- capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale (lectura eficientă) era recunoscută ca și cheie spre autonomia în învățare, pregătind terenul pentru ceea ce azi numim învățarea pe tot parcursul vieții;

- motivația învățării este dată de modelele pe care dascălii le ofereau (elementul extrinsec), dar și de obiectivele personale (elementul intrinsec).

Metodele utilizate pentru formarea intelectuală a ofițerilor români au fost, în general, cele specifice curentului behaviorist (repetiția, memorarea, exercițiul, întărirea pozitivă și negativă). Totuși, regăsim și metode euristice (conversația euristică, problematizarea), conform relatărilor unor absolvenți, cum ar fi:

- Generalul de brigadă Alexandru Cornățeanu (promoția 3, 1893) menționează că maiorul Alexandru Averescu preda cursul de Stat-major prin metoda rațională, mergând „de la simplu la compus”, folosind argumentarea și jocul de război ca metode.

- Generalul de corp de armată Cihosky Henric (promoția 7, 1897) povestește despre metoda interogației folosită la cursul de istorie militară în care nu partea descriptivă a campaniei interesa, ci se făceau interogări de genul: Care a fost concepția strategică a campaniei? Ce dispozitiv a luat generalul comandant pentru realizarea concepției? În ce condiții s-a angajat bătălia? Ce observații avem asupra oportunității campaniei, ținând cont de situația politico-militară de la acea epocă?

- Colonelul Alexandru-Ștabu Vasilescu (promoția 28, 1922) își amintește de „discuțiunile în contradictoriu” care dădeau naștere la conflicte de idei, foarte utile, deoarece creșteau interesul și participarea elevilor.

- Apreciind tactul pedagogic al unor profesori, locotenent colonel Pelimon Alexandru (promoția

35, 1929) arată cum au fost deprinși cu „elemente de raționament pentru ca astăzi să putem dezlega orice problemă, chiar cu factori noi” (se referea la mijloacele noi de luptă).

• Colonelul Gheorghe Boaru (promoția 85, 1980, Facultatea de arme, specialitatea Transmisiuni) relatează despre aplicațiile în teren: „Acțiunile aviației inamice erau marcate în timpul real, stabilit de participanții la aplicație (ofițeri-elevi numiți în funcțiile de comandanți de regimente, divizii), prin survolarea zonei de escadrile de aviație”.

Provocări ale formării intelectuale a ofițerilor români în era digitală

Era digitală aduce sistemului militar o serie de avantaje precum: reducerea volumului echipamentelor (ceea ce se traduce și într-un consum redus de energie), capacitatea mare de stocare a datelor, rata de transfer a informației

- valorificarea avantajelor societății informaționale;
- luarea în considerare a nevoilor generației „Y” așa cum o numește cercetătorul Marc Prensky², care îi descrie pe tinerii studenți ca având un potențial crescut de interpretare și de corelare a imaginilor în mișcare, capacitate de analiză și putere de memorare pe termen lung scăzute, gestionarea mult mai eficientă a informației în format electronic, decât pe suport de hârtie;
- orientările NATO și ale Uniunii Europene referitoare la utilizarea noilor mijloace de informare și de comunicare în educație.

b) Din analiza formării intelectuale a ofițerilor români în sistemul de învățământ superior militar tradițional, comparativ cu cel din era digitală, rezultă

Tabelul nr. 1

Tipuri de transformări și restructurări psihice în educația ofițerilor români

Tipuri de transformări și restructurări psihice	Sistemul de referință	Sistemul de învățământ superior militar românesc tradițional	Sistemul de învățământ superior militar românesc în era digitală
Capacități intelectuale de natură instrumentală		Limbajul de specialitate	Limbajul de specialitate + Limbi străine + Limbajul digital
Capacități intelectuale operaționale și funcționale		Spirit de observație Gândirea spațială Creativitatea (originalitatea) Efort intelectual susținut	Spirit de observație Gândirea spațială Creativitatea (originalitatea + flexibilitatea) Efort intelectual susținut
Capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale		Lectura eficientă	Lectura eficientă + Gestionarea informației
Motivația învățării		Modele Obiective personale	Modele Obiective personale

mult mai mare decât cu echipamente *analogice*. În urma vizitelor de studii la instituțiile de învățământ superior militar din România menționate la începutul acestui material și a documentării pe care am realizat-o în perioada ianuarie - iunie 2015, în cadrul acestor vizite, în ceea ce privește formarea intelectuală a studenților, am ajuns la următoarele concluzii:

a) În cadrul instituțiilor de învățământ superior militar din România s-a regândit formarea intelectuală a ofițerilor, pe următoarele baze:

principalele tipuri de transformări și restructurări psihice, prezentate în tabelul nr. 1, astfel:

Studenții militari de azi nu întâmpină dificultăți în însușirea limbajului digital, în însușirea limbii engleze (ca vehicul în societatea globalizată) și nici în utilizarea echipamentelor digitale. Pentru alinierea la cerințele NATO, prin Ordinul Ministrului Apărării Naționale nr. M 21 din 05.02.2010 s-a reglementat evaluarea competențelor lingvistice și a fost definit profilul lingvistic standardizat al personalului din Ministerul Apărării Naționale,

conform STANAG 6001. Comitetul Militar al NATO (Military Committee) a stabilit ca SACT (Supreme Allied Command Transformation) să conducă și să dezvolte e-learning, principiile de bază ale acestei inițiative fiind: eficiență, eficacitate și accesibilitate; creșterea implicării membrilor și partenerilor; asigurarea ghidurilor și standardelor pentru dezvoltarea capacității e-learning³. De asemenea, în acord cu Agenda Digitală Europa, instituțiile de învățământ superior militar românesc au adoptat sistemul e-learning considerându-l util pentru crearea unui context educațional care se pliază pe nevoile și particularitățile studenților, dar și pe nevoile sistemului militar. Referitor la capacitățile intelectuale și funcționale, se recunoaște rolul creativității în formarea intelectuală a viitorilor ofițeri, dar față de sistemul tradițional în care accentul era pus pe originalitate, în sistemul actual accentul cade pe flexibilitatea gândirii, având în vedere că actualul câmp de operații este caracterizat de schimbări rapide și un grad de incertitudine ridicat. Metodelor folosite în mod tradițional în învățământul superior militar românesc pentru formarea intelectuală (prelegerea, argumentarea, jocul de război, călătoriile de studii, aplicațiile pe teren și pe hartă, metoda interogației, problematizarea) li s-au adăugat în secolul XXI metode specifice erei digitale: simularea utilizând echipamente digitale, învățământul deschis la distanță.

În opinia mea, era digitală lansează câteva provocări în ceea ce privește formarea intelectuală a ofițerilor români în instituțiile de învățământ superior, cum ar fi:

a) Provocări referitoare la utilizarea instrumentelor de muncă intelectuală:

• *superficialitate în ceea ce privește lectura (citirea și înțelegerea textelor)* – modul de citire a textului s-a modificat semnificativ, în sensul că hypertextele conțin linkuri către alte informații și studenții nu mai sunt obișnuiți să se concentreze pe analiza în profunzime a unui text, impulsul fiind acela de a sări de la o bază de date la alta, de la o pagină web la alta;

• *gestionarea informației* – identificarea, evaluarea, prelucrarea, utilizarea și diseminarea informației este un proces complex, cele mai multe dificultăți ale studenților apărând în ceea ce privește evaluarea calității informațiilor;

b) Provocări referitoare la motivația învățării:

• *capacitatea de reflecție mult diminuată* – practic, studenții nu acordă timp pentru acest

moment al învățării, deoarece trec rapid la o nouă sarcină de lucru;

• *motivația învățării scăzută în cazul învățământului deschis la distanță* – cel care studiază se poate simți izolat, fără suport afectiv din partea profesorului și a colegilor.

Soluții posibile pentru a răspunde provocărilor erei digitale în ceea ce privește formarea intelectuală a ofițerilor în sistemul de învățământ superior militar românesc

În opinia mea, pentru a răspunde adecvat provocărilor erei digitale, în formarea intelectuală a ofițerilor români se pot adopta următoarele soluții:

a) Dezvoltarea capacității de sinteză a studenților militari

Practic, studentul trebuie să asambleze informațiile, astfel încât să capete sens atât pentru cel care sintetizează, cât și pentru alte persoane. De aceea, este important ca sarcinile de învățare să vizeze sinteze care pot fi de mai multe tipuri: narațiuni (un proiect cu o temă dată), taxonomii (clasificări, diagrame, tabele, scheme relaționale), concepte complexe (războiul bazat pe rețea, Blitzkrieg, războiul cibernetic, războiul asimetric), reguli și aforisme (legile războiului formulate de către Clausewitz), metafore și teme puternice (modelul războiului bazat pe rețea), imagini (postere, fotografii), teorii (teoria haosului). Tratarea inter- și transdisciplinară a unor teme este o formă de sinteză care trebuie avută în vedere în timpul studiilor academice, deoarece viața profesională nu e „compartimentată” pe discipline. Teme precum globalizarea și amenințările teroriste se pretează la o abordare transdisciplinară. Atunci când li se cere studenților să elaboreze sinteze, trebuie stabilite în prealabil criteriile care vor sta la baza evaluării calității lucrărilor.

b) Dezvoltarea capacității de a identifica și de a evalua datele/informațiile relevante și de a le prezenta într-o formă accesibilă beneficiarului

Din această perspectivă, pledăm pentru educarea atât a receptorului, cât și a transmițătorului informației, astfel încât să ajungă la cunoaștere prin parcurgerea acelorași scheme logice, iar „filtrele” personale să nu aducă atingere calității informației gestionate⁴, scopul final fiind recunoașterea și

valorificarea oportunităților apărute într-un câmp de luptă multidimensional, flexibil și dinamic. În acest context, este de interes conceptul „cognitive readiness” (operativitate cognitivă) care se referă la componente cognitive esențiale care îl fac pe ofițer capabil să acționeze creativ în situații complexe, neașteptate și haotice⁵. Aceste componente privesc: înțelegerea situației/inteligența situațională (*situation awareness* – ce este și ce poate deveni situația), memorie, transfer, metacogniție, procesarea automată, rezolvarea de probleme, luarea deciziilor, flexibilitate mentală, creativitate, leadership. Pe de altă parte, operativitatea cognitivă se referă la pregătirea mentală necesară (incluzând aici abilități, cunoștințe, motivație, dispoziția personală) pentru a realiza și a susține acțiunea competentă (*competent performance*) în contextul complex și incert al operațiilor militare moderne⁶.

c) Implicarea cadrelor didactice în activități de formare continuă pentru dezvoltarea competențelor de utilizare a sistemului Blended learning

Strategia de Transformare a Armatei României prevede în domeniul învățământului pentru perioada 2016-2025 „definitivarea și implementarea prevederilor publicațiilor, standardelor și cerințelor NATO privind organizarea și desfășurarea învățământului, alinierea procesului de formare și dezvoltare profesională a personalului militar, cu cel practicat în țările membre NATO, dezvoltarea învățământului distribuit la distanță precum și eficientizarea fluxului informațional și a cooperării între instituțiile militare de învățământ”⁷.

Învățământul distribuit la distanță prezintă numeroase avantaje, cele mai multe vizând aspectul informativ al educației. Din perspectiva formării intelectuale a ofițerilor, consider că, la nivelul studiilor de licență și masterat, sistemul Blended learning (care îmbină activitățile la distanță cu cele față în față) este cel mai eficient, deoarece este evitat unul dintre riscurile „tehnologizării” procesului învățării, și anume absența elementului afectiv-motivațional. De asemenea, se evită excesul de activități colaborative pe o platformă e-learning care nu lasă loc pentru timpul de reflecție pe care fiecare student trebuie să îl „consume” individual, iar uneori sub îndrumarea profesorului. Consider

că implicarea cadrelor didactice în activități de formare continuă pentru dezvoltarea competențelor de utilizare a sistemului Blended learning este importantă pentru asigurarea raportului optim între formativ și informativ în pregătirea ofițerilor. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” poate susține acest demers prin Departamentul pentru Învățământ Distribuit Avansat la Distanță care are calitatea de partener în rețeaua de excelență ADL Partnership Network și care organizează anual Conferința Internațională eLSE „eLearning and Software for Education”.

Concluzii

Din analiza formării intelectuale a ofițerilor în sistemul de învățământ superior militar românesc, se desprind următoarele concluzii:

- în sistemul tradițional, formarea intelectuală viza: capacități intelectuale de natură instrumentală, capacități intelectuale operaționale și funcționale, capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale, motivația învățării;

- în sistemul actual, influențat puternic de specificul erei digitale, formarea intelectuală a ofițerilor români vizează, față de sistemul tradițional, câteva elemente noi: învățarea limbilor străine, utilizarea limbajului digital, creativitate cu accent pe flexibilitatea gândirii, gestionarea informației în format electronic;

- provocările erei digitale pe care le-am identificat în ceea ce privește formarea intelectuală a ofițerilor români privesc utilizarea instrumentelor de muncă intelectuală (înțelegerea și analiza textelor, gestionarea informației) și motivația învățării (capacitatea de reflecție asupra actului învățării și motivație scăzută în cazul învățământului deschis la distanță);

- soluțiile pe care le propun vizează: dezvoltarea capacității de sinteză, dezvoltarea capacității de a identifica datele/informațiile relevante și de a le prezenta într-o formă accesibilă beneficiarului și formarea continuă a cadrelor didactice pentru utilizarea sistemului Blended learning.

Atât valorificarea oportunităților, cât și depășirea neajunsurilor pe care era digitală le aduce formării intelectuale depind de modul în care cadrele didactice sunt pregătite să dea valoare pedagogică noilor tehnologii de informare și comunicare.

NOTE:

1 *Cartea amintirilor absolvenților 1889 - 1995*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1995, pp. 37-421.

2 Marc Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants*, The Horizon, Vol. 9, No. 5, NCB University Press, 2001, pp. 1-6.

3 *E-Learning Concept*, NATO Unclassified, 2014, p. 4.

4 Gheorghe Boaru, Mihaela Popescu, *Information Quality Assurance In Network Centric Warfare*, in The 10th International Scientific Conferencies „Strategies XXI” Strategic Changes in Security and International Relations, Volume 3, April 10-11, 2014, Bucharest, p. 36.

5 Annen Hubert, Juha Makinen, Can Nakkas, *Thinking and Acting in Military Pedagogy*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Main, 2013, p. 31.

6 Florian Heinz, *Military Pedagogy – A Pragmatic Approach*, in *Military Pedagogy – an International Survey*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Mein, 2002, p. 167.

7 *Strategia de Transformare a Armatei României*, Statul Major General, București, 2007, p. 19.

BIBLIOGRAFIE

Strategia de Transformare a Armatei României, Statul Major General, București, 2007.

E-Learning Concept, NATO Unclassified, 2014.

Cartea amintirilor absolvenților 1889 - 1995, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1995.

Boaru Gh., Popescu M., *Information Quality Assurance In Network Centric Warfare*, în The 10th International Scientific Conferencies „Strategies XXI” Strategic Changes in Security and International Relations, Volumul 3, 10-11 aprilie, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014.

Florian H., *Military Pedagogy – A Pragmatic Approach*, în *Military Pedagogy – an International Survey*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Mein, 2002.

Hubert A., Makinen J., Nakkas C., *Thinking and Acting in Military Pedagogy*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Main, 2013.

Prensky M., *Digital Natives, Digital Immigrants*, The Horizon, Vol. 9, Nr. 5, NCB University Press, 2001.

ROMÂNIA – VECTOR DINAMIC AL SECURITĂȚII ȘI PROSPERITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

ROMANIA A DYNAMIC VECTOR OF SECURITY AND PROSPERITY IN THE BLACK SEA REGION

Col. prof.univ.dr. Daniel DUMITRU*
Lt.col.drd. Ștefan Francisc BARA**

Marea Neagră constituie un „punct” important pe frontiera geopolitică dintre Occident și Orient, poziționat la întretăierea continentelor european și asiatic, fiind dintotdeauna o intersecție a intereselor și a drumurilor comerciale. Aici s-a produs contactul sedentari și nomazi, aici s-au intersectat imperiile din toate timpurile istorice, aici s-au întâlnit sferile de influență în timpul Războiului Rece, aici s-au intersectat axele geopolitice regionale după 1990.

The Black Sea represents a landmark on the geopolitical frontier between the West and the East. Situated at the confluence of Europe and Asia, it has forever been the crossroads of interests and trades. Here is where the sedentary and the migratory people got into contact, here is where the empires of all historic times interacted, here is where the spheres of influence during the Cold War met, here again is where the regional geopolitical axes intersected after 1990.

Cuvinte-cheie: regiune; securitate; conector; strategie.

Keywords: region; security; connector; strategy.

Marea Neagră, o mare unică în felul ei, unicitate conferită de poziționarea ei pe frontiera geopolitică a Occidentului cu Orientul, a constituit de-a lungul timpului o zonă generatoare de confluențe datorate necesităților istorice și trebuinței sociale a oamenilor.

Poziționarea României în vecinătatea Zonei Mării Negre, o zonă devenită, parcă, neimportantă pentru geopolitica europeană pe timpul Războiului Rece, constituie azi, în actualele condiții geopolitice, un element de o însemnătate deosebită în făurirea politicii externe și de securitate a țării noastre.

Prin incertitudinile pe care le conferă, Regiunea Mării Negre pare a fi o zonă a nimănui, a cărei trăsătură esențială o reprezintă instabilitatea, generată de neconcordanța de interese atât în interiorul unor state, cât și în relațiile dintre ele.

Începând cu 2004, odată cu aderarea României la NATO, Marea Neagră a devenit granița între

NATO și Rusia, fiecare raportându-se diferit față de acest spațiu. Dacă pentru Occident acest spațiu reprezenta posibilitatea demarării unor noi proiecte economice, în special, în domeniul energetic, pentru Rusia acest spațiu a rămas important din punct de vedere geopolitic și militar, reprezentând un pion pe tabla de șah prin care este controlată „regina” Europa.

În ultimul deceniu am redescoperit ceea ce, de fapt, într-o formă sau alta știam, că România prin poziționarea ei, prin aderarea la NATO și UE va fi chemată să reprezinte un pilon de stabilitate, un punct de echilibru în dimensiunea restrânsă a celor șase țări litorale: Bulgaria, Georgia, România, Rusia, Turcia, Ucraina, dar și un pod necesar în construirea unei stabilități în zona eurasiatică și asiatică.

Rolul României în această zonă, nu doar ca stat riveran Mării Negre, este determinat de problematica actuală a Regiunii Extinse a Mării Negre, problematică rezultată din interacțiunea a cel puțin trei ecuații: evoluțiile politico-militare a statelor din regiune, intersectarea intereselor marilor puteri și stagnarea economică a zonei.

* **Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

e-mail: daniel_dumitru64@yahoo.com

** **Divizia 4 Infanterie „Gemina”, Cluj-Napoca**

e-mail: stefybsf@yahoo.com

Pentru a înțelege poziția țării noastre în cadrul celor trei ecuații este necesară, pe de o parte, o trecere în revistă a situației pe care o traversează țările riverane Mării Negre, iar pe de altă parte, rolul NATO și UE în această ecuație, amintind că efervescența din regiune este datorată și NATO, respectiv UE, care prin politica desfășurată, în ultimi ani, au dorit o apropiere de „granițele Kremlinului”, inițial prin aplicarea conceptului „hard-energy”, un concept care nu se manifestă prin invazie militară, ci prin utilizarea instrumentului energetic ca un instrument politic, ulterior prin poziționarea de capabilități militare în foste țării aflate în zonă de influență a Rusiei în timpul Războiului Rece.

Un prim actor al zonei analizate îl reprezintă Ucraina, statul care în ecuația geopolitică a Mării Negre părea cel mai câștigat odată cu destrămarea URSS. Evenimentele din ultimul timp, anexarea Crimeii la Rusia, par să-i de-a dreptate analistului geopolitic Samuel Huntington care în cartea sa „Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale” vedea Ucraina ca o țară sfâșiată, de două culturi: cea vestică, ucraineană, naționalistă și greco-catolică, respective cea estică la est de Nipru, ruso-filă, filo-rusă și ortodoxă.

Tocmai aceste tensiuni interne, dar și nehotărârea în ceea ce privește viitorul țării, unul prooccidental sau unul prorus, nehotărâre alimentată de Rusia prin instrumentele de presiune din sfera economică folosite, au conlucrat la slăbirea statului în interior și au oferit posibilitatea Rusiei, în momentul în care presiunea economică nu a mai funcționat, prin pretextul protejării intereselor cetățenilor pro-ruși, să ocupe ulterior să-și alipească peninsula Crimeea.

În acest moment, Ucraina pare a fi un stat care nu știe ce să facă cu independența sa.

Până ieri, un stat cu o influență majoră asupra stabilității și securității la Marea Neagră, îl reprezenta Turcia care prin poziția sa cheie, teritoriul său fiind tranzitat de conductele de hidrocarburi care alimentează Occidentul, controlul asupra celor două strâmători care leagă Marea Neagră de Marea Mediterană, dar și prin apartenența la NATO, era pionul principal al acestei zone.

Lovitura de stat eșuată din iulie 2016, dar mai ales acțiunile ulterioare ale președintelui turc Recep Tayyip Erdoğan, au transformat Turcia, cu o putere militară considerabilă, într-un stat nesigur gata să încline balanța într-o direcție nedorită de cancelariile occidentale.

Poate în cel mai realist mod, Turcia a fost reliefată de către Samuel Huntington, care afirma că: „Respingând Mecca și fiind respinsă de Bruxelles a fost în postura să-și ia destinul în propriile mâini, balansând și aliniindu-se cu Occidentul în funcție de contextul geopolitic al momentului”¹.

Alte două state, Moldova și Georgia, din Regiunea Mării Negre, rămân teritorii unde, voit sau nu, Rusia joacă un rol primordial în menținerea unor situații conflictuale. Pentru Moldova, problema Transnistriei rămâne una tensionată fără posibilitatea soluționării pe termen lung, iar pentru Georgia evenimentele din vara anului 2008 și recunoașterea independenței Abhaziei și Osetiei de Sud de către Rusia menține aprinsă flacăra unui posibil nou conflict în zonă.

În vecinătatea sudică a țării noastre, Bulgaria, un stat membru NATO și UE, traversează o perioadă dificilă, rămânând la un nivel al corupției ridicat, iar orice schimbare a cursului valutar punând în reale dificultăți în gestionarea problemelor financiare statul bulgar. Suprapus acestor condiții interne dificile, recent Bulgaria, pe plan extern, și-a manifestat dezacordul în privința creării unei forțe navale comune a NATO în Bazinul Mării Negre.

Este evident, pentru toți, că indiferent de etapele pe care le-a traversat de-a lungul istoriei, Rusia rămâne „actorul principal” cu un rol de „Oscar” atât la nivel global, cât și la nivel regional.

După o perioadă în care „gigantul de la est” a părut adormit, lăsând impresia existenței la nivel global a unui singur pol de putere, treptat Rusia s-a trezit la viață, iar sub conducerea actualului președinte, Vladimir Putin, încearcă să își recâștige măreția Imperiului Sovietic.

Printr-o abordare regională a securității, recunoscând independența Transnistriei, Abhaziei, Osetiei de Sud și zonei Nagorno – Karabah, precum și prin anexarea peninsulei Crimeea unde a redislocat serioase capabilități militare, actuala conducere de la Moscova urmărește menținerea rolului de lider în zonă. Totodată, la inițiativa președintelui rus, s-a creat Uniunea Eurasiatică, având ca state membre Federația Rusă, Kazahstan, Belarus, Tadjikistan și Kîrghistan, ca variantă a Uniunii Europene.

Este la fel de important să menționăm că toate aceste acțiuni, inițiate de către liderul rus, sunt desfășurate la adăpostul unor resurse naturale fantastice pe care le deține, dar și a unei popularități

crescute în rândul populației ruse prin politica populistă și naționalistă pe care o propagă.

Prin aderarea Turciei, în anul 1952, NATO a devenit un actor riveran al Mării Negre, dar implicarea acestuia în zonă a fost nesemnificativă până în anul 2004, odată cu aderarea României și a Bulgariei.

Începând cu 1997, în cadrul unor comisii: Comisie NATO-Ucraina și Comisia NATO-Georgia, s-au dezvoltat scenarii potrivit cărora cele două state devin membre NATO, iar Marea Neagră devine „lac NATO”. Nu este lipsit de importanță să amintim de existența unui Consiliu NATO- Rusia, cu rolul de a coopera și de a atinge un numitor comun în ceea ce privește domeniul securității și al ariilor de interes comun.

În condițiile actualului tablou geopolitic din Zona Mării Negre, România trebuie și este obligată să depună toate eforturile pentru a rămâne și a-și consolida poziția de vector dinamic al securității și al prosperității în regiune.

Elementele care stau la baza unei asemenea poziții importante, în acest cadru regional, îl reprezintă stabilitatea internă și politica externă purtată de statul român odată cu aderarea la NATO și consolidată în 2007, odată cu aderarea la UE.

Prin politica internă, chiar dacă uneori s-au încălcat anumite drepturi, România, în ultimul sfert de secol, a trecut de la o națiune asuprită la democrația cea mai de succes din sud/estul Europei, PIB-ul crescând cu 150%, atrăgând peste 170 de miliarde de dolari investiții străine, atingând una dintre cele mai rapide rate de creștere economică, iar în perioada menționată a înregistrat șapte transferuri ale puterii în Parlament într-un mod pașnic și democratic.

În plan extern, România „a muncit” din greu pentru a intra în NATO, aducându-și contribuții majore în operațiile conduse de SUA în Irak și Afganistan. Totodată, printr-o bună gestionare a problemelor interne, dar și prin îndeplinirea condițiilor impuse România a aderat la UE. Aceste două elemente au schimbat în mod obligatoriu și politica purtată de România în Regiunea Mării Negre.

Aspirațiile României la statutul de moderator al echilibrului de putere în Bazinul Mării Negre s-au concretizat de-a lungul anilor în numeroase proiecte și inițiative diplomatice, printre care reamintim: 5 iunie 2006, la București, la inițiativa României se

desfășoară Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat; în martie 2006, la Constanța, cu ocazia Conferinței Internaționale privind Cooperarea Interregională în Bazinul Mării Negre este inițiat procesul de constituire a Euroregiunii Mării Negre; februarie 2008, Kiev și România se implică activ în lucrările pentru lansarea Sinergiei Mării Negre; Programul Operațional de Cooperare Transfrontalieră în Bazinul Mării Negre (2007-2013) reprezintă primul program UE, elaborat la solicitarea României, specific pentru Marea Neagră, își propunea să stimuleze cooperarea în diverse domenii, precum dezvoltarea economică și socială sau promovarea integrării culturale.

În condițiile geopolitice actuale, România a inițiat, în ultima perioadă, o serie de programe atât la nivelul UE, cât și la nivelul NATO, astfel încât să asigure securitatea teritoriului românesc, integritatea sistemului guvernamental, stabilitatea mediului pentru atragerea de investiții și dezvoltare – toate aceste condiții prealabile pentru succesul statului român.

La nivelul UE, România a propus, într-o inițiativă comună cu Germania și Bulgaria, în complementaritate cu PEV și PaE, și revizuirea Sinergiei Mării Negre. Totodată, România a venit cu propuneri concrete privind concentrarea echilibrată asupra vecinătăților sudice și estice ale UE prin: angajarea mai eficientă în misiunile Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC); o mai bună coordonare UE-NATO și concentrarea pe aspectele ținând de securitatea energetică și cibernetică.

Pentru redobândirea încrederii și stimularea cooperării cu statele vecine, România a propus în cadrul UE crearea unei platforme Security Trusts, o platformă informațională pentru creșterea înțelegerii reciproce, stimularea dialogului.

La nivel NATO, România a sprijinit implementarea deciziilor Summitului din Marea Britanie din 2014, în privința măsurilor de reasigurare, cât și a celor de adaptare, prevăzute în Planul de Acțiune pentru creșterea capacității operaționale a NATO – cu efecte concrete prin crearea pe teritoriul României a celor două structuri de comandă și control ale NATO. În ceea ce privește Parteneriatul Strategic cu Statele Unite, s-au concretizat eforturile de operaționalizare a facilității antirachetă de la Deveselu.

În cadrul Summitului din Polonia, din 2016, România a propus creșterea capabilităților militare a

NATO pe teritoriul său, prin înființarea unei brigăzii multinațional, totodată pentru a contrabalansa poziția Rusiei în Marea Neagră, România a dorit crearea unei flote NATO, împreună cu Turcia și Bulgaria.

Pe lângă toate aceste demersuri desfășurate pe plan diplomatic, pe plan militar, România a continuat să participe cu forțe la activități de pregătire în comun în format bilateral sau multilateral, printre cele mai semnificative activități, reamintim: exercițiul ANAKONDA, desfășurat în Polonia cu o participare de aproximativ 30.000 de militari din cadrul țărilor NATO, dar și exercițiul SABER GUARDIAN, desfășurat în România cu o participare de aproximativ 2.500 de militari din țării membre NATO și nonmembre.

Concluzii

Zona Mării Negre, cu tot ceea ce implică ea în domeniul resurselor și securității, rămâne o zonă în care cheia echilibrului o deține, considerăm noi, în continuare, Rusia. Situația geopolitică a Regiunii Extinse a Mării Negre este rodul unor interese conflictuale, generat de actori politici, precum președintele Rusiei și mai recent și al Turciei, care doresc să devină reprezentativi pe scena politicii mondiale.

România trebuie să-și asume în continuare rolul de moderator al echilibrului de putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre, iar bunele relații și influența câștigate nu vor face decât să sporească prestigiul și influența statului român în forurile europene și transatlantice.

Privind la următorii pași, considerăm că pentru crearea echilibrului în zonă, Rusia trebuie atrasă în inițiativele și în proiectele zonale. Totodată,

analizând situația actuală a spațiului sud-est european, România trebuie să fie în măsură să se confrunte cu câteva riscuri majore, printre care amintim: riscul remilitarizării Mării Negre prin poziționarea de noi forțe în Crimeea, riscul incertitudinii economice regionale cauzate de instabilitatea din zonă și, nu în ultimul rând, riscul de cooptare, prin corupție, a politicienilor care, prin deciziile lor, pot influența poziția României în Zona Mării Negre.

NOTE:

1 Samuel Huntigton, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1997, p. 182.

BIBLIOGRAFIE

Baltă C., Marin Gh., *Marea Neagră, între necesitate și realitate*, Editura CTEA, București, 2005.

Calopăreanu Gheorghe, *Complexul de securitate „Zona extinsă a Mării Negre”*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2012.

Frunzeti Teodor, Zodian Vladimir, *Lumea 2015, Enciclopedie Politică și Militară, Studii strategice și de securitate*, Editura RAO, București, 2015.

Friedman George, *Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul al XXI*, Editura Litera, București, 2009.

Hunigton Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1997.

Neguț Silviu, *Marea Neagră – o mare a conflictelor?*, în volumul „Conferinței naționale a Societății de Geografie din România”, ediția a X-a, Timișoara, 2013.

CRIZA ECONOMICĂ DIN 2008 ȘI IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII EUROPENE

THE ECONOMIC CRISIS IN 2008 AND IMPLICATIONS OVER EUROPEAN SECURITY

Drd. Răzvan Nicolae MANOLIU*

Mediul economic, împreună cu previziunile pentru Uniunea Europeană, prezintă un grad foarte mare de incertitudine privind riscurile potențiale care ar putea afecta creșterea economică, riscuri potențiale care au fost identificate începând cu primăvara anului 2008. Deși riscurile (criza financiară, inflația, încetinirea procesului de creștere economică și corectarea pieței imobiliare) nu se materializează în același timp, ele devin tot mai puternice peste noapte. Datorită particularităților excepționale ale crizei, a fost foarte greu să fie prevăzute toate implicațiile, efectele asupra vieții politice, sociale, economice, precum și asupra caracteristicilor securității naționale. Securitatea europeană este o construcție bazată pe procesele voluntare și responsabile ale statelor europene, în scopul de a apăra țările europene, precum și menținerea, refacerea sau menținerea păcii, ca întreg.

The economic environment together with forecasts for the European Union present a very high grade of uncertainty regarding the potential risks that could affect the economic growth, potential risks that have been identified since the spring of 2008. Although the risks (financial crisis, inflation, the slowing process of the economic growth and the correction of the real estate market) do not materialize on the same time they become stronger almost overnight. Due to the exceptional particularities of the crisis, it was very hard to foresee all the implications and effects on political and social life, economy, military and national security characteristics. The European security is a construction based on the voluntary and responsible processes of the European states in order to defend the European countries, maintaining, restoring or preserving the peace as a whole.

Cuvinte-cheie: mediu economic; creștere economică; criză financiară; securitate națională; securitate europeană; pace.
Keywords: economic environment; economic growth; financial crisis; national security; European security; peace.

Criza mondială economico-financiară a început în Statele Unite ale Americii, în același timp cu căderea pieței creditelor ipotecare subprime, la începutul anului 2007, și a produs schimbări majore în legi și în regulamente de supraveghere, care erau foarte laxe, precum și o relaxare a standardelor normale de creditare prudențială prelungind astfel perioada de acordare a ratelor de dobânzi anormal de scăzute. Sumele de încasat prestabilite (default) la creditele ipotecare încep să se propage ca o bulă în băncile de investiții și în băncile comerciale din SUA, și de pe întreg mapamondul, printr-o rețea elaborată de instrumente financiare derivate. Metamorfoza în economia reală, prin criza

creditelor și prăbușirea pieței acțiunilor, începe să producă recesiune. Rezerva Federală a SUA (Fed) și băncile centrale răspund, într-un mod clasic, prin inundarea piețelor financiare cu lichiditate, în timp ce autoritățile fiscale se luptă din răspuțeri cu scăderea gradului de insolvență din sistemul bancar, care urmează modelul de salvare, așa cum a fost cazul și în reconstrucția Finance Corporation în 1930, Suedia, în 1992, și Japonia, la sfârșitul anilor 1990¹.

Termenul de *criză economică* se referă la „o situație în care economia unei țări trece printr-o recesiune bruscă adusă de o criză financiară”... efectele fiind „un PIB în scădere, o secare a lichidității, precum și o urcare/scădere a prețurilor datorate unei inflații/deflații”².

Referindu-se la criza economică, economiștii fac o distincție clară între termenii recesiune

***Banca UniCredit Tiriac Bank SA**
e-mail: razvanmanoliu@yahoo.com

economică și depresiune economică. Recesiunea este considerată o criză mai puțin gravă, fiind caracterizată printr-o scădere a PIB-ului, creșterea șomajului și reducerea cererii, care durează o scurtă perioadă de timp, de obicei, până la un an. Depresiunea economică este un fenomen cu efecte grave, care durează o perioadă lungă de timp. Caracteristicile depresiei economice includ o scădere a PIB-ului, astfel statele membre au scăzut cheltuielile de exploatare și de întreținere cu procente variind, de la -56% Bulgaria, -41% România, la -3% Polonia. România a ales să reducă investițiile, cheltuielile de întreținere și operaționale și să mențină numărul personalului militar. Alte țări, ca răspuns la efectele crizei – a se vedea aici cazul Franței care reduce personalul militar cu 30%, crescând, în același timp, cheltuielile de întreținere și operaționale cu 3% și cheltuielile investiționale cu 11%. Polonia a scăzut personalul militar cu 24%, a scăzut cheltuielile de exploatare și de întreținere cu 3% și a crescut cheltuielile de investiții cu 22%.³ Criza economico-financiară generează efecte indirecte, cum ar fi, o scădere a cererii pentru produsele industriilor naționale de apărare, ascuțind astfel concurența dintre producătorii de armament aflați în scădere de activitate sau faliment (companii mai puțin competitive).

Aceste efecte nu se limitează doar la producătorii de arme, ci și la alți contractanți din industria de apărare, cum ar fi, spre exemplu, producătorii textili, de componente etc., țările începând să devină reticente în alocarea de resurse pentru misiunile aliate. La nivel național, un impact negativ, pe termen scurt, a cheltuielilor reduse se referă, în special, la capacitățile de apărare națională, din cauza faptului că diminuarea bugetelor apărării îi determină pe cei care iau deciziile militare să ia decizii dificile și dure vizavi de alocarea resurselor⁴, achiziționarea de noi tehnologii fiind anulată din lipsa fondurilor.

În unele situații, au fost întreprinse măsuri suplimentare pentru a încerca stabilirea priorităților și pentru a reduce cheltuielile de întreținere și de personal vizavi de o potențială măsură de reducere a personalului militar.

Pentru cei care erau încă angajați, nivelul scăzut al salariilor sau nivelul scăzut de creștere a salariilor, intensificarea concurenței pe piață, scăderea nivelului de trai, nivelul ridicat de incertitudine privind evoluția economiei, lipsa

de speranță de îmbunătățire au dus la probleme sociale. Aceste probleme sociale au fost amplificate de măsurile fiscale de consolidare ale guvernelor, de tăieri ale cheltuielilor guvernamentale, de taxare crescută în vederea încercării de contabilizare a datoriei publice și lipsa creditării pentru ambele segmente, populație și companii. Necesitatea de a controla cheltuielile guvernamentale se reflectă în diminuarea cheltuielilor sociale, care duc la scăderea plasei de siguranță socială fiind legate, totodată, de obligația de a rambursa datoria publică, aceste măsuri ducând la o nemulțumire crescută din partea populației, care percepe că este nevoie să fie plătite datoriile care nu îi privesc, și care apar într-un mediu de neliniști economice și politice create artificial și întreținute de media, care caută cu orice preț senzaționalul. Această nemulțumire generală, combinată cu o lipsă de încredere în autoritățile publice și economice, duce la greve, revolte și alte tipuri de frământări sociale neașteptate. Guvernele se confruntă cu o alegere dificilă între protejarea producătorilor naționali strategici și efectele economice negative, provocate de cheltuirea a din ce în ce a mai multor resurse în ariile aferente apărării naționale, în contextul confruntării cu criza datoriei publice, în țările UE, amplificată și de criza datoriilor suverane, încă blocată în țări ca: Grecia, Irlanda, Spania sau Portugalia.

Ambele circumstanțe se dovedesc a fi o amenințare la adresa securității. Asigurarea nivelului necesar capacităților de apărare este mult mai dificil de realizat decât în cazul societății civile, aici ciocnindu-ne de problemele economice crescânde care laolaltă cu pierderea plasei de siguranță socială aveau un rol crescut în sporirea cheltuielilor cu apărarea prin comparație cu mult mai presantele probleme economice și sociale.

O altă caracteristică a depresiei economice este șomajul, care este generat ca proces de descreștere a activității economice. Un nivel ridicat al șomajului impune probleme în ceea ce privește securitatea națională a țărilor, pe lângă efectele economice ale cererii scăzute pentru bunuri și servicii, iar lipsa veniturilor pentru stat din taxe crescute adresate emigranților, urmate de mișcări de neliniște socială, duce la un grad crescut de vulnerabilitate față de potențiale activități criminale sau teroriste. Găsirea celor mai potrivite mijloace pentru a face față efectelor crizei economice în scopul de a avea un echilibru adecvat între nevoia de a stabili

economia și necesitatea de a menține capacitatea de apărare necesară, fără a avea probleme suplimentare de securitate națională, este o problemă foarte dificilă pentru fiecare guvern⁵.

În ciuda dificultății sarcinii, dacă se aplică prioritizarea atentă a cerințelor și un accent sporit pe o rentabilitate a cheltuielilor guvernamentale, evitarea „viziunii tunel” de management, focusul pe toate ariile, economie, apărare și securitate este foarte important.

Criza economico-financiară a avut ca factor declanșator criza creditelor subprime din Statele Unite ale Americii, așa cum am menționat anterior. Criza subprime, la rândul ei, a apărut din cauza faptului că Federal Reserve Bank a fost nevoită să crească ratele dobânzii, pentru a apăra nivelul inflației. Dată fiind noua textură economică, creșterea ratelor dobânzii a condus la actuala criză economico-financiară globală.

Se poate spune că această lichiditate abundentă a schimbat și a transformat tot sistemul financiar-bancar stabilind niște limite în care politica monetară a fost prinsă în capcană. Inacțiunea sau participarea pasivă ar fi avut negreșit un rezultat negativ și ar fi condus la creșterea necontrolată a inflației, dar însăși participarea, însăși acțiunea, a dus la un proces accentuat de instabilitate financiară. Dacă procesele existente de reglementare, de supraveghere, ar fi prevenit acest tip de acumulare excesivă a riscurilor de către investitorii internaționali, creșterea ratelor dobânzii nu ar fi condus la instabilitatea financiar-bancară internațională. Tot acest proces de evoluție arată că politica monetară, dar și procesele de reglementare și supraveghere vor trebui să lucreze împreună, într-un mod eficace și eficient, fapt care nu s-a petrecut în ultima perioadă, în unele dintre cele mai mari și importante economii ale acestei lumi⁶.

Se poate afirma, cu certitudine, că politica monetară a fost excesiv de laxă, raportându-ne la sistemul de reglementare și de supraveghere existent la acel moment. Piețele internaționale financiar-bancare dispun de pârghii, prin care găsesc, în orice moment, o cale de a inova, datorită faptului că într-un mod permanent agenții economici internaționali sunt într-o competiție dură și acerbă pentru satisfacerea nevoilor actuale. Barierele administrative, chiar dacă sunt existente sau sunt efectiv aplicate, nu pun bariere reale piețelor internaționale financiar-bancare, care găsesc soluții

noi pentru satisfacerea cererilor; un foarte bun exemplu, în acest sens, fiind când Banca Națională a României a încercat să reducă ritmul frenetic al creditării în valută.

Subliniez, prin aceasta, că este foarte important ca procesul de echilibrare să fie efectuat printr-un proces permanentizat de îmbunătățire și de perfecționare a structurilor de reglementare și supraveghere și, nu în ultimul rând, al unui lucru foarte important de menționat: procesul nu trebuie vreodată să aibă ca rezultat frânarea competiției naționale și internaționale sau a energiilor creatoare ale agenților economici naționali și internaționali.

În mediul internațional, pe o parte, se vorbește despre politici fiscale și monetare expansioniste și despre utilizarea de instrumente monetare neconvenționale, iar, pe de altă parte, se subliniază, în mod evident, obiectivele asigurării pe un termen mediu și lung a unei sustenabilități fiscale, dar și a stabilității prețurilor, punându-se accent pe elaborarea unei strategii credibile de ieșire din măsurile de criză care au fost luate, și care sunt necesare, pentru susținerea sectorului financiar-bancar internațional și a relansării cererii globale. Evitarea situațiilor de dezechilibru macroeconomic, dar și urmărirea unor pante de creștere sustenabile, care să fie susținute printr-un grad înalt și substanțial de reforme structurale, constituie un aspect extrem de important și de care trebuie ținut seamă, o lecție valabilă, în principal, pentru economiile emergente.

Principala, și cea mai mare, provocare pentru România o constituie convergența cu Uniunea Europeană, concomitent cu menținerea unei stabilități macroeconomice, iar, în ultimii ani, o creștere economică accelerată a fost posibilă datorită unei utilizări extensive a economisirii externe. În perioada actuală devine evident faptul că dorința firească de a accelera o convergență reală va trebui să fie echilibrată prin nevoia asigurării și a sustenabilității procesului de convergență. Banca Națională a României a avertizat, în repetate rânduri, despre faptul că politica fiscală, fiind prociclică, a adăugat factori suplimentari la excesul de cerere. Această lecție dură va trebui învățată, iar aici mă refer la faptul că menținerea deficitelor bugetare mari, atunci când economia are tendințe de creștere, nu se poate încheia cu succes sub nicio formă.

Indiciile unei crize mondiale economico-financiare sunt date de o serie de factori, dintre

care voi prezenta câțiva, și anume: înrăutățirea condițiilor de viață ale populației, declinul economiei naționale, devalorizarea monedei naționale, pierderea controlului statului asupra resurselor strategice, creșterea necontrolată a inflației, erodarea bazei economice a securității naționale prin declinul producției, deficitul bugetar și dezechilibrul balanței comerciale. Accentuarea acestor dezechilibre structurale din economia națională, eșecul reformelor economico-financiare, evoluții financiar-monetare și comerciale, pe plan regional și global, modeste și în scădere, au avut efecte negative, pe termen scurt, mediu și lung, asupra intereselor României, iar exprimările îngrijorării față de efectul asupra relațiilor economice au fost: acordarea denaturată a nivelurilor de risc economic de către agențiile internaționale de rating, anularea vizitelor ce aveau scopuri comerciale, întreruperea creditelor pentru export și a garanțiilor guvernamentale; aplicarea de controale stricte sau de restricții pentru diferite activități economice, blocade și diferite tipuri de embargouri. Preocuparea continuă a analiștilor economici și financiari de a înțelege într-un mod coerent natura crizei economice mă conduc la două concluzii și anume: (1) actuala criză mondială nu face o notă discordantă față de alte crize care apar, ciclic, în mersul economiei mondiale; (2) încă o dată, recurența ciclică a economiei este confirmată drept „călcâiul lui Ahile” al capitalismului actual și modern. Teorii economice, inspirate din Marea Depresiune a anilor 1930, teorii ce reprezentau o „realitate” respinsă de logica sănătoasă a economiei, sunt resuscitate, actualmente, prin apeluri la intervenționism și la o reglementare extremă a deosebit de turbulentului mediu financiar-bancar internațional. Dezbaterile furtunoase de pe agenda crizei globale economico-financiare se poartă prin intermediul tandemului consecințe sau efecte - soluții, explicabil (cum altfel?) prin obsesia neoclasică de un pragmatism empiric și de un activism etatist exacerb. Așa cum menționau activiștii globaliști și analiștii financiari, din perspectiva actuală, orice tentativă de „combatere” a crizei este lipsită de sens – rapoartele oficiale triumfal anunțau același lucru – în absența probelor de discernământ asupra cauzelor fundamentale, ale ciclului afacerilor internaționale⁷.

Criza globală economico-financiară a venit ca un tăvălug și peste România și a debutat ca o criză

psihologică, dovedind astfel imaturitatea categoriilor sociale „speciale”, nepregătite pentru probleme economice-financiare de profunzime, recrutate prin prisma clientelismului politic și orientate, printr-o accepțiune comună, spre o anumită piață. Efectele crizei din Occident făcându-se simțite, această clasă politică s-a panicat și negăsind alt mijloc mai bun pentru a-și apăra averile, au încetat activitatea, trimițând muncitorii în șomaj, generând, prin acest comportament, o criză reală. Răspunsul guvernului român, la acea dată, cu privire la existența deficitului bugetar, a fost o acțiune direct îndreptată asupra cheltuielilor, dar efectuându-se o tăiere a cheltuielilor s-a efectuat, bineînțeles, o operație indirectă asupra veniturilor⁸.

Astfel, din cauza competiției acerbe între țări, între state-națiuni, pentru atragerea printr-o varietate nebănuită de concesiї financiare și fiscale, migrând acolo unde se poate maximiza profitul, indiferent de ce rămâne în urma lor, și pentru a obține concesiile maxime, capitalurile internaționale fac diferite alianțe circumstanțiale cu elementele corupte ale claselor politice autohtone, iar efectele negative se revarsă asupra populației multiplicându-se la o scară exponențială. Din păcate, cazul României poate servi drept un studiu de caz pentru perioada post-decembrie 1989, dar evident, țara noastră nefiind un caz unic, ea doar înscriindu-se în această extrem de elaborată și de regizată partitură mondială.

Ca urmare, este foarte posibil să crească numărul persoanelor care nu se pot alimenta într-un mod adecvat, iar acest fapt ar conduce la sporirea exponențială a numărului de îmbolnăviri. Amploarea unor astfel de fenomene extreme ar putea influența, extrem de negativ, sistemele de securitate socială, care se vor afla în incapacitate de reacție și, astfel, vom experimenta diferite fenomene negative, cum ar fi: extinderea sărăciei – estimările fiind că vor fi afectate zeci de milioane de oameni; în același timp, ar putea apărea mișcări sociale radicale, violente, precum și creșterea infraționalității interne. Vor apărea fenomene de evaziune fiscală, delapidări, șantaj, jafuri bancar-financiare, penetrarea bazelor de date ale băncilor, escrocherii și falsuri în relațiile comerciale, luări de ostatici, răpiri de persoane cu eliberare condiționată de recompense financiare mari, contrafaceri și falsificări de bancnote, introducerea în țară de bancnote false, crimă organizată și trafic de droguri și de persoane, fragmentare politică

internă, ca urmare a inabilității, a eșecului unor politici guvernamentale de estompere sau de ieșire din criză.

Această luptă pentru putere ar putea conduce la apariția de noi forțe politice care, de fapt, vor fi desprinse din rândul forțelor politice mari aflate, sau nu, în procesul de guvernare. Orientarea acestor forțe politice ar putea fi de stânga sau de dreapta radicalizată, coagulând, în acest fel, în mod treptat, un pol de putere, capabil să afecteze procesul democratic, astfel deschizând drumul spre autoritarism și, în final, spre dictatură, iar un exemplu, în acest sens, fiind intensificarea fenomenului migraționist al forței de muncă spre țări mai rezistente la criză.

În spațiul european, acest fenomen va duce la compromiterea actelor normative comunitare, fapt ce va putea fi concretizat prin tentația de a nu mai respecta principiile securității sociale ale persoanelor, dintre care menționez următoarele: nediscriminarea bazată pe cetățenie, plata indiferent de adresa de reședință a prestațiilor sociale, cum ar fi: invaliditatea, accidentele de muncă, bolile profesionale și ajutoare pentru deces – principiu cunoscut ca și „exportabilitatea sau transferabilitatea prestațiilor”.

Toate aceste tipuri de măsuri pot provoca animozități între statele membre europene, cât și în relația acestor state europene cu state terțe, ca urmare a aceluiași tipuri de „tentații”, și anume: reînvierea, extinderea naționalismului extremist și iredentist, a rasismului și a xenofobiei, pe fond de instabilitate socială și politici interne și internaționale, diminuarea și limitarea bugetelor destinate securității naționale, alocări din ce în ce mai reduse, ca urmare a falimentării unui număr mare de firme, a disponibilizărilor masive, dar și a creșterii evaziunii fiscale.

Acționându-se în acest fel, se încearcă incitarea altor categorii sociale și profesionale împotriva acestora pentru anumite scopuri, cum ar fi: scăderea accentuată a încrederii populației în aceste structuri, din cauza discreditării mai-sus menționate, precum și diminuarea severă a atractivității acestor profesii pentru tineretul valoros, amorsarea, reamorsarea și accelerarea conflictelor latente de origine interetnică sau de natură revendicativă, în condițiile existenței instabilității regionale, amplificarea, pe termen scurt, a riscurilor de acțiuni teroriste și menținerea stării de insecuritate a populației,

creșterea vulnerabilității infrastructurilor vizavi de securitatea energetică, intensificarea acțiunilor de piraterie pe mări și pe oceane, reconsiderarea politicii externe vizavi de unele țări care revin la poziția de state care finanțează terorismul internațional, creșterea riscului de izbucnire a unor războaie civile, ca urmare a posibilelor falimente statale, pe plan european și mondial.

Influența pe care criza financiară mondială, aflată în derulare, și încetinirea creșterii economice din Statele Unite ale Americii, dar și încetinirea creșterii economice, la nivel mondial, sunt evenimente care reduc fluxurile de capital intrate în țară, punându-se astfel un accent deosebit pe stabilitatea și pe sănătatea sistemelor bancare mondiale, globale și, implicit, a celor românești. Așteptarea este că, în continuare, condițiile de creditare să se înăsprească, iar costurile să înceapă să se majoreze, un fapt foarte relevant pentru România, luând în considerare dezechilibrele externe, dar și nevoile de finanțare.

Toate aceste turbulențe au avut efecte și în România, prin pierderi înregistrate la bursă, prin deprecierea continuă a leului în raport cu euro, în contextul creșterii aversității la risc a investitorilor locali și internaționali.

Se observă că, în abordarea americană, criza economico-financiară globală reprezintă o amenințare majoră la adresa securității globale și este reprezentată ca o categorie distinctă căreia, în mod evident, vor trebui să i se asocieze noi provocări, noi riscuri și noi amenințări specifice, având raport de determinare și în interferențe cu cele identificate și recunoscute actual.

În acest articol, am utilizat sintagma „asociate crizei economico-financiare mondiale”, și nu „consecințe ale crizei economico-financiare mondiale”, pentru scoaterea în evidență a caracterului distinct al tipului de amenințare.

Luând în considerație faptul că acestea sunt amenințări de tip asociativ, acest lucru mă obligă la identificarea, la individualizarea lor, într-un câmp mai larg de manifestare și, totodată, la precizarea țintelor urmărite, la evaluarea gradului de pericolozitate, mai corect decât dacă aceste tipuri de amenințări ar fi considerate niște consecințe simple. Fără să doresc a imprima o notă alarmistă, apreciez că, pentru perioade de timp relativ mari, abordările cu privire la securitatea națională și mondială vor trebui să fie făcute numai în contextul

crizei economico-financiare globale și a diferitelor recesiuni economice generate de aceasta.

Din această perspectivă, consider că procesul analizei de intelligence trebuie să fie unul de tip multidisciplinar, multisursă, iar selecția surselor deschise să fie efectuată cu multă grijă, din cauza faptului că, în această perioadă, acestea sunt, în mod intenționat, mai abundente și pot intoxica cu date false din spectrul războiului de tip informațional.

Aprecierea unui grad de pericolozitate al unei amenințări asociate va trebui să înceapă de la valoarea maximă a acesteia, care va putea intra într-un proces de diminuare numai în măsura în care obținem noi informații care să permită această diminuare.

În opinia mea, principalele tipuri de provocări, de riscuri și amenințări, la nivel global și național, care sunt asociate crizei, ar putea fi: accentuarea sărăciei – prin desființarea unui număr mare sau extrem de mare de locuri de muncă, situație extrem de nefericită, care ar duce, într-un mod cert, la creșterea șomajului cu mult peste cifrele posibile prognozate de institutele specializate care au stat la baza elaborării strategiilor politice anticriză inițiale⁹.

Actuala criză financiară globală ar putea duce la neliniște socială sau la război, precum și la intensificarea acțiunilor de spionaj total, economic, științific, comercial, politic și militar. Măsurile de contracarare a acestor fenomene, cumulate cu cele de luptă împotriva terorismului, deși unele dintre ele aduc prejudicii democrației, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, sunt amplificate și, bineînțeles, acceptate ca un compromis în folosul securității naționale.

În concluzie, aceste provocări, riscuri și amenințări, deși ipotetice și prezentate aici într-o notă pesimistă, necesită aducerea în atenția factorilor de decizie¹⁰.

Provocările, riscurile și amenințările pot fi manifestate parțial, pot avea amploare și coeficienți de probabilitate diferiți de la o țară la altă, dar sunt foarte posibile și probabile, totodată, datorită faptului că sunt specifice și sunt asociate unei crize financiare globale și recesiunilor economice care au cuprins planeta, dar și pentru că s-au declanșat în cele mai dezvoltate țări economice și în forme foarte violente. Aceste tipuri de crize, în accepțiunea economiștilor, sunt unanim apreciate ca fiind fără precedent și generatoare ale unor procese complexe

pe mapamond, cum nu au mai fost cunoscute de la căderea comunismului sau chiar de la criza economică din 1930. Evoluția acestor tipuri de crize financiare mondiale este imprevizibilă, în fiecare zi producându-se noi incertitudini care, într-o formă sau alta, obligă serviciile de informații să identifice, permanent, noi riscuri și noi amenințări.

Concluzii

Complexul de condiții al crizei economico-financiare reunește decizii, conjuncturi nefavorabile sau evenimente care pot perturba viața socială a cetățeanului. O criză de tip social este destul de puțin probabil să aibă cauze exprimate numai din domeniul categoriilor sociale, cel mai adesea acest tip de criză apărând ca o consecință, o finalitate, a unor decizii, a unor conjuncturi, politice sau economice, de mediu nefavorabile sau chiar negative. Elementul, sau elementele, care declanșează, de regulă, o criză socială îl reprezintă nesoluționarea crizelor asociate din domeniul economico-financiar, politico-diplomatic sau ecologic, care, în mod direct sau indirect, au efecte imediate asupra cetățeanului și, implicit, asupra comunității din care acest cetățean face parte.

NOTE:

1 John B. Taylor, *Housing and Monetary Policy*, Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole Symposium, 2007.

2 <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-crisis.html> <http://www.eda.europa.eu>

3 *The Global Financial Crisis*, <http://fpc.state.gov/documents>

4 *The Impact of the Financial and Economic Crisis*, http://www.boell.eu/downloads/Event_Opportunities

5 http://www.boell.eu/downloads/Event_Report_Financial_Crisis_ESDP.pdf

6 <http://www.dailymail.co.uk/news/worldnews/article1164273/Finance-crisis-lead-war-IMF-warns.html>

7 Institutul Național de Statistică, *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2009*, Comunicat de presă nr. 43 din 3 martie 2010, *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2010*, Comunicat de presă nr. 44 din 3 martie 2011, www.insse.ro/cms/rw/pages/comunicate/pib.ro.do

8 Thomas L. Friedman, *Lexus și măslinul*, Editura Polirom, București, 2008.

9 Miguel Almunia, Agustin S. Benetrix, Barry Eichengreen, Kevin H. O'Rourke, Gisela Rua, *From Great Depression to Great Credit Crisis: Similarities, Differences and Lessons*, material prezentat la reuniunea a 50-a a Economic Policy Panel, organizată la Tilburg în Olanda, 23-24 octombrie 2009, http://www.econ.berkeley.edu/~eichengr/great_dep_great_cred_11-09.pdf.

10 Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances, Official Journal L 010, 14/01/1997, P. 0013-0033, <http://eur-lex .do?uri=CELEX:31996L0082:EN:HTM>

BIBLIOGRAFIE

Friedman L. Thomas, *Lexus și măslinul*, Editura Polirom, București, 2008.

Taylor B. John, *Housing and Monetary Policy*, Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole Symposium, 2007.

<http://www.businessdictionary.com/definition/economic-crisis.html>

<http://fpc.state.gov/documents/organization/122298.pdf>

http://www.boell.eu/downloads/Event_Report_Financial_Crisis_ESDP.pdf

www.econ.berkeley.edu/~eichengr/great_dep_great_cred_11-09.pdf

INSTRUMENTE LEGALE PENTRU CREȘTEREA RESPECTĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

LEGAL INSTRUMENTS TO INCREASE RESPECT FOR INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Mr.asist.univ.drd. Cosmin IVANCIU*
Lt. Viana POPICA**

Actorii umanitari, cum este Comitetul Internațional al Crucii Roșii, încurajează părțile la un conflict să cuprindă norme de drept internațional umanitar în doctrinele acestora, în sesiunile de antrenare a combatanților, în cadrul regulilor de angajare și oferă părților sprijinul necesar în acest sens. Prevederi ale dreptului internațional umanitar pot fi cuprinse în documente legale, precum acordurile speciale, declarațiile unilaterale, coduri de conduită, acorduri de încetare a focului sau acorduri de pace. Scopul acestui articol este de a prezenta utilitatea, dar și limitările adoptării unor astfel de documente.

Humanitarian actors, such as International Committee of the Red Cross, embolden parties in an armed conflict to encapsulate norms of international humanitarian law within their doctrines, during training sessions of combatants, within their rules of engagement and, for that purpose, furnish support for all the parties involved. Provisions of international humanitarian law may be encompassed in legal documents, such as special agreements, unilateral declarations, codes of conduct, cease fire agreements or peace agreements. The aim of this paper is to highlight the utility, as well as the limitations of adopting such documents.

Cuvinte-cheie: drept internațional umanitar; acord special; declarație unilaterală; cod de conduită; acord de încetare a focului; acord de pace.

Keywords: international humanitarian law; special agreement; unilateral declaration; code of conduct; cease fire agreement; peace agreement.

Strategia de lucru a actorilor umanitari se bazează, de obicei, pe atingerea a trei niveluri: sensibilizarea factorilor de decizie cu privire la problema existentă și dezvoltarea unei relații de dialog cu aceștia, promovarea normelor dreptului internațional umanitar prin diseminare și antrenarea în acest domeniu și, ca o ultimă etapă, integrarea acestor prevederi de drept în planurile legal, educațional și operațional. Scopul final este de a influența atitudinile și comportamentul pentru a

îmbunătăți protecția civililor și a altor victime ale conflictului armat, de a facilita accesul la aceste victime și de a îmbunătăți securitatea personalului cu atribuții din punct de vedere umanitar. Acordurile speciale, declarațiile unilaterale, codurile de conduită, acordurile de pace sau acordurile de încetare a focului se numără printre documentele către adoptarea cărora se îndreaptă eforturile susținute ale celor ce activează în domeniul protecției victimelor conflictelor armate. Unul dintre principalii promotori ai protecției victimelor conflictelor armate este Organizația Națiunilor Unite. De altfel, „aplicarea regulilor de protecție a victimelor se face prin aplicarea dreptului internațional umanitar în cadrul mecanismelor Națiunilor Unite pentru drepturile omului”¹.

*Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Brașov

e-mail: cosmin.ivanciu@afahc.ro

**Școala Națională de Studii Politice
și Administrative, București

e-mail: viana_brasov2004@yahoo.com

Acorduri speciale

Acordurile speciale dau posibilitatea părților la un conflict armat să declare în mod expres că se angajează să respecte normele dreptului internațional umanitar. Deoarece se bazează pe consensul părților, acordurile speciale pot constitui o încurajare pentru acestea de a stabili și alte reguli suplimentare pe care le vor respecta.

Un acord special între părțile la un conflict poate stabili reguli noi, ce detaliază anumite obligații de drept internațional umanitar și le particularizează la specificul conflictului respectiv (acordul constitutiv) sau poate doar să întărească, să reia prevederile legale pe care cele două părți sunt obligate oricum să le respecte, independent de semnarea acordului (acord declarativ).

Din punct de vedere al *utilității*, un acord special poate fi considerat ca fiind o recunoaștere deschisă a legii aplicabile într-un anumit conflict sau ca un set extins de prevederi de drept internațional umanitar, ce trece de limitele deja aplicabile ale acestor norme și care constituie un angajament ce oferă garanții că părțile aflate în conflict vor respecta legea.

Un acord special va constitui baza intervențiilor ce vor urma în cazul nerespectării legii conflictelor armate. Faptul că un lider, pentru fiecare parte implicată în conflict, lider ce poate fi identificat, a semnat acordul special, asumându-și responsabilitatea de a face ca acordul să fie respectat, nu numai că furnizează o persoană de contact pentru reprezentarea viitoare a unei părți, dar, de asemenea, transmite un semnal clar, către forțele proprii, de a acționa conform prevederilor legii și acordului special semnat. În plus față de acestea, având în vedere că acordul va fi făcut public, un număr mare de actori umanitari, și nu numai, vor fi conștienți de existența unui asemenea document și vor fi capabili să sprijine părțile în respectarea angajamentelor asumate.

Un acord special este, de asemenea, folositor atunci când este neclară încadrarea legală a unui conflict sau atunci când părțile la un conflict sunt în dezacord în această privință. Evident, nu este nevoie de un acord special pentru o asemenea încadrare, dar este de ajutor, deoarece, în plus față de prevederile legale existente deja și care obligă părțile independent de voința acestora, un angajament expres în acest sens nu face decât să întărească norma deja aplicabilă.

Nu în ultimul rând, un beneficiu enorm al acordurilor speciale este acela că aduce față în față

părțile la un conflict armat, iar acestea vin pregătite pentru a negocia.

Din punct de vedere al *limitărilor* unui asemenea act, precizăm că acordurile speciale sunt mai puțin întâlnite în practică decât alte instrumente juridice. O posibilă cauză este aceea că, în special în situația conflictelor neinternaționale, statul refuză să se așeze la masa negocierilor cu o grupare armată ce i se opune, considerând că o atare atitudine ar oferi un anumit grad de legitimitate grupării opozante. Cu toate acestea, Articolul 3 Comun Convențiilor de la Geneva² stipulează, în mod neechivoc, că un acord special nu influențează sub nicio formă statutul legal al părților la conflict.

În practică, un acord special poate fi o soluție în cazul unui conflict ce, în aparență, nu pare a avea nicio rezolvare sau atunci când are loc de pe poziții mai mult sau mai puțin egale. Spre exemplu, atunci când într-un conflict între un anumit stat și o grupare armată, gruparea deține controlul unei semnificative părți din teritoriu, are o structură de comandă etc.

Un alt obstacol în calea încheierii unui acord special poate fi caracterul refractar al comportamentului părților angajate în conflict de a-și asuma și mai multe obligații legale decât ar dori să respecte.

Uneori, în *practică* părțile la un conflict sunt abordate de terțe părți ce sugerează și le sprijină în negocierea termenilor acordului special.

În 1995, spre exemplu, la invitația Comitetului Internațional al Crucii Roșii, diferitele părți la conflictul din Republica Bosnia și Herțegovina au încheiat un astfel de acord special³. Chiar dacă acordul a avut un impact limitat din punct de vedere al încălcărilor dreptului internațional umanitar, din conținutul său se pot trage multe învățăminte. Textul înțelegerii începe cu angajamentul pe care și-l iau părțile de a respecta și de a se asigura că sunt respectate prevederile Articolului 3 Comun celor patru Convenții de la Geneva. Părțile au convenit să prevadă reguli adiționale referitoare la protecția răniților, bolnavilor și naufragiaților, a spitalelor și a altor unități medicale, precum și a populației civile. Aceste prevederi adiționale se refereau și la tratamentul prizonierilor de război, conducerea ostilităților, asistența acordată populației civile și respectarea emblemei Crucii Roșii. Prevederi exprese au fost înscrise în acord cu scopul de a facilita implementarea documentului. De asemenea, a fost inclus un angajament de a ancheta

orice presupusă violare a dreptului internațional umanitar și de a parcurge toate etapele necesare pedepsirii celor găsiți vinovați de aceste fapte. De asemenea, au fost numiți ofițeri de legătură și au fost emise garanții de securitate pentru personalul Crucii Roșii.

Printre alte exemple mai pot fi enumerate acordurile încheiate în 1962 în Yemen sau cel încheiat în 1967 în Nigeria, ambele negociate de Crucea Roșie, ambele conținând angajamente de a respecta normele impuse de Convențiile de la Geneva din 1949.

Unele acorduri se referă atât la dreptul internațional umanitar, cât și la drepturile omului. Spre exemplu, Acordul de la San José asupra drepturilor omului, încheiat în 1990 între Guvernul din El Salvador și gruparea *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN) cuprinde angajamente de respectare a Articolului 3 Comun celor patru Convenții de la Geneva, a Protocolului II, precum și diferite reguli ale drepturilor omului⁴. *Acordul asupra respectării drepturilor omului și a dreptului internațional umanitar*, încheiat în 1998 între guvernul din Filipine și Frontul Național Democrat din Filipine (National Democratic Front of Philippines – NDFP) este un alt exemplu în acest sens⁵.

Angajamentele asumate prin semnarea acordurilor speciale de părțile la un conflict sunt folosite ulterior ca bază pentru diferite intervenții ale actorilor umanitari ce solicită fie respectarea dreptului internațional umanitar, fie soluționarea unei probleme operaționale specifice conflictului. Spre exemplu, Comitetul Internațional al Crucii Roșii s-a bazat pe acordul încheiat în 1992 pentru a solicita părților să pună în aplicare angajamentele asumate și să permită Comitetului asigurarea de asistență și protecție victimelor conflictelor. Alți actori umanitari și-au bazat, de asemenea, acțiunile pe angajamentele asumate în acorduri speciale, cum este cazul Organizației Națiunilor Unite, care a făcut referire la acordul încheiat în 1990 pentru a demara misiunea de observare din El Salvador (ONUSAL).

Declarații unilaterale

Părțile la un conflict armat pot emite declarații unilaterale (sau declarații de intenție) prin care își asumă angajamentul respectării dreptului internațional umanitar. Uneori părțile la conflict au inițiativa și fac, în mod public, astfel de declarații,

alteori este necesară implicarea actorilor umanitari de a lua inițiativa, de a negocia și de a primi declarațiile.

Dacă în cazul unui conflict internațional situația, din punct de vedere legal, poate fi destul de clară, statele putând încheia și ratifica tratate, nu același lucru se poate afirma despre părțile implicate într-un conflict neinternațional. Chiar dacă părțile la conflict sunt limitate, din punct de vedere legal, în acțiunile lor, grupările armate nu pot încheia sau ratifica tratate, doar statele au această prerogativă. Ca urmare, aceste grupări pot considera că nu sunt obligate să respecte prevederile dreptului conflictelor armate. Mai mult decât atât, lipsa exprimării unor angajamente exprese de respect față de lege poate împiedica eforturile de diseminare a regulilor aplicabile în timp de conflict și de încurajare a respectării acestora. Astfel, o declarație unilaterală oferă unui grup armat oportunitatea de a-și exprima angajamentul de a respecta normele dreptului internațional umanitar.

Trebuie precizat că grupările armate sunt oricum limitate în acțiunile lor de prevederile și regulile dreptului internațional umanitar aplicabile conflictului respectiv, aici fiind incluse Articolul 3 Comun Convențiilor de la Geneva din 1949, dreptul internațional umanitar cutumiar sau Protocolul Adițional II la Convențiile de la Geneva din 1949, indiferent de emiterea sau nu a unei declarații unilaterale.

Din punct de vedere al *utilității*, declarația unilaterală oferă grupării armate oportunitatea de a-și manifesta în mod explicit supunerea față de lege. Acest aspect oferă ierarhiei de comandă a unui grup armat posibilitatea de a-și asuma responsabilitatea pentru respectarea normelor legale de către membrii săi. De asemenea, declarația poate fi utilă pentru diseminarea regulilor dreptului internațional umanitar în rândul membrilor grupului armat. Și, nu în ultimul rând, negocierea unei declarații unilaterale este utilă abordării viitoare și dialogului cu liderii unei grupări armate.

Din punct de vedere al *limitărilor* unui astfel de document, s-a sugerat de multe ori că grupările armate emit declarații unilaterale din motive politice și că angajamentele pe care și le asumă au puține șanse de a fi și implementate. Chiar dacă ar putea fi cazul, deseori, considerentele politice sunt cele care motivează și statele să semneze tratate și să-și asume angajamente. Acest lucru nu împiedică

comunitatea internațională de la a accepta și a încuraja semnarea angajamentelor respective.

În *practică*, există o lungă istorie a grupărilor armate ce au emis declarații unilaterale, exprimându-și intenția de a se supune prevederilor dreptului internațional umanitar.

Conținutul declarațiilor unilaterale se poate referi la anumite prevederi ale unor tratate (spre exemplu, declarația Frontului de Eliberare Națională în Algeria⁶, în 1956) sau poate enumera regulile pe care gruparea își asumă angajamentul de a le respecta, fără a face referire la vreo prevedere, în mod special (cum este spre exemplu declarația emisă de Armata de Eliberare Națională – *Ejército de Liberación Nacional* din Columbia, în 1995⁷).

În afară de situația în care grupările armate fac declarații unilaterale din proprie inițiativă, actorii umanitari solicită, uneori, acestor grupări să emită declarații prin care să-și exprime angajamentul de a respecta dreptul internațional umanitar. De asemenea, într-o declarație unilaterală pot fi incluse aspecte referitoare la garantarea securității angajaților ce desfășoară acțiuni umanitare în zonele aflate sub controlul grupării armate respective, precum și alte aspecte ce clarifică anumite situații specifice conflictului în cauză. Solicitățile pot fi confidențiale sau făcute publice. Odată primită o declarație, actorii umanitari încurajează gruparea armată ce a emis-o să implementeze toate măsurile pe care s-a angajat să le respecte. În plus, declarațiile unilaterale pot fi folosite pentru abordări ulterioare, fie pentru a discuta despre presupuse acuzații de încălcare a normelor dreptului internațional umanitar, fie pentru a înainta grupării armate scrisori de apel prin care să le fie reamintite angajamentele asumate.

Includerea normelor de drept internațional umanitar în codurile de conduită ale grupărilor armate

Adoptând și distribuind un cod de conduită ce conține norme ale dreptului internațional umanitar, structura ierarhică a unei grupări armate stabilește, astfel, un mecanism ce le permite membrilor săi să respecte aceste norme. Asemenea coduri de conduită, deși mai puțin făcute publice decât acordurile speciale sau declarațiile unilaterale, pot conduce la o mai bună implementare a normelor dreptului internațional umanitar în cadrul grupării. Are, de asemenea, un impact direct asupra

antrenării în domeniu a membrilor grupării și asupra diseminării acestor norme.

Într-un cod de conduită, regulile de drept internațional umanitar ar trebui prezentate sub forma unor reguli simple, ușor de înțeles de către membrii grupării. Codul de conduită ar trebui să mai cuprindă și mijloacele sau căile de implementare a normelor dreptului internațional umanitar, inclusiv sancțiunile interne, în cadrul grupului, în caz de nerespectare a acestor prevederi. Mecanisme similare sunt o practică comună a statelor ce adoptă doctrine, manuale pentru instruirea militarilor etc.

Din punct de vedere al *utilității* unui astfel de instrument, pe lângă faptul că este o formă directă de exprimare a angajamentului de a respecta normele dreptului internațional umanitar, pe baza căreia gruparea poate fi abordată în viitor privitor la respectarea lui, acest document poate avea și un impact direct asupra diseminării normelor în rândul grupării.

Faptul că lanțul ierarhic al unei grupări armate inițiază sau este de acord cu un anumit cod de conduită indică un anumit grad de putere și de influență pe care leadershipul grupării respective îl exercită. Acest fapt influențează comportamentul membrilor grupării într-o mai mare măsură decât dacă acel cod ar fi perceput ca fiind ceva impus de cineva (persoană sau organizație) din afara grupării.

Discuțiile purtate cu ierarhia unei grupări armate, fie pentru elaborarea unui cod de conduită, fie pentru includerea normelor de drept internațional umanitar într-un cod deja existent, pot fi folosite pentru abordarea grupului în sine. Perioada de timp în care se poartă negocieri referitoare la codul de conduită poate fi folosită pentru a informa gruparea asupra obligațiilor ce îi revin, obligații ce izvorăsc din tratatele internaționale semnate și ratificate sau din dreptul internațional cutumiar. De asemenea, această perioadă de discuții poate fi utilă pentru înțelegerea scopurilor politice și pentru a observa atitudinea membrilor grupării armate față de respectul normelor legale. Dacă gruparea armată a emis și o declarație unilaterală, dezvoltarea unui cod de conduită poate fi sugerată ca fiind pasul următor ce va ajuta la implementarea declarației.

Din punct de vedere al *limitărilor* acestei metode, un obstacol este acela că negocierea cu succes a unui cod de conduită va fi insuficientă pentru abordarea grupării armate ca un întreg sau pentru

a discuta cu un număr semnificativ de persoane din ierarhia grupării, cum sunt, spre exemplu, negocierile limitate la membrii politici ai grupării. Dacă nu există întâlniri și cu autoritățile militare, spre exemplu, acest lucru poate limita semnificativ succesul negocierilor. Mai mult, unei anumite grupări îi pot lipsi controlul și organizarea necesare pentru ca un cod de conduită să fie implementat în rândul membrilor acesteia.

În *practică*, numeroase grupări armate au emis, din proprie inițiativă sau încurajați de actorii umanitari, coduri de conduită pentru membrii lor. Este cazul unor grupări, spre exemplu, din Algeria, Columbia, El Salvador, Coasta de Fildeș, Liberia, Nepal, Filipine, Sierra Leone sau Sri Lanka. Acolo unde a existat voința liderilor grupărilor și unde actorii umanitari i-au putut aborda, coduri de conduită au fost emise, dar mai important decât atât au fost puse bazele unor relații pentru viitoare negocieri.

Implementarea normelor dreptului internațional umanitar în acorduri de pace sau de încetare a focului

Deseori, acordurile de pace sau de încetare a focului conțin referiri la normele dreptului internațional umanitar. Pentru o mai bună înțelegere a acestora este necesar să distingem între cele două tipuri de acorduri.

Printr-un acord de încetare a focului, părțile la conflict convin asupra suspendării ostilităților, de multe ori, dar nu întotdeauna, pentru a facilita negocierile de pace. În plus, acordurile de încetare a focului conțin angajamente pe care părțile și le asumă, de a implementa norme specifice dreptului internațional umanitar sau de a se abține de la încălcarea acestor norme.

Acordurile de pace, spre deosebire, sunt adoptate, de obicei, împreună cu așteptările de finalizare a unui conflict și că ostilitățile nu vor fi reluate. De regulă, acordurile de pace conțin obligații de drept internațional umanitar ce se vor aplica și după încheierea ostilităților și cuprind angajamente ale părților de a respecta aceste norme.

Din punct de vedere al *utilității*, un acord de încetare a focului nu garantează sfârșitul ostilităților, dar suspendarea acestora poate fi folosită de actorii umanitari pentru a reaminti părților obligațiile ce le revin din punct de vedere legal, pentru cazul în care ostilitățile vor fi reluate. Aceste angajamente

ale părților vor fi folosite ulterior pentru abordarea acestora, în caz de violări ale obligațiilor ce le revin, pentru a le încuraja la respectarea continuă a prevederilor legale.

În acordurile de pace, o declarație precisă ce conține prevederi din dreptul conflictelor armate ce se vor aplica în continuare sau vor intra în vigoare după încetarea conflictului va constitui baza ce va facilita intervențiile pentru asigurarea respectării legii.

Ca *limitări*, acordurile de încetare a focului sau cele de pace sunt negociate între părțile la conflict (state sau grupări armate), în mod obișnuit fiind supervizate de terțe părți sau de organisme intermediare neutre. Astfel, abilitatea actorilor umanitari de a influența conceperea și conținutul unor astfel de acte poate fi limitat. Trebuie subliniat că obligațiile umanitare nu trebuie omise sau negociate de dragul atingerii unor obiective politice.

În *practică*, acordurile de încetare a focului cuprind angajamente ale părților la conflict de a respecta dreptul internațional umanitar, după cum a fost cazul Acordului de încetare a focului de la Lusaka⁸, semnat la 10 iulie 1999, de toate părțile participante la conflictul din Republica Democrată Congo, și anume: Republica Democrată Congo, Namibia, Angola, Zimbabwe, Burundi, Ruanda și Uganda. Guvernul din Zambia, Comunitatea Dezvoltării Sud-Africane (Southern African Development Community – SADC), Organizația Unității Africane (Organisation of African Unity – OUA) și Organizația Națiunilor Unite au semnat acordul ca martori.

Acordurile de încetare a focului vor cuprinde, de obicei, enumerări ale diferitelor fapte, violări ale dreptului internațional umanitar, de la care părțile se obligă să se abțină. Spre exemplu, în 2002, acordul de încetare a focului dintre Angola și gruparea UNITA⁹ (Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei – în portugheză: *União Nacional para a Independência Total de Angola*) a stipulat garanții de protecție pentru populația civilă și pentru proprietățile acesteia. Părțile au căzut de acord să nu desfășoare acțiuni militare împotriva populației civile și să nu distrugă proprietatea privată a persoanelor civile. Un alt exemplu este Acordul de încetare a focului¹⁰ semnat de părțile la conflictul din Sri Lanka, în 2002, care cuprinde angajamente ale acestora de a se abține de la acte de tortură sau intimidări ale populației civile¹¹.

În puls față de prevederile specifice dreptului internațional umanitar, acordurile de încetare a focului pot conține și angajamente ale părților de a permite, fără a împiedica în vreun fel, accesul actorilor umanitari pentru acordarea asistenței victimelor conflictului. Acesta este, spre exemplu, cazul acordurilor de încetare a focului semnate în 2003 în Liberia¹² sau în 1997 în Guinea-Bissau¹³.

După cum am afirmat anterior, referirile la dreptul internațional umanitar din acordurile de pace fac trimitere la normele ce continuă a fi aplicabile sau la cele ce urmează a intra în vigoare, după încetarea ostilităților și sunt însoțite de angajamentul părților de a-și îndeplini obligațiile postconflict. În practică, asemenea angajamente au inclus, printre altele, obligația de a elibera prizonierii de război (spre exemplu acordurile de pace semnate de Angola¹⁴, Coasta de Fildeș¹⁵ sau Liberia¹⁶), obligațiile părților față de persoanele evacuate, strămutate și internate (spre exemplu, acordul de pace semnat de Cambodgia¹⁷ în 1991), obligațiile autorităților civile și militare de a evalua numărul morților și dispăruților aparținând grupărilor armate sau populației civile și de a curăța de mine zonele de conflict (Acordul de pace de la Arusha, semnat de Ruanda¹⁸ în 1993).

În plus față de angajamentele postconflict descrise mai sus, acordurile de pace cuprind și prevederi legate de dreptul internațional umanitar, cum ar fi, spre exemplu, angajamente de a antrena forțele de apărare și securitate în domeniul dreptului internațional umanitar (acordul de pace și reconciliere semnat de Burundi¹⁹, în anul 2000) sau de a facilita operațiunile umanitare (Coasta de Fildeș²⁰ sau Liberia²¹).

Concluzii

Diseminarea și activitățile de pregătire sunt parte a eforturilor actorilor umanitari de a face cunoscute regulile de drept internațional umanitar și de a așeza fundația pentru discuții ulterioare pe tema respectării legii conflictelor armate. Aceste activități au ca scop influențarea acelor persoane sau grupuri ale căror acțiuni sau comportament pot influența victimele conflictelor armate sau pot ușura acțiunile actorilor umanitari. În aceste grupuri țintă sunt incluse forțele armate, forțele de poliție, forțe de securitate sau alte categorii de persoane înarmate, ca și lideri de decizie sau de opinie, situați la nivel local sau internațional.

Toate mijloacele legale anterior amintite se constituie într-un instrument adițional normelor deja existente și aplicabile. Neadoptarea niciunuia dintre instrumentele menționate nu scutește părțile la un conflict de respectarea legilor și obiceiurilor războiului. Ele dovedesc, însă, adeziunea lanțului ierarhic al unei părți la conflict sau a tuturor beligeranților, la respectarea normelor dreptului internațional umanitar și transmit un mesaj clar subordonaților în acest sens. Dacă părțile la un conflict sunt, independent de voința lor, legate să respecte normele deja existente, se poate pune sub semnul întrebării însăși utilitatea unor asemenea documente. Exceptând avantajele directe sau limitările deja prezentate, cel mai mare câștig poate fi considerat pasul pe care beligeranții îl fac spre reinstaurarea păcii, prin simpla așezarea la masa negocierilor.

NOTE:

1 Eugen E. Popescu, *Drept internațional umanitar – Dreptul conflictelor armate. Dreptul războiului*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 132.

2 *Articolul 3 Comun Convențiilor de la Geneva din 1949*, <http://www.cruceariosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20I.pdf>, accesat la 10 februarie 2016.

3 http://theirwords.org/media/transfer/doc/1_bih_srp_ska_1995_02-1de95a47302eaa38d4fc589286620455.pdf, accesat la 28 mai 2016.

4 http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/pa_es_07261990_hr.pdf, accesat la 28 mai 2016.

5 <http://www.incore.ulst.ac.uk/services/cds/agreements/pdf/phil8.pdf>, accesat la 28 mai 2016.

6 Textul declarației este disponibil la http://theirwords.org/media/transfer/doc/sc_dz_fln_aln_1956_03-ad93ce79b5a926e49501e3d304a82b73.pdf, accesat la 28 mai 2016.

7 http://theirwords.org/media/transfer/doc/co_eln_1995_11-f5e6b47ebf049f6af76bc20fe929d588.pdf, accesat la 28 mai 2016.

8 http://www.un.org/Docs/s815_25.pdf, accesat la 22 mai 2016.

9 <http://www.refworld.org/docid/3e81949e4.html>, accesat la 22 mai 2016.

10 https://www.theguardian.com/world/2002/feb/22/sri_lanka, accesat la 22 mai 2016.

11 *Ibidem*, art. 2, paragraf 2.1.

12 Punctul 5 al acordului stipulează permisiunea de liber acces pentru agențiile umanitare. <http://www.peaceau.org/uploads/liberia-cease-17-06-200303.pdf>, accesat la 22 mai 2016.

13 Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, document nr. S/1998/825, *The ceasefire agreement, and its appendices I and II, concluded between the Government*

of Guinea-Bissau and the Self-denominated Military Junta, paragraf 5. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GW_980826_CeasefireAgreementGuineaBissau.pdf, accesat la 22 mai 2016.

14 Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, document nr. S/22609/1991, *Peace accords for Angola*, cap. II, paragraf 3. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AO_910521_PeaceAccordsforAngola%28en%29.pdf, accesat la 22 mai 2016.

15 United States Institutes of Peace, *Linás-Marcoussis Agreement*, paragraf 2. http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/cote_divoire_01242003en.pdf, accesat la 22 mai 2016.

16 United States Institutes of Peace, *Comprehensive Peace Agreement Between the Government of Liberia and the Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) and the Movement for Democracy in Liberia (MODEL) and Political Parties*, art. IX. http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/liberia_08182003.pdf, accesat la 22 mai 2016.

17 United States Institutes of Peace, *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, partea a III-a și a V-a. http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/agree_compopol_10231991.pdf, accesat la 22 mai 2016.

18 *Peace Agreement between the Government of the Republic of Rwanda and the Rwandese Patriotic Front*, art. 36, paragraf 4. <http://www.incore.ulst.ac.uk/services/cds/agreements/pdf/rwan1.pdf>, accesat la 22 mai 2016.

19 *Arusha peace and reconciliation agreement for Burundi*, art. 7, paragraf 17, p. 20. https://peaceaccords.nd.edu/sites/default/files/accords/Arusha_Peace_Accord____.pdf, accesat la 5 iunie 2016.

20 United States Institutes of Peace, *Linás-Marcoussis Agreement*, anexa VI, paragraf 4.

21 United States Institutes of Peace, *Comprehensive Peace Agreement Between the Government of Liberia and the Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) and the Movement for Democracy in Liberia (MODEL) and Political Parties*, art. III, paragraf 1; art. IV, paragraf 3, lit. f).

BIBLIOGRAFIE

Popescu E. Eugen, *Drept internațional umanitar – Dreptul conflictelor armate. Dreptul războiului*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, *Peace accords for Angola*, Document nr. S/22609/1991.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. *The ceasefire agreement, and its appendices I and II, concluded between the Government of Guinea-Bissau and the Self-denominated Military Junta*. Document nr. S/1998/825.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. *Ceasefire agreement on the Democratic Republic of the Congo*. Document nr. S/1999/815.

Agreement on human rights between the Government of El Salvador and the Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional, 1990.

Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, 1991.

Peace Agreement between the Government of the Republic of Rwanda and the Rwandese Patriotic Front, 1993.

The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, 1995.

Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law between the Government of the Republic of the Philippines and the National Democratic Front of the Philippines, 1998.

Arusha peace and reconciliation agreement for Burundi, 2000.

Cease Fire Agreement Between Angola Government and UNITA, 2002.

Ceasefire agreement signed by the Government of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam, 2002.

Comprehensive Peace Agreement Between the Government of Liberia and the Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) and the Movement for Democracy in Liberia (MODEL) and Political Parties, 2003.

Linás-Marcoussis Agreement, 2003.

Agreement on ceasefire and cessation of hostilities between the Government of the Republic of Liberia and Liberians United for Reconciliation and Democracy and the Movement for Democracy in Liberia, 2003.

GLOBALIZAREA SECURITĂȚII SAU SECURITATEA GLOBALIZĂRII, TENDINȚE ȘI NOI PROVOCĂRI

GLOBALIZATION OF SECURITY OR SECURITY OF GLOBALIZATION, TRENDS AND NEW CHALLENGES

Col. prof.univ.dr. Daniel DUMITRU*
Drd. Răzvan Nicolae MANOLIU**

Procesul dezvoltat de globalizare se reflectă în mediul economic, social, politic, militar și cultural al unei națiuni. Interdependența dintre țări constă în diminuarea politicilor vamale, a taxelor vamale, restricționarea sau, din contră, relaxarea vis-a-vis de fluxul de mărfuri, bunuri, tehnologii și servicii. În ciuda tendințelor pozitive pe care globalizarea le aduce, tendințele negative, în ceea ce privește problemele de securitate, apar împreună cu toate riscurile potențiale care implică securitatea ființelor umane, a companiilor, a societății, a statelor națiune și a întregii planete, sau utilizarea unui termen cuprinzător, și anume, securitatea globală a omenirii.

The growing globalization process is reflected in economic, social, political, military, and cultural of a nation. The interdependencies between countries consist in dropping customs policies, diminishing the customs fees, restrictions or on the contrary, laxing on goods movement, technologies and services. Despite the positive trends that globalization brings, negative trends regarding security issues appear together with all the potential risks which involves the security of human beings, companies, societies, nation states, and of the entire planet, or the use of a comprehensive term, namely the global security of mankind.

Cuvinte-cheie: globalizare; interdependență; probleme de securitate; riscuri potențiale; state națiune; securitatea globală a omenirii.

Keywords: globalization; interdependencies; security issues; potential risks; nation states; global security of mankind.

Mediul de securitate actual s-a mutat de la un mediu de securitate teritorială de stat la dimensiuni mai largi și mai profunde de securitate și către interdependența securității globale. În prezent, terorismul are o dimensiune transnațională puternică și recunoscută de SUA, NATO și UE și este nevoie de o acțiune, la nivel mondial, pentru a aborda această amenințare. Securitatea națională este înțeleasă ca „achiziția, implementarea și utilizarea forței militare pentru atingerea

obiectivelor naționale”¹. Perspectiva lui Stephen Walt articulează o poziție care este centrată pe stat și este restrictivă vis-a-vis de aplicarea securității la amenințările din perspectivă militară².

Există două dimensiuni, și anume: extindere – luarea în considerare a amenințărilor de securitate nonmilitare, cum ar fi deficitul de mediu și de degradare, de răspândire a bolilor, mișcările de refugiați, suprapopularea, terorismul și aprofundarea – atenție în ceea ce privește securitatea indivizilor și a grupurilor, mai degrabă decât concentrându-se pe amenințările externe ale statelor, cum ar fi conflictele etnice, amenințări la adresa mediului, război civil și supraviețuirea individuală a persoanelor fizice³. Preocuparea față de „identitate” și „crime transnaționale”, și

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: daniel_dumitru64@yahoo.com

**Banca UniCredit Țiriac Bank SA.

e-mail: razvanmanoliu@yahoo.com

preocuparea față de energie, de securitate socială, de securitate cyber, precum și de terorism, au lăgit termenul de securitate. Discuții privind extinderea termenului de securitate a început și de către alte domenii de activitate, chiar înainte de încheierea erei Războiului Rece, indicând faptul că nu putem să ne focusăm numai pe probleme militare, probleme care sunt, de altfel, discutate și în cadrul Școlii de la Copenhaga.

Globalizarea transformării informațiilor, a comunicațiilor, a tehnologiilor și a economiei sumarizează o serie de pericole, cum ar fi: încălzirea globală, ploaia acidă, problemele de mediu, reducerea păturii de ozon, precum și terorismul. Pericolul terorismului se vede clar în atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, astfel scopul amenințărilor devenind global, lărgindu-se, în timp ce țintele devin individuale. Rolul statelor descrește și se schimbă în relațiile internaționale, în timp ce rolul companiilor multinaționale, al organizațiilor guvernamentale și cel al instituțiilor financiare crește, pe măsură ce procesul de globalizare crește. Globalizarea schimbă „natura statelor și comunitățile politice”, distincția dintre afaceri internaționale și domestice scăzând, în timp ce „solidaritatea transnațională” crește din ce în ce mai mult. Procesul de globalizare provoacă strategiile relațiilor internaționale; globalizarea separației dintre politicile domestice și internaționale scăzând⁴. Problemele interne devin probleme globale, un exemplu, în acest sens, fiind sărăcia din Africa. Procesul de globalizare are efecte și în agenda de securitate internațională și este dificil să definim cum globalizarea crește sau gradul de securitate descrește. Globalizarea înseamnă nu numai o descreștere a capacității statelor, în termenii securității tradiționale, ci și o descreștere a statelor înseși.

În primul rând, trebuie evidențiate conflictele civile, ca o distincție între descreșterea conflictelor dintre național și internațional. Dificultatea în evaluarea efectelor globalizării în mediul de securitate internațional, datorită faptului că impactul globalizării variază de la o regiune la o altă regiune este determinată, în mare măsură, de capacitatea statelor de schimbare, de adaptare pentru a putea împlini provocările specifice ale procesului de globalizare.

Procesul de globalizare reflectă, de fapt, că statul națiune nu mai poate controla aspectele

de securitate nonfizică, cum ar fi, protecția informației și a activelor tehnologice. Un exemplu ar fi: o uriașă putere militară, fără a-și proteja informațiile tehnologice nu ar avea sens să existe. Una dintre provocările impuse de globalizare, ca întreg, este faptul că statele nu pot controla mișcarea tehnologiei și a informației. Industria de armament care este deținută, în principal, de către sectorul privat cauzează așa-zisul proces de transnaționalizare a producției de apărare și reduce controlul statului asupra producției, astfel apărând transnaționalizarea amenințărilor, pe măsură ce statele nu mai pot controla poluarea, transferul de tehnologii și informații, dar și terorismul ca și proces de sine stătător. În era globalizării, emergența informațiilor bazate pe economiile țărilor reduc importanța industriilor naționale, astfel, crescând investițiile directe în economiile locale ale firmelor multinaționale, scăzând în acest fel controlul statului în economiile domestice, acestea devenind vulnerabile la intervențiile în crizele internaționale, fapt care reprezintă o amenințare a mediului economic de securitate. Globalizarea ușurează accesul statelor națiune la armele nucleare de distrugere în masă, precum și la alte tehnologii adiacente.

Astăzi, termenul de „strategie asimetrică” sau „putere asimetrică” este frecvent folosit și se referă la faptul că un stat mic poate încerca să înfrângă un stat mai mare și puternic dintr-un sistem internațional global lovind în vulnerabilitățile sale⁵. Globalizarea acordă șanse statelor puternice sa-și sporească puterile și totodată acordă o șansă statelor mai slabe să provoace statele mai puternice, astfel puterea asimetrică reprezintă o alternativă pentru statele mici. În final, procesul de globalizare mărește suportul pentru terorism creând consecințe negative, marginalizare globală, socială și inegalități economice, astfel terorismul câștigând suport din partea populației marginalizate din diferite state devenind global. Cetățeni ai diferitelor state care se află la cel mai de jos nivel pe scările sociale și economice realizează că nu pot avea șanse egale într-o lume globalizată, precum și faptul că cererile lor nu sunt recunoscute și încep să aibă reacții la acest proces, iar aceste reacții devin amenințări și suport pentru terorism. Grupurile teroriste, în timp ce se confruntă cu procesul de globalizare, câștigă beneficii de pe urma acestui proces utilizând avantajele tehnologice datorate dezvoltărilor

galopante ale erei tehnologice, astfel aceste grupuri pot opera și ține contactul între ele cu ușurință. În afara faptului că agenții teroriști pot fi simple persoane fizice, teroriști individuali sau grupări teroriste, în zilele de azi terorismul amenință lumea noastră globală.

Din cauza contradicțiilor structurale, manifestate prin criza economico-financiară începută în anul 2008, apariția unei crize politice este foarte probabilă, în special, datorită faptului că disputele și tensiunile omniprezente pe scena politică a României fac parte, în mod regulat, din jocul standard al relațiilor dintre putere și opoziție, în exercițiul democratic. Astfel, evenimente printre care enumerăm: scindări de partide și apariția altor partide noi, formări și destrămări de coaliții, guverne minoritare, suspendări, remanieri guvernamentale, asumări de răspundere pe diferite legi, moțiuni de cenzură și mereu prezentul traseism politic vor domina scena politică din România. Cu toate că acest proces de exercitare al puterii executive, precum și al puterii legislative, imperfect și cu probleme pe alocuri se desfășoară în parametrii oferiți de Constituție și statul de drept, menționez faptul că o consecință dintre cele mai grave ale unei probabile crize politice o reprezintă posibilitatea iminentă de blocare a procesului legislativ. Incapacitatea de funcționare a Parlamentului (a celor două camere, Senat și Camera deputaților), dar și eventuala lipsă a unui guvern cu legitimitate parlamentară vor putea duce la o imposibilitate a dezbaterii, adoptării legilor și a reformelor deosebit de importante pentru dezvoltarea economică și socială a României sau la neîndeplinirea obligațiilor asumate de țara noastră în planul internațional, mai ales știut fiind faptul că este foarte important ca schimbările de anvergură care vor trebui operate în modalitatea de funcționare, de organizare a statului pentru eficientizarea activității sale, se vor lovi, așa cum este firesc și normal, de opoziția unor părți majoritare ale populației⁶.

Este de la sine înțeles că atunci când agenda clasei politice începe să nu mai coincidă cu agenda populației sau, când dintr-un motiv sau altul, realizarea obiectivelor politice și economice duce la înrăutățirea vieții sociale, la sărăcirea unor categorii sociale, vom avea o ruptură, cum e și normal între clasa politică și populația țării. Statul va trebui să previzioneze acest tip de situație conflictuală și să se reorienteze spre un nou tip de politici economice

și sociale, în funcție de noul context economico-financiar și social impus de criza economico-financiară și să readucă în discuție problema spinoasă a guvernării în situații dificile.

Ca titlu informativ, experții Băncii Mondiale definesc guvernarea ca o sumă de tradiții, de instituții prin care autoritatea este exercitată într-o anumită țară, acest lucru incluzând procesul selecțional de alegere, de monitorizare și de înlocuire a guvernului; capacitatea guvernului ales de a formula, a implementa și a monitoriza eficient politici; respectul cetățenilor, dar și al statului pentru instituțiile guvernatoare ale integrării economice și sociale dintre ei.

Continuând pe această direcție, Banca Mondială a stabilit cele șase dimensiuni de guvernare ce corespund acestei definiții și anume: responsabilitate și vizibilitate – aici avem măsurarea și respectarea drepturilor politice, umane și civile; absența violenței sociale și stabilitate politică – indiciu important în vederea măsurării factorului de probabilitate vis-a-vis de declanșările unor manifestări violente, terorism sau schimbări la guvernare; eficiența guvernării – indice pentru măsurarea competenței administrației, dar și al calității serviciilor publice; calitatea procesului normativ – un factor deosebit de important ce măsoară incidența politicilor de piață neprietenoase; controlul corupției – indice ce măsoară exercițiul public al puterii guvernamentale în scopuri private, în special la mită și la corupție la nivel înalt și, la final, dar nu în ultimul rând; domnia legii – indicator de măsură al nivelului de respectare a legii, dar și al posibilității declanșării unor acțiuni violente sau criminale.

Banca Mondială prin metodologia sa de analiză evaluează calitatea guvernării unei țări atât într-o fereastră temporală, cât și comparativ cu alte țări de pe mapamond. În perioada anilor 2008-2010, țara noastră a înregistrat scoruri negative la capitolele „eficiența guvernării”, dar și la „controlul corupției” în timp ce indicatorii „calitatea procesului normativ”, „domnia legii” și „stabilitatea politică” au cunoscut îmbunătățiri în anul 2009 față de anul 2008, pentru ca în anul 2010 să experimenteze o deteriorare, iar la capitolul diminuare constantă indicele „vizibilitatea și responsabilitatea” excelând într-un mod vizibil.

Pentru a surmonta aceste tipuri de probleme sociale existente, ar trebui, pe de-o parte, ca eficiența

guvernării să fie sporită printr-o monitorizare atentă a rezultatelor proceselor instituțiilor de guvernare, iar pe de altă parte, prin monitorizarea utilizării resurselor naturale și a utilizării factorilor de protecție a mediului. Pentru o bună guvernare este vital să avem o creștere a responsabilității și a transparenței actului de guvernare, în sine, ne referim la faptul că procesul decizional, cât și implementarea deciziilor vor trebui să fie în concordanță cu regulile și normele în vigoare. În acest fel, este impusă o formă durabilă de dialog, dar și de colaborare între guvern, patronat și sindicate. Îmbunătățirea și perfecționarea sistemului politic românesc reprezintă condiția fundamentală pentru procesul de deschidere către cetățean, pentru completarea democrației reprezentative cu virtuțile democrației participative care înseamnă, în fapt, un exercițiu deplin în exercitarea drepturilor, a libertăților democratice, înseamnă înaintea de toate stabilitate politică, maturizarea și permanentizarea spiritului civic, cât și un proces de guvernare în care societatea civilă are o participare activă ridicată.

Astăzi, situația economică foarte dificilă din cadrul spațiului european și mondial, cât și necesitatea de modernizare a statului în sine au condus la scăderi ale încrederii populației în capacitățile guvernărilor de rezolvare a problemelor. În ciuda scăderii evidente a apetitului de vot al populației în a-și exercita dreptul la vot, fie din lipsă de alternative care să corespundă propriilor așteptări, fie din dezinteres, alegerile rămân una dintre cele mai importante opțiuni prin care electoratul poate și trebuie să sancționeze echipa guvernamentală.

Datorită unei dinamici din ce în ce mai alerte a mediului și a circuitelor economice mondiale, în ultimele decenii, crizele economico-financiare s-au manifestat pe întreg mapamondul inclusiv în state dezvoltate economic, astfel putem afirma cu certitudine faptul că nicio economie nu este imună la perioade de criză. Criza, ca fenomen de sine stătător, face parte, de regulă, din ciclurile economice și, ca proces, reprezintă o tranziție treptată spre recesiune, adică perioada de timp în care procesul normal al unei activități economico-financiare are de suferit din cauza unei întreruperi temporare. În viața de zi cu zi, o perioadă de criză este, de obicei, generată de faptul că aproape toți factorii responsabili scapă de sub control în majoritatea sau în aproape

toate sectoarele de activitate ducând inevitabil la disfuncționalități.

Aceste disfuncționalități reprezentate în cadrul unei crize economico-financiare reprezintă etape de schimbări majore și profunde într-un ciclu economic practic ajungându-se la o stare de dereglare tehnică a economiei aceasta fiind însăși o expresie a încălcării unor legături mai mult decât necesare în vederea desfășurării activităților economice. Mai mult, această stare de dereglare, de nealinie reprezintă practic o stare de persistență a economiei caracterizată, în principal, de rate mari sau foarte mari ale șomajului și ale inflației, precum și de un nivel scăzut al prețurilor, comerțului, dar și al investițiilor. Declanșarea crizei economico-financiare marchează momentul de începere al unor schimbări cantitative și calitative ale economiei, în vederea trecerii la o nouă fază economică, ascendentă de această dată.

Pe parcursul unei perioade de timp sau pe parcursul perioadelor de timp diferite, de regulă, activitățile și procesele economice nu evoluează uniform și liniar, ci sunt perturbate de diferite fluctuații sezoniere (de regulă, aceste fluctuații au loc în perioade de timp diferite și pot fi previzibile, în general), accidentale sau întâmplătoare și de scurtă durată, care sunt determinate de factori aleatori și ciclici (caracterizate de o durată mai lungă de timp, intensitate mai mare și o anumită regularitate), unde perioadele de expansiune alternează cu cele de depresiune ale activităților economice, dar chiar și în condițiile mai sus-menționate, trecerea de la expansiune la încetinire sau la stagnare economică nu implică, în mod obligatoriu, și declanșarea unei crize economico-financiare.

Fenomenul de trecere poate fi generat de măsuri restrictive care pot fi adoptate de guvern sau de parteneri externi, sau de epuizarea cauzelor care stau la baza procesului de expansiune. În momentul fazei de criză, iar aceasta poate cuprinde ramuri sau sectoare diferite ale economiei, sau însăși toată economia națională, mediul de afaceri începe să experimenteze o degradare treptată astfel înregistrându-se dezechilibre⁷.

Unele dintre efectele acestor dezechilibre sunt indicatorii macroeconomici, aceștia începând să înregistreze valori anormale totodată cu începerea manifestării unei tendințe de diminuare a investițiilor, a ocupării forței de muncă, a salariilor, a producției, a profiturilor, a vânzărilor,

a cererii de consum, a cursului titlurilor de valoare și a exporturilor, ceea ce conduce, în final, la o scumpire și la o restrângere a creditelor. În același timp, încep să se înregistreze valori din ce în ce mai mari ale ratelor inflației (acest dezechilibru se manifestă printr-o creștere generalizată a prețurilor și a reducerii puterii de cumpărare a unității monetare), fapt ce poate conduce la o scădere a nivelului de trai, scădere resimțită, în mod special, de către persoanele cu venituri fixe.

Un alt efect îl reprezintă slăbirea capacității concurențiale a firmelor naționale în favoarea firmelor străine multinaționale, fapt care afectează creditul și descurajează economia, afectează debitorii, determină o redistribuire a veniturilor între diferitele sectoare ale populației, crește în mod inevitabil șomajul, importurile încep să aibă o preponderență importantă, potențează deficitul bugetar, economia subterană și criminalitatea economico-financiară prosperă și încep să genereze fluctuații ale ratei de schimb, dar și ale monedei naționale.

Crizele economice sau financiare pot fi generate de o schimbare neașteptată și, totodată, profundă a unui regim politic sau de o liberalizare a comerțului. Astfel, este foarte posibil ca în faza de preinițiere a unei crize economico-financiare să se experimenteze lipsa bunei guvernări, ineficiența acesteia în atingerea obiectivelor politicii economice care este reliefată prin politicile financiare, fiscale, bugetare, a echilibrului bănesc, a veniturilor, prin precaritatea instrumentelor de intervenție; aici menționăm instrumentele de control direct, cum ar fi, prețurile, salariile, nivelul raporturilor de schimb; dezvoltarea economică nebalansată între regiunile țării, alocarea inegală și defectuoasă a resurselor pentru satisfacerea nevoilor între diferitele sectoare și ramuri ale economiei; lipsa unor decizii transparente și eficiente la nivel guvernamental; discrepanțe între politicile economico-financiare aplicate și necesitățile populației; absența procesului de „know-how” care conduce la o lipsă a progresului tehnologic și tehnic, precum și absența competitivității în economie.

Criza economico-financiară poate să apară ca urmare a unei crize, politice sau nu, dar guvernul este cel mai în măsură să înceapă adoptarea măsurilor anticriză uzitând de funcția sa de stabilizator și regulator al economiei. Odată criza economico-financiară declanșată, măsurile de contracarare și de limitare vor trebui implementate

de urgență de către stat, iar printre aceste măsuri amintim: dezvoltarea tehnologiilor de producție, înlocuirea și modernizarea masivă a mijloacelor de muncă; schimbarea unor structuri tehnico-economice și organizatorice uzate moral și fizic; creșterea investițiilor și introducerea în procesul de producție a sortimentelor și a produselor noi. În această ecuație complexă, pârghiile economico-financiare, cum sunt salariile, prețurile, creditele, dobânda, marjele dobânzii, profitul și instrumentele de politică economică, fiscală, financiară, monetară, cât și de credit au un rol dual extrem de important în procesul de surmontare a unei perioade de criză, cât și în procesul de dinamizare economică.

Ca un prim pas, vor trebui restabilite procesele de echilibru economic printr-o lărgire a accesului la baza de resurse, prin reînnoirea și restructurarea factorilor de producție, fapt care va conduce inerent la o valoare ridicată a costului social. De regulă, în procesele evolutive ciclice ale economiei mondiale observate și arhivate pentru posteritate în alternanța perioadelor de contracție cu perioade de expansiune s-a dovedit faptul că nu este posibilă manifestarea unui proces de evitare totală a unei crize economico-financiare, importanța economiei și a finanțelor reprezentând un „motor” pentru economie, unul extrem de complex și puternic, dar totodată și extrem de fragil și vulnerabil. Astfel, o criză economico-financiară poate fi analizată și interpretată, iar rezultatul unanim acceptat este că în acest caz statul nu mai este capabil în a-și îndeplini obligațiile, cum ar fi, rambursarea datoriilor, fapt ce poate conduce la o perturbare a funcționării standard a celorlalte sisteme. Explorând, în detaliu, o criză economico-financiară este, practic, o relocare nonliniară a piețelor financiare interne și internaționale, în sensul în care efectele asimetrice privind alegerile mai puțin favorabile sau chiar nefavorabile, inclusiv existența unui grad ridicat de risc financiar devin într-o manieră exponențială foarte acute determinând astfel piețele financiare, care, din nefericire, sunt incapabile, în acest context, în a încerca o canalizare voit eficientă a fondurilor acolo unde există cele mai multe oportunități investiționale. În acest fel, simplu și predictibil, în esență, datorită efectului de domino putem avea o serie de efecte, cum ar fi: criză monetară, creșteri accentuate ale datoriilor pe termen scurt, presiuni pe piața internă asupra ratelor dobânzii, perioade de inflație ridicată sau colapsul sistemului bancar.

O criză economico-financiară confirmată vom avea în momentul în care resursele financiare ale țării devin insuficiente în exercitarea funcțiilor statului, mărind astfel probabilitatea ca statul să ajungă într-o situație de incapacitate de plată, acest fapt conducând la rândul lui la devalorizare și la pierderea încrederii în moneda națională, dar și la alte tipuri de situații de pierdere a încrederii printre investitori privind activele financiare ale țării, ceea ce conduce la o retragere a investitorilor și a capitalului internațional.

Concluzii

Datorită complexității impactului diverselor tipuri de crize asupra populației, a proprietății, a valorilor materiale, dar și culturale și, bineînțeles, a mediului, concluzionăm că din partea guvernelor și a statelor vor trebui efectuate eforturi deosebit de consistente, în vederea colaborării și cooperării în ceea ce privește acțiunile de prevenire, de reducere și de limitare, dar și de soluționare a crizelor existente sau potențiale. Se poate afirma, în acest sens, cu toată certitudinea, că găsirea celor mai eficiente și eficiente căi de reducere a riscului unor potențiale crize în viitor, cât și îmbunătățirea procesului de previzionare și de gestionare a crizelor de tip economico-financiar reprezintă, în mod cert, o provocare majoră pentru decidenții politici.

NOTE:

1 David Held, A. McGrew, *The End of the Old Order?*, „Review of International Studies”, No. 24, 1998, p. 219.

2 Stephen Walt, *The Renaissance of Security Studies*, „International Studies Quarterly”, No. 35, 1991, pp. 211-239.

3 Seyom Brown, *World Interests and Changing Dimensions of Security*, in Michael Klare and Yogesh Chandrani (eds), „World Security: Challenges for a New Century”, 1994, New York: St. Martin's, pp. 1-17; Buzan, Weaver and Wilde, *Security*.

4 Jean Marie Guehenno, *The Post-Cold War World: Globalization and the International System*, „Journal of Democracy”, Vol 10, No. 1, 1999, pp. 22-35; Jean Marie Guehenno, *The Impact of Globalization on Strategy, Survival*, Vol. 40, No. 4, 1998-99, pp. 5-19.

5 James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, New York: Longman, 2001.

6 Nauro F. Campos, Cheng Hsiao, Jeffrey B. Nugent, *Crises, What Crises?*, IZA Discussion Paper, No. 2217, July 2006.

7 Dan Balteanu, Dănuț Tanislav, George Muratoreanu, Mihaela Sencovici, Raport de cercetare, *Hazardele naturale și dezvoltarea durabilă în Subcarpații și Podișul Getic de la vest de Olt*, Grant: tip A, cod 237, Universitatea „Valahia” Târgoviște, Facultatea de Geografie, publicat în „Revista de Politica Științei și Scientometrie”, Număr special, 2005, p. 3.

BIBLIOGRAFIE

Balteanu Dan, Tanislav Dănuț, Muratoreanu George, Sencovici Mihaela, Raport de cercetare, *Hazardele naturale și dezvoltarea durabilă în Subcarpații și Podișul Getic de la vest de Olt*, Grant: tip A, cod 237, Universitatea „Valahia” Târgoviște, Facultatea de Geografie, publicat în „Revista de politica științei și scientometrie”, Număr special, 2005.

Guehenno Jean Marie, *The Post-Cold War World: Globalization and the International System Journal of Democracy*, Vol. 10, No. 1, 1999, Jean Marie Guehenno, *The Impact of Globalization on Strategy, Survival*, Vol. 40, No. 4, 1998-99.

Held David, McGrew A., *The End of the Old Order?*, *Review of International Studies*, No. 24, 1998.

Walt Stephen, *The Renaissance of Security Studies*, „International Studies Quarterly”, No. 35, 1991.

COMPONENTA MILITARĂ A GLOBALIZĂRII ȘI STAREA ACESTEIA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

MILITARY COMPONENT OF GLOBALIZATION AND ITS STATUS AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Lt.col.drd. Ștefan Francisc BARA*

Azi, paginile mass-media și spațiile de emisie ale televiziunilor dezbate și analizează implicațiile globalizării și impactul acesteia asupra vieții sociale. Globalizarea a devenit un termen uzitat, căruia i-au fost atribuite numeroase semnificații, devenind „o lozincă” capabilă să deschidă porțile și să pătrundă în toate domeniile.

Componenta militară, cu toate elementele ei, nu este izolată, iar flagelul globalizării a determinat înregistrarea unor schimbări privind folosirea mecanismelor acesteia. Funcționarea, în condiții bune, a mecanismelor componente militare va avea ca rezultat securitatea întregii lumi.

Today, mass media discuss and analyze the implications of globalization and its impact on social life. Globalization has become a commonly used term, which has numerous meanings, becoming “a slogan” capable of opening doors and entering all areas.

The military component, with all its elements, is not isolated, and the scourge of globalization has resulted in record changes on the use of its mechanisms. Satisfactory operation mechanisms of the military component will result having a more secure world.

Cuvinte-cheie: globalizare; componentă; securitate; militară.

Keywords: globalisation; component; security; military.

Un termen lansat de către prof. Marshall McLuhan, la Universitatea din Toronto, în cadrul teoriei mijloacelor de comunicare, la sfârșitul anilor '60, avea să devină unul dintre cei mai dezbătuți termeni, căutându-se o definiție a lui unanim acceptată. În prezent, numeroase definiții încearcă să definească globalizarea, care, din punctul nostru de vedere, poate fi percepută ca o interconectare, la o scară mondială, a tuturor dimensiunilor vieții sociale.

Globalizarea, din prisma capitalismului, a fost concepută pentru crearea unor centre de decizie la nivel global în cadrul cărora nu va fi inclusă majoritatea populației.

Globalizarea cuprinde trei paliere, iar primul dintre ele, nu întâmplător, este reprezentat de globalizarea tehnologiei, arătând că producția și comerțul se bazează, în prezent, pe *know-how*, pe inovație, pe cercetare și pe dezvoltare, pe servicii și pe infrastructură de comunicare. Acest palier influențează problema securității și, în mod automat, componenta militară a acesteia.

Globalizarea politică reflectă victoria ideologiei neoliberale în care economia de piață și modelul democratic occidental au triumfat. Din punct de vedere al securității, globalizarea obligă statele la o politică de integrare a elementelor militare și nemilitare ale puterii. Reușita unei astfel de politici are la bază globalizarea, prin coordonarea elementelor necesare asigurării securității, printre aceste elemente regăsindu-se și componenta militară.

* *Divizia 4 Infanterie „Gemina”, Cluj-Napoca*
e-mail: *stefybsf@yahoo.com*

Globalizarea economică, și ea cu influențe asupra componentei militare, reflectă mondializarea și internaționalizarea comerțului, a producției și a consumului, în cazul de față, în special a tehnicii militare.

Procesul de globalizare este marcat de mai multe dimensiuni, și anume: dimensiunea organizațională, dimensiunea economică, dimensiunea socială, dimensiunea politică, dimensiunea securității, dimensiunea normativă și dimensiunea culturală.

Pentru o analiză a dimensiunii securității, trebuie să înțelegem că noțiunea de securitate, în plan social, se raportează atât la securitatea individului, cât și la cea colectivă, individul fiind, azi, raportat la o organizație socială, iar ca semnificație, termenul securitate își găsește originile în latinescul „*securitas-atis*”, semnificând „pace”, „calm”, „lipsă de primejdii”, iar în limba română fiind atestat, prima dată, în *Hronicul lui Gheorghe Șincai*, cu înțelesul de „a fi la adăpost de orice pericol”, de „a fi în siguranță”.

Dimensiunea securității este, pe lângă cea economică, socială și culturală, una dintre dimensiunile care au jucat un rol important în relațiile socio-umane de-a lungul timpului, găsindu-și rădăcini chiar la primele forme de civilizație, când componenta militară din cadrul ei juca un rol hotărâtor în expansiunea teritorială a statelor și a civilizațiilor.

Este evident faptul că dimensiunea securității, cu componenta militară a vieții sociale, nu se poate izola de restul societății, intrând în „caruselul” globalizării cu o sensibilitate atât în relația cu tendințele de globalizare a terorismului și a criminalității, cât și cu ideea păstrării atribuțiilor și a competențelor statelor naționale.

Pornind de la formarea primelor imperii, până în ziua de azi, evidențiată de rivalitatea geopolitică și imperialismul marilor puteri, tehnologia militară și gradul de organizare a formelor de violență a reliefat elemente ale globalizării atât în cadrul alianțelor și a structurilor de securitate formate, cât și în dezvoltarea pieței de armament, în paralel cu dezvoltarea tehnologiilor militare.

Războiul modern, prin acțiunile sale, va permite unui număr restrâns de actori statali care să stea departe de scena conflictuală sau de consecințele generate de aceasta. Acest fapt ne permite să afirmăm că, în prezent, toate statele sunt angrenate, în proporții diferite, într-o ordine militară stratificată și instituționalizată.

Instituționalizarea ordinii militare este rezultatul modernizării sociale și economice care a condus treptat la înlocuirea autorității militare cu un model nou de autoritate, autoritatea politică. Samuel Huntington în *Ordinea politică a societăților în schimbare*, afirma că: „Cine organizează politica, va stăpâni în viitor”¹.

Trasând o paralelă între instituționalizare și politică, consider că globalizarea militară poate fi considerată un proces ce încorporează legăturile militare dintre unitățile politice ale sistemului mondial, având ca rezultat o apropiere a centrelor de putere militară și sporind riscul declanșării unui conflict.

Consider că, în actualul context geopolitic, trei factori dau conținut componentei militare a globalizării, aceștea fiind: *ordinea geopolitică, dinamica armamentului și geogovernarea violenței organizate*.

Până nu demult, analiștii considerau două evenimente ca fiind puncte de cotitură în ceea ce privește schimbările produse asupra sistemului de război și a ordinii geopolitice, incluzând aici rivalitatea marilor puteri. Menționez că este necesar să adaug la cele două elemente, căderea „blocului est-sovietic” și evenimentele de la 11 septembrie 2001, alte două elemente, respectiv ocuparea Crimeii de către Rusia și instabilitatea statului turc, în ecuația privind sistemul de război și ordinea geopolitică. Aceste evenimente produc schimbări, de la nivelul decizional, al principiilor, până la nivelul execuției, al acțiunii în ceea ce privește modul de gestionare a situațiilor conflictuale.

Azi, alianțele și organismele politice reglementează folosirea puterii militare, și tot azi, securitatea națională pare invizibilă, o problemă națională devenind imediat una regională și chiar globală, iar transformarea securității naționale în una globală impune și folosirea componentei militare, tot printr-o acțiune de factori stabiliți de instituții, la nivel global.

Clasa politică și cercurile diplomatice acordau o viață scurtă componentei militare în cadrul dimensiunii de securitate considerând că riscurile și amenințările la adresa securității mondiale sunt în continuă diminuare.

Realitatea și evenimentele desfășurate, în ultimul timp, pe scena mondială, țin să-i contrazică pe idealști, iar conceptul de realizare, prin globalizare, a unui model de stat care să renunțe

la sistemul militar este un deziderat departe de orizontul realizării.

În aceste condiții, componenta militară este, în continuare, chemată să răspundă unor riscuri și amenințări, cum ar fi: acțiunile teroriste, conflictele locale, contrabanda cu droguri și cu mijloace militare, migrațiile necontrolate de populație.

În contrabalansă cu opinia diplomaților, specialiștii militari consideră componenta militară globală ca fiind de actualitate, în condițiile în care componentele militare naționale nu vor putea răspunde, în mod adecvat, noilor provocări ale câmpului de luptă. Așadar, se va simți nevoia continuării modernizării sistemului de apărare global, sistem care include subsistemele naționale, prin implementarea cuceririlor științei și ale tehnicii în domeniul militar.

Al doilea factor al componentei militare a globalizării îl reprezintă dinamica armamentului, înțelesă ca fiind creșterea volumului comerțului cu armament și orientarea acestuia spre profit.

Apariția unor noi concepte, mai complexe, dar care presupun resurse umane restrânse, în desfășurarea conflictelor militare, va influența atât principiile, cât și capacitățile, implicate pe timpul luptei, care vor influența componenta militară a globalizării.

Menționez că noile concepte: hibrid, parapsihologic, informațional, de ducere a războiului vor conduce spre o uniformizare a modului de acțiune a forțelor coaliției, uniformizare ce va genera o globalizare a industriei militare cu scopul de a interoperabiliza toate componentele forței.

Consider că politica bugetară privind achizițiile în domeniul militar, precum și în sectorul industriei militare au o influență semnificativă asupra dinamicii armamentului. Reducerea bugetelor pentru componenta militară a securității determină, în mod automat, o restructurare a politicii industriei de apărare dând naștere, în aceste condiții, procesului de transnaționalizare a bazelor industriale de apărare, ca nouă organizare a producției de tehnică militară. În sprijinul acestui proces intervine sectorul industriei civile, care oferă anumite produse tehnicii militare și care a suferit o globalizare accentuată.

În ceea ce privește geogovernarea violenței și a modului de utilizare a forței, dacă la începutul secolului XX era un prerogativ al parlamentelor naționale sau al altui element decizional, în actuala

situație geopolitică, caracterizată de numărul mare de aranjamente multilaterale în domeniul securității, complică, chiar compromise, luarea deciziilor în această privință. Chiar SUA, care dispune atât de potențial militar, cât și financiar, pentru a interveni militar este obligată mediere folosirea forței „puterii militare”, așa cum a demonstrat-o în Irak și în Afghanistan.

În urma analizei realizate, concluzionez că globalizarea componentei militare deține următoarele trăsături:

- cheltuielile în domeniul militar, după o perioadă de recesiune, se situează din nou la un nivel ridicat, având ca indice de referință transferul masiv de armament din toate zonele lumii către zonele de conflict din Siria și Ucraina;

- comerțul și producția de armament sunt instituționalizate, dorindu-se un control prin reglementări clare care sunt luate la nivelul organizațiilor mondiale;

- ordinea militară globală a redevenit, odată cu acțiunile Rusiei, bipolară, chiar dacă, pentru o perioadă, sub impactul globalizării și al modernizării, au apărut mai multe concentrări ale puterii militare, cu capacități de a produce armament în Asia, America de Sud și Orientul Mijlociu;

- dezvoltarea mecanismelor în domeniul cooperării atât pentru asigurarea securității naționale, cât și internaționale, mecanisme impuse de multitudinea de riscuri și de amenințări noi, apărute la nivel mondial;

- denaționalizarea industriei de apărare în majoritatea statelor avansate și globalizarea producției acestei industrii.

În ceea ce privește România, globalizarea militară a determinat o analiză serioasă a conceptului securității naționale, iar demersurile în acest sens se regăsesc în documentele elaborate în ultimul timp, care direcționează stabilind sarcini și obiective concrete componentei militare a statului român.

Noua Strategie Națională de Apărare a Țării, prin direcțiile pe care le trasează, dorește continuarea procesului de transformare și de modernizare a Armatei României, precum și dezvoltarea capacităților necesare, în concordanță cu cerințele NATO, pentru a putea răspunde, în mod adecvat, unor amenințări asimetrice de tip hibrid.

Pe linia globalizării componentei militare, România urmărește, prin desfășurarea unor exerciții comune, atingerea standardelor de performanță

necesare realizării interoperabilității cu armatele celorlalte state, precum și prin metode birocratice va încerca armonizarea prevederilor legale privind instruirea forțelor armate.

Din punct de vedere al industriei de armament, aceasta se va înscrie pe linia cerințelor de înzestrare a forțelor armate, dar și cu respectarea cerințelor impuse în cadrul principiilor europene de securitate.

Strategia militară a României prin conținutul ei stabilește, pentru forțele armate române, politica geogovernării violenței și modului de utilizare a forței, iar traseul pe care îl urmează nu exclude tiparul globalizării nici în cazul acestui factor al componentei militare. Astfel, utilizarea puterii militare se va realiza pe baza unor principii în care principiul unității de acțiune în context aliat ne reamintește importanța statutului de țară membră NATO și UE de care se bucură România.

Concluzii

Apariția noilor riscuri și amenințări, la începutul acestui secol, au determinat profunde modificări ale societății și, deopotrivă, ca urmare a efectului lor, fenomenul militar cunoaște profunde transformări.

Evenimentele din 11 septembrie 2001 și, ulterior, acțiunile militare din Irak și Afghanistan au determinat ca securitatea națională să fie construită pe baza unui război global împotriva terorismului. Într-adevăr, această alternativă, consider că ar trebui înlocuită cu una bazată pe existența unei crize globale, evenimentele recente din Ucraina confirmându-ne acest lucru, iar ecuația securității să se bazeze, ca soluție, pe parteneriate. Este important să scoatem în evidență faptul că alianțele și aliații sunt esențiali în gestionarea unor crize de securitate asemănătoare cu cea din Ucraina și, mai recent, din Turcia, pentru obținerea succesului cu eforturi și costuri cât mai reduse.

În cadrul unor asemenea situații, care agasează dimensiunea regională și globală a securității, globalizarea militară poate avea implicații deosebite asupra suveranității, a autonomiei și a politicii statelor, deoarece acestea sunt angrenate în mod diferit, în funcție de capacitățile ce le dețin în ceea ce înseamnă ordinea militară mondială, iar instituțiile statului suveran modern pot fi supuse unor puternice forțe transformatoare.

Ca atare, globalizarea militară contemporană poate contribui, sub unele aspecte ale globalizării, la reconstituirea suveranității, a autonomiei și a democrației, adică la reconstituirea și la definirea statului.

NOTE:

1 H. Samuel, *Ordinea politică a societăților în schimbare*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 21.

BIBLIOGRAFIE

Dumitru Daniel, *Mediul internațional de securitate și influența acestuia asupra artei militare*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.

Dumitru Daniel, *Organizații și instituții politice și de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

Frunzeti Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

Primakov Evgheni, *Lumea după 11 septembrie*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2003.

Văduva Gheorghe, *Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.

Văduva Gheorghe, *Război și cunoaștere*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2008.

DE CE SISTEM DE MANAGEMENT AL SIGURANȚEI PENTRU ORGANIZAȚIA AERONAUTICĂ?

WHY SAFETY MANAGEMENT SYSTEM FOR AERONAUTICAL ORGANIZATION?

Cpt.cdor Oliver CIUICĂ*
Carmen ȘTEFAN**

Presiunile și cerințele pentru operarea sistemelor complexe aeronautice la un nivel cu risc ridicat sunt mereu prezente. Fără luarea în considerare a rolului pe care omul și, implicit, organizația îl joacă în sistemul de siguranță în timpul dezvoltării acestuia, vor avea loc accidente. Marea provocare în minimizarea evenimentelor este reprezentată de modelul părții sociale al sistemului socio-tehnic. Chiar dacă sistemul, inclusiv aspectele umane și organizatorice, sunt proiectate pentru a oferi siguranță, presiunile pentru performanță și eficiență sporită precum și pentru schimbarea scopurilor reprezintă un risc major, sistemul migrând spre un regim de funcționare în care siguranța poate fi compromisă.

The demands for the safety operations of aeronautical complex systems at high hazards are always in place. Not considering the role of human factors and implicitly of the organization for the safety of the system during its progress, there always will be accidents. The challenge in reducing the unwanted events is actually represented by the social model of man-machine environment. Even if the system is designed for safety, the pressure for performance, high efficiency and objectives changing create vulnerabilities or major risks resulting in a poor level of safety.

Cuvinte-cheie: siguranță; sistem; factor uman; organizație; evenimente.

Keywords: safety; system; human factors; organization; accidents.

Accidentele sau catastrofele aeriene sunt rare, dar evenimente mai puțin grave și o întregă paletă de incidente au loc frecvent. Aceste manifestări negative la adresa siguranței prevestesc iminența unui dezastru cu impact puternic asupra resurselor organizației aeronautice. Ignorarea acestor indicatori, cu influență minimă asupra siguranței, nu duce decât la creșterea evenimentelor nedorite.

În sprijinul diminuării vulnerabilităților la adresa siguranței, Organizația Aeronautică Civilă Internațională (ICAO – International Civil Aeronautical Organization) susține imperativ implementarea unui Sistem de Management al Siguranței în cadrul tuturor organizațiilor aeronautice semnatare ale convenției. Astfel, începând cu anul 2006, apare Manualul de Management al Siguranței¹,

manual ce are rolul principal de a contura acest concept și nicidecum de a prezenta, în detaliu, pașii de urmat pentru implementarea acestuia.

Ce este Sistemul de Management al Siguranței
SMS (Safety Management System) reprezintă un proces bine definit, centrat la nivelul întregii organizații care generează decizii eficiente, viabile, bazate pe riscurile potențiale identificate pe parcursul operațiunilor și serviciilor prestate.

SMS promite rate de pierderi mai mici, dar cultura de siguranță este o condiție esențială pentru succesul și cheia pentru atingerea obiectivelor viitoare.

Siguranța aeronautică are ca pilon principal formarea și dezvoltarea unei culturi și atitudini corecte în domeniul siguranței activităților desfășurate bazată pe:

- cunoașterea și disciplina în respectarea reglementărilor, procedurilor operaționale și exploatarea corectă a mijloacelor tehnice aflate în dotare;

*Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”,
Brașov

e-mail: oliverciuca@yahoo.com

**Școala Superioară de Aviație Civilă

e-mail: carmen.garnita@gmail.com

- respectarea regulilor de siguranță aeronautică în desfășurarea activităților;
- încurajarea raportării și informării libere și oneste a oricărui factor sau pericol potențial care ar putea afecta nivelul de siguranță aeronautică sau care au generat evenimente, inclusiv prin distincția dintre producerea evenimentelor din cauza greșelilor involuntare de cele care au drept cauză încălcări voluntare a actelor normative în domeniul siguranței aeronautice.

Prin educare, pregătire și acțiune, personalul trebuie să (re)cunoască, să identifice și să conștientizeze granița dintre acțiunile/atitudinile acceptabile și cele inacceptabile în desfășurarea activităților aeronautice militare. Prin urmare, la toate nivelurile organizației, trebuie să se înțeleagă că, în cazul unor situații considerate inacceptabile

- *identificarea pericolelor* – metodă de recunoaștere a vulnerabilităților distincte fiecărei organizații în parte;
- *raportarea evenimentelor petrecute* – proces de achiziționare a datelor și de întocmire a statisticilor privind indicatorii de siguranță (incidente, accidente, recurența evenimentelor etc.), dar și raportarea voluntară a incidentelor „minore” cu efect negativ asupra siguranței;
- *managementul riscului* – abordare standard în vederea evaluării riscurilor și vulnerabilităților pentru controlul și eliminarea acestora;
- *măsurarea performanțelor în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor* – unealtă a conducerii pentru analizarea obiectivelor de siguranță impuse în cadrul organizației;

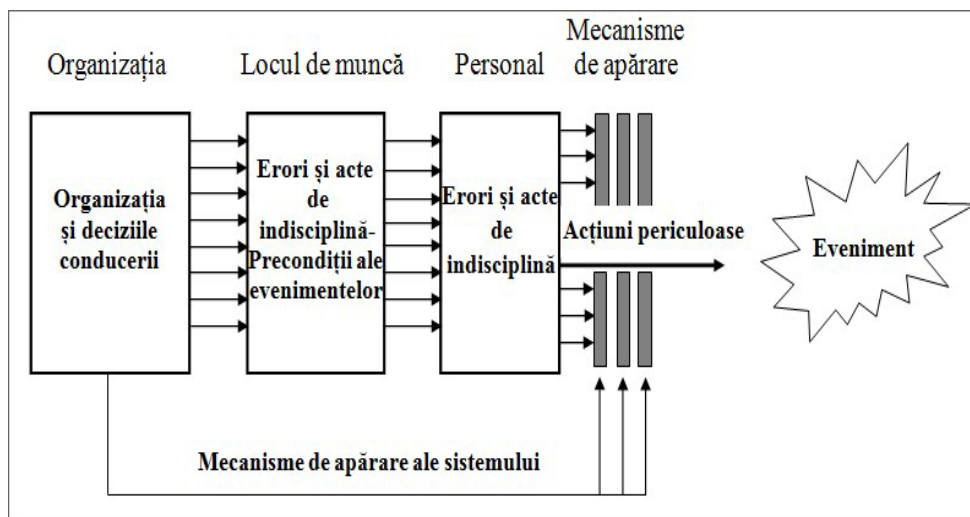

Fig. 1 Modelul causal al accidentelor

(indisciplină, ca acțiune intenționată în afara limitelor actelor normative în vigoare), comandanții pot și trebuie să stabilească anumite măsuri disciplinare sau administrative, proporționale cu situația și consecințele manifestate și în conformitate cu reglementările în vigoare.

Abordarea sistemică ce înglobează totalitatea acțiunilor desfășurate pentru îmbunătățirea siguranței aeronautice, așa cum este prezentată în conceptul de management al siguranței, aduce elemente de noutate prin comasarea tuturor elementelor cheie ce concură la desfășurarea în bune condiții a activităților.

Elementele cheie ale unui Sistem de Management al Siguranței sunt reprezentate de:

- *asigurarea calității siguranței (auditare)* – proces bazat pe calitatea principiilor manageriale care susțin îmbunătățirea performanțelor organizației pentru menținerea standardului de siguranță impus.

Identificarea pericolelor

Unul dintre modelele cele mai importante și aplicate în comunitatea aviației pentru determinarea cauzelor care conduc la producerea evenimentelor de aviație este cel propus și dezvoltat de către profesorul James Reason², care se regăsește în literatura de specialitate drept „Modelul Reason” sau Modelul „Swiss Chees” (cașcavalului). Acest model (Fig. 1) descrie cauzalitatea evenimentelor

ca un lanț de cedări succesive al sistemului defensiv al siguranței și activării/manifestării succesive a unor factori latenți ce au efecte adverse asupra desfășurării misiunii (cedări ale echipamentelor, factori organizaționali, erori, violări ale procedurilor, fenomene/condiții meteorologice, deficiențe ale reglementărilor, deficiențe în instruire/evaluare etc.).

Rareori, o cedare unică în acest lanț defensiv poate conduce la producerea unui eveniment sau la efecte severe ale acestora. Sistemul aeronautic al Forțelor Aeriene are la bază generarea de elemente defensive pentru oricare dintre componentele sale. Întreruperea lanțului defensiv poate fi prevenită inclusiv prin luarea deciziilor pe diferite nivele ale organizației.

În anumite situații, întreruperea defensivei poate fi generată de o combinație de *cedări active* sau *condiții latente* care, în conformitate cu modelul Reason, se pot succeda cronologic până la generarea unei situații periculoase sau chiar producerea de evenimente de aviație cu efecte grave.

Cedările active sunt acțiuni sau lipsa de acțiune care au, de obicei, efect agravant imediat. În această categorie sunt incluse erorile și încălcările actelor normative. Acestea sunt atribuite personalului care desfășoară efectiv activități aeronautice (piloți, membri ai echipajelor, personal tehnico-ingineresc, controlori de trafic etc.), iar efectul poate fi sever.

Condițiile latente există în sistem înainte de producerea unui eveniment. Acestea au următoarele particularități:

- nu produc consecințe cât sunt inactive, drept urmare sunt deseori dificil de perceput și de identificat și le sunt cu dificultate asociate riscuri;
- există o perioadă lungă de timp de la apariție până la manifestare;
- în cele mai multe cazuri sunt generate de către oameni;
- se evidențiază atunci când cedează mijloacele defensive la adresa siguranței aeronautice (apariția evenimentelor).

Aceste condiții latente pot fi generate de:

- cultura de siguranță aeronautică slabă;
- echipamente/material care prezintă deficiențe, au fost proiectate, fabricate sau exploatate necorespunzător;
- obiective sau stări conflictuale în organizație;
- decizii eronate;

- disfuncții ale organizației.

Modelul Reason se constituie astfel ca un model al evenimentelor de aviație „organizaționale”, aducând factorul uman în centrul atenției investigării evenimentelor aeronautice prin identificarea interacțiunii acestuia:

- la nivel individual (rolul persoanei care conduce și al celei care execută);
- la nivel colectiv (rolul organizației) atât prin modul de organizare, cât și în ceea ce privește luarea deciziei.

Totodată, modelul prezintă o serie de elemente privind atât cauzalitatea, cât și modalitățile de prevenire a evenimentelor, evidențiindu-se următoarele:

- oamenii comit erori și este important ca aceste erori să fie conștientizate, în special de către echipaje pe timpul desfășurării zborurilor și să existe timp, spațiu, resurse și modalități pentru ca efectele să fie prevenite, atenuate sau anulate;
- sistemul aeronautic are la dispoziție mijloace defensive care pot compensa fluctuația performanței umane sau calitatea deciziilor;
- sistemul poate genera condiții latente care pot fi activate în anumite situații sau sub influența anumitor factori.

Analizând în amănunt cauzalitatea accidentelor propusă prin acest model, identificăm un mecanism de corelare al acestuia cu procesele care sunt desfășurate la nivelul organizațiilor care, prin identificarea parcursului de desfășurare a proceselor pe timpul activităților, se determină atât logica producerii evenimentelor de aviație, cât și modalitățile de prevenire (straturile defensive ale modelului) pe care sistemul aeronautic le poate avea la dispoziție în diferite faze.

Un parcurs particular îl reprezintă generarea și, ulterior, manifestarea condițiilor latente. Acestea pot fi reprezentate, pe lângă acele deficiențe de proiectare și construcție a echipamentelor și de proceduri de operare standard incomplete sau inadecvate ori deficiențe privind selecționarea și pregătirea personalului. Astfel, putem identifica două componente majore care pot genera condiții latente:

- deficiențe în identificarea pericolelor/amenințărilor, precum și a modalităților de reducere a riscurilor asociate acestora; aceste amenințări rămân în sistem și pot fi activate

de factori sau de condiții operaționale, într-o situație particulară;

- normalizarea situațiilor considerate excepție de la regulă privind în special alocarea de resurse; această situație obligă sistemul să se adapteze pentru continuarea executării misiunilor încredințate până când se atinge sau se depășește limita critică (sunt stabilite excepții care devin reguli și acest proces riscă să devină obișnuiță pe măsura menținerii sau reducerii continue a resurselor).

Condițiile latente limitează capacitatea de apărare a sistemului aeronautic împotriva amenințărilor/pericolelor, în special a echipajelor care execută misiuni în zbor și măresc riscul producerii evenimentelor inclusiv prin restrângerea soluțiilor posibile de prevenire și de corectare a erorilor de orice natură, cum ar fi:

- nivelul de pregătire, experiența și continuitatea antrenamentului sunt limitate, afectând menținerea, obținerea sau perfecționarea deprinderilor de zbor;
- deprinderile de luare și de aplicare a deciziilor sunt afectate (se mărește timpul, spațiul și resursele necesare, scade calitatea în aplicarea acestora);
- performanțele, caracteristicile și particularitățile de exploatare ale aeronavelor și sistemelor tehnice rămân în urma cerințelor privind executarea misiunii și oferă posibilități limitate de prevenire a unor situații periculoase sau limitarea severității lor;
- schimbările aduse actelor normative, alocarea unor noi misiuni sau mărirea complexității acestora sunt mai greu de controlat în sensul identificării pericolelor sau a măsurilor de siguranță specifice;
- schimbările dese de structură sau de încadrare, lipsa personalului calificat sau cu experiență în domeniu generat de resurse sau de managementul defectuos de personal conduc la dificultăți în sensul identificării amenințărilor specifice sau a măsurilor de siguranță eficiente și eficace.

Pregătirea și experiența în desfășurarea activităților aeronautice, prevederile actelor normative și tehnologia sunt mijloacele care oferă în cele din urmă posibilități de prevenire a erorilor și sunt în același timp principalele instrumente pentru

executarea misiunilor în condiții corespunzătoare de performanță, inclusiv ca eficacitate și eficiență.

Un al doilea parcurs îl reprezintă condițiile de muncă, incluzând aici:

- factorii personali: stabilitatea la locul de muncă, calificarea și experiența, moralul și atmosfera în cadrul organizației sau în cadrul echipajului, atitudinea conducerii, remunerația;
- factorii de mediu de la locul de muncă: ergonomia, iluminarea, temperatura, presiunea în cabină, vibrațiile și, nu în ultimul rând, bolile profesionale asociate.

Condițiile de muncă deficitare influențează, în mod direct, performanța umană pe timpul desfășurării activităților, având o importanță majoră pentru echipajele aflate în zbor, în special prin contribuția pe care o au la manifestarea erorilor și încălcării voluntare a procedurilor sau a reglementărilor. Diferența dintre eroare și încălcare a normelor este de natură motivațională, intenționată.

Din punct de vedere al prevenirii, activitățile de siguranță aeronautică trebuie să permită intervenția pe cele două parcursuri prezentate mai sus, astfel:

- supraveghează, analizează și evaluează desfășurarea proceselor la nivelul organizațiilor (intern, dar și ierarhic: respectiv al Bazei Aeriene de la nivelul Statului Major al Forțelor Aeriene și al Grupului de Zbor și escadrilelor de la nivelul Bazelor Aeriene) identificând în mod real și obiectiv condițiile latente și regenerând/consolidând instrumentele defensive;
- supraveghează, analizează și evaluează condițiile de muncă pentru identificarea acelor factori care le afectează performanța și generează acțiuni care să dezvolte condiții de muncă mai bune și instrumente de evitare a erorilor, de limitare sau de corectare a efectelor acestora;
- dezvoltă procesele specifice de management al riscului pentru identificarea amenințărilor la adresa siguranței, precum și identificarea și aplicarea măsurilor de reducere sau de eliminare a riscului.

Raportarea evenimentelor

Sistemul de management al siguranței implică identificarea reactivă și proactivă a pericolelor

manifestate la adresa siguranței pe timpul desfășurării activităților aeronautice. Este pe deplin acceptat faptul că investigațiile accidentelor sau catastrofelor sunt mult mai detaliate și amănunțite în cercetări comparativ cu anchetele asupra premiselor sau incidentelor. Astfel, atunci când măsurile de optimizare a siguranței sunt luate numai în urma concluziilor anchetelor cu privire la accidente și catastrofe, scenariile care stau la baza acestora sunt limitate. În acest mod, pot fi trasate concluzii greșite cu privire la nivelul de siguranță, ba mai mult, pot fi stabilite acțiuni corective neadecvate.

Statisticile arată că numărul premiselor și incidentelor este cu mult mai mare comparativ cu numărul accidentelor și catastrofelor. Cauzele și factorii contributivi asociați premiselor sau incidentelor pot escalada în accidente sau în catastrofe. Adesea, numai norocul face ca un eveniment minor să nu se transforme într-un dezastru. Din nefericire, aceste evenimente minore nu sunt întotdeauna cunoscute de către cei însărcinați cu implementarea măsurilor de reducere și de eliminare a riscurilor. Aceasta poate fi ca urmare a lipsei sistemului de raportare ori a lipsei de motivație a personalului în a nu raporta evenimentele sau pericolele descoperite.

Lecțiile învățate, concluziile desprinse în urma incidentelor oferă scenarii importante de analizare și de evitare a viitoarelor manifestări pe timpul desfășurării activităților. De aceea, este necesară existența unei baze de date care să ofere natura, cauza și remedierea situațiilor nedorite.

La fel de valoroase, precum informațiile referitoare la producerea evenimentelor, sunt și informările privitoare la condițiile nesigure, periculoase, care încă nu au generat un incident.

Informațiile despre incidentele raportate ușurează descoperirea riscurilor asociate acestora, ajută la implementarea strategiilor de intervenție, dar oferă și un feedback în ceea ce privește evaluarea eficacității intervenției. Evenimentele cu impact minim asupra siguranței oferă și o primă înțelegere a acțiunilor petrecute la locul incidentului referitoare la condițiile și la actorii implicați. Aceștia pot oferi detalii importante în ceea ce privește relația dintre stimulii existenți și acțiunile lor pe timpul desfășurării evenimentului, reacții care le pot afecta performanța având la bază factori multipli, cum ar fi oboseala, interacțiunile interpersonale sau distragerea atenției. Mai mult

decât atât, membrii organizației implicați în desfășurarea evenimentelor pot oferi soluții pentru mărirea nivelului de siguranță în funcție de natura evenimentelor. Datele privitoare la premise și incidente, chiar și accidente pot, de asemenea, să fie folosite la îmbunătățirea procedurilor de operare, a controlului proiectării tehnicii folosite, dar pot și să ofere o mai bună perspectivă asupra performanțelor umane în operarea aeronavelor, controlul traficului aerian sau deservire a tehnicii de aerodrom.

Regulamentele aviației civile³ propun trei tipuri de sisteme de raportare, și anume:

1. *Sistemul de raportare obligatoriu* – impune persoanele însărcinate cu raportarea evenimentelor (sau pe cei implicați în eveniment) să raporteze pe scară ierarhică un anumit eveniment petrecut. Pentru aceasta este necesară o reglementare care să stipuleze cine va raporta, cui va raporta și ce trebuie raportat⁴. Deși o asemenea reglementare nu poate cuprinde toate tipurile de raportare, regula de bază în informarea despre producerea acestora trebuie să fie: „Raportează dacă ești nesigur despre raportare!”

2. *Sistemul de raportare voluntară* – presupune raportarea din proprie inițiativă a oricărui membru al organizației a unui eveniment sau a oricărui comportament inadecvat ce pune în pericol viitoarele activități.

Raportarea obligatorie presupune informarea despre evenimentele produse cu tehnica din dotare (partea hardware a organizației), cu nevoia de a culege date referitoare la cedările tehnicii și implicațiile asupra acesteia. Pentru a preîntâmpina aceste întâmplări nedorite, propunem și introducerea acestui sistem de raportare voluntară menit să ofere mai multe informații despre rolul factorului uman în producerea și derularea evenimentelor de aviație.

Un bun exemplu al unui sistem de raportare voluntară îl reprezintă „Aviation Safety Action Program” (ASAP) al Forțelor Aeriene ale Statelor Unite⁵.

Conceput pentru a spori siguranța aviației prin prevenirea accidentelor și a incidentelor, acesta este un sistem ce protejează identitatea celui care raportează, creat după un model folosit de multe companii aeriene. Acest program, bazat pe transmiterea informațiilor în rețea, încurajează raportarea voluntară a problemelor de siguranță pe timpul operării sau întreținerii tehnicii, informații

critice de siguranță, care altfel ar putea rămâne necunoscute.

Programul este special conceput pentru a descoperi pericolele și erorile observate de către echipaje, personal tehnic sau de către controlorii de trafic aerian și de diseminare a acestora în întreaga organizație, astfel încât toți să poată avea acces la informațiile despre siguranță. De asemenea, oferă conducerii organizației exemple de risc care ar putea fi altfel „invizibile”, astfel încât deciziile referitoare la managementul riscului să fie în măsură să sporească siguranța operațiunilor.

Provocarea în implementarea acestui sistem de raportare este reprezentată de lipsa acțiunilor punitive împotriva celor ce subscriu informațiile privind amenințările la adresa siguranței. Fiind un sistem nonpunitiv acesta va încuraja raportarea acestor date atât de necesare în procesul de creștere al nivelului de siguranță.

3. *Sistemul de raportare confidențial* – vizează protejarea identității celui ce oferă informația. Raportarea confidențială nu este păstrată într-o bază de date sau înregistrată. De obicei reprezintă o informare verbală, în principal asupra erorilor produse de către factorul uman în activitățile organizației. Aceasta ar trebui inițiată fără frica de represalii sau jenă, principalul scop al informației fiind acela de a învăța din greșelile altora.

Este de înțeles faptul că omul manifestă reticență în a raporta greșelile proprii. De foarte multe ori, în urma unui eveniment de aviație, comisiile de investigație descoperă că mulți dintre cei prezenți în organizație erau conștienți și cunoșteau condițiile latente de producere a evenimentului, înainte ca acesta să se petreacă. Neraportarea amenințărilor percepute poate fi cauza mai multor motive: sentiment de jenă în fața interlocutorului, autoacuzare (dacă aceștia erau chiar cei ce generau condițiile de risc), represalii sau sancțiuni din partea ierarhiei.

Pentru ca un sistem de raportare să fie viabil, organizația trebuie să evite motivele pentru care problemele legate de siguranță sunt neîmpărtășite.

Încrederea și evitarea sancțiunilor sunt principiile de bază în promovarea unei culturi de siguranță pozitive.

Persoanele care raportează incidentele, comportamentele sau erorile cu impact asupra siguranței desfășurării activităților trebuie să aibă convingerea că organizația (managementul

organizației) nu va folosi informațiile primite împotriva lor în nici un fel sau pentru nici un motiv. Fără această certitudine, personalul va evita raportarea greșelilor sau a altor pericole observate.

O cultură de siguranță pozitivă în cadrul organizației va genera nivelul de încredere necesar în raportarea inadvertențelor sesizate. Mai precis, organizația trebuie să dețină o bună toleranță în fața erorilor, inerente de altfel în activitatea umană de orice natură, sistemul de raportare trebuind a fi perceput ca fiind unul corect din punct de vedere al modului cum tratează greșelile (erorile neintenționate). A nu se înțelege, în acest fel, că actele deliberate de încălcare a reglementărilor vor rămâne nepedepsite. Acesta este un exemplu de cultură justă (just culture), parte integrantă a culturii de siguranță.

Pentru evitarea raportărilor anonime, care pot lăsa loc de interpretări în informările transmise, ba mai mult pot să aibă alte scopuri mai puțin cele legate de siguranță, sistemul de raportare trebuie să fie unul de nesancționare, nonpunitiv, bazat pe confidențialitate.

Managementul riscului

În ansamblu, procesul de management al riscului reprezintă identificarea, analizarea/evaluarea și eliminarea (reducerea până la un nivel acceptabil stabilit) pericolelor (amenințărilor) la adresa siguranței operațiunilor unei organizații. Managementul riscului reprezintă o unealtă ce ajută la concentrarea eforturilor în determinarea vulnerabilităților majore. Toate riscurile identificate sunt evaluate și înregistrate în ordinea descrescătoare a severității la adresa siguranței urmând apoi luarea deciziei de către managementul organizației în vederea stabilirii cursurilor de acțiune viitoare.

Trebuie să subliniem faptul că procesul de management al riscului nu este o activitate care se derulează zilnic la nivelul comenzii. Acesta trebuie să aibă loc în cadrul organizației periodic, cu accent pe fiecare ramură de desfășurare a activităților în parte cu ocazia evenimentelor majore (a nu se înțelege evenimente negative la adresa siguranței).

Într-un sistem de management solid, identificarea amenințărilor trebuie să aibă loc continuu, din diferite surse, pe tot parcursul desfășurării activităților. Pe durata existenței și a funcționării organizației sunt momente care necesită o deosebită atenție în ceea ce privește evaluarea pericolelor:

- atunci când apare o creștere inexplicabilă a evenimentelor de aviație sau când sunt încălcate frecvent regulile de siguranță;

- atunci când sunt planificate schimbări majore la nivel operațional (achiziție de tehnică nouă, modificarea complexității misiunilor, integrarea de noi sisteme etc.). Un exemplu elocvent în cazul Forțelor Aeriene Române este introducerea, în scurt timp, în dotare, a noului avion multirol. Acesta presupune infrastructură nouă, conducere capabilă să interacționeze cu noile sisteme de apărare aeriană, mentenanță adecvată și echipamente diferite de cele exploatate până în prezent. Evaluarea competențelor personalului implicat în operarea noii tehnici trebuie făcută obiectiv, cu standarde de performanță bine stabilite, în vederea eliminării cât mai multor amenințări la adresa siguranței exploatarei;

- atunci când în organizație se produc modificări structurale ce vizează mărirea sau micșorarea numărului membrilor sau a structurilor din cadrul acesteia. În acest caz, o atenție sporită trebuie acordată resurselor avute la dispoziție și, nu în ultimul rând, măsurilor de protecție, cel puțin pentru personalul nou acceptat în viitoarele structuri.

Într-o organizație complexă așa cum este Aviația Militară, pericolele și amenințările în ceea ce privește siguranța sunt omniprezente. De aceea, riscurile nu pot fi în totalitate eliminate, dar pot fi aduse la un nivel „cât mai scăzut posibil” (ALARP – As Low As Reasonably Practicable)⁶. Aceasta presupune că riscul identificat trebuie redus la un nivel la care este acceptat în raport cu timpul, dificultățile și măsurile de luat pentru reducerea în totalitate a efectelor acestuia. Un exemplu extrem pentru acest nivel de risc acceptat poate fi reprezentat de executarea unei operații aeriene cu un număr suficient de aeronave care va garanta câștigarea unui conflict, cu riscul acceptat ca unele aeronave să fie nimicite de către apărarea antiaeriană.

Măsurarea performanțelor

Pentru ca un sistem de management al siguranței să fie funcțional, trebuie stabilite scopurile, țintele de atins în desfășurarea întregului proces.

Întregul proces fiind unul închis, ciclic, cu feedbackuri esențiale în buna funcționare a organizației, măsurătorile, analizele practicilor implementate în urma deciziilor trebuie măsurate,

comparate cu obiectivele propuse în vederea atingerii nivelului de siguranță dorit. Această cerință necesită cunoașterea modului în care rezultatele obținute pot fi evaluate. Luând în considerare factorii pe baza cărora poate fi măsurată performanța sistemului, acesta trebuie să stabilească cerințele pentru a fi funcțional sau pentru a fi cât mai aproape de scopurile propuse. Astfel, propunem următorul model de stabilire a obiectivelor:

- indicatori de performanță a siguranței aeronautice – reprezintă o valoare în urma „măsurătorilor” efectuate care reflectă nivelul de îndeplinire al randamentului siguranței;

- nivelul de performanță a siguranței aeronautice – compus din unul sau mai mulți indicatori de performanță.

Indicatorii de performanță pot fi exprimați în termeni ce reprezintă frecvența accidentelor sau catastrofelor astfel:

- numărul de accidente sau catastrofe produse la 10.000 de ore de zbor;

- numărul de accidente sau catastrofe produse la 1.000 de zboruri;

- numărul de catastrofe anual.

Atenție însă! Acești indicatori de performanță pot fi folosiți numai la nivelul întregii organizații (la nivelul Statului Major al Forțelor Aeriene sau însumând toate structurile deținătoare de aeronave de stat) și nicidecum la nivelul Bazelor Aeriene sau al escadrilelor; aceasta din cauza complexității misiunilor executate, a resurselor alocate și, nu în ultimul rând, din cauza frecvenței executării antrenamentului (instruirii).

Nivelul de performanță poate fi exprimat în măsurători relative (de exemplu: reducerea numărului de evenimente grave în concordanță cu creșterea numărului de ore de zbor sau scăderea numărului de accidente la un anumit tip de aeronavă sau ciclul de instruire) sau în măsurători palpabile, numerice (de exemplu, mai puțin de 0.3 catastrofe la 10.000 de ore de zbor efectuate sau mai puțin de cinci cazuri de cedări de material la 1.000 de zboruri).

În urma culegerii și interpretării datelor referitoare la evenimentele produse de-a lungul perioadei de măsurat, se întocmește o analiză comparativă grafică rezultând astfel nivelul atins de performanță al organizației din punct de vedere al obiectivelor propuse de către sistemul de management.

Asigurarea calității siguranței (auditare)

Sistemul de management al siguranței într-o organizație aeronautică, fiind un proces ciclic, presupune din partea ierarhiei comenzii evaluarea îndeplinirii corecte a sarcinilor conform principiilor și procedurilor stipulate prin actele normative. Pentru aceasta, periodic, organizația are datoria de a executa controale sau verificări în vederea asigurării respectării reglementărilor de către structurile organizației.

În afară de obișnuitele comisii prezente periodic în Bazele Aeriene pentru a verifica modul de îndeplinire al sarcinilor conform cerințelor impuse de către eșalonul superior, comisii care nu fac altceva decât să analizeze modul de întocmire a documentelor și de respectare a regulamentelor, este imperios necesar a fi constituită o comisie de control ce are ca scop observarea desfășurării întregului proces de derulare a activității în cadrul fiecărui compartiment în parte.

Unul dintre instrumentele de supraveghere și de observare a comportamentului, a practicilor și a metodelor de îndeplinire a sarcinilor, pe parcursul desfășurării activităților aeronautice, îl reprezintă *LOSA – Line Operations Safety Audit*⁷ (Verificare/auditare a siguranței pe timpul desfășurării operațiunilor/activităților).

LOSA este un program de observare directă, fără repercursiuni negative, care permite prin intermediul persoanelor specializate, colectarea informațiilor legate de pregătirea, exploatarea și operarea tehnicii de aviație pe timpul desfășurării activităților aeronautice, în scopul de a evalua limitele de siguranță și a descoperi punctele nevralgice în vederea eliminării cât mai multor riscuri în executarea operațiunilor.

Scopul acestui program este de a oferi managementului informații timpurii despre formarea și perpetuarea de practici și comportamente periculoase pe timpul desfășurării activităților.

Programul se bazează pe selectarea și instruirea piloților calificați, cu experiență, în vederea observării operațiunilor premergătoare activității de instruire în zbor și executării zborurilor de rutină pentru a observa amenințările întâlnite de echipaje, tipurile de erori comise și modul în care sunt gestionate aceste amenințări și erori, în scopul menținerii siguranței aeronautice. Modul în care personalul aeronautic reușește

să gestioneze amenințările și erorile pe timpul îndeplinirii sarcinilor oferă informații prețioase cu privire la modul de instruire, dar și despre cultura organizației.

Beneficiile acestui program includ identificarea în mod științific și sistematic a punctelor tari și a punctelor slabe pe timpul desfășurării activităților, reducerea frecvenței evenimentelor nedorite, evaluarea calității și a gradului de utilizare a procedurilor existente, observarea comportamentelor generatoare de pericole, detectarea tehnicilor inadecvate, identificarea problemelor de proiectare și de automatizare în funcție de erorile în exploatare și detectarea soluțiilor oferite de către echipaje, controlori de trafic aerian și personal tehnic la problemele nou apărute.

Atragem atenția asupra a două concepte ușor de confundat: Programele de siguranță aeronautică și Sistemul de Management al Siguranței.

Programele de siguranță reprezintă un set de reguli, proceduri și activități menite să permită desfășurarea în condiții de siguranță a anumitor tipuri de activități. Aceste programe sunt sau ar trebui să fie rezultatul întregului proces de management al siguranței.

Sistemul de Management al Siguranței este o abordare detaliată, organizată în vederea controlului și implementării siguranței care include necesitatea existenței structurilor specializate cu atribuții bine definite, cu responsabilități, răspunderi, politici, strategii și proceduri, structuri menite să identifice, să evalueze și să găsească soluții în vederea asigurării nivelului de siguranță propus în cadrul organizației.

NOTE:

1 ICAO Doc 9856, *Safety Management Manual*, 1st Edition, 2006.

2 James Reason, *Human Error*, Ed. Cambridge press, New-York, 1990, p. 54.

3 ICAO Doc 9856, *Safety Management Manual*, first edition, 2006, p. 89.

4 *Instrucțiuni privind modul de investigare tehnică a evenimentelor de aviație produse cu aeronave militare*, Statul Major al Forțelor Aeriene, București, 2007.

5 <http://www.afsec.af.mil/proactiveaviationsafety/asap/index.asp>

6 Curtea de Apel, *Edwards vs. National Coal Board*, Marea Britanie, 1949.

7 ICAO, *Line Operations Safety Audit (LOSA)*, Doc. 9803, AN/761, 1st Edition, 2002.

BIBLIOGRAFIE

Flannery J.A., *Safety Culture and its measurement in aviation*, University of Newcastle, Australia, 2011.

Reason J., *Managing the Risks of Organizational Accident*, Ashgate, England: Aldershot, 1997.

International Civil Aeronautical Organization, *Safety Management Manual Doc. 9859 AN/474* Third Edition, 2012.

Air Force Guidance Memorandum to AFI 90-802, Risk Management, Department of the

Air Force, Headquarters United States Air Force, Washington, DC, 26 January 2015.

Manual de management al riscului operațional pentru procesele de siguranță aeronautică SMFA-16 din 17.05.2012.

MIL STD-882D, Standard practice for system safety, Department of Defense, USA, 2000.

http://www.faa.gov/regulations_policies/handbooks_manuals/aviation/risk_management_handbook/media/rmh_ch05.pdf

http://www.skybrary.aero/index.php/SMS_Organisational_Structure

PREGĂTIREA FIZICĂ A MILITARILOR – SUPPORT PENTRU PROGRAMELE DE INSTRUIRE DIN ARMATĂ

PHYSICAL MILITARY PREPARATION – SUPPORT FOR THE ARMED FORCES TRAINING PROGRAMMES

Mr.asist.univ.drd. Gabriel Constantin CIAPA*

Schimbările profunde din mediul militar solicită militarilor nevoia de adaptare a psihicului și a fizicului lor la noile cerințe crescânde. Calitățile și capacitățile umane, fie ca vorbim despre cele intelectuale, fie că vorbim despre cele fizice, trebuie perfecționate și adaptate la aceste cerințe. Acest articol sintetizează importanța psihicului și a fizicului militarilor în nevoia de instruire a luptătorilor. Totodată, se concentrează sintetic și asupra refacerii psihice și fizice a militarilor, ca necesitate pentru redobândirea rapidă a capacității de luptă a militarilor.

Deep changes in the military environment require that military men to adapt their mind and body to the increasing new changes. Human qualities and capacities, either intellectual or physical, must be perfected and adapted to these requirements. This material synthesizes the importance of the mind and body of military men in the fighters' need for training. Moreover, it is also synthetically focused on the psychical and physical recovery of military men, considering the rapid restoration of their fight capacity.

Cuvinte-cheie: pregătire fizică; psihic uman; exersare; refacere; oboseală.

Keywords: *physical preparation; human body; practice; restoration; fatigue.*

Mișcarea este un concept care ne însoțește, reprezintă o stare universală atotcuprinzătoare a materiei. Această idee, general acceptată, reprezintă expresia fundamentală pentru existența vieții. Indiferent că vorbim despre marterea vie a lumii sau de materia moartă, privim mișcarea ca fiind cheia evolutivă sau involutivă a întregii planete.

Omul este supus modificărilor evolutive începând cu primul moment al său, nașterea, și terminând cu trecerea sa în neființă. Modificările evolutive sunt expresie a influenței tuturor factorilor care ne înconjoară, interni sau externi, care se materializează prin a avea efecte negative sau pozitive asupra omului. Mediul, societatea, nivelul de educație, fizicul și psihicul uman pot fi parte a acestor factori de influențare a existenței omului.

Schimbările de natură fizică și psihică la care omul este supus devin o cerință, cu precădere în mediile, în instituțiile în care solicitările psihomotrice¹ sunt determinante pentru atingerea obiectivelor stabilite. Unul dintre acele medii unde consolidarea și perfecționarea calităților și capacităților umane, fie ca vorbim despre cele intelectuale, fie că vorbim despre cele fizice, trebuie perfecționate și adaptate la noile cerințe, este sistemul național de apărare cu subcomponentele sale. Felurile prin care fizicul și psihicul suportă schimbări profunde pot fi extrem de diversificate și îmbracă forme, care, aparent, nu atrag atenția, sunt privite cu scepticism sau chiar tratate ca lipsite de importanță. Un mod prin care omul se poate adapta unor condiții noi, interne sau externe, este dată de practicarea exercițiilor fizice, structurate foarte clar, cu mecanisme tehnice precise și finalități bine definite, desfășurate într-un cadru organizat.

*Academia Tehnică Militară
e-mail: ciapagabriel@yahoo.com

România, ca membră NATO, desfășoară acțiuni militare cu succes, fapt care creează premise pentru recunoaștere în comunitatea internațională, pentru consolidarea imaginii de stat activ și a formelor de pregătire pentru care le promovează în rândul membrilor săi. G. Dulea afirma că „în permanentul dialog cu mediul în care trăiește și se instruieste, sub influența educației pe care o primește, a ansamblului relațiilor sociale în care este încadrat, omul se transformă, devine mereu altul, dobândește experiență, acumulează și sedimentează calități de personalitate care îl definesc”²².

Fizicul și psihicul uman, suport pentru instruirea militarilor

Conflictele militare sunt medii care pot genera schimbări profunde, care pot solicita adaptarea tuturor componentelor unui sistem, inclusiv cea umană. Militarul, mai mult ca în oricare alt domeniu, trebuie direcționat spre forme de pregătire complexe atât fizice, cât și psihice, intelectuale, necesare sprijinirii acțiunilor militare în vederea atingerii obiectivelor stabilite.

Pregătirea fizică trebuie privită ca o formă de instruire integrată în tot complexul de pregătire al militarilor, nu ca o sursă independentă fără finalități concrete în acțiunile militare, cu aplicabilitate în diferite situații reale. De altfel, pregătirea fizică înseamnă un proces de educare permanentă și inteligentă a calităților fizice ale luptătorilor. „Este ansamblul organizat și ierarhizat al procedurilor de antrenament care vizează dezvoltarea și utilizarea calităților fizice ale sportivului. Ea trebuie să se manifeste permanent la diferite niveluri de antrenament sportiv și să servească aspectelor tehnico-tactice prioritare ale activității practice”²³. Din punct de vedere militar și al sprijinului oferit pentru îndeplinirea obiectivelor din acțiunile militare, pregătirea fizică poate oferi soluții pentru ieșirea din situații speciale.

În lupta reală, agresiunea se produce în mediu străin, necunoscut militarilor, încercându-se surprinderea acestora, fără a respecta vreo regulă. În asemenea momente, agresorul urmărește să controleze acțiunile militarilor și scoaterea lor din luptă prin vătămare corporală sau chiar ucidere, folosindu-se de o multitudine de mijloace letale sau neletale, în multe situații improvizate. Miza pentru militari este supraviețuirea și evitarea scoaterii din luptă ca urmare a vătămării fizice, lucru echivalent cu neîndeplinirea obiectivelor militare.

Pregătirea fizică reprezintă o bază a instruirii, un fundament pe care celelalte specialități militare se poate sprijini. Pregătirea fizică este un proces de durată, foarte dinamic și complex, care se întrepătrunde cu componenta psihică umană, în care organismul este implicat în totalitate, a cărui subsisteme participă, în mod inegal, la susținerea activității.

Linia de trecere dintre fizicul și psihicul luptătorului este foarte subtilă, reacțiile psihicului antrenând suficiente răspunsuri fizice, dar și reciproc. Pentru a înțelege această afirmație menționez un exemplu sugestiv: într-o luptă corp la corp reală, nehotărârea atrage după sine neexecutarea procedurilor tehnice care ar avea putea eliminarea inamicul din luptă; pe când o rănire ușoară datorată unui foc de armă poate declanșa o stare de frică excesivă, teama de moarte inhibând capacitatea de a raționa corect și logic în raport cu situația dată.

Un alt exemplu care susține îmbinarea fizicului cu psihicul este dat și de faptul că SUA a introdus, în anul 2009, un program de creștere a rezistenței la stresul operațional al luptătorilor – Comprehensive Soldier Fitness Program, care vizează ridicarea capacității de luptă a militarilor urmărind cinci direcții fundamentale: *fizică (antrenament aerobic, rezistență, forță); emoțională (abordarea provocărilor vieții într-o manieră pozitivă, optimistă, prin dezvoltarea autocontrolului); socială (dezvoltarea și menținerea unor relații interpersonale bazate pe încredere, bună comunicare, schimb confortabil de idei, opinii și experiență); familială (sentimentul de apartenență la unitate, ca mediu sigur, echilibrat emoțional, sănătos); spirituală (dezvoltarea unui set de convingeri, principii și valori care susțin persoana, dincolo de sursele instituționale, societale și familiale)*²⁴.

Condițiile în care se poate desfășura o angajare reală în luptă, în acțiunile militare, sunt dintre cele mai diverse, iar militarii se pot întâlni cu situații extrem de grele. Reușita misiunii, în astfel de situații, depinde de capacitatea militarilor de autoconducere și de autoreglare, prin organizarea precisă a acțiunilor, prin controlarea și echilibrarea stărilor psihice și adaptarea lor la stările nou create. Stările psihice sunt „forme ale manifestărilor psihocomportamentale”²⁵, având ca punct de declanșare concretul din situația creată. Capacitatea de adaptare a psihicului și elaborarea de răspunsuri

corecte vizavi de situațiile în care se pot afla militarii este condiționată de o perfecționare la nivel superior a calităților psihice prin participarea la programe de instruire sau de antrenament, desfășurate sistematic, continuu și gradat, specifice pregătirii fizice.

Calitățile psihice, precum: voință, responsabilitate, dârzenie, curaj, intuiție, spirit de observație etc., se regăsesc în tot ceea ce înseamnă pregătire fizică, calități necesare militarilor în situații reale de luptă. În ședințele de pregătire, militarii sunt supuși unor eforturi de intensități ridicate, acumulând oboseală foarte mare, eforturi care, fără educarea acestor calități psihice, nu ar putea fi desfășurate. Educarea lor se poate realiza prin conceperea de către instructori a unor programe de pregătire cu elemente din toate disciplinele sportive cu aplicabilitate în armată și cu un grad ridicat de dificultate. De exemplu, „luptele cu parteneri mai mari ca și masă și un indice de forță ridicat, lupte cu parteneri diferiți, dispunerea militarilor în situații grele la care ar trebui să găsească soluții, precum și executarea tehnicilor și a unor reprize de luptă în condiții de antrenament dificile altele decât sala de pregătire (viscol, ploaie, zăpadă, mare etc.)”⁶.

Atenția, rapiditatea în decizii, intuiția, imaginația, gândirea sunt, de asemenea, calități absolut necesare unui luptător. În procesele de instruire, acestea nu ar trebui neglijate, ci, mai de grabă, găsite soluții pentru dezvoltarea lor. „Desfășurarea unor lupte în care se încearcă obținerea victoriei pe baza greșelilor adversarului, a unor lupte care să fie dominate de stimuli perturbatori (țipete, urlete, sfaturi greșite intenționat de instructori, explozii, focuri de arme etc.), desfășurarea unei autoanalize a acțiunilor proprii”⁷ sunt exemple care susțin ideea că ele pot fi educabile.

Responsabilitatea, încrederea în sine, dăruirea în luptă sunt alte calități psihice importante care se pot dezvolta prin pregătirea fizică. Pentru o influențare pozitivă a militarilor și dezvoltarea lor, ei trebuie puși să facă față unor situații cât mai aproape de realitate. Realitatea în pregătirea fizică, din punctul de vedere al acestor calități psihice, poate fi exemplificată prin desfășurarea de lupte cu parteneri accesibili, cărora să li se poate executa tehnicile solicitate (de exemplu, în autoapărare), în fața cărora își pot impune superioritatea, prin evidențierea importanței acțiunilor motrice de acest tip, în contextul angajării cu grupul de militari din care face parte, într-un conflict real.

Refacerea fizică și psihică a capacității de luptă a militarilor, necesitate a instruirii

Pregătirea fizică, fiind unui proces de antrenament de lungă durată, în care se creează automatisme ca urmare a repetărilor la nesfârșit, a exersării, în condiții cât mai diversificate și apropiate de situații reale, poate susține modelarea calităților psihice ale militarilor, ca sprijin al acțiunilor întreprinse de ei. De altfel exersarea, ca proces fundamental în formarea, consolidarea și perfecționarea deprinderilor și priceperilor motrice, solicită o organizare rațională și un studiu precis al tuturor elementelor ce o definesc. Exersarea, analitică sau globală, a elementelor de însușit poate avea ca efecte precizia mișcărilor, siguranța, rapiditate în execuție, consum redus de energie cu condiția să existe un control judicios al programului de instruire.

Epuran M. sintetizează efectele exersării⁸, iar noi le completăm cu exemple concrete, necesare înțelegerii în contextul pregătirii fizice: „scurtarea treptată a timpului de îndeplinire a sarcinilor” – se poate interpreta ca posibilitate de eliminare a inamicului într-un timp mai scurt prin aplicarea de tehnici eficiente, adaptate situației; „specializarea treptată” – dobândirea de noi abilități tehnice și fizice ca urmare a experienței acumulate; „înlăturarea treptată a mișcărilor inutile și încordării musculare” – prin formarea automatismelor dispar mișcărilor grosiere și se obține chiar o relaxare musculară în execuția procedeele tehnice, acestea devenind foarte precise; „fixarea de noi combinații de mișcări” – existând o bază tehnică formată corect, cu o multitudine de elemente tehnice din artele marțiale, se creează posibilitatea obținerii unor complexe de mișcări care pot surprinde adversarul; „diminuarea sensibilității față de diferitele piedici externe” – se poate înțelege reducerea impactului asupra psihicului luptătorului cauzat de explozii, focuri de arme, țipete de luptă sau urlete de durere; „tendința de a transfera atenția de la proces asupra rezultatului” – în timpul luptei militarii nu mai sunt concentrați asupra modului de execuție a unor tehnici în sine, ci asupra găsirii și improvizării unui răspuns ca urmare a acțiunilor inamicului; „reducerea oboselii” – unul dintre obiectivele instruirii este de a preveni apariția oboselii prin programarea și dirijarea efortului în cadrul procesului de pregătire fizică, acest lucru regăsindu-se în capacitatea militarilor de a duce

acțiuni de luptă pentru o perioadă mai lungă de timp, chiar dacă organismul este supus unui efort fizic și psihic îndelungat; „selectarea și interpretarea mai bună a indicatorilor externi și interni” – aprecierea parametrilor spațio-temporali este un bun exemplu pentru starea de fapt din momentul angajării în lupta fizică.

Exersarea, din punct de vedere fizic, presupune un consum de resurse energetice aparținând organismului și inevitabil va duce la apariția oboselii. Această stare fiziologică, absolut normală în cadrul existenței umane, produce modificări, uneori extrem de profunde, echilibrul intern al organismului suportând ajustări în permanență, fie că sunt negative, fie pozitive. În lipsa odihnei, apare oboseala, stare definită de Friedl ca fiind „starea de diminuare a capacității de performanță umană cauzată de incapacitatea de a continua adaptarea la factori fiziologici de stres”⁹. Altfel spus, „oboseala reprezintă o stare naturală a omului, un mecanism de apărare a organismului împotriva suprasolicitărilor apărute ca urmare a aplicării în mod conștient sau inconștient a unor stimuli externi și/sau interni pe o perioadă de timp îndelungată, pe fondul lipsei de odihnă, concretizată în reducerea capacității operaționale psihice și fizice și a lipsei de răspunsuri optime în activitățile desfășurate”¹⁰.

Oboseala poate fi abordată în funcție de intensitatea stării și se diferențiază în oboseală acută și oboseală cronică. Oboseala acută presupune o stare psihofiziologică de intensitate medie. Oboseala acută este cauzată de acumulări de reziduri ai metabolismului, de epuizarea substraturilor energetice, de schimbări ai compușilor chimici la nivel muscular și se manifestă prin diminuarea posibilităților de coordonare ale omului, scăderea performanțelor senzoriale, creșterea timpului de reacție la stimuli externi, lipsa atenției, „diminuarea funcțiilor de comandă și control”¹¹. Revenirea organismului la potențial maxim de operare se realizează în condițiile obișnuite de odihnă pasivă alimentație adecvată și hidratare corespunzătoare.

Oboseala cronică este reprezentată de o stare psihofiziologică de intensitate mare. Apare datorită acumulării oboselii normale și nerecuperării acesteia, condiționată, în unele cazuri particulare (ca exemplu, putem admite misiunile de luptă din teatrele de operații, desfășurate pe durata a câtorva zile), de o serie de activități fizice și psihice intense, desfășurate pe o perioadă lungă de timp. Oboseala

cronică se caracterizează prin: „stare generală de rău (epuizare extremă) în urma activității fizice sau mentale susținute, probleme cu somnul, dificultăți cu memoria și puterea de concentrare, dureri musculare persistente, dureri articulare, dureri de cap, depozitare de ganglionilor limfatici în gât sau axilă, durere de gât, dureri abdominale sau în piept, tuse cronică, diaree, amețală, pierdere în greutate nejustificată, probleme de echilibru, frisoane și transpirații nocturne, tulburări de vedere, probleme de ordin psihologic (depresie, iritabilitate, anxietate, atacuri de panică) etc.”¹²

În mediul militar apare conceptul de *oboseală operațională*¹³, cel care descrie starea instalată ca urmare a desfășurării misiunilor de luptă, a pregătirii intense pentru misiuni, a altor activități extrem de solicitante la care militarii sunt supuși, chiar și la pace. Participarea militarilor la aceste activități militare de lungă durată, de multe ori cu solicitări fizice la limita superioară sau chiar peste posibilitățile lor fizice, în lipsa perioadelor de odihnă adecvate, au ca rezultat o reducere a capacității lor de luptă, precum și diminuarea posibilităților de adaptare la condiții noi.

Misiunile desfășurate de către militarii români în teatrele de operații sunt surse pentru creșterea consumului energetic al acestora, consum care se regăsește în cele din urmă, în diminuarea capacității operaționale a lor. Refacerea capacității de luptă a militarilor reprezintă o prioritate pentru comandanți și se poate realiza și prin intervenție externă, folosind o serie de mijloace specifice din pregătirea fizică.

De altfel, refacerea reprezintă un proces de restabilire a echilibrului funcțional al organismului și a capacității acestuia performanțiale prin utilizarea logică și dirijată de mijloace naturale, fizioterapeutice și psihologice de regenerare. Această restabilire funcțională se adresează organismului sănătos, în comparație cu noțiunea de recuperare care vizează organismul bolnav. Funcțional, procesul de refacere urmărește restabilirea capacității de efort a tuturor marilor sisteme implicate în desfășurarea acestuia: cardiovascular, respirator, muscular, nervos, endocrin.

Refacerea capacităților psihice și fizice ale militarilor este condiționată de respectarea câtorva reguli, și anume: trebuie individualizată, în funcție de rolul militarilor în desfășurarea acțiunilor de luptă; trebuie să se adreseze componentei

care a desfășurat cel mai mare efort și să se facă pornind de la acesta; trebuie realizată progresiv și să fie accesibilă; să-i fie alocat destul timp pentru efectuarea ei, știind că efortul fizic susținut, pe o perioadă de lungă de timp, determină refacerea parametrilor musculari în mai multe zile; utilizarea exercițiilor fizice ca forme active de refacere „nu trebuie să depășească 45 de minute, deoarece exercițiile de lungă durată nu corespund scopului concret al echilibrului și s-ar impune o sarcină suplimentară sistemului cardiovascular, care ar duce la utilizarea suplimentară de substraturi energetice”¹⁴.

Prin folosirea exercițiilor fizice în programele de refacere a capacității de efort a militarilor se încearcă obținerea de efecte benefice asupra fizicului din punctul de vedere al regenerării structurilor interne psihice și fizice, dar și a posibilităților de continuare a pregătirii fizice din perspectiva unei viitoare misiuni în teatrele de operații.

Efectele exercițiilor fizice se regăsesc, în ceea ce privește refacerea militarilor, la nivel „morfogetic, funcțional, educativ, profilactic, terapeutic, psihic și social”¹⁵. Cu toate efectele benefice ale exercițiilor fizice, trebuie să admitem că odihna activă nu poate substitui odihna pasivă, iar mijloacele active nu înlocuiesc mijloacele pasive, ele doar se completează reciproc și ca rol fundamental al lor, ele pot ajuta la refacerea capacității de luptă a militarilor.

Concluzii

Exercițiile fizice, prin realizarea lor, își aduc aportul la dezvoltarea siguranței de sine, a calmului, autocontrolului, a puterii de concentrare, a restabilirii echilibrului funcțional intern. Rezultatele obținute depind în mare măsură de siguranța și de perseverența individului, de respectarea principiilor și regulilor de bază privind organizarea și desfășurarea pregătirii fizice în mod cu totul științific, rol fundamental atribuindu-se specialistului în educație fizică militară.

În concluzie, prezentarea de studii care demonstrează efectele negative ale lipsei de „mișcare”, dar și a celor cu efecte pozitive asupra organismului, mai ales pentru mediul operațional, duce la conștientizarea rolului pregătirii fizice și stabilirea importanței acesteia în instruire; prezentarea și executarea de programe de pregătirea fizică specifice altor state membre NATO, în funcție de nivelul de instruire a luptătorilor; direcționarea

militarilor întorși din teatrele de operații spre programe de refacere fizică și psihică specializate. Toate aceste elemente se regăsesc în nevoile și în capacitățile performanțiale ale militarilor care se pregătesc și se instruiesc pentru situații reale de conflict.

NOTE:

1 M. Epuran și V. Horghidan definesc psihomotricitatea, citându-l pe Lafon, în lucrarea „Psihologia educației fizice”, ca fiind „rezultatul integrării interacțiunii educației și maturizării sinergiei și conjugării funcțiilor motrice și psihice, nu numai în ceea ce privește mișcările, dar și în ceea ce le determină și le însoțește – voință, afectivitate, nevoi, impulsuri”.

2 G. Dulea, *Sociodinamica grupului militar – o abordare polifuncțională*, Editura. Militară, București, 2008.

3 M. Pradet, *Pregătirea fizică*, MTS, Centrul de cercetări pentru probleme de sport, București, 2000, Vol. 1, p. 23.

4 P.B. Lester, P.D. Harms, D.J. Bulling, Mitchel N. Herian, S.J. Beal & S.M. Spain, „Evaluation of Relationships Between Reported Resilience and Soldier Outcomes, Report: Positive Performance Outcomes in Officers (Promotions, Selections & Professions)”, Department of Defense, 2011 apud M. Popa, *Psihologie militară*, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 158.

5 M. Epuran, *Psihologia sportului de performanță*, ANEFS, București, 1996, p. 31.

6 G. Ciapa, *Self-defense – Physical and psychological support in military modern conflicts*, Strategies XXI, 23.03.2015, „Security and Defense Faculty, National Defense University „Carol I”, Vol. 3, pp. 296-300.

7 *Ibidem*.

8 M. Epuran, V. Horghidan, *Psihologia educației fizice*, ANEFS, București, 1994, p. 180.

9 K.E. Friedl, *What is Behind the Fatigue Concept?*, lucrare prezentată la RTO Human Factors and Medicine Panel (NATO-RTO/RTO-MP-HFM-151), Paris, 2007.

10 G. Ciapa, *Particularities regarding the restoration of military men when concluding missions in operation theaters by means of military physical education*, Strategies XXI, 5-6.11.2015, Command and Staff Faculty, National Defense University „Carol I”, Vol. 2, pp. 15-22.

11 J. Weineck, *Biologie du sport*, MTS, Centrul de cercetări pentru probleme de sport, București, 1995, p. 212.

12 Conform <http://www.cdc.gov/cfs/case-definition/index.html> accesat la data de 18.02.2016.

13 *Ibidem*, p. 101.

14 J. Weineck, *Biologie du sport*, MTS, Centrul de cercetări pentru probleme de sport, București, 1995, p. 222.

15 M. Cordon, *Kinetologie medicală*, Editura AXA, București, 1999, p. 250.

BIBLIOGRAFIE

Ciapa G., *Particularities regarding the restoration of military men when concluding missions in operation theaters by means of military physical education*, Strategies XXI, 5-6.11.2015,

Command and Staff Faculty, National Defense University „Carol I”, Vol. 2, Bucharest, 2005.

Ciapa G., *Self-defense – Physical and psychological support in military modern conflicts*, Strategies XXI, 23.03.2015, Security and Defense Faculty, National Defense University „Carol I”, Vol. 3, Bucharest, 2015.

Cordun M., *Kinetologie medicală*, Editura AXA, București, 1999.

Dulea Gabriel, *Sociodinamica grupului militar – o abordare polifuncțională*, Editura Militară, București, 2008.

Duțu P., *Managementul și conducerea militară strategică în viitoarele confruntări armate*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2012.

Epuran Mihai, *Psihologia sportului de performanță*, ANEFS, București, 1996.

Epuran M., Holdevici I., *Psihologie – compediu*, ANEFS, București, 1993.

Epuran M., Horghidan V., *Psihologia educației fizice*, ANEFS, București, 1994.

Friedl K.E., *What is Behind the Fatigue Concept?*, lucrare prezentată la RTO Human Factors and Medicine Panel (NATO-RTO/RTO-MP-HFM-151), Paris, 2007.

Lester P.B., Harms P.D., Bulling D.J., Herian Mitchel N., Beal S.J. & Spain S.M., *Evaluation of Relationships Between Reported Resilience and Soldier Outcomes*, Report: Positive Performance Outcomes in Officers (Promotions, Selections & Professions), Department of Defense, 2011 apud Popa M., *Psihologie militară*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Pradet M., *Pregătirea fizică*, MTS, Centrul de cercetări pentru probleme de sport, Vol. 1, București, 2000.

Weineck J., *Biologie du sport*, MTS, Centrul de cercetări pentru probleme de sport, București, 1995.

www.cdc.gov/cfs/case-definition/index.html

TEORIILE PRODUCERII OBOSELII

THEORIES ON FATIGUE OCCURRENCE

Lect.univ.dr. Alin PETRACHE*

Oboseala este o stare fiziologică, reversibilă, a organismului, care apare în urma unui efort solicitant, având drept urmare diminuarea capacității de efort fizic și psihic și care dispare prin odihnă.

Fatigue is a physiological, reversible state of the body that occurs after a strenuous effort, manifested by a diminished capacity for physical and mental effort and which disappears when resting.

Cuvinte-cheie: oboseală; efort fizic; teorii ale oboselei.

Keywords: *fatigue; physical effort; theories of fatigue.*

Oboseala este o stare apărută în funcționarea organismului care se instalează odată cu epuizarea resurselor energetice, pe fondul suprasolicitărilor fizice și psihice. De cele mai multe ori, stările de iritabilitate nervoasă, moleșeala fizică, lipsa de concentrare în desfășurarea unei activități fizice sau intelectuale ar trebui să constituie semnale privind apariția oboselei. În multiplele planuri ale vieții, o „stare de sănătate precară”, „condițiile grele de muncă”, anumiți „factori defavorabili” ai locului de muncă¹, reprezintă elemente menite să declanșeze instalarea stării de oboseală.

În plan sportiv, aceasta survine de cele mai multe ori atunci când organismul ajunge la o stare de epuizare, când nu se respectă toate regulile privind un antrenament corect sau din dorința de atinge performanțe superioare pe fondul suprasolicitării grupelor musculare.

Pornind de la aceste aspecte, specialiștii în domeniu au formulat definiții ale acestui proces menite să creeze cadrul teoretic pentru înțelegerea oboselei, dar și pentru determinarea măsurilor adecvate prevenirii, dar și a combaterii acesteia.

Astfel, o primă definiție ne prezintă oboseala ca pe o „diminuare reversibilă a capacității de performanță fizică și/sau psihică, care permite continuarea efortului, cu prețul unui supracost energetic considerabil și al unei scăderi a preciziei motrice”².

În altă definiție, oboseala apare ca „stare fiziologică reversibilă, manifestată prin diminuarea capacității de performanță fizică sau psihică, apărută după un efort solicitant și care dispare prin odihnă”³.

Apoi, conceptul de oboseală este prezentat ca o „stare fiziologică, reversibilă, a organismului, care apare în urma unui efort solicitant [...], manifestată prin diminuarea capacității de a presta efort psihofizic.”⁴

M-am limitat doar la aceste definiții, chiar dacă și alți autori au surprins și definit, în operele lor, conceptul de oboseală, iar concluzia pe care o desprind este că oboseala se prezintă ca o stare fiziologică a organismului, în urma căreia rezultă o diminuare a capacității de efort psihic și fizic. De asemenea, constanta acestor definiții o reprezintă reversibilitatea acestui fenomen, manifestată prin revenirea și accentuarea stărilor de oboseală, fapt care poate produce grave perturbări în funcționarea organismului. Aceste stări negative induse de oboseală, ca urmare a unor eforturi fizice intense, în cele mai multe cazuri, sunt combătute de organism printr-o refacere naturală.

În activitatea sportivă, manifestările de mai sus merg până la un punct în aceeași direcție, iar organismul poate să-și controleze, în mod natural, reacțiile rezultate ca urmare a efortului fizic. Însă, este cunoscut faptul că pentru a realiza o performanță sportivă înaltă, totul este condiționat de un antrenament adaptat potențialului biologic

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: alin.pettrache@frr.ro

al sportivului și include o serie de factori, precum: „...sursele generatoare de energie, funcțiile neuro-musculare și neuropsihice, capacitatea de refacere etc.”⁵ Dereglarea unuia dintre acești factori și „necorectarea în timp util prin refacere poate duce la instalarea oboselei patologice la sportivi”⁶. În acest sens, prevenirea apariției acestei stări poate fi rodul unei înalte calități în procesul de antrenament, „[...] mediul ambiant, în care are loc efortul sportiv, motivația, starea de sănătate, stresul ș.a.”⁷ Așadar, instalarea oboselei patologice la sportivi depinde în mare măsură de dozarea efortului în cadrul antrenamentelor, împiedicarea reversibilității stărilor de oboseală, dar și adoptarea unor măsuri rapide de refacere astfel încât organismul să-și poată recupera resursele energetice. Acestea fiind la nivelul mușchilor în anumite cantități se vor diminua în mod considerabil prin consum în scop energetic și ca urmare, trebuie refăcute. Nerespectarea măsurilor de refacere duce la scăderea randamentului sportiv și apariția unor stări de disconfort fizic având drept urmare instalarea a ceea ce am numit mai sus oboseala patologică.

La baza înțelegerii modului cum se instalează și evoluează oboseala patologică stau o serie de teorii care încearcă să elucideze și să clarifice acest fenomen. Aspectele legate de aceste teorii au fost cercetate și dezvoltate de-a lungul timpului prin tratate de specialitate de către numeroși autori, dar nu s-a putut ajunge la o opinie comună în ceea ce privește cauzele instalării acestei oboseli. Există opinii diverse în acest sens și nu mi-am propus să analizez pe fiecare în parte, ci doar să încerc să focalizez atenția pe ansamblul problemei și cum afectează randamentul sportiv, precum și modalitatea de a contracara efectele negative ale oboselei.

Voi face o scurtă trecere în revistă a teoriilor referitoare la producerea oboselei, dar nu mă voi pronunța asupra uneia sau a alteia dintre acestea ca fiind cea mai bună sau mai puțin bună.

„Teoria epuizării substratului energetic (Schiff)” se referă la epuizarea substratului energetic al contracției musculare format din rezervele locale de ATP (adenozintrifosfat), CP (creatinfosfat), glicogen muscular, având drept consecință producerea oboselei⁸.

„Teoria autointoxicării, în special musculare, cu produse de metabolism intermediar, în special acid lactic”⁹ sau altfel spus, „a intoxicării cu produsele metabolismului muscular (Hill și Pfluger)”, situație

în care, în urma activității musculare se produc o serie de substanțe toxice care nu se elimină în totalitate în timpul când mușchiul lucrează ajungând să blocheze orice contracție¹⁰.

„Teoria heterocronismului” insistă asupra faptului că oboseala se instalează în urma unui blocaj existent la nivelul transmiterii excitației de la nerv la mușchi, fapt ce duce la nerealizarea contracției musculare¹¹.

Amintim, în continuare, de „teoria toxinei specifice (Weichardt)”, „teoria echilibrului excitație-inhibiție (Pavlov-Secenov)”, „teoria aprovizionării insuficiente cu oxigen (Verwon)” și „teoria termoreglării”¹².

Toate aceste teorii au apărut în urma unor experimente științifice efectuate în laboratoare, cu localizarea experimentelor asupra mușchiului în sine, însă este cunoscut faptul că există o strânsă legătură între toate componentele organismului uman. Așadar, mecanismul producerii oboselei este mult mai complex, nu este numai unul local. Nu este implicat doar sistemul neuromuscular. Este un fenomen fiziologic complex care implică o legătură între toate componentele corpului, între acestea existând un schimb permanent de informații. Aceste legături între componentele corpului sunt prezente în toate organele sub forme și intensități diferite. Din aceasta deducem că sistemul nervos central, care este centrul de comandă al informațiilor primite și transmise către celelalte organe și sisteme ale corpului uman, deține rolul principal în producerea oboselei¹³.

Este important de știut momentul instalării acestui fenomen. Apare, de obicei, în momentul când limitele fizice ale organismului sunt depășite, instalarea acestuia având loc și în funcție de caracteristicile fiecărei persoane în parte, de tipul de activitate prestat și de condițiile de mediu în care se desfășoară aceasta. În mediul sportiv, oboseala începe să se instaleze în urma unor eforturi repetate, nu apare doar în urma unui singur efort. Aceasta se instalează atunci când nu s-au creat condițiile de înlăturare a oboselei instalate anterior. Vorbim aici de supraantrenament, care „reprezintă forma cronică a oboselei patologice [...] și exprimă o perturbare a întregului organism”¹⁴. Odată instalată această stare apar diferite semnale din partea organismului: schimbări de comportament în plan psihic, care uneori trec neobservate; astenia, în urma căreia apare o stare de oboseală permanentă; durerile de cap, în special după efort; insomnia,

manifestată printr-o adormire grea și un somn agitat, rezultând de aici o stare de oboseală chiar după această perioadă de odihnă. Acestea constituie doar semne generale ale supraantrenamentului, iar dacă stările acestea sunt neglijate pot conduce la urmări destul de grave asupra sănătății sportivilor, viteza de reacție scăzând foarte mult, iar coordonarea mișcărilor fiind mult diminuată.

Pentru înlăturarea efectelor negative ale oboselii și, în special, a celei cronice cea mai bună măsură este cea a prevenției, constând în depistarea și înlăturarea tuturor factorilor care contribuie la apariția acesteia. Depistarea acestor factori trebuie să fie rezultatul acțiunii dintre sportiv, antrenor și terapeut. De asemenea, înlăturarea din viața sportivă a exceselor de orice fel, evitarea stărilor conflictuale, planificarea corectă a antrenamentului, alternând efortul cu odihna, sunt primele măsuri ce trebuie luate pentru evitarea supraantrenamentului și instalarea stării de oboseală. Toate acestea sunt la îndemâna fiecărui sportiv și a celor cu care colaborează (antrenor, medic) în procesul de pregătire și obținere a performanțelor sportive. Este total contraindicată recurgerea la folosirea unor stimulente pentru refacerea sau mărirea, în mod artificial, a capacității de efort. Rezultatele, în acest caz, pot fi imediate, dar, pe termen mediu și lung, acestea pot crea o stare de dependență cu efecte deosebit de grave asupra sănătății individului. Așa cum am mai menționat, organismul este capabil să-și autoregleze funcțiunile și să revină la starea de normalitate printr-o supraveghere atentă și o dozare adecvată a efortului fizic.

Dar, trecând peste efectele negative ale oboselii, aceasta joacă și un rol protector asupra organismului, prin semnalul pe care-l trage atunci când efortul fizic depășește barierele fiziologice. Pentru a atinge performanțe superioare este bine de știut că oboseala acționează ca un barometru. Împingerea efortului fizic până la un nivel minim al oboselii poate duce la creșterea rezistenței generale și a performanței, dar acest lucru trebuie însoțit imediat de măsuri recuperatorii. Orice semn precoce al alterării stării de normalitate în funcționarea organismului trebuie să constituie semnalul atingerii unui punct critic și trebuie acționat imediat pentru eliminarea efectelor negative apărute. Un efort fizic în exces poate duce la epuizarea resurselor energetice ale organismului, de aici decurgând toate celelalte implicații pe care le-am prezentat.

În concluzie, se poate afirma, cu certitudine, că dacă teoriile referitoare la producerea oboselii ne oferă un cadru mai larg pentru înțelegerea instalării fenomenului oboselii, introducându-ne în cunoașterea teoretică a acestei stări, a sistemelor și a pârgurilor cu care acționează organismul în acest sens, totuși, sportivul alături de antrenor, medic și tot ce ține de un sistem performant de prevenție și control al efortului fizic sunt cei care pot gestiona, cu eficiență, stările de oboseală cu toate implicațiile acestora.

NOTE:

- 1 Elena Sabău, *Refacere-recuperare: kinetoterapie în activitatea sportivă*, Editura Fundației România de mâine, București, 2009, p. 19.
- 2 J. Weineck, *apud* E. Sabău, *op.cit.*, p. 19.
- 3 C. Bota, *apud* E. Sabău, *op.cit.*, p. 19.
- 4 *Ibidem*.
- 5 Ioan Drăgan, *Medicină sportivă*, Editura Medicală, București, 2002, p. 382.
- 6 *Ibidem*.
- 7 *Ibidem*.
- 8 E. Sabău, *op.cit.*, p. 20.
- 9 I. Drăgan, *op.cit.*, p. 382.
- 10 E. Sabău, *op.cit.*, p. 21.
- 11 *Ibidem*.
- 12 *Ibidem*, pp. 21-22.
- 13 M. Georgescu, I. Drăgan, I. Stănescu, *Probleme medicale ale antrenamentului sportiv*, Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București, p. 160.
- 14 I. Drăgan, *op.cit.*, p. 385.

BIBLIOGRAFIE

- Bota Cornelia, *Fiziologie generală. Aplicații la efortul fizic*, Editura Medicală, București, 2002.
- Drăgan Ioan, *Medicină sportivă*, Editura Medicală, București, 2002.
- Georgescu Miron; Drăgan Ioan; Stănescu Ioan, *Probleme medicale ale antrenamentului sportiv*, Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București.
- Sabău Elena, *Refacere-recuperare: kinetoterapie în activitatea sportivă*, Editura Fundației România de mâine, București, 2009.
- <http://www.scribub.com/timp-liber/sport/Efortul-sportiv-efortul-fizic-65895.php>

Nota redacției: Acest articol reprezintă varianta refăcută/corectată de către autor a articolului cu același titlu apărut în Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, nr. 2/2012.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor-șef: Laura MÎNDRICAN

Corector: Mariana ROȘCA

Tehnoredactare: Gabriela CHIRCORIAN

Grafica: Elena PLEȘANU

ISSN (on line) 2065 - 8281

Lucrarea conține 114 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: *buletinul@unap.ro*

Tel. 319.48.80/0215; 0453